

અચળગચ્છાધિપતિ શ્રી હર્ષનિધાનસૂરિ
:: સંગૃહીત ::

શ્રીરત્નસન્નયપ્રકરણં.

અનેક ગ્રંથો તથા પ્રકરણોમાંથી ઉદ્ધરિત
:: ગાથાઓનો સંગ્રહ. ::
ભાષાંતર તથા વિશેષાર્થયુક્ત.

તૈયાર કરનાર
શાસ્ત્રી જોડાલાલ હરિભાઈ તથા
શ્રાવક કુંવરજી આણંદજી
ભાવનગર.

પ્રકાશક,
શેઠ ચતુર્ભુજ તેજપાળ-હુબલી
: તરફથી ભેટ. :

વીર સં. ૨૪૫૫.

વિક્રમ સં. ૧૯૮૫.

શ્રી મહાદેવ મંદિર, જાણી, વડોદરા જિલ્લા, ગુજરાત

लावणगर—धी “शारदाविजयं” प्रीन्टींग प्रेसभां
:: शा. मट्टलाल लश्करलाधमे छा'युं. ::

પ્રસ્તાવના.

આ ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમાં પર્યટન કરતા જીવોને મહા વિશ્રાંતિનું સ્થાન મુક્તિરૂપી પાંચમી ગતિ જ કહેલી છે. તે ગતિને પામેલા જીવો અનંત કાળ સુધી એકાંત અનંત સુખમાં (આનંદમાં) મગ્ન રહે છે. ત્યાંથી અનંતકાળે પણ તેમને ફરીને સંસારમાં આવવાનું હોતું નથી. આવી પંચમગતિ મેળવવાનો મુખ્ય ઉપાય જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર જ છે. આ ત્રણ અસાધારણ રત્નો ઉપાર્જન કરવાના અનેક ઉપાયો તીર્થંકર ગણુધરાદિક મહાત્માઓએ બતાવેલા છે, તેમાં મુખ્યત્વે કરીને દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ અને ચરિતાનુયોગ આ ચાર અનુયોગ બહોળા વિસ્તારમાં તે તે શાસ્ત્રોને વિષે સુપ્રસિદ્ધ છે. વળી તે તે શાસ્ત્રો એટલા બધા મોટા પ્રમાણમાં છે કે તેમને પૂર્વાચાર્યોએ અતિ સંક્ષિપ્ત કર્યા છતાં તેમના માત્ર વિષયોને યાદ કરતાં જ આયુષ્ય સમાપ્તિને પામે. તેટલા તે સુવિસ્તૃત છતાં પરમોપકારી મહાત્માઓ અધુનાતન અલ્પાયુષી મનુષ્યોને માટે તેમાંથી પણ અતિ સંક્ષિપ્ત સાર કાઢીને લલ્પ જીવોનો ઉપકાર કરવા ચૂક્યા નથી. આવા મુષ્ટિજ્ઞાનના વિષયો આવા સાંસારિક પ્રવૃત્તિમય કાળમાં ઘણા જીવોના ઉપકારક થાય તે નિર્વિવાદ છે. જૈન શાસનમાં આવા અનેક ગ્રંથો હોવાનો સંભવ છે. તેમાંનો આ એક ગ્રંથ ઉપલબ્ધ થતાં તેને પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે.

સમુદ્રમાં અસંગમ્ય રત્નો અનેક પ્રકારના હોય છે, તે સર્વે તેના યોગ્ય ગ્રાહકો અને પાત્રને આશ્રીને ઉપયોગી છે તથા પોત-

પોતાના ઉપયોગને અવસરે તે અમૂલ્ય ગણાય છે. જેમકે સોયના ઉપયોગ કાળે સોય જ અમૂલ્ય છે અને અન્ય શસ્ત્રના ઉપયોગ કાળે અન્ય શસ્ત્ર જ અમૂલ્ય છે. આ જ રીતે જિનાગમરૂપી સમુદ્રમાં અસંખ્ય સૂક્તરૂપી (ઉપદેશરૂપી) રત્નો છે, તે સર્વે બ્રાહ્મકો અને પાત્રને આશ્રી ઉપયોગી અને અમૂલ્ય છે. તેની સંખ્યા ગણતરીના અવિષય છે, છતાં વાનકીની જેમ કેટલાંક સૂક્તરત્નો આગમસાગરમાંથી શ્રીમાન પરમોપકારી હર્ષ (નિધાન) સૂરિએ ઉદ્ધરીને તેના આ અંશમાં સંચય કર્યો છે. તેથી તેનું નામ કર્તાએ જ “રત્નસંચય” રાખ્યું છે.

આ અંશમાં સંપાદકે ઉપર્યુક્ત ચારે અનુયોગના ઓછાવત્તા વિષયો તરતમતાએ ભેળા કરેલા છે અને તે સર્વે આધુનિક ધર્મજિજ્ઞાસુઓને માટે, ધર્મોપદેશકોને માટે અને ધર્મભ્યાસીઓને માટે અતિ ઉપયોગી છે. એમ આ અંશ અથવા તેના વિષયોની અનુક્રમણિકા વાંચવાથી સ્પષ્ટ સમજ શકાય તેમ છે.

અંશસંપાદક સૂરિમહારાજના જન્માદિક, જન્મભૂમ્યાદિક, સંસારસ્થિતિ અને અનગારત્વ સ્થિતિ વિગેરે કાંઈ પણ હકીકત ઉપલબ્ધ થઈ નથી. તેમ જ તેમણે ઊભા કોઈ અંથો ઉદ્ધર્યા કે રચ્યાનું કાંઈ જણાયું નથી. માત્ર—“ગુજરાતમાં આવેલા લોલપાટક નામના નગરમાં અચળગચ્છના નાયક ગણિશ્રી ગુણનિધાનસૂરિના ઉપદેશથી હર્ષના સમૂહવાળા હર્ષસૂરિ નામના શિષ્યે શ્રુતસાગરમાંથી ઉદ્ધરીને આ રત્નસંચય અંશ રચ્યો છે. તે દુષ્પસહસૂરિ મહારાજ સુધી જમ પામો. ” આવા અર્થવાણી અંતિમ એ ગાથાઓ કર્તાએ લખેલી છે, તેટલું જ તેમનું ચરિત્ર જાણવામાં છે. ઉપરાંત સંબોધસત્તરીની ટીકા, ઉપદેશ પ્રાસાદ અને દેવચંદ્રજીવ્ય પ્રશ્નોત્તર વિગેરે અંથોમાં આ રત્નસંચય અંશની સાક્ષી આપેલી જેવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે નગરના નામ ઉપરથી, સંક્ષિપ્ત પ્રશસ્તિ ઉપરથી અને સાક્ષીના અંથો ઉપરથી આ અંશની વધારે પ્રાચીનતા જણાય છે.

આ અંશમાં કર્તાએ કોઈપણ અનુક્રમથી વિષયો લીધા હોય તેમ કહી શકાતું નથી. કોઈપણ વિષય પરિપૂર્ણ કહી શકાતો નથી.

જૈન શાસ્ત્રોમાં એટલા બધા સુવિસ્તૃત વિષયો પ્રસિદ્ધ છે તેથી માત્ર જે જે કાળે જે જે વિષયની ગાથાઓ જાણવામાં આવી તે તે કાળે તે તે ગાથાનો સંગ્રહ કરી અમુક અનુક્રમ ગોઠવ્યો હોય અને તેમાં પણ અનુપયોગપણે અમુક ફેરફાર રહી ગયો હોય તેને પાછો યથાયોગ્ય સ્થાને ગોઠવવાનો સમય કે વિચાર ન રહ્યો હોય એમ પણ કવચિત્ ધારી શકાય છે. જેમકે—અરિહંતના પ્રભાવનો વિષય ૧૧ માંથી ૨૩ માં વિષયોની અંદર રાખવા યોગ્ય હતો તેને બદલે ૪૫ માં વિષય રાખ્યો છે તે અસ્થાને કહી શકાય. એવા અનેક સ્થળો જોવામાં આવવાથી એમ ધારી શકાય છે કે કર્તાએ તેવી અનુક્રમની અપેક્ષાને મુખ્ય ગણી નથી, માત્ર વિષયોના ઉપયોગીપણાને જ મુખ્ય સ્થાન આપ્યું છે અને તે જ યોગ્ય માની શકાય છે.

આ ગ્રંથમાં કર્તાએ ૫૪૭ પ્રાકૃત ગાથાઓ ભિન્ન ભિન્ન ગ્રંથોમાંથી ઉદ્ધરી છે અને છેલ્લી બે ગાથા પ્રશસ્તિ તરિકે પોતાની કરેલી છે, તથા ૫૪૧ મી ગાથા ખાસ જરૂરીયાત હોવાથી છપાવતી વખતે કર્મગ્રંથમાંથી લઇને નાંખી છે. તેથી કુલ ૫૫૦ ગાથાઓ આ ગ્રંથમાં થઈ છે. તેમાં પ્રશસ્તિના વિષય સહિત ગણતાં કુલ ૩૩૬ વિષયો આવ્યા છે. તે સર્વ વિષયો ધર્માભિલાષીઓને અત્યંત હિતકર છે. આ સર્વ ગાથાઓ કયા કયા ગ્રંથોમાંથી ઉદ્ધરી છે? તે બાબત કર્તાએ કાંઈ પણ જણાવ્યું નથી. અમને છપાવતી વખત તે જણાવવાની જરૂર લાગી હતી, પરંતુ તેટલો પ્રયાસ બની શક્યો નથી, કેમકે અનેક ગ્રંથોના વાચક અને તીવ્ર ઉપયોગવાળા મુનિ મહારાજ જ તેવો પ્રયાસ કરી શકે તેમ છે.

આ ગ્રંથ અતિ ઉપયોગી હોવાથી તેને છપાવવાના મૂળ પ્રેરક શ્રી હુબ્લી ધારવાડ જીજ્ઞાના નિવાસી “ શેઠ ચતુર્ભુજભાઈ તેજપાળ ” છે, તેમની પ્રેરણાથી જ આ ગ્રંથ છપાવ્યો છે. આ ગ્રંથની લખેલી પ્રતોમાં મૂળ ગાથા અને તેના પર જૂની રૂઠિ પ્રમાણે ટ્યો પૂરેલો હતો તેની ત્રણ પ્રતો મળી શકી હતી. તે ત્રણે ઘણી અશુદ્ધ હતી, તેા પણ કોઈ કોઈ ઠેકાણે પ્રત્યંતર તરીકે

કામ લાગી હતી. આ અંથનું શુજરાતી ભાષાંતર “ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના શાસ્ત્રી જેઠાલાલ હુરિલાલ ” પાસે કરાવ્યું છે. તેમાં શબ્દાર્થ અને તે ઉપર અમુક અમુક ઠેકાણે વિશેષાર્થ લખતાં તેમણે પોતાનો જૈનશાસ્ત્રનો અનુભવ પણ બતાવી આપ્યો છે. ત્યારપછી મેં પોતે વાંચી જઈ તેમાં મારાથી બની શક્યો તેટલો સુધારો વધારો કર્યો છે. તે ઉપરાંત આ અંથની તૈયાર થયેલી પ્રેસકોપી હુબલી મોકલતાં શેઠ ચતુર્જીભાઈના ધર્મમિત્ર “ ગાંગુભાઈ રવળ ” કે જેઓ જૈનશાસ્ત્રના સારા અનુભવી છે તેમણે પણ લક્ષપૂર્વક વાંચીને કેટલીક સૂચનાઓ કરી હતી તે ઉપર ઘટતું ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે.

મળેલી ત્રણે પ્રતો પ્રાયઃ અશુદ્ધ હતી, તેમાં બનતા પ્રયાસે શુદ્ધિ કરી છે, છતાં કોઈ ઠેકાણે અશુદ્ધિ રહી ગઇ હોય તો તે વિદ્વાનોએ શુદ્ધ કરી અમેને જણાવવા કૃપા કરવી.

આ અંથ રચાયતો સંવત મળી શક્યો નથી, તો પણ મળેલી પ્રતમાંથી એક પ્રતના અંતમાં આ પ્રમાણે લખ્યું છે:—

इति श्री रत्नसंचयग्रन्थ सूत्रटवार्थतो संपूर्णेति

મદ્રં. સંવત ૧૮૩૩ વર્ષે શાકે ૧૬૯૮ પ્રવર્તમાને—
ઈત્યાદિ. બીજી પ્રતમાં—

इति श्री रत्नसंचयग्रन्थ सिधान्तसारोद्धारे टबा-
सूत्र संपूर्ण ॥ श्री सूर्यपुरे संवत् १८०६ वर्षे कार्तिकमासे—

ઈત્યાદિ. ત્રીજી પ્રતમાં સંવત લખ્યો નથી. આ પ્રમાણે પ્રત લખ્યાનો સંવત જેવામાં આવ્યો છે. તેથી ત્યાર અગાઉ આ અંથ તૈયાર કરવામાં આવ્યાનું સમજી શકાય છે.

આ અંથમાં આવેલા કુલ ૩૩૬ વિષયોની અનુક્રમણિકા આપેલી છે. ઉપરાંત કોઈ કોઈ ખાસ વિષયો ઉપર વિસ્તરાર્થ અને કથા વિગેરે લખવામાં આવ્યા છે. તેવા ૨૭ વિષયો છે તે પણ

અનુકંમણિકાની પાછળ બતાવેલ છે. સિવાય ૨૮૦ થી ૨૮૯ સુધીની ૯ ગાથાઓ વિધિપદ્ધતી માન્યતાની છે, તથા તે સિવાય બીજે કેટલેક સ્થળે કાંઈક વિચારભેદ જણાયો છે. તેવે ઠેકાણે અર્થ લખતાં તે તે બાબત મૂળ ગ્રંથમાં સૂચવવામાં આવેલ છે, છતાં અનુકંમણિકા તથા વિસ્તૃત વિષયોના નોંધને અંતે 'વિચારણીય સ્થળો' એવું મથાળું બાંધી તેની નીચે તે તે વિષયો બતાવેલા પણ છે, તેથી તે બાબત અહીં લખવાની આવશ્યકતા નથી. ઇચ્છકો તે તે સ્થળો વાંચી જશે અને તેનાપર જાણવા જેવી હુકિકત અમને લખશે, તો તેમનો ઉપકાર માનવાપૂર્વક તેમની સૂચનાપર ધ્યાન આપવામાં આવશે.

આ ગ્રંથ છપાવવામાં જેમણે આર્થિક સહાય આપી છે તેમનાં નામો ઠાઈટલ ઉપર જ આપવામાં આવ્યા છે. આ ગ્રંથના પ્રુક્ષે વાંચતાં કાંઈ પણ દૃષ્ટિદોષાદિકને કારણે ભૂલો રહી ગઈ હોય તે વાચકવર્ગ સુધારીને વાંચશે એવી આશા છે.

અણચિંતવ્યો લાભ—આ ગ્રંથની શુદ્ધિ માટે વધારે પ્રતો મેળવવાનો પ્રયાસ કરતાં એક પ્રત રત્નસંચયની ધારીને જ શ્રી હુબલીના ગૃહસ્થે મોકલી હતી, પરંતુ તે પ્રત વાંચતા તો રત્નસંચયની દબમાં જ તૈયાર કરેલ રત્નસમુચ્ચય નામનો તે ગ્રંથ નીકળ્યો. તે ગ્રંથની ગાથાઓ પણ આ ગ્રંથની જેટલી પૃષ્ઠ છે. તેમાં ભુદા ભુદા ૩૦૧ વિષયો સમાવેલા છે. વધારે તપાસ કરવા માટે તેની અનુકંમણિકા કરી. આ ગ્રંથની અનુકંમણિકા સાથે મેળવી જોતાં ૧૧૫ વિષયો આમાં આવેલા છે તે જ તેમાં પણ છે, અને ગાથાઓ પણ પ્રાયે તે જ છે. બાકીના વિષયો ભુદા જ છે. આ રત્નસમુચ્ચય ગ્રંથ પણ આ રત્નસંચય ગ્રંથની જેવો જ ઉપયોગી થાય તેવો હોવાથી છપાવવા લાયક છે. ઉદાર ગૃહસ્થાતું તે તરફ ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે.

સં. ૧૯૮૫.

અષાઠ શુદ્ધિ ૧૪

શા. કુંવરજી આણંદજી.
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના પ્રમુખ.
ભાવનગર.

ખાસ સૂચના.

જૈન ધર્મની તમામ પ્રકારની છપાયેલી યુકો અથવા પ્રતો-સૂત્રો કે ગ્રંથો જે જોઈએ તે નીચેના શિરનામેથી મંગાવશો. પ્રાચી ત્યાં આખા હિંદુસ્થાનમાં છપાયેલ તમામ પુસ્તકો વેચવા માટે :: રાખવામાં આવે છે. ::

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા.

ભાવનગર.

श्री रत्नसंयय ग्रंथनी विषयानुक्रमणिका

नं०अ०.	विषय.	गाथानो अंक.
१	भंगण ने अलिधेय. ...	१
२	नमस्कार मंत्रनुं महात्म्य. ...	२ थी १०
३	शत्रुंजय तीर्थना मुज्य २१ नामो. ...	११-१३
४	तिर्थगुणुंलक देवोने रहवोना स्थान विगरे. ...	१४-१५
५	उत्तरवैक्रिय शरीरनुं उत्कृष्ट मान तथा स्थिति. ...	१६-१७
६	देवोना बोज्य पदार्थो शेना होय छे? ...	१८
७	अेक राणनुं प्रभाणु. ...	१९-२०
८	अेक धंदने आआ लवमां थती धंद्राणीओनी संज्या. २१-२	
९	सुघोषा घंटानुं प्रभाणु. ...	२३
१०	संकांतिने आश्रीने द्विसनी वृद्धिनुं प्रभाणु. ...	२४
११	श्री महावीर स्वामी तथा पद्मनाभ स्वामीनुं अंतर. ...	२५
१२	आवती चोवीशीमां थनारा तीर्थकरेना छवोना नाम. ...	२६-२७
१३	वर्तमान चोवीशीना तीर्थकरे, चर्कवती, वासुदेव, तीर्थकरना शरीरनुं मान, आयुनुं मान-आ पांथ वस्तुसूचक अत्रीश कोषावाणो यंत्र करवानी रीत अने यंत्र. ...	२८-३६
१४	वर्तमान. २४ तीर्थकरना पिताओनी गति. ...	३७
१५	सर्व तीर्थकरेना सभवसरणुनुं प्रभाणु. ...	३८
१६	सभवसरणुमां आर पर्वदाओनी स्थिति. ...	३९
१७	चोवीश तीर्थकरेना कुल साधु साध्वीओनी संज्या. ...	४०-४१
१८	तीर्थकरेना लवनी संज्या. (समकितनी भासि पछीनी) ...	४२

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૧૯	નેમિનાથ ને રાજિમતીના નવ ભવના નામો.	૪૩-૪૪
૨૦	ચોવીશે તીર્થકરેના નિર્વાણના સ્થાન. ...	૪૫-૪૬
૨૧	મહાવીર સ્વામીએ નંદનમુનિના ભવમાં કરેલા આસક્ષપણની સંખ્યા. ...	૪૭
૨૨	મહાવીર સ્વામીએ ગર્ભમાં કરેલો અભિપ્રહ.	૪૮
૨૩	મહાવીર સ્વામીએ મરિચીના ભવમાં કરેલો કુંભમદ. ...	૪૯
૨૪	ભરતચક્રીને થયેલ વિચાર. ...	૫૦
૨૫	ચોવીશે પ્રભુના કેવળજ્ઞાનના સ્થાનો. ...	૫૧
૨૬	બાર ચક્રવર્તીના નામો. ...	૫૨-૫૩
૨૭	નવ વાસુદેવના નામો. ...	૫૪
૨૮	નવ બળદેવના નામો. ...	૫૫
૨૯	નવ પ્રતિવાસુદેવના નામો. ...	૫૬
૩૦	બાર ચક્રવર્તીની ગતિ. ...	૫૭
૩૧	વાસુદેવ ને બળદેવની ગતિ. ...	૫૮
૩૨	ચક્રવર્તી ને વાસુદેવની ઉત્પત્તિનો ક્રમ. ...	૫૯
૩૩	ત્રેશઠ શલાકા પુરૂષોના જીવ, કાયા, પિતા અને માતાની સંખ્યા અને ગતિ. ...	૬૦-૬૧
૩૪	ચક્રીના ચૌદ રતોને ઉપજવાના સ્થાન વિગેરે.	૬૨-૬૪
૩૫	ચક્રવર્તીના નવ નિધાન. ...	૬૫
૩૬	સ્રીજાતિને શુ' શુ' સ્થિતિ પ્રાપ્ત ન થાય ?	૬૬
૩૭	અભવીને શુ' શુ' પ્રાપ્ત ન થાય ?	૬૭
૩૮	શ્રાવકને વસવા લાયક સ્થાન. ...	૬૮
૩૯	શ્રાવકના એકવીશ ગુણ. ...	૬૯-૭૧
૪૦	શુદ્ધસ્થના ૮૯ ઉત્તર ગુણ. ...	૭૨
૪૧	શિષ્યની યોગ્યતા અયોગ્યતા આશ્રી દૃષ્ટાંતો. (સવિસ્તર) ૭૩	૭૩
૪૨	સમકિતના ૬૭ બોલ. (વિસ્તારાર્થ યુક્ત) ...	૭૪-૭૫
૪૩	કુશીળવાનની આવ્યસ્થા. ...	૭૬
૪૪	શીળવતોને તજવાના દોષ. ...	૭૭

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૪૫	અરિહંત પરમાત્માનો પ્રભાવ.	૭૮
૪૬	ધર્મજનના ભૂષણ.	૭૯
૪૭	પાંચમા આરાને અંતે રહેવાનો સંબંધ વિગેરે.	૮૦
૪૮	દુષ્પ્રસભસૂરિતું જ્ઞાન તથા ગતિ વિગેરે.	૮૧-૮૨
૪૯	પાંચમા આરાના અંતનો ભાવ.	૮૩
૫૦	પાંચમા આરામાં જિનધર્મની સ્થિતિનું કાળમાન.	૮૪
૫૧	જિનધર્મનું મહાત્મ્ય.	૮૫
૫૨	જાતિભવ્ય છવો સંબંધી વિચાર.	૮૬
૫૩	જિનધર્મ પ્રાપ્તિની દુર્લભતા.	૮૭-૮૮
૫૪	ક્ષમાની પ્રાધાન્યતા.	૮૯
૫૫	ધન વિગેરેની પ્રાપ્તિના મૂળ કારણો.	૯૦
૫૬	ધર્મથી સર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ વિગેરે.	૯૧-૯૨
૫૭	પ્રવૃત્તિ કરવાના દશ શુભ સ્થાન.	૯૦૦
૫૮	અપૂર્વ વશીકરણ.	૯૦૧
૫૯	ચારે ગતિના ધ્યાનરૂપ કારણ.	૯૦૨
૬૦	વિષયનો વિદ્યાસ ન કરવા વિષે.	૯૦૩
૬૧	શરીરના રૂપની તરતમતા.	૯૦૪
૬૨	એકધર્મીય દશ માર્ગણા.	૯૦૫
૬૩	સામાન્ય ઉપદેશ.	૯૦૬
૬૪	બ્રહ્મચર્યની શ્રેષ્ઠતા.	૯૦૭
૬૫	સાધુલિંગ છતાં અવધ એવા પાંચ.	૯૦૮
૬૬	સામાન્ય ઉપદેશ.	૯૦૯
૬૭	ચરણસિત્તરી.	૯૧૦
૬૮	કરણસિત્તરી.	૯૧૧
૬૯	દશવિધ યતિ ધર્મ.	૯૧૨
૭૦	ચાર પ્રકારની પિંડાદિ વિશુદ્ધિ.	૯૧૩
૭૧	ત્રણ પ્રકારે ગુપ્તિ ને ચાર પ્રકારે અભિગ્રહ.	૯૧૪
૭૨	મુનિ કેવા હોય ?	૯૧૫
૭૩	આઠે કર્મના અંધની જઘન્ય સ્થિતિ.	૯૧૬

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૭૪	આઠે કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ. ...	૧૧૭
૭૫	તેર કાઠીયાના નામ. ...	૧૧૮
૭૬	મનુષ્યભવની દુર્લભતાના દશ દૃષ્ટાંતો. (વર્ણન સાથે.) ...	૧૧૯
૭૭	ધર્મની પૂર્ણ સામગ્રીનો સંભવ મનુષ્ય- ગતિમાંજ છે. ...	૧૨૦
૭૮	મનુષ્યભવની ઉત્તમતા. ...	૧૨૧
૭૯	મનુષ્યભવની દુર્લભતા. ...	૧૨૨
૮૦	મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં ઉત્કૃષ્ટ ગર્ભજ મનુષ્યની સંખ્યા. ...	૧૨૩-૧૨૬
૮૧	મનુષ્યને ઉપદેશ. ...	૧૨૭
૮૨	એકેન્દ્રિય જીવોને થતી પીડાનું દૃષ્ટાંત. ...	૧૨૮
૮૩	છકાય જીવોનો સંયોગ. ...	૧૨૯
૮૪	જયજ્ઞાની પ્રાધાન્યતા. ...	૧૩૦
૮૫	અહિંસાની પ્રાધાન્યતા. ...	૧૩૧
૮૬	દાનબુદ્ધિએ પણ હિંસા કરીને દ્રવ્ય મેળવવાની જરૂર નથી. ...	૧૩૨
૮૭	પાંચે સ્થાવર જીવોનું પ્રમાણ. ...	૧૩૩-૧૩૬
૮૮*	અણુગણ પાણી પીવાથી થતી અનંતકાયની હિંસા. ...	૧૩૭
૮૯	મનુષ્યના દેહમાં જીવોત્પત્તિ. (એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના.) ...	૧૩૮-૧૪૧
૯૦	વનસ્પતિ જીવોના ભેદ ...	૧૪૨
૯૧	એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના જીવોના નિવાસ સ્થાન. ...	૧૪૩-૧૪૫
૯૨	નિગોદના જીવોનું અનંતાનંતપણું. ...	૧૪૬
૯૩	નિગોદના જીવોને દુઃખ. ...	૧૪૭
૯૪	નિગોદ વિગેરેની સૂક્ષ્મતાનું વર્ણન. ...	૧૪૮-૧૫૦
૯૫	આ જીવ સર્વ સ્થાને ઉપજેલો ને મરણ પામેલો છે. ...	૧૫૧

* ૧ છપાયેલ ૮૭ છે ત્યાં ૮૮ કરવા. પૃષ્ઠ ૬૨.

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૯૬	એક મુદ્દત્ (બે ઘડી) માં નિગોદના છવો ✓ કેટલા ભવ કરે?	૧૫૨
૯૭	પાંચે પ્રકારના સમકિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ. ...	૧૫૩
૯૮	નરકમાં થતી દશ પ્રકારની વેદના. ...	૧૫૪
૯૯	રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું સ્થાન. ...	૧૫૫
૧૦૦	ભવનપતિ ને નારકીનું વાસસ્થાન. ...	૧૫૬
૧૦૧	પંદર પ્રકારના પરમાધામીના નામ. ...	૧૫૭-૧૫૮
૧૦૨	દશ પ્રકારનું સત્ય. ...	૧૫૯
૧૦૩	અસત્ય યોલવાના દશ કારણો. ...	૧૬૦
૧૦૪	ઉત્સૂત્રરૂપ અસત્ય યોલવાનું કૃળ. ...	૧૬૧
૧૦૫	સત્યનું મહાત્મ્ય. ...	૧૬૨
૧૦૬	ગીતાર્થ કેવું વચન ન યોલે? ...	૧૬૩
૧૦૭	દાન સંબંધી વિચાર. ...	૧૬૪
૧૦૮	સભજનોએ કેવું યોલવું? ...	૧૬૫-૧૬૬
૧૦૯	રોષ વખતે કાર્ય ન કરવું. ...	૧૬૭
૧૧૦	ઋષભદેવના છવે કરેલી પ્રથમ ભવમાં સમકિતની પ્રાપ્તિ.	૧૬૮
૧૧૧	સમકિત દૃષ્ટિના લિંગ (ચિન્હ.) ...	૧૬૯
૧૧૨	સમકિત દૃષ્ટિને મિથ્યાદૃષ્ટિની વહેંચણુ- ચાર ચાર પ્રકાર. (અષ્ટભંગીના વિવરણુ સાથે)	૧૭૦-૧૭૧
૧૧૩	મિથ્યાત્વનું મહા માહું કૃળ. ...	૧૭૨-૧૭૩
૧૧૪	સુપાત્રદાનાદિનું કૃળ. ...	૧૭૪-૧૭૬
૧૧૫	દાનના ભેદ અને તેનું કૃળ. ...	૧૭૭
૧૧૬	મનના વ્યાપારની મુખ્યતા. ...	૧૭૮
૧૧૭	મહાવીર પ્રભુના મુખ્ય દશ શ્રાવકોના નામ. ...	૧૭૯-૧૮૦
૧૧૮	આનંદાદિ દશ શ્રાવકોના નિવાસ સ્થાન. ...	૧૮૧-૧૮૨
૧૧૯	દશે શ્રાવકોની સ્ત્રીઓના નામ. ...	૧૮૩
૧૨૦	આનંદાદિકે શ્રાવકોને થયેલા ઉપસર્ગો વિગેરે. (ઉપસર્ગના વર્ણન સાથે) ...	૧૮૪

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૧૨૧	આનંદાદિક શ્રાવકોના ગોકુળની સંખ્યા. ...	૧૮૫
૧૨૨	આનંદાદિક શ્રાવકોના ધનની સંખ્યા. ...	૧૮૬
૧૨૩	આનંદાદિક શ્રાવકે સાતમા વ્રતમાં કરેલ નિયમો. ૧૮૭-૧૮૮	
૧૨૪	આનંદ અને મહાશતકને થયેલ અવધિ- જ્ઞાનનું પ્રમાણ. ...	૧૮૯
૧૨૫	શ્રાવકની અગ્યાર પ્રતિમા. (વિવરણ સાથે) ...	૧૯૦
૧૨૬	આનંદાદિક શ્રાવકોનું પ્રતિમાવહન ને પરલોકગમન. ૧૯૧	
૧૨૭	આનંદાદિક શ્રાવકે કયા કયા વિમાનમાં ઉપજ્યા છે? ...	૧૯૨
૧૨૮-૧૩૦	સામાયિકમાં વર્જવાના ૩૨ દોષ. (મન, વચન, કાયાના) ...	૧૯૩-૧૯૮
૧૩૧	આઠ પહોરના પૌષધનું ફળ (દેવાયુરુપ) ...	૧૯૯
૧૩૨	બે ઘડીના સામાયિકનું ફળ " ...	૨૦૦
૧૩૩	સામાયિકનું મહાત્મ્ય. ...	૨૦૧-૨૦૨
૧૩૪-૧૩૬	અરિહંત, અર્હત, અરહંત શબ્દના અર્થ. ૨૦૩-૨૦૫	
૧૩૭	અઠાર દોષ રહિત અરિહંતને નમસ્કાર. (દોષના નામ સાથે.) ...	૨૦૬-૨૦૭
૧૩૮	અરિહંતના આઠ પ્રાતિહાર્ય. ...	૨૦૮
૧૩૯	દેવપરની શ્રદ્ધાની શ્રેષ્ઠતા. ...	૨૦૯
૧૪૦	જિનેશ્વરની આજ્ઞાના પાલન અપાલનનું ફળ. ૨૧૦-૧૩	
૧૪૧	સંઘનું લક્ષણ. ...	૨૧૪
૧૪૨	ધરિયાવહીના મિથ્યાદુષ્ટોની સંખ્યા. ...	૨૧૫-૧૮
૧૪૩	કાચોસર્ગના ૧૯ દોષ. ...	૨૧૬-૨૦
૧૪૪	ગુરુવંદનમાં લાગતા ૩૨ દોષ. ...	૨૨૧-૨૫
૧૪૫	વાંદણના ૨૫ આવશ્યક ...	૨૨૬
૧૪૬	ગુરુવંદનમાં ગુરુએ કહેવાના છ વચનો. ...	૨૨૭
૧૪૭	ગુરુની તેત્રીશ આશાતના. ...	૨૨૮-૩૦
૧૪૮	ગુરુવંદનનું ફળ. ...	૨૩૧-૩૨
૧૪૯	પ્રત્યાખ્યાનના આગારો. ...	૨૩૩-૩૬

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૧૫૦	શ્રાવકની સવાવસો દયા. ...	૨૩૭
૧૫૧	શ્રાવકનું સવાવસો સત્ય. ...	૨૩૮
૧૫૨	શ્રાવકને સવાવસો અદત્તત્યાગ. ...	૨૩૯
૧૫૩	શ્રાવકને સવાવસો બ્રહ્મવ્રત. ...	૨૪૦
૧૫૪	શ્રાવકને સવાવસો પરિબ્રહ્મ પ્રમાણુ. ...	૨૪૧
૧૫૫	ઘરઘેરાસરમાં ન બેસારવા યોગ્ય પ્રતિમા. ...	૨૪૨
૧૫૬	પાંચ પ્રકારના ચૈત્ય અને તેનાં લક્ષણુ. ...	૨૪૩-૪૫
૧૫૭	જિનેશ્વરના ચાર નિક્ષેપા. ...	૨૪૬
૧૫૮	જિનચૈત્યમાં તજવાની દશ મોટી આશાતના. ...	૨૪૭
૧૫૯-૬૦	સંપ્રતિ રાજાએ કરાવેલ જિનચૈત્યો ને જિનપ્રતિમાની સંખ્યા. ...	૨૪૮-૪૯
૧૬૧	ઋગુઆશ્રી લવણુને સચિત્ત થવાનો કાળ. ...	૨૫૦
૧૬૨	સચિત્ત ત્યાગીને ખપતા કૃણો. ...	૨૫૧
૧૬૩	કડાહવિગ્રય (મીડાહ) વિગેરેનો કાળ. ...	૨૫૨-૫૪
૧૬૪	વિદળ ને દહીંમાં જીવોત્પત્તિ વિષે. ...	૨૫૫
૧૬૫	ગળ્યા વિનાની છાશ ખાખત. ...	૨૫૬
૧૬૬	અચિત્ત જળ વિચાર. ...	૨૫૭-૫૮
૧૬૭	એકવીશ પ્રકારનું અચિત્ત (પ્રાસુક) જળ. ...	૨૫૯-૬૦
૧૬૮	ઉકાળેલા પાણીનો કાળ. (અન્ય કથિત) ...	૨૬૧
૧૬૯	વગર ચાળેલા લોટને અચિત્ત થવાનો કાળ. ...	૨૬૨-૬૩
૧૭૦	ઐષધ વિગેરેને અચિત્ત થવાના કારણુ. ...	૨૬૪-૬૫
૧૭૧	ગૌતમ તથા સુધર્મા સ્વામીનો નિર્વાણુ સમય. ...	૨૬૬
૧૭૨	જંબૂસ્વામીનો નિર્વાણુ સમય અને દશ વસ્તુનો વિરહ. ...	૨૬૭-૬૮
૧૭૩	બીજી વસ્તુઓના વિચ્છેદનો સમય. ...	૨૬૯-૭૧
૧૭૪	ચાર કાળિકાચાર્યનો સમય વિગેરે. ...	૨૭૨-૭૬
૧૭૫	આગમોને પુસ્તકાદ્ધ કર્યાનો સમય. ...	૨૭૭
૧૭૬	દ્વિગંબરોની ઉત્પત્તિનો સમય. ...	૨૭૮
૧૭૭	બીજીવાર આગમોનું પુસ્તકાદ્ધપણુ. ...	૨૭૯

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૧૭૮	પાખી ચૌમાસીનો ફેરફારનો સમય. ...	૨૮૦
૧૭૯	શ્રાવક માટે મુખ્યવસ્ત્રિકા ને ચરવળાની સ્થાપના.	૨૮૧-૮૨
૧૮૦	અષ્ટમી તથા પાક્ષિક તિથિનો નિર્ણય. ...	૨૮૩-૮૮
૧૮૧	સાઠપોરસી વિગેરેનું કાળ માન. ...	૨૮૯-૯૦
૧૮૨	પુરિમહત્તું પ્રમાણ. ...	૨૯૧-૯૨
૧૮૩	રાત્રીના કાળનું જ્ઞાન. ...	૨૯૩
૧૮૪	પોરિસીનું પ્રમાણ. ...	૨૯૪-૯૫
૧૮૫	પડિલેલુણનો કાળ. ...	૨૯૬
૧૮૬	ક્ષયતિથિનો સંભવ. ...	૨૯૭
૧૮૭	સ્ત્રીને ગર્ભ ધારણ કરવાનો કાળ. ...	૨૯૮
૧૮૮	સ્ત્રી ને પુરુષના કામવિકારની હદ. ...	૨૯૯
૧૮૯	ગર્ભાવાસનું દુઃખ. ...	૩૦૦
૧૯૦	પ્રસવ વખતે થતું દુઃખ. ...	૩૦૧
૧૯૧	કોણિક ને ચેરાજના યુદ્ધમાં હુણાચેલા મનુષ્યાની સંખ્યા તથા ગતિ. ...	૩૦૨-૩
૧૯૨	ચૌદ પૂર્વના નામ. ...	૩૦૪-૫
૧૯૩	સિક્કાંતના એક પદમાં શ્લોકની સંખ્યા. ...	૩૦૬
૧૯૪	મોક્ષ ગમનનો સરલ માર્ગ. ...	૩૦૭
૧૯૫	ગાથા (અર્ધમાં) છંદનું લક્ષણ. ...	૩૦૮-૯
૧૯૬	ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૩૬ અધ્યયનોના નામ. ...	૩૧૦-૧૪
૧૯૭	જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારા નક્ષત્રો. ...	૩૧૫
૧૯૮	પીસ્તાળીશ આગમની કુલ ગાથા સંખ્યા. ...	૩૧૬
૧૯૯	જ્ઞાનાભ્યાસમાં અપ્રમાદીપણાની જરૂર. ...	૩૧૭
૨૦૦	નકારરૂપે ઉપદેશ. ...	૩૧૮-૧૯
૨૦૧	દુર્જય એવા ચાર વાનાં. ...	૩૨૦
૨૦૨	પાંચ સમિતિનું પાલન. ...	૩૨૧
૨૦૩	નકારમાં ઉપદેશ. ...	૩૨૨
૨૦૪	પાંચ કારણોવડે જ કાર્ય બને એ માન્યતા સમકિતીની હોય. ...	૩૨૩

नं०अ०.	विषय.	गाथानो अंक.
२०५	पांच इंद्रियोंनी अनर्थता. ...	३२४
२०६	पांच प्रमादनी अनर्थता. ...	३२५
२०७	धर्मादिक नही माननारने करवा योग्य शिक्षा. ...	३२६
२०८	लयना सात स्थान. ...	३२७
२०९	साधुनी सात भंडणी. ...	३२८
२१०	आठ अलव्यना नाम. ...	३२९
२११	अष्ट भंगणना नाम. ...	३३०
२१२	श्रावकतुं कर्त्तव्य. ...	३३१
२१३	श्रावकना द्रव्यतो सदुपयोग. ...	३३२
२१४	दश प्रकारना पुण्यक्षेत्रना नाम. ...	३३३
२१५	वर्जा योग्य नव नियाणुा. ...	३३४
२१६	दश प्रकारना कल्पवृक्ष. ...	३३५
२१७	अरिहंतादिक दशानी वैयावच्य. ...	३३६
२१८	अहम्यर्थनी नव वाड. ...	३३७
२१९	बोथा प्रतना लंगतुं प्रायश्चित्त. ...	३३८
२२०	मुनिराजनी आर प्रतिभा. ...	३३९
२२१	आर प्रकारनो तप. ...	३४०-४१
२२२	आर लावनाओ. ...	३४२-४३
२२३	तेर प्रकारनी अशुल किया. ...	३४४
२२४	विषयांध स्त्रीओनी दुष्टतानुं परिणाम. ...	३४५
२२५	परदेशी राजओ केशी गणुधरने करेला १० प्रश्नो अने केशी गणुधरे आपेला उत्तरो. (विस्तृत संभलुति साथे) ...	३४६-४७
२२६	साधुने आतुर्भास रहेवा योग्य क्षेत्रना १३ गुणु. ...	३४८
२२७	बौद्ध प्रकारनी अल्यंतर ग्रंथी (परिग्रह). ...	३४९
२२८	नव प्रकारनो आद्य परिग्रह. ...	३५०
२२९	सिद्धना ३१ गुणु. ...	३५१
२३०	सिद्धना पंढर लेह. ...	३५२-५६
२३१	पांच परमेष्ठिना गुणुनी संख्या. ...	३५७

नं०	विषय.	गाथानो अंक.
२३२	दीक्षाने अथोऽप्य पुत्रपादिकना प्रकारनी संख्या.	३५८-६०
२३३	दश ने सोण संज्ञा. (सर्वं ज्वने ह्येय ते)	३६१-६२
२३४	वनस्पतिकायमां जलुती दशे संज्ञा. ...	३६३-६६
२३५	सत्तर प्रकारे असंयम. ...	३६७-६८
२३६	सत्तर प्रकारे संयम. ...	३६९
२३७	अदार आवराशी. ...	३७०
२३८	तीर्थंकर नामकर्भ आंधवाना २० स्थानो. ...	३७१-७३
२३९	क्या तीर्थंकरना ज्वे केरला स्थानो आराध्या हुता? ...	३७४
२४०	वीश प्रकारनो अविनय. ...	३७५-७७
२४१	त्रोवीश दंडक. ...	३७८
२४२	मुहुपत्ति ने शरीरनी पडिलेहुणाना प०.ओल.	३७९-८०
२४३	जिनकल्पी मुनिनी १२ प्रकारनी उपधि. ...	३८१-८२
२४४	पांयमा आराना मनुष्यादितुं उत्कृष्ट आयुष्य.	३८३-८४
२४५	मनुष्यादितुं जधन्य आयुष्य. ...	३८५
२४६	अड्वावीश लब्धिओना नाम. (विस्तार साथे)	३८६-३८८
२४७	अरिहंतना समयमां शुं शुं विशेष ह्येय?	३९०
२४८	त्रौद गुणस्थानना नाम. ...	३९१
२४९	अकेन्द्रियमां गया पछी देवाने थतुं दुःख. ...	३९२
२५०	वनस्पतितुं अचित्तपण्डुं क्यारे थाय छे? ...	३९३
२५१	पांय प्रकारना आरित्रना नाम. ...	३९४-९५
२५२	नपुंसक संभंधी अर्थविनानी गाथा. ...	३९६
२५३	नपुंसकना लक्षण. ...	३९७
२५४	गणीवाणा वस्त्रना संगथी थती ज्वोत्पत्ति.	३९८-४००
२५५	अलव्यने न प्राप्त थाय तेवा स्थानो. ...	४०१
२५६	सात कुलकरना नाम. ...	४०२
२५७	सात कुलकरनी पत्नीओना नाम. ...	४०३
२५८	द्विदणतुं कुलक्षण. ...	४०४
२५९	महाविदेह क्षेत्रना साधुओना आहारतुं मान.	४०५

તંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૨૬૦	મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુઓના સુખનું તથા પાત્રનું પ્રમાણ.	૪૦૬
૨૬૧	મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુઓની સુખવસ્ત્રિકાનું પ્રમાણ.	૪૦૭
૨૬૨	સંબ્રહ્મી રાખેલા ધાન્યની યોનિનો કાળ. ...	૪૦૮-૪૧૬
૨૬૩	સાધ્વીના ૨૫ ઉપકરણો. (વિસ્તાર સાથે) ...	૪૧૭-૧૮
૨૬૪	તિર્થંચ ને મનુષ્યની સ્ત્રીના ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ.	૪૧૯
૨૬૫	દાન દેવાના દશ પ્રકાર (કારણ) ...	૪૨૦
૨૬૬	ઉચ્ચાર વિગેરે પરઠવવાની ભૂમિ. ...	૪૨૧-૨૨
૨૬૭	તૃણ પંચક.	૪૨૩
૨૬૮	ચર્મ પંચક.	૪૨૪
૨૬૯	સાધુના ૨૭ ગુણો.	૪૨૫-૨૬
૨૭૦	અષ્ટાંગ નિમિત્તાદિ ૨૯ પ્રકારનું પાપશ્રુત. ...	૪૨૭-૨૮
૨૭૧	આ અવસર્પિણીમાં થયેલા દશ અન્ધેરા. ...	૪૨૯-૩૨
૨૭૨	સંચુર્ચિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિના ૧૪ સ્થાનો. ...	૪૩૩-૩૪
૨૭૩	પંદર યોગના નામ.	૪૩૫
૨૭૪	બાર ઉપયોગ.	૪૩૬
૨૭૫	બાવીશ અભક્ષ્ય.	૪૩૭-૩૮
૨૭૬	બત્રીશ અનંતકાય.	૪૩૯-૪૩
૨૭૭	અનંતકાય ને પ્રત્યેક વનસ્પતિનું લક્ષણ. ...	૪૪૪-૪૬
૨૭૮	રાત્રિભોજનના દોષ.	૪૪૭-૫૪
૨૭૯	પાંચ પ્રકારના શરીર.	૪૫૫-૫૭
૨૮૦	દાનધર્મની પ્રશંસા	૪૫૮-૬૦
૨૮૧	જીવ અને કર્મનું જુદું બળવાનપણું. ...	૪૬૧
૨૮૨	સુપાત્રદાનનું મહાત્મ્ય.	૪૬૨
૨૮૩	સુપાત્રને અયોગ્ય દાન આપવાનું માહું ક્ષણ. ...	૪૬૩
૨૮૪	ધર્મના અર્થને તેના દાતારની અદ્યતા. ...	૪૬૪
૨૮૫	જૈનધર્મ શિવાય અન્યત્ર મોક્ષ નથી. ...	૪૬૫-૬૬
૨૮૬	જગતને કોણ શોભાવે છે ?	૪૬૭

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૨૮૭	સજ્જનનો સ્વભાવ. ...	૪૬૮
૨૮૮	સજ્જનની સમૃદ્ધિ સર્વને સામાન્ય હોય.	૪૬૯
૨૮૯	સર્વોત્કૃષ્ટ સાર વસ્તુઓ. ...	૪૭૦-૪૭૧
૨૯૦	કોનો જન્મ નિષ્કળ છે ? ...	૪૭૨
૨૯૧	ઉત્તમ મનુષ્ય કેવા હોય ? ...	૪૭૩
૨૯૨	આદરવા યોગ્ય ને ત્યાગવા યોગ્ય પાંચ પ્રકારની ૭-૭ વસ્તુઓ. ...	૪૭૪-૪૭૯
૨૯૩	શ્રાવકના મુખ્ય સાત ગુણ. ...	૪૮૦
૨૯૪	નવ પ્રવેયકના નામ. ...	૪૮૧
૨૯૫	પાંચ સુમેરૂના નામ. ...	૪૮૨
૨૯૬	એક રાજલોકનું પ્રમાણ. ...	૪૮૩-૪૮૪
૨૯૭	ચોવીશે તીર્થકરોના સમવસરણમાં રહેલા અશોકવૃક્ષનું પ્રમાણ. ...	૪૮૫
૨૯૮	પાંચ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ. (વિવરણ સાથે)	૪૮૬
૨૯૯	પાંચ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ (વિવરણ સાથે)	૪૮૭
૩૦૦	ક્ષમાશ્રમણ નામની સાર્થકતા ને નિરર્થકતા.	૪૮૮
૩૦૧	મૃત્યુનો નિમ્મલ કોઈથી થતો નથી.	૪૮૯
૩૦૨	એકત્વ ભાવના. ...	૪૯૦
૩૦૩	જૈનધર્મની ઉત્તમતા....	૪૯૧
૩૦૪	આ સંસારમાં દુર્લભ પદાર્થો. ...	૪૯૨
૩૦૫	સર્વ જીવોનો સામાન્ય સ્વભાવ....	૪૯૩
૩૦૬	હિંસાનો પ્રતિકાર-તેનું નિવારણ મુશ્કેલ છે.	૪૯૪
૩૦૭	જીવહયાનું મહાત્મ્ય....	૪૯૫
૩૦૮	જીવનું સામાન્ય લક્ષણ. ...	૪૯૬
૩૦૯	પૃથ્વીકાય જીવોના શરીરની સૂક્ષ્મતા. ...	૪૯૭
૩૧૦	પીઝ એકેન્દ્રિય જીવોના શરીરની સૂક્ષ્મતા....	૪૯૮
૩૧૧	નિગોદના જીવોનું સ્વરૂપ....	૪૯૯
૩૧૨	સમકિતનું મહાત્મ્ય-સમકિતીની ગતિ વિગેરે.	૫૦૦-૫૦૩
૩૧૩	મિથ્યાત્વી અને નિન્હવોનું સ્વરૂપ....	૫૦૪

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૩૧૪	પાંચ પ્રકારના દાનતું સ્વરૂપ.	૫૦૫-૯
૩૧૫	ઉપવાસને બદલે કરી શકાતા બીજા પચ્ચખખાણો.	૫૧૦-૧૧
૩૧૬	અંધીસહિત (ગંડસી)ના પચ્ચખખાણતું ફળ.	<u>૫૧૨</u>
૩૧૭	શત્રુજય તીર્થના સ્મરણપૂર્વક તે તીર્થ કરાતા તપતું ફળ.	૫૧૩-૧૪
૩૧૮	તપથી અપતા કર્મોતું પ્રમાણ....	<u>૫૧૫</u>
૩૧૯	સાધુને કલ્પનીય જળ.	૫૧૬
૩૨૦	શ્રી સીમંધર સ્વામીના જન્માદિકનો કાળ ને જન્મ સ્થાન.	૫૧૭-૧૮
૩૨૧	સાડીબાર કરોડ સુવર્ણના તોલતું પ્રમાણ.	૫૧૯
૩૨૨	સાધુને લેવાના આહારમાં ટાળવાના ૪૭ દોષ.	૫૨૦-૨૫
૩૨૩	ક્રોધ-માન-માયા-લોભપિંડના ઉદાહરણો.	૫૨૬
૩૨૪	સાત સમુદ્ધાતના નામ....	૫૨૭
૩૨૫	પાપની આલોચના.	૫૨૮
૩૨૬	અઠાર પાપસ્થાનના નામ....	૫૨૯-૩૧
૩૨૭	ઉત્કૃષ્ટ ને જઘન્ય કાર્યો થતા તીર્થ કરોની સંખ્યા તથા જન્મસંખ્યા. ...	૫૩૨
૩૨૮	વીશ વિહરમાન જિનના લંછન. ...	૫૩૩-૩૪
૩૨૯	અભવ્ય જીવને અપ્રાપ્ત સ્થાનો. ...	૫૩૫
૩૩૦	નરકાદિ ચારે ગતિમાં જનાર જીવોના લક્ષણ.	૫૩૬-૪૧
૩૩૧	છ લેશ્યાવાળા જીવોના બંને પ્રકારના દૃષ્ટાંત.	૫૪૨
૩૩૨	મોક્ષનો માર્ગ.	૫૪૩
૩૩૩	શ્રાવકતું કર્તવ્ય.	૫૪૪
૩૩૪	પ્રચાર કરવા યોગ્ય પાંચ પકાર. ...	૫૪૫
૩૩૫	બાર ચક્રવર્તીના શરીરતું માન. ...	૫૪૬-૪૮
૩૩૬	કર્તાતું નામ-સ્થાન-ગુરુતું નામ વિગેરે.	૫૪૯-૫૦
	મહાપ્રભાવિક ઉપસર્ગાહર સ્તોત્ર.	પૃષ્ઠ. ૨૨૩-૨૪

જે જે વિષયમાં વધારે વિસ્તાર કરેલ છે તેની વિગત.

નંબર.

વિષય.

- ૧૩ વર્તમાન ચોવીશીના તીર્થકરો, ચકવર્તી, વાસુદેવ, તીર્થકરના શરીરનું માન ને આયુષ્યનું પ્રમાણ-યત્ર સાથે આપ્યું છે.
- ૨૧ મહાવીરસ્વામીએ નંદન ઋષિના લવમાં કરેલ એક લાખ વર્ષ પર્યંત માસખમણનો મેળ મેળવેલો છે.
- ૪૧ શિષ્યને જ્ઞાન આપવા મારેની યોગ્યતા અયોગ્યતાને આશ્રીને ૧૪ દૃષ્ટાંતો શ્રીનંદીસૂત્રની ટીકામાંથી લઇને ૧૨ પૃષ્ઠમાં વિસ્તાર સાથે આપેલા છે.
- ૪૨ સમકિતના ૬૭ ખેલ. વિસ્તારથી આપ્યા છે.
- ૫૬ ધર્મથી સર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે. ઇત્યાદિ હકીકતવાળી નવ ગાથાઓ ખાસ ધ્યાન આપવા લાયક છે.
- ૭૬ મનુષ્યજન્મની દુર્લભતા સૂચવનારા ૧૦ દૃષ્ટાંતો વિસ્તાર સાથે આપેલા છે. તેમાં ૪ પૃષ્ઠ રોક્યા છે.
- ૮૦ અઢીઢીપ પ્રમાણ મનુષ્યક્ષેત્રમાં ગર્ભજ મનુષ્યની ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યા કેટલી હોય છે, તેની ૪ ગાથા અર્થ સાથે બતાવેલ છે.
- ૮૯ મનુષ્યના શરીરમાં એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધી સર્વ જીવોની ઉત્પત્તિ બતાવી છે. તેમાં કેટલીક વાત સંદિગ્ધ છે.
- ૧૧૨ સમકિતદૃષ્ટિ ને મિથ્યાદૃષ્ટિની વહેંચણુ-તેના આઠ પ્રકાર-સારી સમજણ સાથે બતાવેલા છે.
- ૧૨૦ આનંદાદિ દશે શ્રાવકોને થયેલા ઉપસર્ગો વિગેરેની હકીકત સારી રીતે આપવામાં આવેલ છે.
- ૧૨૫ શ્રાવકની (૧૨) પ્રતિમાનું વર્ણન સારી રીતે આપેલું છે.
- ૧૩૧-૩૨ એક સામાયિક ને એક પૌષધનું દેવગતિનું આયુષ્ય બાંધવારૂપ જે કૃણ કહ્યું છે, તે યુક્તિપૂર્વક ઘટાવીને મેળવી આપેલ છે.

નંબર.

વિષય.

- ૧૪૨ ધર્માવહીના મિથ્યાદુષ્ટતની સંખ્યા (૫૬૩) જીવભેદાથી માંડીને છ સાક્ષી સુધીના ગુણાકારથી મેળવી આપેલ છે.
- ૧૫૧-૫૪ શ્રાવકના પાંચે આચ્યવ્રત મુનિરાજના પાંચ મહાવ્રત સાથે સરખાવી મુનિના વીશ વસા ઠરાવીને શ્રાવકના સવા વસા પ્રમાણે ઘટાવેલા છે. આ ઘટના ખાસ લક્ષ આપવા યોગ્ય છે.
- ૨૨૫ પરદેશી રાજ્યે કેશી ગણુધરને કરેલા દશ પ્રશ્નો અને તેના કેશી ગણુધરે આપેલા ઉત્તરો બહુ સારી રીતે સમજી શકાય તેમ શ્રીરાયપસેણીની ટીકામાંથી લઈને આપેલા છે.
- ૨૪૬ અકુાવીશ લખિંધઓના નામો આપી તે સારી રીતે વિસ્તારથી સમજાવેલ છે.
- ૨૬૨ સંગ્રહી રાખેલા ધાન્યની યેનિનો કાળ ઓછાવત્તો સપ્રમાણ બતાવ્યો છે. તેની નવ ગાથાઓ છે.
- ૨૬૩ સાંધવીજીના ૨૫ ઉપકરણો વિસ્તારથી સમજાવ્યા છે.
- ૨૯૮ પાંચ પ્રકારના સમકિત સારી રીતે સમજાવેલ છે.
- ૨૯૯ પાંચ પ્રકારના મિથ્યાત્વ સારી રીતે સમજાવેલ છે.
- ૩૧૪ પાંચ પ્રકારના દાન જુદી જુદી પાંચ ગાથાથી બતાવ્યા છે.
- ૩૨૨ સાધુને લેવાના આહાર સંબંધી ૪૭ દોષ બહુ વિસ્તારથી આપેલા છે. તેમાં પાંચ પાના રોક્યા છે.
- ૩૨૩ કૌંધ, માન, માયા ને લોભપિંડ ઉપર ચારે ઉદાહરણો આપ્યા છે, તે ખાસ વાંચવા લાયક છે.
- ૩૨૭ ઉત્કૃષ્ટ કાળે ને જઘન્યકાળે વિચરતા તીર્થકરોની સંખ્યા અને તે કાળે થતા તીર્થકરોના જન્મની સંખ્યા સારી રીતે બતાવવામાં આવેલ છે.
- ૩૩૦ નરકાદિ ચારે ગતિમાં જનારા મનુષ્યોના લક્ષણ સારી રીતે બતાવ્યા છે, તે વાંચીને ધ્યાનમાં રાખવા લાયક છે.
- ૩૩૧ છ લેશ્યાવાળા જીવોની ઓળખાણ કરાવનાર જંબૂ-વૃક્ષના ફળ ખાનારનું ને લુટવા આવનાર ચૌરોનું દ્રષ્ટાંત સારી રીતે આપવામાં આવેલ છે.

વિચારણીય સ્થલો.

- વિષય ૭ માં ને ૧૮૬ માં રાજલોકનું પ્રમાણ કહેલ છે તે.
વિ. ૧૫ માં ચોવીશે પ્રભુના સમવસરણું પ્રમાણ કહેલ છે તે.
વિ. ૫૦ માં પાંચમા આરામાં ધર્મનું કાળમાન કહ્યું છે તે.
વિ. ૮૮ માં મનુષ્ય શરીરમાં એકેંદ્રિયથી પાંચેંદ્રિય સુધીના
જીવોની ઉત્પત્તિ કહી છે તે.
વિ. ૧૦૦ માં ભુવનપતિ ને નારકીનું વાસસ્થાન કહેલ છે તે.
વિ. ૧૭૮-૭૯-૮૦ ની ગાથાઓ ૯ વિધિપક્ષ ગચ્છની
માન્યતાની છે તે.
વિ. ૨૧૦ માં આઠ અભવ્યો પ્રસિદ્ધિમાં આવેલ કહ્યા છે તે.
વિ. ૨૧૪ માં પુણ્યક્ષેત્ર દશ પ્રકારના કહ્યા છે તે.
વિ. ૨૫૨ માં નપુંસક સંબંધી ગાથાનો અર્થ ખેડો નથી તે.
વિ. ૨૭૨ માં સંમૂર્છિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિના સ્થાનો
કહ્યા છે તે.
વિ. ૨૭૮ માં રાત્રિભોજનનો અપાર દોષ કહેલ છે તે.

श्री रत्नसंचय प्रकरणम्

(अर्थ सहित)

१ भंगण ने अभिधेय.

नमिऊण जिणं वीरं, उवयारट्टा गुरुं च सीसं च ।

सिद्धांतसारगाहा, भणामि जे रयणसारिच्छा ॥ १ ॥

अर्थ—श्री वीरजिनने नमस्कार करी गुड अने शिष्यना उपकारने भाटे सिद्धांतनी सारलूत गाथाओ के जे रत्न सरणी छे तेने हुं कहुं छुं. १

२ नवकार भंत्रनुं भाडात्म्य.

नवकारइक्कअक्खर, पावं फेडेइ सत्त अयराइं ।

पन्नासं च पण्णं, सागरपणसय समग्गेणं ॥ २ ॥

अर्थ—नवकारभंत्रनेो अेक अक्षर गुलुवाथी सात सागरोप-

१ आ ग्रंथ अथवा प्रकरणमां लुदा लुदा सिद्धांतोमांथी सारलूत गाथाओ लधने संत्रल कर्यो छे. ते गाथाओ रत्न जेवी होवाथी आनुं नाम रत्नसंचय राप्पुं छे.

મનાં પાપ દૂર થાય છે, એક પદ-શબ્દ ગુણવાથી પચાસ સાગરોપમનાં પાપ નાશ પામે છે, અને સમગ્ર-આખો મંત્ર ગુણવાથી પાંચસો સાગરોપમનું પાપ નષ્ટ થાય છે, અર્થાત્ એટલા સાગરોપમ સુધી નરકતીર્થત્યાદિ ગતિમાં પાપ ભોગવતાં જેટલાં પાપ નષ્ટ થાય તેટલા એક અક્ષર વિગેરેથી ક્ષય પામે છે. ૨

જો ગુણઙ્ગ લક્ષ્મમેગં, પૂણ્ઙ્ગ વિહીણ્ઙ્ગ જિણનમુક્કારં ।

તિત્થયરનામગોઙ્ગં, સો પાવઙ્ગ સાસયં ઠાણં ॥ ૩ ॥

અર્થ-જે પ્રાણી આ જિનેન્દરના (પંચપરમેષ્ઠિના) નવકાર મંત્રને એક લાખવાર ગુણુ-એ મંત્રનો લક્ષ્મળપ કરે, તથા વિધિથી તેની પૂજા કરે, તે પ્રાણી તીર્થકર નામગોત્રકર્મ ઉપાર્જન કરી પ્રાંતે શાશ્વત સ્થાન (મોક્ષ) ને પામે છે. આ તેનું ઉત્કૃષ્ટ ફળ છે. ૩

અદ્વેવ ય અદ્વ સયા, અદ્વ સહસ્સં ચ અદ્વ કોડીઓ ।

જો ગુણઙ્ગ નમુક્કારં, સો તદ્વયભવે લહઙ્ગ મુક્કવં ॥ ૪ ॥

અર્થ-જે મનુષ્ય આઠ કરોડ આઠ હજાર આઠસો ને આઠવાર આ નવકાર મંત્રને ગણુ (જાપ કરે તે) ત્રીજે ભવે મોક્ષને પામે છે. (ઉપરની ગાથા સાથે આ ગાથાનો વિરોધ નથી. કારણકે તેમાં ભુદ્ધી રીતે ફળ બતાવ્યું છે. આમાં ભુદ્ધી રીતે બતાવ્યું છે.) ૪

જં છમ્માસિય-વરિસિય, -તવેણ વિવેણ જિજ્ઞ્ણણ પાવં ।

નવકાર અણાણુપુઠ્ઠવી, ગુણણેણ તહ્ણ ર્ણણેણ ॥ ૫ ॥

અર્થ-જો માસના અને બાર માસના ત્રીજા તપવડે જે પાપ ક્ષીણુ થાય છે, તે પાપ આ નવકારમંત્રને અનાનુપૂર્વીએ ગુણુવાથી અર્ધ ક્ષણવડે ક્ષીણુ થાય છે. (અનાનુપૂર્વી છાપેલી તેમજ કપડા પર લખેલી હોય છે તે ગણુવામાં ચિત્તની એકાગ્રતા થાય છે તેથી તેનું ફળ વિશેષ થાય છે.) ૫

વાહિજલજલણતક્કર,—હરિકરિસંગામવિસહરમયાઈ ।
નાસંતિ તક્કરવેણં, જિણનવકારપ્પભાવેણં ॥ ૬ ॥

જિનેશ્વરના નવકારમંત્રના પ્રભાવવડે વ્યાધિ, જળ, અગ્નિ, ચોર, સિંહ, હાથી, સંઘ્રામ અને સર્પ એ વિગેરેથી ઉત્પન્ન થતા ભયો તત્કાળ નાશ પામે છે. ૬

જિણસાસણસ્સ સારો, ચડહસપુઠ્ઠવાણ જો સમુદ્ધારો ।
જસ્સ મણે નવકારો, સંસારો તસ્સ કિં કુણઈ ॥ ૭ ॥

જિનશાસનના સારભૂત અને ચૌદપૂર્વમાંથી ઉદ્ધરેલો નવકાર-મંત્ર જેના હૃદયમાં રહ્યો હોય, તે પુરૂષને સંસાર શું કરી શકે ? કંઈ પણ દુઃખ આપી શકે નહીં. (નવકાર શબ્દ નમસ્કારનો અપભ્રંશ સમજવો.) ૭

એસો મંગલનિલઓ, મયવિલઓ સયલસંઘસુહજણઓ ।
નવકાર પરમમંતો, ચિંતિઅમિત્તં સુહં દેઈ ॥ ૮ ॥

આ શ્રેષ્ઠ નવકાર મંત્ર મંગળનું સ્થાન છે, ભયનો નાશ કરનાર છે, સકળ સંઘને સુખ ઉત્પન્ન કરનાર છે અને મન ઈચ્છિત સુખને આપનાર છે. ૮

અપ્પુઠ્ઠવો કપ્પતરૂ, ચિંતામણિકામકુંભકામગવી ।

જો ઝાયઈ સયલકાલં, સો પાવઈ સિવસુહં વિડલં ॥ ૯ ॥

આ નવકારમંત્ર અપૂર્વ કલ્પતરૂ, ચિંતામણિ રત્ન, કામઘટ અને કામધેતુ તુલ્ય છે, તેનું જે પ્રાણી સદાકાળ ધ્યાન કરે છે તે વિપુલ એવું મોક્ષસુખ પામે છે. ૯

પંચનમુક્કારમંતં, અંતે સુચ્ચંતિ વસણપત્તાણં ।

સો જઈ ન જાઈ મુક્કલં, અવસ્સ વેમાણિઓ હોઈ ॥૧૦॥

અંતસમયે (આયુષ્યને છેડે) વ્યસન (કષ્ટ) ને પામેલો જો કોઈ પણ પ્રાણી આ પથ નવકારમંત્રને ઓલી ન શકે પણ માત્ર સાંભળે તો પણ તે પ્રાણી જો કદાચ મોક્ષ ન પામે તો પણ વૈમાનિક દેવ તો અવશ્ય થાય છે. આમાં ભાવની વિશુદ્ધિની-તન્મયતાની વિશેષતા સમજવી. ૧૦

૩ શત્રુંજય તીર્થનાં મુખ્ય ૨૧ નામો.

વિમલગિરિ મુક્તિનિલઓ, સત્તુંજો સિદ્ધિચિત્ત પુંડરીઓ ।

હરિસિદ્ધસિહરો સિદ્ધિ-પઠ્ઠવઓ સિદ્ધરાઓ અ ॥ ૧૧ ॥

બાહુબલી મરુદેવો, ભગીરહો તહ સહસ્સસંજુતો ।

કૂડસયઅદ્ભુત્તર, નગાહિરાઓ સહસ્સકમલો ॥ ૧૨ ॥

ઢિંકો કોઢિનિવાસો, લોહિચ્ચ તાલજ્ઞઓ કયંબો ય ।

સુરનરમુણિકયનામો, સો વિમલગિરી જયત તિત્થં ॥૧૩॥

વિમળગિરિ ૧, મુક્તિનિલય ૨, શત્રુંજય ૩, સિદ્ધિક્ષેત્ર ૪, પુંડરીકગિરિ ૫, *હરિસિદ્ધશિખર ૬-૭, સિદ્ધિપર્વત [સિદ્ધાચળ] ૮, સિદ્ધરાજ ૯, બાહુબલી ૧૦, મરુદેવ ૧૧, ભગીરથ ૧૨ તથા સહસ્સસંયુક્ત, ૧૩, અષ્ટોત્તર શતકૃત^૧ ૧૪, નગાધિરાજ ૧૫, સહસ્સકમળ ૧૬, ઢીંક [ઢંક] ૧૭, કોઢિનિવાસ ૧૮, લોહિત્ય ૧૯, તાલધ્વજ ૨૦ અને કદંબ ૨૧ આ સર્વ શત્રુંજય પર્વતનાં નામો દેવ, મનુષ્ય અને મુનિઓએ કરેલાં છે, [પાડેલાં છે] તે વિમલગિરિ તીર્થ જયવંત વર્તો ૧૧-૧૨-૧૩ x

* આમાં બે નામનો સમાવેશ જણાય છે. ૧ એકસો આઠ શિખરવાળો.

x બીજા પતાવેલા ૨૧ નામોમાં ઉજ્જયંતગિરિ (રેવતગિરિ), પુષ્પરાશિ, મહાબળ અને દદશકિત નામ છે તે આમાં નથી અને હરિસિદ્ધશિખર સહસ્સ સંયુક્ત ને નગાધિરાજ તેમાં નથી.

(૫)

૪ તિર્યગ્નૃભક દેવોને રહેવાનાં સ્થાનો વિગેરે.
કંચનગિરિપઠ્વણ્સુ, ચિત્તવિચિત્તે અ જમગસેલેસુ ।
ણ્ણિં ઠાણેહિં, વસંતિ તિરિજંભગા દેવા ॥ ૧૪ ॥

કાંચનગિરિ પર્વત, ચિત્ર વિચિત્ર પર્વત અને જમક સમક નામના પર્વત-એ સર્વ સ્થાનોને વિષે તિર્યગ્નૃભક દેવો વસે છે. (કાંચનગિરિ દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂમાં સો સો હોય છે. અઢીઢીપમાં મળીને ૧૦૦૦ છે. ચિત્ર વિચિત્ર ને જમક સમક અઢીઢીપમાં મળીને ૨૦ છે. તદુપરાંત ૧૭૦ દીર્ઘ વૈતાલ્ય ઉપર પણ તેમની બે બે શ્રેણી છે.) ૧૪

તે દેવોના અવધિજ્ઞાનનો વિષય.

પઠ્વભવા સો પિચ્છઈ, એકં દો તિન્નિ જાવ નવ ય ભવા ।
ઉવરિં તસ્સ અવસ્સ ડ, સુહભાવો જાહસરણસ્સ ॥ ૧૫ ॥

(અવધિજ્ઞાન અટપ હોવાથી) પોતાના પૂર્વભવો એક, બે, ત્રણ યાવત નવ ભવો બુદ્ધિ છે (બેઈ શકે છે). તે ઉપરાંત બે વધારે બુદ્ધિ તે બતિસ્મરણનો શુભભાવ સમજવો. (શ્રી આચારાંગ મૂત્રના પહેલા સ્તુતસ્કંધના પહેલા અધ્યયનના પહેલા ઉદ્દેશમાં ' બતિસ્મરણી સંખ્યાતા ભવ દેખે ' એમ કહ્યું છે.) ૧૫.

૫ ઉત્તરવૈકિય શરીરનું ઉત્કૃષ્ટ માન તથા સ્થિતિ.

દેવ નર અહિઅ લક્ષ્વં, તિરિયાણં નવ ય જોયણસયાઈ ।
દુગુણં તુ નારયાણં, મણિઅં વેડવિવયસરીરં ॥ ૧૬ ॥

દેવ અને મનુષ્યનું ઉત્કૃષ્ટ વૈકિય શરીર લાખ યોજનથી અધિક હોય છે, (તેઓ ઉત્કૃષ્ટ એટલું શરીર વિકુર્વી શકે છે.) તિર્યચોનું ઉત્કૃષ્ટ વૈકિય શરીર નવસો યોજનનું હોય છે અને નારકીઓનું ઉત્કૃષ્ટ વૈકિય શરીર પોતપોતાના સ્વાભાવિક શરીરથી

અમણું કહેલું છે. એટલે કે સાતમી નારકીના જીવોનું સ્વાભાવિક શરીર પાંચસો ધનુષ્યનું છે તેથી અમણું એટલે હજાર ધનુષ્યનું ઉત્તરવૈક્રિય શરીર તેઓ વિકુર્વી શકે છે. ૧૬

ઉત્તરવૈક્રિયની સ્થિતિ.

અંતમુહુત્તં નિરણસુ, ઠુંતિ ચત્તારિ તિરિયમણુણસુ ।
દેવેસુ અધ્ધમાસો, ઉક્કોસ વિઠવ્વણાકાલો ॥ ૧૭ ॥

ઉત્તરવૈક્રિય શરીરનો ઉત્કૃષ્ટ કાળ નારકીઓને અંતર્મુહૂર્તનો છે, તિર્યંચ અને મનુષ્યને ચાર મુહૂર્તનો છે અને દેવોને અર્ધમાસ-પંદર દિવસનો છે, એટલે કે તેઓએ વિકુર્વેલું શરીર એટલા કાળ સુધી રહી શકે છે. ૧૭

૬ દેવોના ભોગ્ય પદાર્થો શેનાં હોય છે ? તે કહે છે :—

વણનીરવિમાણાં, વત્થાભરણાં જાઝ સવ્વાઈં ।
પુઢવીમયાં સવ્વે, દેવાણં ઠુંતિ ઉવમોગો ॥ ૧૮ ॥

વન (પુષ્પાદિક વનસ્પતિ) ને જળ (વાપી વિગેરેનું પાણી); તદુપરાંત વિમાન, વસ્ત્ર, અને આભરણ એ સર્વ પદાર્થોની જાતિ કે જે સર્વ દેવોને ઉપભોગમાં આવે છે તે સર્વ પદાર્થો પૃથ્વીમય (પૃથ્વીકાયના) હોય છે. (કલ્પવૃક્ષાદિ વનસ્પતિકાય હોય છે ને વાપિકામાં જળ અપ્કાય હોય છે એમ સમજવું.) ૧૮

૭ એક રાજનું પ્રમાણ—

મિલ્હઝ સુહમાઝ કોઈ, સુરો અ ગોલો અ અયમઓ હિદ્ધો ।
મારસહસ્સમયંસો, છમ્માસે છહિં દિણેહિં પિ ॥ ૧૯ ॥
છ પહેરે છ ઘડીયા, જાવક્કમઝ જઝ વિ એવઝયા ।
રજ્જૂ તત્થ પમાણો, દીવસમુદ્દા હવઝ ણયા ॥ ૨૦ ॥

સુધર્મા દેવલોકથી કોઈ દેવ હજાર ભારના વજનવાળો લોહમય શોળો હોઠે-નીચે પૃથ્વી તરફ પડતો મૂકે તે ગાળાને જ્યાંસુધી પહોંચતાં છ માસ, છ દિવસ, છ પહોર અને છ ઘડી-આટલો વખત વ્યતીત થાય તેટલું પ્રમાણ એક રાજતું છે. (આ ઉંચું નીચું રાજતું પ્રમાણ કહ્યું છે.) તિરછાતું કહીએ તો એક રાજમાં સ્વયંભૂ-રમણ સમુદ્ર સુધી જે અસંખ્યાતા દ્વીપસમુદ્રો છે તે સર્વ મળીને એક રાજ થાય છે. ૧૯-૨૦

૮ એક ઇંદ્રની આખી જીંદગીમાં થતી ઇંદ્રાણીઓની સંખ્યા.

દુ (વીસ) કોડાકોડી, પંચાસી કોડિલક્ષ ઇગસયરી ।

કોડિસહસ્તા ચડ કોડી, સયાણિ અડવીસ કોડીઓ ॥૨૧॥

સત્તાવન્નં લક્ષ્વા, ચડદસ સહસ્તા દુસય પંચાસી ।

इअ संखा देवीओ, हवंति इंदस्स जम्ममि ॥ २२ ॥

એ [ખાવીશ] કોડાકોડી, પંચાશી લાખ કોડી, એકોતેર હજાર કોડિ, ચારસો કોડિ, અઠ્ઠાવીશ કોડિ, સત્તાવન લાખ, ચૌદ હજાર, બેસો અને પંચાશી-આટલી દેવીઓની [ઇંદ્રાણીઓની] સંખ્યા એક ઇંદ્રના એક જન્મને વિષે હોય છે. (એક ઇંદ્રતું આયુષ્ય એ સાગરોપમતું હોય છે, અને ઇંદ્રાણીઓતું આયુષ્ય સાત પદ્યોપમતું હોય છે. આ પ્રમાણે બન્નેના આયુષ્યમાં મોટો તફાવત છે તેથી ઇંદ્રના એક જ ભવમાં આટલી સંખ્યાવાળી ઇંદ્રાણીઓ થાય છે. ઇંદ્રતું આયુષ્ય એ સાગરોપમતું તેના પદ્યોપમ ૨૦ કોડાકોડી, ઇંદ્રાણીતું આયુષ્ય ૭ પદ્યોપમતું તેથી તેને સાતે ભાંગવા અને એક સાથે ૮ ઇંદ્રાણીઓ હોય તેથી આઠે ગુણુવા એટલે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે એક ભવમાં ઇંદ્રાણીઓ થાય છે. ગાથામાં દો શબ્દ છે તે દોઢાસ ભેદએ કારણ કે ઉપર પ્રમાણે ગણુતાં [૨૨] આવે છે.) ૨૧-૨૨

૯ સુઘોષા ઘંટાનું પ્રમાણ.

બારસ જોયણ પિહુલા, સુઘોસઘંટા ય અદ્ધ ઉચ્ચત્તં ।

ચત્તારિ લાલાઓ, દેવા સયપંચ વાયંતિ ॥ ૨૩ ॥

સુઘોષા નામની ઘંટા બાર યોજન પહોળી છે, તેથી અર્ધ-પ્રમાણ એટલે છ યોજન ઉંચી છે અને તેની લાલા [લોલક] ચાર યોજનપ્રમાણ લાંબી છે. તે ઘંટાને એકીસાથે પાંચસો દેવતાઓ વગાડે છે. ૨૩

૧૦ સંક્રાંતિને આશ્રી દિવસની વૃદ્ધિનું પ્રમાણ.

इकं पलंमि वड्डइ, कमेण दिवसो दु तिन्नि मयराइ ।

બારસ બાવન્નહિયા, બત્તીસા અક્કરા ચેવ ॥ ૨૪ ॥

મકરાદિક સંક્રાંતિમાં દિવસ અનુક્રમે એક, બે અને ત્રણ પળ તથા તે ઉપરાંત બાર, આવન અને બત્રીશ અક્ષર^૧ વૃદ્ધિ પામે છે. એટલે કે મકરસંક્રાંતિ બેસે ત્યારે એક પળ, અને બાર અક્ષર જેટલો દિવસ હુમેશાં વધે છે; કુંભ સંક્રાંતિમાં હુમેશાં બે પળ અને આવન અક્ષર જેટલો વધે છે, અને મીન સંક્રાંતિમાં હુમેશાં ત્રણ પળ અને બત્રીશ અક્ષર જેટલો વધે છે, મેષ સંક્રાંતિમાં હુમેશાં ત્રણ પળ અને બત્રીશ અક્ષર વધે છે, વૃષ સંક્રાંતિમાં હુમેશાં બે પળ અને આવન અક્ષર વધે છે, તથા મિથુન સંક્રાંતિમાં હુમેશાં એક પળ અને બાર અક્ષર દિવસ વધે છે, [ત્યારપછીની છ સંક્રાંતિમાં એ જ અનુક્રમે દિનમાન ઘટે છે. એક અહોરાત્રિની ૬૦ ઘડીમાં જેટલું દિનમાન હોય તેટલું આદ કરતાં બાકીનું રાત્રિ-માન સમજવું.] ૨૪

મકર સંક્રાંતિમાં પહેલે દિવસે દિનમાન ૨૬ ઘડી ને ૧૨ પળ, કુંભમાં ૨૬ ઘડી ૪૮ પળ, મીનમાં ૨૮ ઘડી ૧૪ પળ, મેષમાં ૩૦

૧ અક્ષર એટલે વિપળ—એક પળની ૬૦ વિપળ.

ઘડી, વૃષમાં ૩૧ ઘડી ૪૬ પગ, મિથુન સંક્રાંતિમાં ૩૩ ઘડી ૧૨ પગ, કર્કમાં પહેલે દિવસે ૩૩ ઘડી ૪૮ પગ હોય છે, ત્યારપછી ઘટતું જ્યાથી સિંહમાં ૩૩ ઘડી ૧૨ પગ, કન્યામાં ૩૧ ઘડી ૪૬ પગ, તુલામાં ૩૦ ઘડી, વૃશ્ચિકમાં ૨૮ ઘડી ૧૪ પગ ને ધન સંક્રાંતિમાં પહેલે દિવસે ૨૬ ઘડી ૪૮ પગ ને છેલ્લે દિવસે ૨૬ ઘડી ૧૨ પગ રહે છે. તેટલું મકરને પહેલે દિવસે સમજવું.

૧૧ શ્રી મહાવીરસ્વામી તથા પદ્મનાભસ્વામીનું અંતર.

સહસા વાસ ચુલસી, વાસા સત્તેવ પંચ માસા ય ।

વીરં તહ પડમાણં, અંતરમેયં વિયાણાહિ ॥ ૨૫ ॥

ચોરાશી હજાર ને સાત વર્ષ તથા પાંચ માસ એટલું મહાવીર-સ્વામીના નિર્વાણ અને પદ્મનાભસ્વામીના ગર્ભાવતરણનું અંતર જાણવું. (ચોથા આરાના ૩ વર્ષ ૮૧ માસ, અવસર્પિણીના પાંચમા ને છઠ્ઠા આરાના ને ઉત્સર્પિણીના પહેલા ને બીજા આરાના-કુલ ૪ આરાના ૮૪૦૦૦ વર્ષ અને ઉત્સર્પિણીના ત્રીજા આરાના ૩ વર્ષ ૮૧ માસ મળીને એટલું સમજવું.) ૨૫

૧૨ આવતી ચોવીશીમાં થનાર તીર્થ કરના જીવોના નામ.

સેણિય સુપાસ ઉદર્ઘ, પુટ્ટિલ દઢાઓ સચ્ચકિત્તી ય ।

સંલો આનંદ સુનંદો, સયગો સચ્ચઙ્ગ વસુદેવો ॥ ૨૬ ॥

દેવકી બલદેવો, સુલસા રોહિણી રેવર્ઘ સયાલી ય ।

દીવાયણ કન્ન નારય, અંબડ અમર સયબુદ્ધે ॥ ૨૭ ॥

ત્રેણિક રાજ ૧, સુપાર્ઘ ૨, ઉદાયીરાજ ૩, પોટ્ટિલ ૪, દઢાય ૫, સત્યકીર્તિ (કાર્તિકશેઠ બીજા) ૬, શંખ ૭, આનંદ ૮, સુનંદ ૯, શતક ૧૦, સત્યકિ ૧૧, વસુદેવ (કૃષ્ણવાસુદેવ) ૧૨, દેવકી ૧૩, અલ્લદેવ (બળભદ્ર) ૧૪, સુલસા ૧૫, રોહિણી ૧૬, રેવતી

૧૭, શતાષીશ્રાવક ૧૮, (કૃષ્ણ) દ્વીપાયન ૧૯, કર્ણ ૨૦, (કૃષ્ણના વખતના) નારદ ૨૧, અંબડ ૨૨, અમર ૨૩, અને સ્વાતિબુધ ૨૪. (અન્યત્ર ૧૧ માં દેવકી ને ૧૩ માં સત્યકી કહ્યા છે.) આ જ્યો આવતી ચોવીશીમાં તીર્થ કરે થશે. (સમવાયાંગ વિગેરેમાં નામમાં કેટલોક તફાવત છે, આ સંબંધમાં જુદા જુદા વિકલ્પ ઘણા છે, તેમાં સત્ય શું છે? તે અહુશ્રુત જાણે.) ૨૬-૨૭

૧૩ વર્તમાન ચોવીશીમાંના તીર્થ કરાદિકનો ખત્રીશ કોઠાવાળો યંત્ર કરવાની રીત.

બત્તીસ ઘરયાઈ, કાઠં ઉઢ્ઠાઈયાહિં રેહાહિં ।
તિરિયા ય કાઠં પુળ, પંચ ઘરયાઈં તો પઢમે ॥૨૮॥
પન્નરસ જિણ નિરંતર, સુન્નદુગં તિજિણ સુન્નતિયગં ચ ।
દોજિણ સુન્ન જિણંદો, સુન્ન જિણો સુન્ન દુન્નિજિણો ॥૨૯॥

પ્રથમ ઉભી ખત્રીશ રેખા કરી ખત્રીશ સ્થાન કરવાં અને આડી પાંચ રેખા કરી પાંચ ઘર કરવાં. પછી પહેલા ખાનામાં નિરંતર પંદર ઘરસુધી જિનેંદ્રનાં નામ માંડવાં, પછી એ સ્થાનમાં શૂન્ય મૂકવી, પછી ત્રણ જિનેંદ્રનાં નામ લખવાં, પછી ત્રણ શૂન્ય મૂકવી, પછી એ જિનેંદ્ર, પછી એક શૂન્ય, પછી એક જિનેંદ્ર, પછી એક શૂન્ય ને એક જિનેંદ્ર, પછી એક શૂન્ય અને પછી એ જિનેંદ્રનાં નામ લખવાં. ૨૮-૨૯

ચક્રવર્તી.

દો ચાક્રિ સુન્ન તેરસ, પળ ચાક્રિ સુન્ન ચાક્રિ દો સુન્ના ।
ચાક્રિ સુન્નં દુચાક્રિ, સુન્નં ચાક્રિ દુસુન્નં ચ ॥ ૩૦ ॥

બીજા ચક્રવર્તીના ખાનામાં પ્રથમ એ ચક્રી, પછી તેર શૂન્ય, પછી પાંચ ચક્રી, પછી એક શૂન્ય, પછી એક ચક્રી, પછી એ શૂન્ય, પછી એક ચક્રી, પછી એક શૂન્ય, પછી એ ચક્રી, પછી એક શૂન્ય.

પછી એક ચક્રી અને પછી એ શૂન્ય, એ પ્રમાણે ચક્રવર્તીઓનાં
ઘર પૂરવાં. ૩૦

વાસુદેવ-બળદેવ-પ્રતિવાસુદેવ.

દસ સુત્રં પંચ કેસવ, પળ સુત્રા કેસી સુત્ર કેસી ચ ।
દો સુત્ર કેસવો વિચ, સુત્રદુગં કેસવ તિસુત્રં ॥ ૩૧ ॥

|| ત્રીજા કોણમાં પ્રથમ દશ શૂન્ય મૂકવી, પછી પાંચ વાસુદેવનાં
નામ લખવાં, પછી પાંચ શૂન્ય, પછી એક કેશવ, પછી એક શૂન્ય,
પછી એક કેશવ, પછી એ શૂન્ય, પછી એક કેશવ, પછી એ શૂન્ય,
પછી એક કેશવ, અને પછી ત્રણ શૂન્ય મૂકવી. એ રીતે વાસુદેવનાં
ઘર પૂરવાં. ૩૧

જિનેશ્વરના શરીરનું પ્રમાણ.

પંચ ધણુસય પદમો, કમેણ પંચાસ હીણ જાં સુવિહી ।
દસ હીણ જા અનંતા, પંચૂણા નેમિજિણ જાવ ॥ ૩૨ ॥
નવહત્થપમાણ પાસો, સામીઓ સત્ત હત્થ જિણવીરો ।
ઉચ્છેહઅંગુલેણં, સરીરમાણં જિણંદાણં ॥ ૩૩ ॥

પહેલા ઋષભદેવની કાયા પાંચસો ધનુષ્યની, પછી અનુક્રમે
સુવિધિસ્વામી સુધી પચાસ પચાસ ધનુષ્ય ઓછા કરવા. પછી અનંત-
નાથ સુધી દશ દશ ધનુષ્ય ઓછા કરવા. પછી નેમિનાથ ભગવાન
સુધી પાંચ પાંચ ઓછા કરવા. પાર્શ્વનાથસ્વામીની કાયાનું પ્રમાણ
નવ હાથ છે અને મહાવીરસ્વામીની કાયાનું પ્રમાણ સાત હાથ
છે. આ પ્રમાણે ઉત્સેધઅંગુલવડે જિનેંદ્રના શરીરનું માન-પ્રમાણ
બાણવું. (અહીં શ્રી મહાવીરસ્વામીના દેહનું માન ઉત્સેધાંગુલે
સાત હાથનું કહ્યું છે, આત્માંગુલે તે તેઓ ૧૨૦ અંગુળ હોય છે.
ઉત્સેધાંગુલે ૧૬૮ અંગુળ છે; એટલે ૧૩૬ અથવા ૧૩૭ આવે. શાસ્ત્રમાં
ઉત્સેધાંગુલથી વીરપ્રભુનું આત્માંગુલ બમણું કહ્યું છે તે ક્ષેત્ર-
ગુણિતને આશ્રીને સમજવું. ક્ષેત્રગુણિત કરતાં ૬૬૬ થાય.) ૩૨-૩૩

જિનેશ્વરના આયુતું પ્રમાણ.

ચરણસી ચિસતરી ય, સટ્ટી પન્નાસમેવ લક્ષ્ણાઈ ।

ચત્તા તીસા વીસા, દસ દો ઇગં ચ પુઠ્ઠાણં ॥ ૩૪ ॥

ચરણસી ઘાવત્તરીયં સટ્ટી ય હોઈ વાસાણં ।

તીસા ય દસ ય ઇગં ચ, ઇવમેણ સયસહસ્તા ॥ ૩૫ ॥

પંચાણુઈ સહસ્તા, ચરણસી ય પંચવન્ના ય ।

તીસા ય દસ ય ઇગં, સયં ચ ઘાવત્તરી ચેવ ॥ ૩૬ ॥

પહેલા શ્રી ઋષભદેવતું આયુષ્ય ચોરાશી લાખપૂર્વતું ૧, અજિતનાથતું બહોતેર લાખપૂર્વતું ૨, સંલવનાથતું સાઠ લાખપૂર્વતું ૩, અલિનંદનસ્વામીતું પચાસ લાખપૂર્વતું ૪, સુમતિનાથતું ચાલીશ લાખપૂર્વતું ૫, પદ્મપ્રભતું ત્રીશ લાખપૂર્વતું ૬, સુપાર્થનાથતું વીશ લાખપૂર્વતું ૭, ચંદ્રપ્રભતું દશ લાખપૂર્વતું ૮, સુવિધિનાથતું એ લાખપૂર્વતું ૯, શીતળનાથતું એક લાખપૂર્વતું ૧૦, શ્રેયાંસનાથતું ચોરાશી લાખ વર્ષતું ૧૧, વાસુપૂજ્યસ્વામીતું બહોતેર લાખ વર્ષતું ૧૨, વિમલનાથતું સાઠ લાખ વર્ષતું ૧૩, અનંતનાથતું ત્રીશ લાખ વર્ષતું ૧૪, ધર્મનાથતું દશ લાખ વર્ષતું ૧૫, શાંતિનાથતું એક લાખ વર્ષતું ૧૬, કુંથુનાથતું પંચાણું હજાર વર્ષતું ૧૭, અરનાથતું ચોરાશી હજાર વર્ષતું ૧૮, મદિલનાથતું પંચાવન હજાર વર્ષતું ૧૯, મુનિસુવ્રતતું ત્રીશહજાર વર્ષતું ૨૦, નમિનાથતું દશહજાર વર્ષતું ૨૧, નેમિનાથતું એકહજાર વર્ષતું ૨૨, પાર્થનાથતું એકસો વર્ષતું ૨૩ અને શ્રી મહાવીરસ્વામીતું આયુષ્ય બહોતેર વર્ષતું કહેલું છે. ૩૪-૩૫-૩૬

તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, તીર્થંકરેતું દેહમાન અને તીર્થંકરેના આયુષ્યતું માન-આ પાંચ બાબતનો યંત્ર બત્રીશ-રેખા ઉલ્લી અને પાંચ રેખા આડી કરીને બતાવવામાં આવેલ છે. તેઆ પ્રમાણ:-

	तीर्थकर	यकवर्ती	वासुदेव	तीर्थकर- दंडमान	तीर्थकर- आयुष्मान
१	१ ऋषभदेव	१ भरत	०	५० धनुष	८४ लाभ पूर्व
२	१ अणितनाथ	२ सगर	०	४५० "	७२ "
३	३ संभवनाथ	०	०	४०० "	६० "
४	४ अश्विनंदन	०	०	३५० "	५० "
५	५ सुमतिनाथ	०	०	३०० "	४० "
६	६ पद्मप्रभ	०	०	२५० "	३० "
७	७ सुपार्श्वनाथ	०	०	२०० "	२० "
८	८ यद्रप्रभ	०	०	१५० "	१० "
९	९ सुविधिनाथ	०	०	१०० "	२ "
१०	१० शीतलनाथ	०	०	६० "	१ "
११	११ श्रेयांसनाथ	०	१ त्रिपृष्ठ	८० "	८४ लाभ वर्ष
१२	१२ वासुपूज्य	०	२ द्विपृष्ठ	७० "	७२ "
१३	१३ विभक्तनाथ	०	३ स्वयंभू	६० "	६० "
१४	१४ अर्नातनाथ	०	४ पुत्रपोतम	५० "	३० "
१५	१५ वर्मनाथ	०	५ पुत्रपसिंह	४५ "	१० "
१६	०	३ मधवा	०	०	०
१७	०	४ सनकुमार	०	०	०
१८	१६ शांतिनाथ	५ शांतिनाथ	०	४० "	१ "
१९	१७ कुंथुनाथ	६ कुंथुनाथ	०	३५ "	६५ हजार वर्ष
२०	१८ अरनाथ	७ अरनाथ	०	३० "	८४ हजार वर्ष
२१	०	०	६ पुत्रपुंउरीक	०	०
२२	०	८ सुभूम	०	०	०
२३	०	०	७ दत्त	०	०
२४	१९ महिनाथ	०	०	२५ "	५५ हजार वर्ष
२५	२० मुनिसुत्रत	९ महापद्म	०	२० "	३० हजार वर्ष
२६	०	०	८ नारायण (लक्ष्मण)	०	०
२७	२१ नमिनाथ	१० हरिषणु	०	१५ "	१० हजार वर्ष
२८	०	११ जय	०	०	०
२९	२२ नेमिनाथ	०	९ कृष्ण	१० "	१ हजार वर्ष
३०	०	१२ अक्षदत्त	०	०	०
३१	२३ पार्श्वनाथ	०	०	६ द्वाथ	१०० वर्ष
३२	२४ महावीरस्वामी	०	०	७ द्वाथ	७२ वर्ष

સમવસરણના અગ્નિખૂણામાં પ્રથમ સાધુઓ, તેમની પાછળ
વૈમાનિક દેવીઓ અને તેમની પાછળ સાધ્વીઓ રહે, નૈઋત્ય
ખૂણામાં ભવનપતિ, વ્યંતર અને જ્યોતિષ એ ત્રણ નિકાયના દેવો
રહે, વાયવ્ય ખૂણામાં એ જ ત્રણ નિકાયની દેવીઓ રહે તથા ઈશાન
ખૂણામાં પ્રથમ વૈમાનિક દેવો, તેમની પાછળ મનુષ્યો અને તેમની
પાછળ નારીઓ રહે. આ રીતે આખાર પર્યટાઓ વિદિશામાં રહે. ૩૯

૧૭ ચોવીશ તીર્થકરોના કુલ સાધુ તથા સાધ્વીની સંખ્યા
અઢાવીસં લક્ષ્વા, અડચાલીસં તહ સહસ્સાઈં ।

સઠ્ઠેસિં પિ જિણાણં, જઈણ માણં વિનિદ્દિટ્ઠં ॥ ૪૦ ॥

સર્વે [ચોવીશે] જિનેદ્રોના હસ્તદીક્ષિત સાધુઓની કુલ સંખ્યા
અઢાવીશ લાખ અને અડતાડીશ હજારની કહેલી છે. ૪૦

ચોઆલીસં લક્ષ્વા, છાયાલા સહસ્સ ચડસય સમગ્ગા ।

છઞ્ઞેવ અજ્જિઆણં, સઠ્ઠેસિં સંગહો ણ્ણો ॥ ૪૧ ॥

સર્વે [ચોવીશે] જિનેદ્રોની હસ્તદીક્ષિત કુલ સાધ્વીઓની
સંખ્યા ચુમાળીશ લાખ, છંતાળીશ હજાર, ચાર સો અને છ કહી
છે. એ સર્વ સાધ્વીઓની સંખ્યાનો સંગ્રહ છે. ૪૧.

૧૮ તીર્થકરોના ભવની સંખ્યા (સમકિતની પ્રાપ્તિ પછીની)

વીરસ્સ સત્તાવીસા, બારસ સંતી ય તેર ઉસમસ્સ ।

નત્ત ય ભવા નેમિજિણે, દ્વસ પાસે તિન્નિ સેસાણં ॥૪૨॥

મહાવીરે સ્વામીના સતાવીશ ભવ^૧, શાંતિનાથના આર ભવ,
ઋષભદેવના તેર ભવ, નેમિનાથના નવ ભવ, અને બાકીના ઓગ-
ણીશ તીર્થકરોના ત્રણ ત્રણ ભવ સમકિત પાચ્યા ત્યાથી આરં-
ભીને કહેલા છે. ૪૨.

૧ આ મોટા ભવ કહેલ છે. બાકી તે તેમને સમકિત પાચ્યા પછી
અસંખ્ય કાળ ગયેલ હોવાથી અસંખ્ય ભવ થયેલા છે.

१६ श्री नेमिनाथने राजिमतीना नवे लवनां नामो.
 धण-धणवई सोहम्मे, चित्तगई खेयरो रयणमई ।
 माहिंदे अपराजिय, पीडमई आरणे देवा ॥ ४३ ॥
 संखो जसोमई भज्जा, तत्तो अपराजिअविमाणम्मि ।
 नेमी राडमई तह, नवमे भवे गया सिद्धि ॥ ४४ ॥

धन अने धनवतीना पाहेलो लव १, त्यांथी थीजे लव सौधर्म
 देवलोकां अनेदेव २, त्रीजे लवे यित्रगति विधाधर अने रत्नवती ३,
 चौथे लवे माहेंद्र नामना चौथा देवलोकां अनेदेव ४, पांचमे लवे
 अपराजित ने प्रीतिमती ५, छठे लवे आरणु नामना ११ मा देव-
 लोकां अनेदेव ६, सातमे लवे शंभू अने यशोमती लार्था ७, आडेमे
 लवे अपराजित नामना चौथा अनुत्तर विमानमां अनेदेव ८, अने
 नवमे लवे नेमिनाथ अने राजिमती थर्ध सिद्धिपदने पाभ्या. ४३-४४.

२० चोवीशे तीर्थ'करना निर्वाणुनु' स्थान.

अट्टावयम्मि उसभो, सिद्धिगओ वासुपुज्ज चंपाए ।
 पावाए वद्धमाणो, अरिट्टनेमी अ उज्झंते ॥ ४५ ॥
 अवसेसा तित्थयरा, जाइजरामरणबंधणविमुक्का ।
 संमेअसेलसिहरे, वीसं परिनिव्वुइं वंदे ॥ ४६ ॥

श्री ऋषलदेव स्वामी अष्टापद पर्वतपर सिद्धि पाभ्या,
 वासुपूज्य स्वामी चंपा नगरीमां [अहारना उद्यानमां] सिद्धि
 पाभ्या. वर्धमान स्वामी अथापा नगरीमां [तेना उद्यानमां]
 सिद्धि पाभ्या, अरिष्टनेमि उल्लेखंत गिरि [गिरिनार] उपर मोक्ष
 पाभ्या, आडीना वीश तीर्थ'करे जन्म, जरा, मरण अने कर्म-
 अंधशी मुक्त थर्ध संभेतगिरिना शिअरपर निर्वाणु पाभ्या. ते
 सर्वेने हुं वांहुं हुं. ४५-४६.

૨૧ મહાવીર સ્વામીએ નંદન મુનિના લવમાં
કરેલા માસક્ષમણની સંખ્યા.

इकार सयसहस्सा, असीइ सहस्सा छसय पणयाला ।
मासक्खमणकसंखा, नंदणभवम्मि वीरस्स ॥ ४७ ॥

નંદન મુનિના લવમાં (૨૫ મા લવમાં-એક લાખ વર્ષ પ્રમાણુ દીક્ષા પર્યાયમાં) શ્રી મહાવીર સ્વામીના જીવે અગ્યાર લાખ, એશી હજાર, છસો અને પીસ્તાળીશ માસક્ષમણુ કર્યા હતા. ૪૭. એક વર્ષના ૩૬૬ દિવસો ગણી ૩૬૬૦૦૦૦૦ દિવસોને માસખમણના ૩૦ ને પારણાનો એક દિવસ મળી ૩૧ વડે લાંગતા ૧૧૮૦૬૪૫ માસખમણ આવે છે ને પાંચ દિવસ વધે છે.

૨૨ મહાવીર સ્વામીએ ગર્ભમાં કરેલો અભિગ્રહ.

अह सत्तमम्मि मासे, गढ्भत्थो चव अभिगहं कुणई ।
नाहं समणो होहं, अम्मापिअरो अ जीवंते ॥ ४८ ॥

મહાવીર સ્વામી ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાને દુઃખ ન થવા દેવા માટે નિશ્ચળ રહ્યા હતા. તે વખતે માતાને ઉલટું દુઃખ થયું હતું. તે વખતે સાતમે માસે પ્રભુએ અભિગ્રહ કર્યો હતો કે-
“ માતા પિતા જીવતા હશે ત્યાં સુધી હું શ્રમણ નહીં થાઉં-દીક્ષા ગ્રહણ નહીં કરું. ” ૪૮

૨૩ મહાવીર સ્વામીએ મરીચિના લવમાં કરેલો કુળમદ.

जइ वासुदेव पढमो, पिआ मे चक्खवट्ठिवंसस्स ।
अज्जो तित्थयराणं, अहो कुलं उत्तमं मज्झ ॥ ४९ ॥

હું પ્રથમ વાસુદેવ થવાનો છું, મારા પિતા (ભરત) ચક્રવર્તી-આમાં પ્રથમ છે, અને મારા પિતામહ (ઋષભદેવ) તીર્થ કરેલાં પ્રથમ છે, તો આહો! મારું કેવું ઉત્તમ કુળ છે? (આ પ્રમાણુ મરીચિના લવમાં કુળ મદ કરવાથી તીર્થ ગાત્ર ખાંધ્યું હતું.) ૪૯.

(૧૮)

૨૪ ભરતચક્રીને આયુધશાળામાં ચક્ર ઉત્પન્ન થયાના
તથા ઋષભદેવ સ્વામીને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયાના
ખબર એક સાથે મળ્યા, તે વખતનો ચક્રીનો વિચાર.

તાતમ્મિ પૂઙ્ગ ચક્રં, પૂઙ્ગયં પૂયનારિહો તાઓ ।

ઇહલોયમ્મિ ચક્રં, પરલોય(લોષ વિ)સુહાવહો તાઓ ॥૫૦

પિતાની પૂજા કરવાથી ચક્ર પણ પૂજેલું જ થશે, કેમકે પિતા
જ પૂજનને યોગ્ય છે. વળી ચક્ર તે આ ભવમાં જ સુખકારક છે
અને પિતા તે પરલોકમાં પણ (આ ભવ તથા પરભવમાં પણ)
સુખકારક છે. ૫૦

૨૫ ચોવીશે તીર્થકરોના કેવળજ્ઞાનનાં સ્થાનો.

ઉસમસ્સ પુરિમતાલ, વીરસ્સ રજ્જુવાલુયાનઈતીરે ।

સેસાણં કેવલં નાણં, જેસુ ઢાણેસુ પવ્વહયા ॥૫૧॥

શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીને પુરિમતાલ નગરીને વિષે (બહારના
ઉદ્યાનમાં) કેવળજ્ઞાન થયું હતું, મહાવીર સ્વામીને ઋણુવાલુકા
નદીને કાંઠે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હતું, અને બાકીના ચોવીશ
તીર્થકરોને જે જે સ્થાને પ્રવ્રજ્યા લીધી હતી તે તે સ્થાને
કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હતું. ૫૧

૨૬ ખાર ચક્રવર્તીઓનાં નામ.

મરહો ૧ સગરો ૨ મઘવં ૩, સણંકુમારો ૪ રાયસહૂલો

સંતી ૫ કુંથૂ ૬ અરઓ ૭, હવહ સુભૂમો ૮ કોરવ્વો ૯ ॥૫૨॥

નવમો ય મહાપડમો ૯, હરિસેણો ૧૦ ચેવ રાયસહૂલો ।

જયનામા ય ૧૧ નરવહ્, બારસમો બંમદત્તો ૧૨ અ ॥૫૩॥

(१६)

लसत १, सगर २, भधवा ३, सनकुमार, ४ राजश्रीना
मध्यमां सिंह समान शांतिनाथ ५, कुंधुनाथ ६, अरनाथ ७, कौरव
वंशना सुभूम ८, नवमा महापद्म ९, हरिषिष्य १०, राजश्रीना
मध्यमां सिंह समान जय नामना नरपति ११, तथा आरमा
ब्रह्मदत्त १२-आ नामना आर यकवतीया थया छे. ५२-५३

२७ नव वासुदेवनां नाम.

तिवट्टू य १ दिवट्टू य २, सयंभु ३ पुरिसुत्तमे ४ पुरिससीहे ५।
तह पुरिसपुंडरीक, दत्ते ७ नारायणे ८ कण्हे ९ ॥ ५४ ॥

त्रिपृष्ठ १, द्विपृष्ठ २, स्वयंभू ३, पुरिषोत्तम ४, पुरिषसिंह
५, तथा पुरिषपुंडरीक ६, दत्त ७, नारायण (लक्ष्मण) ८, अने
कृष्ण ९. आ नामना नव वासुदेव थया छे. ५४.

२८ नव अक्षदेवनां नाम.

अयले १ विजय २ भद्रे ३, सुप्पमे ४ य सुदंसणे ५।
आणंदे ६ नंदणे ७ पउमे ८, रामे ९ आवि अपच्छिमे ॥ ५५ ॥

अयण १, विजय २, लद्र ३, सुप्रल ४, सुदर्शन ५,
आनंद ६, नंदन ७, पद्म (रामचंद्र) ८ अने छेड्डी राम
(अणलद्र) ९. आ नामना नव अक्षदेव थया छे. ५५.

२९ नव प्रतिवासुदेवनां नाम.

अस्सगीवे १ तारण २ मेरण ३ मधुकीटमे ४ निसुंभे य ५।
बलि ६ पलहाद ७ रावणे ८ य नवमे य जरासिंधू ९ ॥ ५६ ॥

अश्रीव १, तारक २, मेरक ३, मधुकेटल ४, निशुंल ५,
अलि ६, प्रह्लाद ७, रावण ८ अने नवमा जरासिंधू ९. आ
नामना नव प्रतिवासुदेव थया छे. ५६.

૩૦ આર ચક્રવર્તીની ગતિ—

અદ્રેવ ગયા મુક્ત્વં, સુભૂમ બંભો ય સત્તામિં પુઢવિં ।
મવવં સગંકુમારો, સગંકુમારે ગયા કપ્પે ॥ ૫૭ ॥

આઠ ચક્રવર્તી મોક્ષે ગયા છે, સુભૂમ અને બ્રહ્મદત્ત એ બે ચક્રી સાતમી નરક પૃથ્વીએ ગયા છે તથા મધવા અને સનતકુમાર એ બે ચક્રવર્તી સનતકુમાર નામના ત્રીજા સ્વર્ગમાં (દેવલોકમાં) ગયા છે. ૫૬.

૩૧ વાસુદેવ અને બળદેવની ગતિ—

અનિયાણકડા રામા, સઠ્વે વિ ય કેસવા નિઆણકડા ।
ઉડું ગામિ અ રામા, કેસવં સઠ્વે અહોગામી ॥ ૫૮ ॥

સર્વે બળદેવો નિયાણા^૧ રહિત હોય છે, અને સર્વે વાસુદેવો પૂર્વે નિયાણું કરેલા જ હોય છે. તેથી સર્વે બળદેવો ઉર્ધ્વગામી (સ્વર્ગ કે મોક્ષગામી) હોય છે, અને સર્વે વાસુદેવો અધોગામી (નરકગામી) જ હોય છે. ૫૮ [પ્રતિવાસુદેવો પણ નરકગામી હોય છે.]

૩૨ ચક્રવર્તી અને વાસુદેવની ઉત્પત્તિનો અનુક્રમ.

ચક્રિદુગં હરિપણગં, પણગં ચક્કી ય કેસવો ચક્કી ।
કેસવ ચક્કી કેસવ, દુચક્કી કેસવો ચક્કી ॥ ૫૯ ॥

પ્રથમ બે ચક્રવર્તી, પછી પાંચ વાસુદેવ, પછી પાંચ ચક્રવર્તી, પછી એક વાસુદેવ, પછી એક ચક્રી, પછી એક વાસુદેવ, પછી એક ચક્રી, પછી એક વાસુદેવ, પછી બે ચક્રી, પછી એક વાસુદેવ, પછી એક ચક્રવર્તી—આ અનુક્રમે આ ભરતક્ષેત્રમાં ૧૨ ચક્રવર્તી અને ૯ વાસુદેવો થયા છે. ૫૯.

૧ પૂર્વ જન્મમાં નિયાણું ન કર્યું હોય એવા.

(ઉપરની ગાથા યાકિનીમહત્તરા સાધ્વી પાસેથી સાંભળીને હરિભદ્ર નામના વિદ્રે તેનો અર્થ ન સમજવાથી સાધ્વીજીએ તેનો અર્થ કહ્યોતાં પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે જૈન ધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો.)

૩૩ ત્રેસઠ શલાકાપુરૂપના મળીને કુલ જીવ, કાયા
પિતા અને માતાની સંખ્યા અને ગતિ.

તેસઠ્ઠિસિલાકાણં, પદ્વી તિસઠ્ઠી આગમે મળિયા ।

एगुणसठ्ठी जीवा, सठ्ठी पुण हुंति कायाओ ॥ ૬૦ ॥

ત્રેસઠ શલાકા (ઉત્તમ) પુરૂષોની ત્રેસઠ પદ્વીઓ આગમમાં કહી છે, તે સર્વના મળીને જીવો ઓગણસાઠ છે, અને કાયાઓ સર્વ મળીને સાઠ થાય છે. કેમકે શાંતિનાથ, કુંથુનાથ અને અરનાથ એ ત્રણ જીવે તીર્થંકર પદ્વી અને ચક્રવર્તી પદ્વી એ બે એક શરીરે ભોગવવાથી શરીર ૬૦ તથા મહાવીર સ્વામીના જીવે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવની પદ્વી જૂદા શરીરે ભોગવેલી હોવાથી જીવ ઓગણસાઠ થાય છે. ૬૦

तेसिं बावन्न पिया, तस्स णं हुंति इगसठ्ठि जणणीओ ।

वीसं तु निरयगइओ, अवसेसाणं च सुगइगई ॥ ૬૧ ॥

તે ત્રેસઠ ઉત્તમ પુરૂષોના કુલ પિતા બાવન થાય છે (કેમકે નવ વાસુદેવ અને નવ બળદેવના પિતા એક એકજ હોવાથી તથા શાંતિનાથ, કુંથુનાથ અને અરનાથ એ બધે પદ્વીવાળાનાં પણ એક એકજ પિતા હોવાથી બાર ઓછા થતાં એકાવન થયા, અને મહાવીરના પિતા બે (ઋષભદત્ત ને સિદ્ધાર્થ) હોવાથી એક વધારતાં બાવન થાય છે.) તે ત્રેસઠની માતાઓ એકસઠ થાય છે. (કેમકે શાંતિ, કુંથુ અને અરનાથની તીર્થંકર ને ચક્રીપણાની એકજ માતા હોવાથી ત્રણ ઓછી કરતાં અને મહાવીરની માતા બે (દેવાનંદા ને ત્રિશલા) હોવાથી એક વધારતાં એકસઠ થાય છે.)

તે ત્રેશઠમાંથી વીશ પુરૂષો નરક ગતિમાં ગયા છે (નવ વાસુદેવ, નવ પ્રતિવાસુદેવ અને એ ચઢી કુલ ૨૦) અને બાકીના તેંતાલીશ-માંથી ત્રણ તીર્થંકર ને ચઢી એકજ હોવાથી ત્રણ બાદ જતાં ૪૦ મુગતિમાં ગયા છે એટલે સ્વર્ગ કે મોક્ષે ગયા છે. ૬૨.

૩૪ ચઢીના ચૌદ રત્નોને ઉપજવાનાં સ્થાન વિગેરે.

ચરો આહગેહે, મંડારે તિન્નિ દુન્નિ વેયઢ્ઢે ।

इकं रायगिहम्मि य, नियनयरे चव चत्तारि ॥ ६२ ॥

ચાર રત્નો આયુધશાળામાં ઉત્પન્ન થાય છે, ત્રણ રત્ન ભાંડા-ગારમાં ઉપજે છે, એ રત્ન વૈતાલ્યમાં ઉપજે છે, એક રત્ન રાજમ-હોલમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને ચાર રત્નો પૌતાના નગરમાં (રાજ-ધાનીમાં) ઉત્પન્ન થાય છે. ૬૨. તે આ પ્રમાણે—

चक्रअसिच्छतदंडा, आउहसालाइ हुंति चत्तारि ।

चम्ममणिकागणिनिही, सिरिगेहे चक्किणो हुंति ॥६३॥

सेणावई गाहावई, पुरोहिय वड्डइ य नियनयरे ।

थीरयणं रायकुले, वेयडूतटे करी तुरया ॥ ६४ ॥

ચક્ર, ખડા, છત્ર અને દંડ એ ચાર રત્નો આયુધશાળામાં ઉત્પન્ન થાય છે; ચર્મ, મણિ અને કાકણી એ ત્રણ રત્નો ચઢીના શ્રીગૃહમાં-ભાંડાગારમાં ઉત્પન્ન થાય છે;^૧ સેનાપતિ, ગાથાપતિ, પુરો-હિત અને વર્ધકી એ ચાર રત્નો પૌતાના નગરમાં (રાજધાનીમાં) ઉત્પન્ન થાય છે, સ્ત્રીરત્ન રાજકુળમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તથા હુસ્તી-રત્ન અને અશ્વરત્ન વૈતાલ્ય પર્વતના તટને વિષે-સમીપે ઉત્પન્ન થાય છે. ૬૩-૬૪

^૧ આ સાત રત્ન એકેદ્રિય છે, બાકીના સાત પંચેદ્રિય છે. તે દરેક હ્રમર હ્રમર દેવ અધિષ્ઠિત હોય છે.

३५ यकवतीनां नव निधान.

नेसप्ये१ पंडुयए२, पिंगले३ सव्वरयण४ महापउमे ५ ।

काले६ य महाकाले७, माणवगनिही८ महासंखे९ ॥ ६५॥

नैसर्प १, पांडुक २, पिंगल ३, सर्वरत्न ४, महापद्म ५, काल ६, महाकाल ७, माणवक नामनो निधि ८ अने महाशंभ ९ अे नव निधान यकवतीने होय छे. ६५

३६ स्त्रीभतिने शुं शुं स्थिति प्राप्त न थाय ?

अरिहंत-चक्रि-केसव-बल-संभिन्ने य चारणे पुव्वा ।

गणहर पुलाग आहारग, न हु भवइ एस महिलाणं ॥६६॥

अरिहंत, यकवती, वासुदेव, अणदेव, संभिन्नश्रोतलधि, यारणुलधि,^१ चैद पूर्व, गणुधर, पुलाकलधि अने आहारक शरीर-आ दश पदवी स्त्री भतिने प्राप्त थाय नहीं. (भददीनाथ तीर्थकर थया ते अच्छेइं जणुपुं.) ६६

३७ अलवीने शुं शुं प्राप्त न थाय ?

उत्तम नर पंचुत्तर, तायत्तीसा य पुव्वधर इंदा ।

जिणदाण दिक्ख सासण-देवी जक्खा य नोऽभव्वा ॥६७॥

उत्तम नर (शलाका पुत्र), पांच्य अतुत्तर विमान, त्रायस्त्रिंश देव, पूर्वधरपाणुं, इंद्र, जिनेधरनुं दान (वर्षीदान), जिनेधरने हाथे दीक्षा, शासनदेवी अने शासनयक्ष, आ नव स्थान अलवी पाभे नहीं. ६७

१ जंघायारणु ने विद्यायारणु.

३८ श्रावकेने वसवा लायक स्थान.

जत्थ पुरे जिणभवनं, समयविऊ साहुसावगा जत्थ ।

तत्थ सया वसियव्वं, पउरजलइंधणं जत्थ ॥ ६८ ॥

जे पुरमां जिनेधरतुं चैत्ये होय, ज्यां सिद्धांतने जणुनार
साधु तथा श्रावके होय, तथा ज्यां धळुं जण अने जणतणु भणतुं
होय त्यां श्रावके सदा निवास करवो योग्य छे. ६८

३९ श्रावकना ऐकवीश गुणु.

धम्मरयणस्स जुग्गो, अवखुद्धो१ रूववंर पगइसोमो३ ।

लोगप्पिओ४ अकूरो५, भीरू६ असढो७ सुदक्खिन्नू८६९॥

लज्जालुओ९ दयालू१०, मज्झत्थो सोमदिट्ठी११ गुणरागी१२।

सक्कह१३ सुपक्खजुत्तो१४, सुदीहदंसी१५ विसेसन्नू१६।७०॥

बुढाणुगो१७ विणीओ१८, कयन्नूओ१९ परजणस्स

हितकारी २० ।

तह चेव लद्धलक्खो२१, इगवीसगुणो हवइ सढो ॥७१॥

आवा ऐकवीश गुणुवाणो श्रावक धर्मरूपी रत्नने लायक
छे. अशुद्ध अग्रले कोठिना द्रोह विगरे न करे, तुच्छमनवाणो न होय
ते १, सारा रूपवाणो २, स्वभावे करीने शांत ३, लोकने प्रिय ४,
कृशता रहित ५, पापथी लीड-णीनारो ६, अशह-शहता रहित ७,
अत्यंत दक्षिण्यतावाणो ८, लज्जणु ९, दयाणु १०, मध्यस्थ अतो
सौम्य दृष्टिवाणो ११, गुणुनो रागी १२, सारी वार्त्तानो न करनार
१३, सारा पक्ष (परिवार) वाणो १४, सुदीर्घदर्शी-सांभी दृष्टिअ
विवार करनार १५, विशेष जणुनार १६, वृद्धजनाने अनुसरनार

(૨૫)

૧૭, વિનયવાળો ૧૮, કૃતજ્ઞ-કરેલા ઉપકારને જાણનાર ૧૯, અન્ય જનનાનું હિતકરનાર (પરોપકારી) ૨૦, તથા લખ્યલક્ષ્ય-કોઈપણ હકીકતના લક્ષ્યને-રહસ્યને સમજી જનાર ૨૧-આ એકવીશ ગુણ શ્રાવકમાં હોય છે. ૬૮-૭૦-૭૧

૪૦ ગૃહસ્થના નેવ્યાશી ઉત્તર ગુણ.

પન્ચકલાણાભિગ્નહ, સિક્ષા તવ પડિમ ભાવણા સીલા ।

૧૦ ૪ ૪ ૧૨ ૧૧ ૧૨ ૧૮

ધમ્મા પૂઆચિંતા, ગિહિ ઉત્તરગુણા ઇગુણનવઈ ॥ ૭૨ ॥

૧૦ ૮

દશપ્રકારના પચ્ચખખાણ કરનાર ૧૦, ચારપ્રકારના અભિગ્નહ કરનાર ૪, ચાર શિક્ષાત્રતને વારંવાર આચરનાર ૪, બાહ્ય અભ્યંતર મળી ૧૨ પ્રકારનો તપ કરનાર ૧૨, શ્રાવકની ૧૧ પડિમાં વહેનાર ૧૧, આર ભાવના ભાવનાર ૧૨, ૧૮ ભેદે શીયળ પાળનાર ૧૮, દશ પ્રકારના યતિધર્મનો ઈચ્છક ૧૦, અને આઠ પ્રકારની જિનપૂજા સંબંધી ચિંતા કરનાર અર્થાત પૂજા કરનાર ૮-એ રીતે ૮૯ ગૃહસ્થના ઉત્તરગુણ કહેલા છે- ૭૨.

૪૧ શિષ્યની જ્ઞાન આપવા માટે યોગ્યતા અયોગ્યતાને

આશ્રી ૧૪ દષ્ટાંતના નામ.

(શ્રી નંદીસૂત્ર ગાથા ૪૪)

સેલઘણ કુડંગ ચાલણી-પરિપૂણગ હંસ મહિસ મેસે ય ।

મસગ જલૂગ બિરાલી, જાહગ ગો ભેરી આર્ભીરી ॥૭૩॥

૧ શેલઘન પાષાણ (મગશેળીયો પથ્થર), ૨ કુડંગ (ઘડા), ૩ ચાળણી, ૪ પરિપૂણગ (ધી ગળવાની ગરણી), ૫ હંસ, ૬ મહિષ (પાડો), ૭ મેષ (બકરો), ૮ મશક (મચ્છર), ૯ જલૌક (જળો), ૧૦ બિલાડી, ૧૧ જાહક નામનું પક્ષી, ૧૨ ગો (ગાય), ૧૩ ભેરી

(શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવને દેવતાએ આપેલી ભેરી) અને ૧૪ આલીરી (ભરવાડની સ્ત્રી) આ ચૌદ દર્શાવે છે. ૭૩. શ્રી નંદીસૂત્રમાં મુદ્ગશૈલના પ્રતિપક્ષીપણે કૃષ્ણભૂમિનું ને ચાલણીના પ્રતિપક્ષીપણે, તાપસના પાત્રનું દર્શાવે આપી સંખ્યા ૧૬ ની કરી છે, તે દર્શાવે નંદીસૂત્રની ટીકામાંથી આ નીચે આપવામાં આવ્યા છે.

સેલ ઘન- શૈલ એટલે પર્વત અર્થાત મગની જેવડો પથ્થરનો કકડો અને ઘન એટલે મેઘ આ બેનું દર્શાવે આ પ્રમાણે છે:-

કોઈ ગાયના પગલા જેવડા મોટા અરણ્યમાં મગના કાષ્ઠ જેવડો મુદ્ગશૈલ નામનો પથ્થરનો કકડો હતો, અને ખીલ બાજુ જંબૂદ્વીપ જેવડો પુષ્કરાવર્ત નામનો મહામેઘ હતો. તેમાં નારદ જેવા કોઈ કલહપ્રિય મનુષ્યે પ્રથમ મુદ્ગશૈલની પાસે જઈને તેને કહ્યું કે-“ હે મુદ્ગશૈલ ! એક વખત મહાપુરૂષોની સલામાં મેં કહ્યું કે-મુદ્ગશૈલ કદાપિ પાણીથી ભેદાય જ નહીં. આ પ્રમાણે કહી તારા ગુણની મેં પ્રશંસા કરી, તે વખતે પુષ્કરાવર્ત મેઘ તારું નામ પણ સહન કરી શક્યો નહીં. તેથી તે બોલ્યો કે-ખોટી પ્રશંસા કરવાથી સર્વું. મારી ધારાથી મોટા કુળપર્વતો પણ ભેદાય જાય તો તે બિચારા મુદ્ગશૈલની કઈ ગણના ? આ પ્રમાણે તેણે તારી નિંદા કરી. ” તે સાંભળી મુદ્ગશૈલ અહંકારથી બોલ્યો કે-“ હે નારદ ! ઘણું બોલવાથી શું ફળ ? તે દુષ્ટ મેઘ સાત રાતદિવસ મુશલધારાએ વરસે તોપણ એક તલના ફેતરાનો હજારમો અંશ પણ મારો ભેદાય તો હું મારું મુદ્ગશૈલ એવું નામ જ ધારણ ન કરું-બદલી નાંખું. ” તે સાંભળી તે પુરૂષે પુષ્કરાવર્ત મેઘની પાસે જઈ મુદ્ગશૈલે કહેલાં વચન અતિશયોક્તિ સહિત તેની પાસે કહ્યા. તે સાંભળી કેધ પામેલા તે મેઘે સાત રાત્રિદિવસ મુશલધારા વૃષ્ટિ કરી. પછી વિચાર કર્યો કે-“ તે બિચારો મુદ્ગશૈલ વહેલો જ સમૂળ હણાઈ ગયો હશે. ” એમ ધારી તેણે વૃષ્ટિ બંધ કરી. ત્યારપછી અનુક્રમે ધૃત્વિગારથી સર્વ જળ દૂર થયું ત્યારે જેવું તો તે મુદ્ગશૈલ પ્રથમ જે ધૂલ (પલિન દેખાતો હતો તે ઉલટો અત્યંત ચક્રવર્તિત દેખાવા લાગ્યો. એ પ. તેણે હસીને પ્રાર્થને તમા પુષ્કરાવર્તને કહ્યું કે-

“ અહો ! આવો, આવો. તમારું સ્વાગત છે ! અહો અમને ધન્ય છે કે આજ તમારું અકસ્માત દર્શન થયું. ” એવાં તેનાં હાંસીનાં વચન સાંભળી પુસ્કરાવર્ત શરૂઆતને ચાલ્યો ગયો.

આ દૃષ્ટાંતનો ઉપનય એ છે જે-મુદ્દગશૈલની જેવો કોઈ જડ-બુદ્ધિવાળો શિષ્ય હોય તેને તેના આચાર્ય મોટા પ્રયત્નથી ભણાવ્યા છતાં એક અક્ષર પણ આવડ્યો નહીં, ત્યારે આચાર્યે તેને અયોગ્ય ધારી તેની ઉપેક્ષા કરી. ત્યારપછી કોઈ યુવાન વયવાળા, ગર્વિષ્ટ અને નવા આચાર્ય એમ કહેવા લાગ્યા કે-“ શિષ્યને ન આવડે તેમાં આચાર્યનો જ દોષ છે. ગમે તેવો જડ શિષ્ય હોય તોપણ સારા આચાર્ય તેને પંડિત કરી શકે છે. ” ઈત્યાદિક અભિમાનનાં વચન ઘોડી પ્રતિજ્ઞા કરી તે અયોગ્ય શિષ્યને ભણાવવા લાગ્યા. પરંતુ તેના દૃઢ્યમાં એક શબ્દનો અર્થ પણ પરિણમ્યો નહીં. એટલે થાકીને તે નવા આચાર્ય ભ્રષ્ટપ્રતિજ્ઞાવાળા થવાથી લક્ષ્મિત થઈને ચાલ્યો ગયો. તાત્પર્ય એ છે કે-આવા અયોગ્ય શિષ્યને શાસ્ત્ર શીખવવાથી તેને ઉલટો અનર્થ પ્રાપ્ત થાય છે અને ધીજી અનેક પ્રાણીઓને પણ તે અનર્થકારક થાય છે. ૧.

૨. હવે કૃષ્ણભૂમિ જેવાં યોગ્ય શિષ્યને શાસ્ત્ર ભણાવવું. કેમકે કૃષ્ણભૂમિમાં પરદી જળવૃષ્ટિ જમીનમાં સમાઈ જાય છે અને વાવેલું ધીજી ઘણાં ધીજીને ઉત્પન્ન કરે છે. તેમ યોગ્ય શિષ્યને આપેલું શાસ્ત્ર સ્વપરનો વિકાસ કરી અત્યંત શુભપણે પરિણમે છે. તેથી તેવા કૃષ્ણભૂમિ સમાન શિષ્યોને યોગ્ય જાણવા.

૩ કુટ-ઘડા તે એ પ્રકારના હોય છે. નવા અને જૂના. જૂના ઘડા એ પ્રકારના હોય છે-ભાવિત અને અભાવિત. ભાવિત પણ એ પ્રકારના હોય છે-જે કપૂર વિગેરે પ્રશસ્ત દ્રવ્યથી ભાવિત કરેલા તે પ્રશસ્ત દ્રવ્યભાવિત, તથા લસણ વિગેરે અપ્રશસ્ત દ્રવ્યથી ભાવિત કરેલા તે અપ્રશસ્ત દ્રવ્યભાવિત કહેવાય છે. તેમાં જે પ્રશસ્ત દ્રવ્યભાવિત છે તે પણ એ પ્રકારના છે. વાગ્ય એટલે વમન કરાવવા લાયક અર્થાત જેનો લેખ જતો રહે તેવા તથા ધીજી

અવામ્ય એટલે જેનો લેપ કદાપિ કોઈપણ રીતે કાઢી શકાય નહીં તેવા. હવે અભાવિત એટલે કોઈ પણ દ્રવ્યથી જે વાસિત કરેલા ન હોય તે. આ ઘડાની જેમ શિષ્યોના પણ પ્રથમ બે પ્રકાર છે. નવા અને જૂના. તેમાં જે બાલ્યાવસ્થાવાળા હોવાથી અજ્ઞાની હોય અને તેને પ્રતિબોધ કરવાનો આરંભ કર્યો હોય ત્યારે તે નવા કહેવાય છે. તથા જૂના બે પ્રકારના છે. ભાવિત અને અભાવિત. તેમાં અભાવિત એટલે જે પ્રાણી કોઈપણ ધર્મથી વાસિત થયેલ ન હોય તે. ભાવિતના બે પ્રકાર છે—એક તો મિથ્યાદર્શનીએ કે પાસત્યાદિકે વાસિત કરેલા હોય તે, અને બીજા સંવિગ્ન સાધુએ વાસિત કરેલા હોય તે. મિથ્યાત્વી કે પાસત્યાદિકે વાસિત કરેલા પણ બે પ્રકારના હોય છે—વામ્ય અને અવામ્ય. સંવિગ્ન સાધુએ વાસિત કરેલા પણ બે પ્રકારના હોય છે. વામ્ય અને અવામ્ય. આ સર્વ પ્રકારોમાં જે નવા હોય, જે જૂના છતાં અભાવિત હોય, જે મિથ્યાત્વી કે પાસત્યાદિકે ભાવિત કર્યા છતાં પણ વામ્ય હોય, તથા જે સંવિગ્ન સાધુએ વાસિત કરેલા અવામ્ય હોય તે સર્વ યોગ્ય છે અને આકીના સર્વ પ્રકારો અયોગ્ય છે.

અથવા કુટ્ટક્રાંત આ રીતે જાણવું—અહીં કુટ્ટ-ઘડા ચાર પ્રકારના જાણવા—છિદ્રકુટ્ટ (જેને તર્ણીયે છિદ્ર હોય તે) ૧, ખંડ કુટ્ટ (જેનો એક બાજુનો ખંડ-કીબ હોય નહીં તે) ૨, કંઠહીન કુટ્ટ (જેને કાંઠો ન હોય તે) ૩, તથા સંપૂર્ણ કુટ્ટ (જે પરિપૂર્ણ અવયવવાળો હોય તે) ૪. આ પ્રમાણે શિષ્યો પણ ચાર પ્રકારના જાણવા. તેમાં જે શિષ્ય વ્યાખ્યાનની મંડલીમાં બેઠો હોય ત્યારે આચાર્યની કહેલી સર્વ વ્યાખ્યા સમજે, પણ ભણી રહ્યા પછી મંડલીમાંથી ઉઠીને જાય કે તરત પૂર્વાપરના સંબંધની શક્તિ રહિત હોવાથી સર્વ ભૂલી જાય તે છિદ્રકુટ્ટ સમાન જાણવો. કેમકે છિદ્રકુટ્ટમાં પણ પાણી ભર્યું હોય તો તે જ્યાંસુધી તેજ ઠેકાણે રહ્યો હોય ત્યાંસુધી છિદ્ર પૃથ્વી સાથે દબાયેલ હોવાથી તેમાં પાણી ભર્યું રહે છે, પણ તેને ઉપાડી લઈએ તો નીચેના છિદ્રમાંથી અનુક્રમે સર્વ જળ નીકળી ખાલી થઈ જાય છે. ૧. બીજા બે શિષ્ય વ્યાખ્યાનની મંડલીમાં બેઠો હોય ત્યારે પણ અર્ધભાગ,

ત્રિભાગ કે ચતુર્થભાગે કરીને રહિત એવા સૂત્રાર્થને સમજે અને ઉઠ્યા પછી પણ તેટલુંજ યાદ રાખે તેને ખંડકુટ જેવો શિષ્ય જાણવો. ૨. ત્રીજે જે કાંઈકે હીન સૂત્રાર્થને સમજે અને પછી પણ તેટલુંજ યાદ રાખે તે કંદંહીન કુટ જેવો જાણવો. ૩. તથા ચોથા જે પરિપૂર્ણ સમગ્ર સૂત્રાર્થને સમજે અને તેટલુંજ યાદ રાખે તે સંપૂર્ણ કુટ સમાન જાણવો. ૪. અહીં છિદ્રકુટની જેવો શિષ્ય એકાંતે અધ્યાય છે. બાકીના ત્રણ યોગ્ય છે. પરંતુ ઉત્તરોત્તર શ્રેષ્ઠ છે.

૪-૫ ચાણણી- લોટ ચાળવાની ચાણણીમાં નાંખેલું જળ જેમ તલકાળ નીકળી જાય છે, તેમ જેને સૂત્રાર્થ જાણાવવા માંડ્યો, તે તરત જ ભૂલી જાય, તે ચાણણી સમાન એકાંત અધ્યાય શિષ્ય જાણવો. ૪. ચાણણીથી પ્રતિપક્ષભૂત વંશદળથી બનાવેલું તાપસનું ભાજન (કમંડળ) હોય છે, કે જેમાંથી એક બિંદુ માત્ર જળ પણ સ્વપતું નથી. તેના સમાન જે શિષ્ય હોય તેને યોગ્ય જાણવો. ૫.

૬ પરિપૂર્ણક- એટલે ઘી, દુધ વિગેરે ગળવાની ગળણી અથવા સુગૃહીનો માળો. તેનાવડે આલીરીઆ ઘી ગળે છે. જેમ આ પરિપૂર્ણક કચરાને પોતામાં ધારણ કરી રાખે છે અને ઘીનો ત્યાગ કરે છે, તેમ જે શિષ્ય વ્યાખ્યાન વિગેરેમાં જે શ્રવણ થાય તેમાંથી દોષને ગ્રહણ કરે અને ગુણનો ત્યાગ કરે. તે પરિપૂર્ણક જેવો શિષ્ય એકાંતે અધ્યાય જાણવો.

૭ હંસ- જેમ હંસ જળમિશ્રિત દૂધમાંથી દૂધ પીએ છે અને જળ ગ્રહણ કરતો નથી, તેમ જે શિષ્ય દોષનો ત્યાગ કરી ગુણને જ ગ્રહણ કરે છે, તેવો હંસજેવો શિષ્ય એકાંત યોગ્ય જાણવો. (અહીં કોઈને શંકા થાય કે-જિનેદરના વચનમાં દોષનો જ અસંભવ છે તો દોષનું ગ્રહણ શી રીતે થાય ? ઉત્તર- ખરી વાત છે. જિનેદરના વચનમાં દોષ છે જ નહીં. પરંતુ વ્યાખ્યા કરનાર ગુરૂ જ્યારે ઉપયોગ વિના પ્રમાદથી ખોલે ત્યારે તેમાં દોષનો સંભવ છે, અથવા ભણનાર શિષ્ય કુપાત્ર હોય તો ગુણવાળા વચનને પણ દોષરૂપે પોતાના આત્મામાં પરિણમી શકે છે. આવા કારણથીજ દોષનો સંભવ કહેલો છે.)

૮ મહિષ- પાસે જેમ સરોવરમાં પાણી પીવા બંધ ત્યારે તે પાણીમાં પ્રવેશ કરી વારંવાર મસ્તક અને શીંગડાવડે તથા ચાલવાવડે પાણીને ડાળી નાંખે છે, તેથી પોતે પણ પાણી પી શકતો નથી અને ખીજા પ્રાણીઓને પણ પીવા લાયક જળ રહેવા દેતો નથી. તેમ જે શિષ્ય વ્યાખ્યાનમાં ખરાબર સમજ્યા વિના જ કુતર્ક અને વિકથાદિકવડે વ્યાખ્યાનને ડાળી નાંખે છે કે જેથી પોતાને તથા પરને વ્યાખ્યાન સાંભળવામાં અને સમજવામાં વિઘાત થાય છે, તે મહિષ સમાન શિષ્યને એકાંતે અયોગ્ય જાણવો.

૯ મેષ- જેમ ઘોડા શરીરને નિશ્ચળ રાખી નાના ખાંડામાં રહેલા ઘોડા જળને પણ ડાળ્યા વિના તે પાણી પીએ છે, તેમ જે શિષ્ય વિનયપૂર્વક આચાર્યના ચિત્તને પ્રસન્ન રાખીને તેમની પાસેથી એક શબ્દ માત્ર (અલ્પ) જ પૂછીને અહુણ કરી લે છે, તેવા મેષ સમાન શિષ્યને યોગ્ય જાણવો.

૧૦ મસક- જે શિષ્ય પવન ભરેલી મસકની જેમ યુરના જાતિ વિગેરેના દોષોને પ્રગટ કરી યુરના મનમાં વ્યથા ઉત્પન્ન કરે છે તેને સર્વથા અયોગ્ય શિષ્ય જાણવો.

૧૧ જલૌકા- જળો જેમ શરીરને દુભવ્યા વિના ખરાબ રૂઢિરને ખેંચી લે છે, તેમ જે શિષ્ય યુરને દુભવ્યા વિના તેની પાસેથી શ્રુતજ્ઞાનને અહુણ કરી લે છે, તે જલૌકા સમાન યોગ્ય જાણવો.

૧૨ ખિલાડી જેમ ખિલાડી દુષ્ટ સ્વભાવને લીધે પાત્રમાં રહેલા દૂધને ભૂમિપર ઢાળી નાંખીને પછી પીએ છે (ચાટે છે) તેમ જે શિષ્ય વિનયાદિક કરવાના ગુણવાળો નહીં હોવાથી પોતે સાક્ષાત યુર પાસે જઈને શ્રુતની વ્યાખ્યા સાંભળે નહીં. પરંતુ વ્યાખ્યા સાંભળીને ઉભા થયેલા કેટલાક સાહુઓ વિગેરેને પૂછી પૂછીને કાંઈક જાણે તેને ખિલાડી સમાન અયોગ્ય જાણવો.

૧૩ જાહક- જેમ જાહક પક્ષી પાત્રમાં રહેલું થોડું થોડું દૂધ પીને પક્ષી તેના પડખાને ચાટે છે તેમ જે શિષ્ય ગુરૂપાસેથી ગ્રહણ કરેલા (ભણેલા) સૂત્રાર્થને અત્યંત પરિચિત (દૃઢ) કરી પક્ષી ખીજી આગળ ભણે છે, તે જાહક સમાન શિષ્ય યોગ્ય જાણવા.

૧૪ ગો- ગાયનું દષ્ટાંત આ પ્રમાણે-કોઈ કુટુંબિકે કોઈ વેદ ભણેલા ઉત્તમ ચાર બ્રાહ્મણોને ગાયનું દાન આપ્યું. તેમણે વારા પ્રમાણે એક એક દિવસ પોતાને ઘેર ગાય રાખી દાહવાનો ઠરાવ કર્યો. પક્ષી પહેલે દિવસે જેણે ગાય રાખી, તેણે વિચાર કર્યો કે-“ આ ગાયને હું કાંઈપણ ખાવા પીવાનું આપીશ, તેના લાભ તો મને મળવાનો નથી, કેમકે કાલે ખીજાને ત્યાં જશે, તેથી મારે શામાટે કાંઈપણ ખાવા આપવું જોઈએ ? ” એમ વિચારીને તેણે તે ગાયને કાંઈપણ ખાવા આપ્યું નહીં, અને દાહવાયું તેટલું દૂધ દોહી લીધું. એ જ પ્રમાણે ખીજા ત્રણ બ્રાહ્મણોએ પણ તેવો જ વિચાર કરી ગાયને કાંઈપણ ખાવા પીવા આપ્યું નહીં. તેથી કેટલેક દિવસે તે ગાય ખાધા પીધા વિના મરણ પામી. તેથી લોકમાં તેમની ઘણી નિંદા થઈ અને ત્યારપછી કોઈએ તેમને ગાયનું દાન આપ્યું નહીં. તે જ પ્રમાણે જે શિષ્ય એવો વિચાર કરે કે- “ ગાય સદૃશ આચાર્ય કેવળ અમને જ ભણાવે છે એમ નથી, પ્રાતીચ્છિક સાધુઓને પણ ભણાવે છે, તેથી તેઓ જ ગુરૂનો વિનય વૈયાવચ્ચ વિગેરે કરશે; અમારે શામાટે કાંઈ કરવું જોઈએ ? ” હવે પ્રાતીચ્છિક સાધુઓ પણ એવો વિચાર કરે કે-“ આ ગુરૂનો વિનયાદિક તેમના શિષ્યો જ કરશે, અમે તો થોડા દિવસ જ રહેવાના છીએ, તેથી અમે શામાટે કરીએ ? ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી કાંઈપણ શિષ્યે આચાર્યના વિનયાદિક ન કરવાથી આચાર્ય સ્મિતવા લાગ્યા, તેથી લોકમાં તે શિષ્યોની નિંદા થઈ. તેમ જ તેવા અવિનીત શિષ્યોને ખીજા ગચ્છાદિકમાં પણ સૂત્રાર્થનો અભ્યાસ દુર્લભ થયો. તેથી આવા શિષ્યોને અયોગ્ય જાણવા.

૧. ભણવા માટે ખીજા સમુદાયના સાધુઓ આવીને રહ્યા હોય તે.

આ ગાયનું દૃષ્ટાંત બીજી રીતે આ પ્રમાણે જાણવું. કોઈએ ચાર આઠાણોને એક ગાય દાન તરિકે આપી. તેમણે પણ પૂર્વની જેમ વારા પ્રમાણે એક એક દિવસ રાખવાનો ઠરાવ કર્યો. પછી પહેલા આઠાણે વિચાર કર્યો કે—“ જો હું આ ગાયને ખાવા પીવા નહીં આપું અને બીજા પણ મારી જેવા વિચાર કરી નહીં આપે તો આ ગાય મરણ પામશે, તેથી લોકોમાં અમારી નિંદા થશે અને ફરી અમને કાંઈ જોદાન આપશે નહીં. અને જો આને હું ખાવા પીવાનું આપીશ તો તેથી પુષ્ટ થયેલી ગાયને બીજા આઠાણો પણ જે દાહન કરશે તેનો પણ મને મોટો લાભ છે અને હું પણ ફરી ફરી વારા પ્રમાણે આને દોષ શકીશ. ” એમ વિચારી તેણે ખાવા પીવાનું આપ્યું. તે જ પ્રમાણે બીજા ત્રણ આઠાણોએ પણ તેવો જ વિચાર કરીને આપ્યું. તેથી તેઓએ ચિરકાળ ગાયનું દાહન કર્યું; લોકમાં તેમની પ્રશંસા થઈ અને બીજા બીજા દાન પણ લોક થકી તેઓ પામ્યા. એ જ પ્રમાણે જે શિષ્યો એવો વિચાર કરે કે—“ જો અમે આચાર્યનો વિનયાદિક નહીં કરીએ તો આચાર્ય સીદાશે, લોકમાં અમારી નિંદા થશે અને બીજા ગચ્છમાં પણ અમને કોઈ લાભાવશે નહીં. વળી આ ગુરૂએ અમને દીક્ષાદિક આપ્યાં છે તેથી તે અમારા મોટા ઉપકારી છે, માટે અવશ્ય તેનો વિનયાદિક અમારે કરવો જોઈએ, વળી અમારા કરેલા વિનયાદિકથી પ્રાતીચ્છિક સાધુઓને પણ લાભવાનો લાભ થશે, તે પણ અમને જ લાભ છે. ” ઇત્યાદિક વિચારીને ગુરૂની વૈયાવચ્ચ કરે. હવે પ્રાતીચ્છિક સાધુઓ પણ એવો વિચાર કરે કે—“ પ્રત્યુપકારની આશા વિના જ આ આચાર્ય અમને લાભાવવાનો મહા ઉપકાર કરે છે, આનો બદલો અમે શી રીતે વાળી શકીએ, તો પણ જે કાંઈક વિનયાદિક થાય તે અમે કરીએ. ” એમ વિચારીને તેઓ પણ ગુરૂનો વિનયાદિક કરવા લાગ્યા, તેથી લોકોમાં તેમની પ્રશંસા થઈ અને પોતાને સૂત્રાર્થનો લાભ ચિરકાળ સુધી થયો. આવા શિષ્યોને યોગ્ય જાણવા.

૧૫ ભેરી- દ્વારકા નગરીમાં શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ રાજ્ય કરતા હતા, તે દાપવાળી વસ્તુમાંથી - પણ ગુણને જ મહુણ કરતા હતા; તથા નીચ યુદ્ધવડે કદાપિ યુદ્ધ કરતા નહોતા;

એકદા સૌધર્મ ઈંદ્રે તેના આ બે ગુણોની પ્રશંસા કરી. તે સાંભળી કોઈ દેવ તેની પરીક્ષા કરવા માટે આવ્યો. તેણે એક અત્યંત કોહેલા, દુર્ગંધી, મુખ ઉઘાડીને સુતેલા અને મરવાની તૈયારીવાળા કુતરાનું રૂપ વિકુર્વી એક ખાડામાં મૂક્યું. તે વખતે તે માર્ગે કૃષ્ણ વાસુદેવ સૈન્ય સહિત ઉજ્જવ્યંત પર્વતપર પધારેલા શ્રી નેમિનાથને વાંદવા નીકળ્યા. આગળ ચાલનારા સૈન્યના મનુષ્યો તે કુતરાની દુર્ગંધને લીધે વસ્ત્રવડે નાસિકાને ઠાંકી દૂર ચાલવા લાગ્યા. કૃષ્ણે તેનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે કોઈએ તેને કહ્યું કે—“ હે દેવ ! આગળ અત્યંત દુર્ગંધવાળો મૃતપ્રાય કુતરો પડેલો છે, તેની દુર્ગંધ સહન ન થવાથી સર્વ લોકો વસ્ત્રવડે નાસિકાને ઠાંકીને દૂર દૂર ચાલે છે. ” તે સાંભળી ત્રાસ પામ્યા વિનાજ કૃષ્ણે પોતાનો હસ્તી તે તરફ જ ચલાવ્યો. તેની પાસે જઈ કૃષ્ણે તે કુતરાની પ્રશંસા કરી કે—“ અહો ! શ્યામ શરીરવાળા આ કુતરાના મુખમાં રહેલા શ્વેત દાંતની પંક્તિ જાણે કે મરકત મણિમય પાત્રને વિષે રાખેલા મુક્તાકૃળની શ્રેણિ હોય તેવી શાભે છે. ” આવી તેની કરેલી પ્રશંસા સાંભળી તે દેવ નિસ્મય પામ્યો.

ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવ શ્રી નેમિનાથને વાંદી ઘેર આવ્યા ત્યારે તે દેવ તેની અર્ધશાળામાંથી સર્વજનો દેખતાં એક અર્ધરતનનું હરણ કરી ધીમે ધીમે ચાલ્યો, તેની પાછળ સૈન્ય તથા સર્વે કુમારો ગયા. તે સર્વેને તે દેવે લીલામાત્રથી જીતી લીધા, છેવટ કૃષ્ણ વાસુદેવ આવ્યા, તેણે તેને પૂછ્યું કે—“ તું શામાટે મારા અર્ધરતનનું હરણ કરે છે ? ” તેણે જવાબ આપ્યો કે—“ આને હરણ કરવાની મારામાં શક્તિ છે તેથી હરણ કરું છું. તમારામાં જો શક્તિ હોય તો મને યુદ્ધમાં જીતી આ અર્ધ અહણ કરો. ” તે સાંભળી કૃષ્ણે કહ્યું—“ કયા યુદ્ધવડે હું તારી સાથે યુદ્ધ કરું ? ” તેણે કહ્યું—“ પૂત (કુલા)ના યુદ્ધવડે યુદ્ધ કરો. ” તે સાંભળી કૃષ્ણે બે હાથવડે કાન ઠાંકી ખેદયુક્ત થઈ કહ્યું કે—“ ભલે તું અર્ધને લઈ જા, પરંતુ હું નીચયુદ્ધવડે યુદ્ધ નહીં કરું. ” તે સાંભળી પ્રસન્ન થયેલા દેવે પ્રત્યક્ષ થઈ તેની પ્રશંસા કરી કહ્યું કે—“ તમારા ગુણોની ઈંદ્રે પ્રશંસા કરી, તેની પરીક્ષા કરવા માટે આ સર્વ મેં કર્યું છે. ઈંદ્રે તમારા

જેવા ગુણુ કહ્યા તેવા જ તમે છો. ” ઇત્યાદિક કહી ફરીથી દેવે કહ્યું કે—“ હું વાસુદેવ ! દેવનું દર્શન નિષ્કળ ન હોય તેથી કાંઈપણ ઇષ્ટ વસ્તુ માગો. ” ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું કે—“ હાલ દ્વારકા નગરીમાં મારીના ઉપદ્રવ છે, તેને શાંત કરવાનો ઉપાય ખતાવો, કે જેથી ફરી આવો ઉપદ્રવ ન થાય. ” તે સાંભળી તે દેવે તેને ગોશીર્ષ-ચંદનની એક ભેરી આપી કહ્યું કે—“ છ છ માસે આ ભેરીને તમારી સભામાં વગાડવી, તેના શબ્દ આર યોજન સુધી સાંભળાશે. તે શબ્દને જે કોઈ સાંભળશે, તેના પૂર્વના વ્યાધિ નાશ પામશે અને નવા વ્યાધિ છ માસ સુધી થશે નહીં. ” આ પ્રમાણે કહી તે દેવ સ્વસ્થાને ગયો. પછી કૃષ્ણે તે ભેરી હુમેશાં ભેરી વગાડનાર સેવકને આપી કહ્યું કે—“ છ છ માસે સભામાં આ ભેરી તારે વગાડવી અને એને સારી રીતે સાચવી રાખવી. ” પછી બીજે દિવસે સભામાં તે ભેરી વગાડી. તેના શબ્દથી આખી દ્વારકા નગરીના લોકોના વ્યાધિ નષ્ટ થઈ ગયા.

એકદા દૂર દેશનો રહીશ કોઈ મહારોગી ધનવાન પુરૂષ તે ભેરીના શબ્દ સાંભળવા માટે દ્વારકા નગરીમાં આવ્યો. પરંતુ તે ભેરી વગાડવાનો દિવસ વ્યતીત થયો હતો. તે જાણી તે ધનિકે વિચાર કર્યો કે—“ હવે મારું શું થશે ? હવે તો છ માસે ફરીથી ભેરી વાગશે, ત્યાંસુધીમાં તો મારો વ્યાધિ વૃદ્ધિ પામીને મારા જીવિતનો અંત લાવશે. તેથી હવે મારે શું કરવું ? ” આ પ્રમાણે ચિંતા કરતાં તેને વિચાર સૂઝ્યો કે—“ જે તે ભેરીના શબ્દ સાંભળવાથી જ રોગ નષ્ટ થાય છે, તો તેના એક કકડો ઘસીને પીવાથી અત્યંત નાશ પામશે. તેથી તે ભેરી વગાડનારને પુષ્ટળ દ્રવ્ય આપી તેની પાસેથી એક કકડો માગી લઉં. ” આ પ્રમાણે વિચારી તેણે ઘણું દ્રવ્ય આપી તેની પાસેથી ભેરીના એક કકડો લીધો અને તેનાવડે પોતાનો રોગ નષ્ટ કર્યો. ભેરી વગાડનારાએ તે કકડાને બદલે બીજે કકડો સાંધી દીધો. આ પ્રમાણે ધનના લોભથી તે ભેરી વગાડનારાએ અન્ય અન્ય દેશાંતરોમાંથી આવેલા રોગી-જનો પાસેથી ઘણું ધન લઈ કકડા કકડા આપ્યા અને તેને બદલે બીજા કકડાઓ સાંધ્યા, તેથી તે ભેરી કંથા જેવી થઈ ગઈ અને તેના પ્રભાવ પણ નષ્ટ થયો.

દ્વારિકા નગરીમાં પ્રથમની જેમ ફરીને રોગની ઉત્પત્તિ થઈ તે બાણી કૃષ્ણ પોતાની સલામાં તે ભેરી વગડાવી. પરંતુ તેનો શબ્દ સલાની અંદર પણ પૂરો સંભળાયો નહીં. ત્યારે કૃષ્ણ પોતે તે ભેરીને જોઈ તો દરિદ્ર માણસની કંથા જેવી દીડી. તેથી કૃષ્ણ તેના જાળવનારપર ક્રોધ કરી તેનો વિનાશ કર્યો. પછી ફરીથી મનુષ્યોપરની અનુકંપાને લીધે કૃષ્ણ પૌષ્ઠશાળામાં જઈ અકુમ તપ કરી તે જ દેવને આરાધ્યો. એટલે તે દેવે પ્રત્યક્ષ થઈ આરાધવાનું પ્રયોજન પૂછ્યું. કૃષ્ણે સર્વ વૃત્તાંત કહી બીજી ભેરી માગી. તે દેવે પણ આપી. તે ભેરી કૃષ્ણ વાસુદેવે સારી રીતે પરીક્ષા કરી નિશ્ચય કરેલા બીજા આમ સેવકને જાળવવા આપી. તેણે તે ભેરી લોભાદિકને આધીન ન થવાથી અખંડ રાખી. તેથી સર્વ પ્રજા ચિરકાળ સુખી થઈ. ઇત્યાદિ.

આ દૃષ્ટાંતનો ઉપનય આ પ્રમાણે છે-ભેરીને ઠેકાણે જિન-પ્રવચનના સૂત્રાર્થ જાણવા. જેમ ભેરીનો શબ્દ સાંભળવાથી રોગનો નાશ થાય, તેમ સિક્કાંતના શબ્દ સાંભળવાથી પ્રાણીઓના કર્મનો વિનાશ થાય છે. જે શિષ્ય મૂળ સૂત્ર તથા અર્થને વચ્ચે વચ્ચે ભૂલી જઈ તે સ્થાને બીજા બીજા સૂત્ર અર્થને જોડી દઈ કંથા સમાન કરે છે. તે ભેરી વગડનાર પહેલા પુરૂષ જેવો જાણવો. આવો શિષ્ય એકાંતપણે અયોગ્ય છે અને જે શિષ્ય આચાર્ય (ગુરુએ) કહેલા સૂત્ર તથા અર્થને બરાબર યથાર્થ ધારી રાખે છે, તે પાછળના ભેરી જાળવનાર પુરૂષ જેવો જાણવો. આવો શિષ્ય એકાંતપણે યોગ્ય છે.

૧૬ આભીરી-કોઈ આભીર પોતાની ભાર્યા સહિત ધી વેચવા માટે ગાડામાં ધીનાં પાત્રો ભરી પાસેના નગરમાં ગયો. ચૌરામાં આવી વેપારીઓની ઠુકાનોમાં ધીનું સાટું કરવા લાગ્યો. છેવટ એક વેપારીની સાથે ધીનું સાટું નક્કી કર્યું. પછી તે આભીર ગાડામાં રહી ધીનાં માપવાળો નાનો ઘડો ભરી ભરીને નીચે ઉભી રહેલી આભીરીને આપવા લાગ્યો અને તે આભીરી વેપારીને આપવા લાગી. તેવામાં એક વખત દેવા લેવામાં બરાબર ઉપયોગ નહીં રહેવાથી તે ધીનાં માપનો ઘડો

વચ્ચેજ પૃથ્વીપર પડીને કુટી ગયા. તે વખતે કોઈ પાત્રી આલીરે આલીરીને કહ્યું કે—“ હે પાપણી ! અન્ય અન્ય જીવાન માણસોની સામું તું જોયા કરે છે અને હું ધીના ઘડા આપું છું તે બરાબર લેવામાં ધ્યાન રાખતી નથી ? ” તે સાંભળી આલીરી પણ કોઈથી બોલી કે—“ હે ગામડીયા ! ધીના ઘડાપર ધ્યાન રાખ્યા વિના તું રૂપાળી રૂપાળી શહેરની સ્ત્રીઓના મુખ સામું જીએ છે તેથી પાત્ર બરાબર આપતો નથી અને વળી ઉલટો મને ડપકો (ગાળો) આપે છે ? ” આ પ્રમાણે તે બંને પરસ્પર વધારે વધારે કઠોર વચન બોલવા લાગ્યા. અનુક્રમે તે બંનેનું કેશાકેશી યુદ્ધ થયું. તેમાં તે બંનેના આઘા પાછા પડતા પગના પ્રહારથી પ્રાયે ગાડામાંનું સર્વ ધી ઢાળાઈને પૃથ્વીપર પડ્યું. તે કેટલુંક પૃથ્વીમાં ચુસાઈ ગયું, કેટલુંક કુતરા ચાટી ગયા અને કાંઈક બાકી રહ્યું તે ચોર લોકો હરી ગયા. તેની સાથે આવેલા બીજા આલીરે પોતપોતાનું ધી અન્ય વેપારીને વેચાતું આપી તેના પૈસા વિગેરે લઈ પોતાના ગામમાં પાછા ગયા. ત્યારપછી સાંજનો વખત થવા આવ્યો ત્યારે તે બંને થાકીને યુદ્ધથી નિવૃત્ત થયા, અને રવસ્થપણાને પાસવા. પછી પ્રથમ જે કાંઈ ધી વેપારીને આપ્યું હતું (વેચાયું હતું), તેના પૈસા લઈ તે બંને પોતાના ગામ તરફ ગાડામાં બેસીને પાછા વળ્યા. માર્ગમાં જતાં જ સૂર્ય અસ્ત થયો, અંધારૂં ચોતરફ વ્યાપી ગયું. તેવામાં ચોરલોકોએ આવી તેમનું ધન, વસ્ત્ર અને ગાડાના બળદો પણ હરી લીધા. આ રીતે તેઓ અત્યંત દુઃખી થયા.

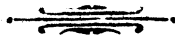
આ દૃષ્ટાંતનો ઉપનય આ પ્રમાણે કરવો—જે કોઈ શિષ્ય અન્યથા પ્રકારે પ્રરૂપણા કરે કે અભ્યાસ કરે તેને જ્યારે આચાર્ય મહારાજ કઠોર વાક્યવડે શિખામણ આપે ત્યારે તે શિષ્ય સામું બોલે કે— “ તમે જ મને પ્રથમ આવીરીતે શીખવ્યું હતું અને અત્યારે કેમ તે ગોપવો છે ? ” આવાં વચન બોલનાર તે શિષ્ય કેવળ પોતાના આત્માને જ સંસારમાં નાંખે છે એટલું જ નહીં, પરંતુ આચાર્યના કોઈને પણ પોતેજ કારણરૂપ થઈ આચાર્યને પણ સંસારમાં પાડે છે. કેમકે કુશિખ્યો સૌમ્ય ગુરૂને પણ કોઈ બનાવવામાં કારણ થાય છે. એ ધાત પ્રસિદ્ધ છે. તથા વળી ગુરૂ તો ગુણી જ હોય છે તેથી

તેઓ જો દુષ્ટ શિષ્યને શિષ્યામણુ આપતાં કદાચ કોઈ ન કરે, તોપણ તે શિષ્ય તો ભગવાનની આજ્ઞાનો લોપ કરવાથી અને ગુરૂની આજ્ઞાતના કરવાથી અશુભ કર્મનું ઉપાર્જન કરી અવશ્ય દીર્ઘ સંસારી થાય છે. આવો શિષ્ય બુદ્ધિમાન હોય તોપણ તે શ્રુતબ્રાહ્મ થાય છે અને અન્ય જન્મમાં પણ તેને શ્રુતજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. આવો શિષ્ય એકાંતપણે અયોગ્ય છે.

આ દૃષ્ટાંતનું પ્રતિપક્ષ દૃષ્ટાંત પણ એ જ પ્રમાણે જાણવું. તેમાં તકાવત આ પ્રમાણે છે.—જ્યારે તે આલીર કે આલીરીના ઉપયોગને અભાવે ઘીનો ઘડો પૃથ્વીપર પડીને ફટી ગયો, ત્યારે તે બન્નેએ શીઘ્ર શીઘ્ર ઢોળાયેલું ઘી એક નાના ડીબકામાં લેવાય તેટલું લઈ લીધું, તેથી થોડુંજ ઘી વિનાશ પામ્યું. પછી આલીરે પોતાના આત્માની જ નિંદા કરી કે—“ હે પ્રિયા ! મેં તને બરાબર ઉપયોગ પૂર્વક ઘીનો ઘડો આપ્યો નહીં, તેથી તે પડી ગયો. ” તે સાંભળી આલીરી પણ બોલી કે—“ હે નાથ ! તમે તો બરાબર આપ્યો હતો, પણ મેં જ બરાબર ગ્રહણ ન કર્યો. ” આ પ્રમાણે થવાથી તેમને કોપના આવેશથી થયેલા યુદ્ધનું દુઃખ થયું નહીં, ઘીની હાનિ પણ થઈ નહીં અને બીજા આલીરોની સાથે વહેલા ઘેર જવાથી માર્ગમાં લુંટાવાનું દુઃખ પણ થયું નહીં. તેથી તેઓ સુખી થયા. આ દૃષ્ટાંત પ્રમાણે જ કોઈ આચાર્ય ઉપયોગને અભાવે કાંઈક અન્યથા વ્યાખ્યાન કર્યું હોય અને પછીથી શિષ્ય પણ તે જ પ્રમાણે તેનું ચિંતવન કરતો હોય, તો તેને આચાર્ય આ પ્રમાણે કહે કે—“ હે વત્સ ! તું આવો અર્થ ન કર, મેં તે વખતે ઉપયોગને અભાવે એ પ્રમાણે કહ્યું હશે, પણ હવે આવો અર્થ કર. ” તે સાંભળી શિષ્ય બોલે કે—“ હે પૂજ્ય ! શું આપ અન્યથા પ્રરૂપણા કરો બરા ? મેં જ અદ્ય મતિને લીધે બરાબર અર્થ ધાર્યો નહીં હોય. ” આવો શિષ્ય એકાંતપણે યોગ્ય છે.

ક્રિતિ શિષ્યની યોગ્યતા અયોગ્યતા ઉપરના ચતુર્દશ

દૃષ્ટાંતો સંપૂર્ણ.

૪૨ સમક્રિતના સડસઠ બોલ.

ચતુ સદ્ગુણ તિલિંગં, દસ વિણય તિસુદ્ધિ પંચગયદોસં ।

અદ્વુ પ્પભાવણ મૂસણ, લક્ષ્ણ પંચવિહ સંમત્તં ॥ ૭૪ ॥

છઠ્ઠિવિહ જયણાગારં, છબ્ભાવણભાવિયં ચ છટ્ટાણં ।

દ્વિય સત્તસદ્ધિ દંસણ-ભેયવિસુદ્ધં ચ સંમત્તં ॥ ૭૫ ॥

અર્થ-ચાર સદ્ગુણા, ત્રણ સિંગ, દશનો વિનય, ત્રણ શુદ્ધિ, (રાખવા યોગ્ય) પાંચ દોષ, આઠ પ્રકારની પ્રભાવના, પાંચ ભૂષણ, સમક્રિતના પાંચ લક્ષણ (ચિન્હ), છ પ્રકારની જયણા (યતના), છ આગાર, છ ભાવનાથી ભાવિત અને છ સ્થાન-આ પ્રમાણે દર્શનના સડસઠ ભેદવડે શુદ્ધ એવું સમક્રિત કહ્યું છે. ૭૪-૭૫.

વિસ્તરાર્થ-પરમાર્થ જાણવાનો અભ્યાસ કરવો ૧, પરમાર્થ જાણનારની સેવા કરવી ૨, નિન્હવાદિકનો પરિચય ન કરવો ૩, કુદર્શનીનો સંગ ન કરવો-આ ચાર સદ્ગુણા કહેવાય છે. સિદ્ધાંતનું શ્રવણ ૧, ધર્મને વિષે તીવ્ર રાગ ૨ અને દેવ ગુરૂની ભક્તિ (વૈયાવચ્ચ) ૩-આ ત્રણ સિંગ છે. અરિહંતની ભક્તિ ૧, સિદ્ધના ગુણોનું કીર્તન ૨, ચૈત્યની વૈયાવચ્ચ (સારસંભાળ) ૩, ધર્મ ઉપર રાગ ૪, શ્રુતની (જ્ઞાન ને જ્ઞાનીની) વૈયાવચ્ચ ૫, સંવેગી સાધુની સેવા ૬, આચાર્યની સેવા ૭, ઉપાધ્યાયની સેવા ૮, સર્વ સંઘની સેવા ૯ અને સમક્રિતવંતની સેવા ૧૦-આ દશનો વિનય કરવાનો હોવાથી તેના દશ ભેદ કહેવાય છે.

અરિહંત વિના ખીજા દેવ અને જિનશાસન વિના ખીજું શાસન મનથી ન માનવું ૧, જૈન ધર્મની દૃઢતા વચનદ્વારા ખતાવવી ૨, અને કાયાથી ગમે તે કારણે પણ જિનેશ્વર વિના ખીજા દેવને ન નમવું ૩-આ ત્રણ શુદ્ધિ છે. જિન ધર્મને વિષે શંકા કરે ૧, પરમતની વાંછા કરે ૨, ધર્મના ક્ષણનો સંદેહ કરે ૩, પરમતની પ્રશંસા કરે ૪, તથા મિથ્યાત્વીનો પરિચય કરે ૫-એ પાંચ દૂષણો

ત્યાગ કરવા લાયક છે. સર્વ સિદ્ધાંતો જાણીને શાસનને દીપાવે ૧, ધર્મોપદેશ આપીને જિનશાસન દીપાવે ૨, વાદ કરી જીત મેળવીને જિનશાસન દીપાવે ૩, તપ કરીને જિનધર્મ દીપાવે ૪, નિમિત્ત પ્રકાશી જિનધર્મ દીપાવે ૫, વિદ્યામંત્રાદિકનો ઉપયોગ કરી જિનશાસન દીપાવે ૬, પાદલેપાદિ વિદ્યાવડે સિદ્ધપણું દેખાડી જિનધર્મ દીપાવે ૭ અને અનેક પ્રકારનાં કાવ્યો કરી જિનધર્મ દીપાવે ૮-એ આઠ પ્રભાવક કહ્યા છે. જિનશાસનની ક્રિયામાં કુશળતા ધરાવવી ૧, જિનશાસનની (દેવગુરૂ વિગેરેની) ભક્તિ કરવી ૨, જિનશાસનની ઘણા લોકો અનુમોદના કરે તેવી પ્રભાવના કરવી ૩, જિનશાસનને વિષે દૃઢતા રાખવી ૪, અને તીર્થની સેવા કરવી (તીર્થોનું રક્ષણ કરવું) ૫-આ પાંચ ભૂષણો છે. અપરાધી ઉપર પણ કોપ ન કરવો ૧, સાંસારિક સુખને ન ઇચ્છતાં માત્ર મોક્ષસુખની જ વાંછા કરવી ૨, સાંસારને કારાગૃહ સમાન માની તેમાંથી નીકળવા ઇચ્છવું ૩, દ્રવ્યને ભાવથી દુઃખીપર દયા રાખવી ૪, અને જિનધર્મને વિષે સંદેહ ન કરવો (આસ્તિક થવું) ૫-એ પાંચ લક્ષણ છે. અન્ય તીર્થિકના દેવને, ગુરૂને અને તેણે ગ્રહણ કરેલ અરિહંતની પ્રતિમાને વંદન કરવું નહીં તેમ જ તેમને નમસ્કાર કરવો નહીં ૧-૨, અન્ય તીર્થિક સાથે વગર ઘોલાવ્યે ઘોલાવું નહીં તેમજ વારંવાર વાત કરવી નહીં ૩-૪, અન્ય તીર્થિકને અત્રાદિક એકવાર આપવું નહીં ૫ અને વારંવાર આપવું નહીં ૬-આ છ જયણા કહેલી છે.

રાજની આજ્ઞા પ્રમાણે કરવું પડે તે રાજ સંબંધી આગાર ૧, ચારાદિકના બળાત્કારે કરવું પડે તે બળાત્કાર સંબંધી આગાર ૨, સગા સંબંધી કે સમુદાયને અનુસરી વર્તવું પડે તે ગણસંબંધી આગાર ૩, પિતાદિકના કહેવા પ્રમાણે કરવું પડે તે ગુરૂ સંબંધી આગાર ૪, દેવના દ્રમાણથી તેના કહેવા પ્રમાણે કરવું પડે તે દેવ સંબંધી આગાર ૫, અને દુઃકાળાદિકને લીધે આજીવિકા પણ થતી ન હોય ત્યારે જે કરવું પડે તે દુઃકાળ સંબંધી આગાર ૬-આ છ આગાર છે. સમકિત ધર્મનું મૂળ છે ૧, ધર્મરૂપ નગરનું દ્વાર છે ૨, ધર્મરૂપ પ્રસાદનું પ્રતિષ્ઠાન છે ૩. સર્વ ગુણનો આધાર

છે ૪; સર્વ ગુણોને જાળવવાના નિધાનરૂપ છે ૫, અને શ્રુતશીલાદિ ધર્મનું ભાજન છે ૬-આ છ ભાવના કહી છે. જીવાજીવાદિક નયતત્ત્વ છે એમ માનવું અથવા જીવ છે એમ માનવું ૧, નવે તત્ત્વ અથવા જીવ સદા વિદ્યમાન છે એમ માનવું ૨, જીવ કર્મનો કર્તા છે અને કર્મનો ભોક્તા છે એમ માનવું ૩-૪, સાંસારથી મુક્ત થવાય છે (મોક્ષ છે) ૫, અને જ્ઞાનક્રિયારૂપ મુક્તિનો ઉપાય છે. ૬-એ પ્રમાણે માનવારૂપ છ રથાનક છે. આ કુલ મળીને સમકિતના સડસડ ભેદ જાણવા. તેનો વિશેષ વિસ્તાર અન્ય ગ્રંથોથી જાણવો.

૪૩ કુશીલવાનની આચરણા.

અહલજ્ઞઈ અહવીહઈ, અહમૂમીપલોઅણં ચ અહમોણં ।
પુરિસસ્સ મહિલિયાણ, ન સુદ્ધસીલસ્સ ચરિયાઈ ॥૭૬॥

અત્યંત લજ્જા દેખાડવી, અત્યંત ભય દેખાડવો, પૃથ્વીપર ખહુ નીચું જોવું અને અત્યંત મૌન રાખવું-એ શુદ્ધ શીલવાળા પુરૂષ કે સ્ત્રીના આચરણ ન હોય. અર્થાત આવા લક્ષણવાળા માયાવી ને કુશીલીયા હોય છે અને તેનાથી વિપરીત હોય તે શીલવંત કહેવાય છે. ૭૬

૪૪ શીલવંતે તજવાના દોષ.

વંકં ગમણં વંકં, પલોઅણં તહ ય વંકમાલવણં ।
અહહાસ ઉબ્મહવેસો, પંચ વિ સીલસ્સ દોસાઈ ॥૭૭॥

વાંકું ચાલવું, વાંકું જોવું, વાંકું ખોલવું, ઘણું હસવું અને ઉદ્ભટ વેષ ધારણ કરવો, આ પાંચ શીલવંતે તજવા યોગ્ય દોષો છે. ૭૭

૪૫ અરિહંત પરમાત્માનો પ્રભાવ.

અરિહંતો અ સમત્થો, તારણ લોઆણ દિગ્ધસંસારે ।
મગ્ગણદેસણકુસલો, તરંતિ જે મગ્ગ લગ્ગંતિ ॥૭૮॥

અરિહંત દેવ આ દીર્ઘ સંસારમાં ભ્રમણ કરતા લોક (જીવો) ને તારવામાં અસમર્થ છે, પરંતુ તે અરિહંત માર્ગ દેખાડવામાં કુશળ છે, તેથી જેઓ તેમના બતાવેલા માર્ગે લાગે છે-અનુસરે છે, તેઓ સંસાર તરીકે જાય છે. ૭૮. આ ગાથાનો એવો પણ અર્થ થાય છે કે-અરિહંતદેવ જીવોને તારવાને સમર્થ છે. તેઓ સંસાર કેમ તરીકે શકાય તેને માટે માર્ગ દેખાડવામાં કુશળ છે. તે માર્ગે જે ચાલે છે તે સંસાર તરે છે.

૪૬ ધર્મીજનોનાં ભૂષણ.

મંદં ગમનં મંદં ચ, ભાસણં કોહલોહનિગ્ગહણં ।
 ઇંદિયદપ્પચ્છેઓ, ધમ્મીજણમંડણં ઇયં ॥ ૭૯ ॥

મંદમંદ ચાલવું, મંદમંદ યોલવું, કોધ અને લોભ વિગેરેનો નિગ્રહ કરવો તથા ઈંદ્રિયોના ગર્વનો છેદ કરવો (ઈંદ્રિયોનું દમન કરવું)-એ ધર્મીજનોનાં ભૂષણ છે. ૭૯.

૪૭ પાંચમા આરાને અંતે રહેવાનો સંઘ વિગેરે.

દુપ્પસહો ફગ્ગુસિરી, નાંહલસહ્ઠો અ સચ્ચસિરિસહ્ઠી ।
 તહ વિમલવાહણનિવો, સુમુહો અપચ્છિમો મંતી ॥૮૦॥

દુષ્પ્રસભ નામના સૂરિ, ફલ્ગુશ્રી નામની સાધ્વી, નાગિલ નામનો શ્રાવક, સત્યશ્રી નામની શ્રાવિકા તથા વિમલવાહન નામનો રાજા અને સુમુખ નામનો મંત્રી-આટલા જણ પાંચમા આરાને છેડે છેલા થવાના છે. ૮૦.

૪૮ દુષ્પ્રસભ સૂરિનું જ્ઞાન તથા ગતિ વિગેરે.

દસવિઆલિયધારી, વીસવરિસાઠ્ઠ હત્થદુગ્ગદેહી ।
 છટ્ઠસ્સ તવો ય તહા, વારસવરિસેહિ સામન્નં ॥૮૧॥

દુષ્પ્રસભસૂરિ દશવૈકાલિક સૂત્રના જણનાર થશે, તેનું વીસ

(४२)

वर्षतुं आयुष्य अने ये हाथतुं शरीर हुरी, उत्कृष्ट छकु तप करी, तथा आर वर्षनी वये ते दीक्षा ब्रह्म करी. ८१.

अट्टमभक्तस्स अंते, सुहमे सारए विमाणम्मि ।

देवो तओ अ चविउं, दुप्पसहो सिज्झिही भरहे ॥८२॥

अंत समये ते अट्टम तप करी सुधर्मा नामना प्रथम देव-
लोकमां सारह नामना विमानमां देव थशे. त्यांथी यवी ते दुष्प्र-
सलसूरिना एव सरतक्षेत्रमां उत्पन्न थर्ध आरित्र पाणी सिद्धि
पदने पाभशे. ८२.

४८ पांचमा आराना अंतना भाव.

समत्ते जिणधम्मो, मज्झन्ने नासई य निवधम्मो ।

अग्गी वि पच्छिमस्सन्ने, दुसमाए अंतदेसंमि ॥८३॥

दुषमा नामना पांचमा आराने अंते पडले पडारे जिनधर्म
समाप्त थशे, मध्यान्हे (पीण पडारे) राजधर्म नाश पाभशे
अटले राज अने मंत्री वीजणी पडवाथी मृत्यु पाभशे, पाछले
(त्रीजे) पडारे अग्नि पणु नाश पाभशे. (दुष्प्रसल आचार्य,
साध्वी, श्रावक अने श्राविका ये यारे उपाश्रयमां अेक साथे
मृत्यु पाभशे.) ८३.

५० पांचमा आरामां जिनधर्मनी स्थितिनुं काणमान.

वासाण वीससहस्सा, नव सय छम्मास पंचदिण पहरा ।

इक्का घडिया दो पल, अक्खर अडयाल जिणधम्मो ॥८४॥

पांचमा दुषम आराने विषे वीश हजर ने नवसो वर्ष, छ
मास, पांच द्विस, अेक पडार, अेक घडी, ये पण अने अडता-
णीश अक्षर (विपण) अटले वअत जिनधर्म रहेशे. ८४.
(आ प्रभाषेना काणप्रभाषेना हेतु समजतो नथी, केभके सामान्य

રીતે ૨૧૦૦૦ વર્ષ પર્યાંત જૈનધર્મ રહેશે એમ ક્ષેત્રસમાસમાં પણ કહેલ છે.) આ ગાથા દીવાળી કલ્પની છે, એમ ૩૫૦ ગાથાત્મા સ્તવનમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજ લાવ્યા છે. જુઓ તેની ઠાણ ૧૬ મી ગાથા ૧૭ મી.

૫૧ જિનધર્મનું માહાત્મ્ય.

જા દવ્વે હોઈ મઈ, અહવા તરુણીસુ રૂવવંતીસુ ।
સા જઈ જિણવરધમ્મે, કરયલમજ્ઞટ્ટિયા સિદ્ધી ॥૮૫॥

દવ્યનું ઉપાર્જનાદિક કરવામાં જે યુદ્ધિ (પ્રયત્ન) હોય છે, અથવા રૂપવાળી સ્ત્રીઓને વિષે જે યુદ્ધિની તત્પ્રયત્નતા હોય છે, તેજ-તેવી યુદ્ધિ જ જે જિનેંદ્રના ધર્મને વિષે રાખવામાં આવે તો તેના કરતલને વિષે જ સિદ્ધિ રહેલી છે એમ સમજવું. ૮૫

૫૨ જાતિલવ્ય જીવો સંબંધી વિચાર.

સામગ્ગીઅમાવાઓ, વવહારરાસિઅપ્પવેસાઓ ।
મઠ્ઠવા વિ તે અણંતા, જે સિદ્ધિસુહં ન પાવંતિ ॥ ૮૬ ॥

દેવ, ગુરૂ અને ધર્માદિકની સામગ્રીને અભાવે અર્થાત્ ન મળવાથી તથા વ્યવહાર રાશિમાં જ નહીં પ્રવેશ કરવાથી લવ્ય (જાતિ લવ્ય) જીવો પણ અનંતા છે કે જેઓ મોક્ષસુખને પામવાના જ નથી. ૮૬

૫૩ જિનધર્મ પ્રાપ્તિની દુર્લભતા.

સુલહા સુરલોયસિરી, ઇગચ્છત્તા ય મેઙ્ઘી સુલહા ।
इक्को नवरि न लब्भई, जिणिंदवरदेसिओ धम्मो ॥ ૮૭ ॥

દેવલોકની લક્ષ્મી પામવી સુલભ છે, એકછત્રવાળી પૃથ્વી પામવી (ચક્રવર્તીપણું પામવું) સુલભ છે, પરંતુ જિનેંદ્રલાયિત એક ધર્મ પામવો તે જ અતિ દુર્લભ છે. ૮૭

લભ્મંતિ વિડલા ભોગા, લભ્મંતિ સુરસંપયા ।

લભ્મંતિ પુત્તમિત્તાણિ, ઇગો ધમ્મો ન લભ્મઈ ॥ ૮૮ ॥

વિપુલ (મોટા) કામલોગ પામી શકાય છે, દેવની સંપત્તિ પામી શકાય છે, પુત્ર મિત્ર વિગેરે પામી શકાય છે; માત્ર એક ધર્મ જ (જૈનધર્મ જ) પામી શકાતો નથી. (પામવો દુર્લભ છે.) ૮૮

૫૪ ક્ષમાની પ્રાધાન્યતા.

ખંતી સુહાણ મૂલં, મૂલં ધમ્મસ્સ ઉત્તમા ખંતી ।

હરઈ મહાવિજ્જા ઇવ, ખંતી દુરિયાઈં સવ્વાઈં ॥ ૮૯ ॥

સર્વ સુખોતું મૂળ ક્ષમા છે; ધર્મતું મૂળ ઉત્તમ ક્ષમા છે, મહાવિધાની જેમ ક્ષમા સર્વ દુરિતા (પાપ-કૃષ્ટ) ને હણે છે. ૮૯

૫૫ ધન વિગેરેની પ્રાપ્તિના મૂળ કારણો.

ધમ્મો ધણાણ મૂલં, સવ્વરસાણં ચ પાણિયં મૂલં ।

વિગઓ ગુણાણ મૂલં, દપ્પો મૂલં વિણાસસ્સ ॥ ૯૦ ॥

ધર્મ ધનતું મૂળ છે અર્થાત ધનની પ્રાપ્તિ કરાવનાર ધર્મ છે, સર્વ રસોતું મૂળ પાણી છે (પાણીથી જમીનમાં સર્વ રસો નીપજે છે), ગુણોતું મૂળ વિનય છે, (વિનયથી સર્વ ગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે) અને વિનાશતું મૂળ ગર્વ છે અર્થાત ગર્વવડે સર્વ પ્રકારનો વિનાશ પ્રાપ્ત થાય છે. ૯૦

૫૬ ધર્મથી સર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ વિગેરે.

ધમ્મેણ કુલપ્પસૂઈ, ધમ્મેણ દિવ્વરૂવસંપત્તી ।

ધમ્મેણ ધણસમિદ્ધી, ધમ્મેણ સુવિત્થડા કિત્તી ॥ ૯૧ ॥

ધર્મવડે ઉત્તમ કુળમાં જન્મ થાય છે, ધર્મવડે દિવ્ય રૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે; ધર્મવડે ધનની સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મ-

વડે કીર્તિ વિસ્તાર પામે છે. અર્થાત્ ધર્મવડેજ સર્વ વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે. ૯૧

ધમ્મો મંગલ મૂલં, ઓસહમૂલં ચ સઠ્વદુક્ખાણં ।

ધમ્મો સુહાણ મૂલં, ધમ્મો તાણં ચ સરણં ચ ॥ ૯૨ ॥

ધર્મ મંગળભાવનું મૂળ છે-સર્વ પ્રકારના મંગલિક ધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મ સર્વ દુઃખોનું મૂળ ઔષધ છે-ધર્મરૂપ ઔષધથી સર્વ દુઃખો નાશ પામે છે, ધર્મ સર્વ સુખોનું મૂળ છે-સર્વ પ્રકારના સુખો ધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મ પ્રાણીઓનું ત્રાણ (રક્ષણ કરનાર) તથા શરણભૂત છે. કેમકે ધર્મ જ દુર્ગતિમાં જતાં રોકે છે-જવા દેતો નથી. તેથી જ તે ધર્મ હલેવાય છે. ૯૨

ધણઓ ધણાટ્ટિયાણં, કામટ્ટીણં ચ સઠ્વકામકરો ।

સગ્ગઅપવગ્ગસંગમ-હેઝુ જિણદોસિઓ ધમ્મો ॥ ૯૩ ॥

જિનભાષિત ધર્મ એ ધનના અર્થીઓને ધનદ (કુખેર) સરખો ધન આપનાર છે, કામના અર્થીઓને સર્વ પ્રકારના કામની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે, તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષનો સંગમ કરાવવાના અર્થાત્ તેને પ્રાપ્ત કરાવવાના કારણ અથવા સાધનરૂપ જિનભાષિત ધર્મ જ છે. ૯૩

ધમ્મેણ વિણા જઈ ચિંતિયાઈં, જીવા લબ્ધંતિ સઠ્વસુખવાઈં ।

તા તિહુઅણમ્મિ સયલે, કો વિ ન હુ દુક્ખિવઓ હુજ્જા ॥ ૯૪ ॥

જો કદાચ ધર્મ વિના જ પ્રાણીઓ સર્વ વાંચ્છિત સુખોને પામતા હોય તો આ સમગ્ર ત્રણ ભુવનને વિષે કોઈ પણ જીવ દુઃખી હોય જ નહીં, પરંતુ તેમ નથી. ધર્મથી જ વાંચ્છિત સુખ મળે છે, તેથી જ ધર્મહીન જીવો જગતમાં દુઃખ પામે છે. ૯૪

બાવત્તરીકલાકુસલા, પંડિયપુરિસા અપંડિયા ચેવ ।

સઠ્વક્લાણ વિ પવરં, જે ધમ્મકલં ન યાણંતિ ॥ ૯૫ ॥

જેઓ સર્વ કળાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવી ધર્મરૂપ કળાને બાણવા
નથી તેઓ કદી પુરૂષની બહાંતેરે કળાઓમાં કુશળ અને પંડિત
હોય તોપણ તેઓ અપંડિત જ છે. જ્યાંસુધી ધર્મકળા બાણી
નથી ત્યાંસુધી તેમની બણેલી ખીજી સર્વ કળાઓ નિષ્ફળ છે. ૯૫

થોવં થોવં ધમ્મં, કરેહ જહ્ તા બહું ન સકેહ ।

પિચ્છહ મહાનઈઓ, વિંદૂહિં સમુદ્ભૂયાઓ ॥ ૯૬ ॥

હે પ્રાણી ! જે તું ઘણા ધર્મ કરી ન શકે તો થોડા થોડા પણ
ધર્મ કર. જુઓ ! કે બિંદુબિંદુએ કરીને પણ મહાનદીઓ સમુદ્ર
જેવડી થાય છે. તેથી તું પણ થોડા થોડા ધર્મ કરતાં પ્રાંતે વધારે
ધર્મ કરનારો થઈ શકીશ એ નિઃસંદેહ છે. ૯૬

જં સક્કહ્ તં કીરહ્, જં ચ ન સક્કહ્ તસ્સ સદ્દહ્ણા ।

સદ્દહ્માણો જીવો, પાવહ્ અચરામરં ઠાણં ॥ ૯૭ ॥

જેટલી શક્તિ હોય તે પ્રમાણે ધર્મ કરવો (શક્તિને ગોપ-
વવી નહીં) અને જે ધર્મ કરવાની શક્તિ ન હોય તેની માત્ર
સદ્દહ્ણા પણ કરવી યોગ્ય છે; કેમકે સદ્દહ્ણા કરતો જીવ પણ પ્રાંતે
ધર્મતું આરાધન કરીને અજરામર (મોક્ષ) સ્થાનને પામી શકે છે.
જેઓ ધર્મની સદ્દહ્ણા જ કરતા નથી તેઓ આ સંસારમાં પરિ-
ભ્રમણ કરે છે. ૯૭

સવ્વજગજીવહિયઓ, હેઝ સવ્વાણ ઋદ્ધિલક્કીણં ।

ઊવસગ્ગવગ્ગહરણો, ગુણમણિરયણાયરો ધમ્મો ॥૯૮॥

ધર્મ સર્વ જગતના જીવોનો હિતકર છે, સર્વ પ્રકારની
સમૃદ્ધિ અને લાભિધ્યોને પ્રાપ્ત કરવાનો હેતુ છે, ઉપસર્ગોના સમુ-
હનો નાશ કરનાર છે અને ગુણરૂપી મણિઓનો રત્નાકર-સમુદ્ર
છે. અર્થાત્ ધર્મરૂપી રત્નાકરમાં (સમુદ્રમાં) ગુણરૂપી મણિઓ
ભરેલા છે. ૯૮

जीवदयाइ रमिज्जइ, इंदियवगो दम्मिज्जइ सया वि ।
सच्चं चेव वदिज्जइ, धम्मरहस्सं मुणेयव्वं ॥ ९९ ॥

સદા જીવદયામાં રમણ કરવું, સદા ઇન્દ્રિયોના સમૂહનું દમન કરવું, સદા સત્ય વચન બોલવું—આ ધર્મનું રહસ્ય—સર્વસ્વ છે એમ જાણવું. ૯૯

૫૭ પ્રવૃત્તિ કરવાના દશ શુભ સ્થાન.

जिणपूआ मुणिसेवा, दाणे तवनियमसीलसब्भावे ।
नाणे दंसण चरणे, जइअव्वं दससु ठाणेसु ॥ १०० ॥

જિનેશ્વરની પૂજા, મુનિજનની સેવા, દાન, તપ, નિયમ, શીલ, સહભાવ (સારી ભાવના), જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર—આ દશ સ્થાનોને વિષે યત્ન કરવો. (આ દશે સ્થાનકે શ્રાવકે યથાશક્તિ દરેજ આચરવાના છે.) ૧૦૦

૫૮ અપૂર્વ વશીકરણ.

जंपिज्जइ पियवयणं, किज्जइ विणओ अ दिज्जए दाणं ।
परगुणगहणं किज्जई, अमूलमंतं वसीकरणं ॥ १०१ ॥

સર્વ જીવોને પ્રિય લાગે એવું વચન બોલવું, સર્વનો યથા-ચિત વિનય કરવો, દીન હીન વિગેરેને દાન દેવું અને અન્યના ગુણ પ્રહણ કરવા—આ મૂળ^૧ અને મંત્ર વિનાનું જ વશીકરણ છે. આથી સર્વ જગત વશ થાય છે. ૧૦૧

૫૯ ચારે ગતિના ધ્યાનરૂપ કારણ.

अट्टेण तिरिअगई, रुद्धज्जाणेण गम्मए नरयं ।
धम्मेण देवलोए, सिद्धिगई सुक्कज्जाणेणं ॥ १०२ ॥

આર્તધ્યાનવડે મનુષ્ય તિર્યચ ગતિને પામે છે, રૌદ્રધ્યાનવડે નરકગતિને પામે છે, ધર્મધ્યાનવડે દેવગતિને પામે છે અને શુક્લ-ધ્યાનવડે સિદ્ધિગતિને પામે છે. ૧૦૨

૬૦ વિષયનો વિશ્વાસ ન કરવા વિષે.

સોઝણ ગઈ સુકુમાલિયાણ, તહ સસગભસગભયणीए ।
તાવ ન વીસસિયઠ્ઠવં, સેઅઢી ધમ્મિઓ જાવ ॥ ૧૦૩ ॥

સુકુમાલિકાની ગતિ સાંભળીને તથા સસક ભસકની બહેન સાધ્વીની ગતિ સાંભળીને જ્યાંસુધી ધર્મી જીવ ક્રેયનો અર્થો હોય ત્યાંસુધી તેણે ઇંદ્રિયોના વિષયોનો વિશ્વાસ કરવો નહીં. ૧૦૩

૬૧ શરીરના રૂપની તરતમતા.

ગણહર આહારગ અણુત્તરાઈ, જાવ વણ ચક્કી વાસુ બલા ।
મંડલિયા જા હીણા, હઢાણગયા ભવે સેસા ॥ ૧૦૪ ॥

રૂપમાં ગણધરથી આહારક શરીરવાળા અનંતગુણ હીન છે, તેનાથી અનુત્તરવાસી હીન છે, તેનાથી ગૈવેયકવાસી, દેવલોકવાસી, ભુવનપતિ, જ્યોતિષી યાવત વ્યંતર અનંતઅનંતગુણ હીન છે, તેનાથી ચક્રવર્તી અનંતગુણ હીન છે, તેનાથી વાસુદેવ, તેનાથી બળદેવ અને તેનાથી મંડલિક રાજા રૂપમાં અનંતગુણ હીન છે. બાકીના સર્વ જીવો છ સ્થાન પતિત હોય છે. ૧૦૪. સંજ્યાતભાગ હીન, અસંજ્યાતભાગ હીન, અનંતભાગ હીન, સંજ્યાતગુણ હીન, અસંજ્યાતગુણ હીન, અનંતગુણ હીન-એ ષટ્સ્થાન સમજવા. (ગણધર અહારાજા તીર્થકરના રૂપથી અનંતગુણ હીન હોય છે.)

૬૨ મોક્ષ યોગ્ય ૧૦ માર્ગોના.

નરગઈ પાણિંદી તસ ભવ, સન્નિ અહક્વાય ર્વહઅસમ્મત્તે ।
મુક્કો અણાહાર કેવલ-દંસણનાણે ન સેસેસું ॥ ૧૦૫ ॥

મનુષ્ય ગતિ, પંચેન્દ્રિય ભતિ, ત્રસપણું, ભવ્યપણું, સંજ્ઞીપણું, યથાભ્યાત ચારિત્ર, ક્ષાયિક સમકિત, અનાહારીપણું, કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન-આસક માર્ગણા પૈકી આ દશ માર્ગણાએ જીવ ભોક્ષ પામે છે; તે શિવાયની માર્ગણાને વિષે ભોક્ષ નથી. ૧૦૫

૬૩ સામાન્ય ઉપદેશ.

આરંભે નત્થિ દયા, માહિલાસંગેણ નાસણ વંમં ।

સંકાણ સમ્મત્તં, પઠ્વજ્ઞા અત્થગહણેણં ॥ ૧૦૬ ॥

આરંભના કાર્ય કરવામાં દયા હોતી નથી (અહિંસા વ્રત પાળી શકાતું નથી), સ્ત્રીના સંગ કરવાથી અહમચર્ય (ચતુર્થવ્રત) નાશ પામે છે, ધર્મને વિષે શંકા રાખવાથી સમકિતનો નાશ થાય છે, અને ધન ગ્રહણ કરવાથી વ્રતવ્યા (મુનિપણું)નાશ પામે છે. ૧૦૬

૬૪ અહમચર્યની શ્રેષ્ઠતા.

જે વંમચેરમઠ્ઠા, પાણ પાહંતિ વંમચારીણં ।

તે હંતિ ટુંટમુંટા, વોહી પુણ દુહ્હહા તેસિં ॥ ૧૦૭ ॥

જે અહમચર્યથી ભ્રષ્ટ થયેલા મનુષ્યો-શ્રાવક કે સાધુ જે ખીળ અહમચારીઓ (અહમવ્રતવાળાઓ)ને પોતાના પગમાં પાડે (પોતાને વંદન કરાવે-પગે લગાડે) તે તે પરભવમાં ટુંટામુંટા (લુલા-પાંગળા) થાય છે, અને તેમને ઘોઘિ (સમકિત) દુર્લભ થાય છે. ૧૦૭

૬૫ સાધુલિંગ છતાં અવંધ એવા પાંચ.

પાસત્થો ઓસન્નો, હોઈ કુસીલો તહેવ સંસત્તો ।

અહચ્છંદો વિ ચ ણ્ણ, અવંદણિજ્ઞા જિણમચમ્મિ ॥૧૦૮॥

પાર્શ્વસ્થ, અવસત્ર, કુશીલ, સંસક્ત અને યથાચ્છંદ-આવા
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 પાંચ પ્રકારના સાધુઓ જિનશાસનને વિષે વાંદવા યોગ્ય નથી. ૧૦૮

आ पांचे प्रकारना उत्तर खेद तेम ज तेनी विशेष व्याख्या गुरुवं-
दन लाभ्यती टीका विजेरथी जाणुवी.

६६ (सामान्य उपदेश.)

मिच्छप्पवाहे रत्तो, लोगो परमत्थजाणओ थोवो ।

गुरुगारवेहि रसिआ, सुद्धं मग्गं न ब्रूहंति ॥१०९॥

धरणा लोके तो मिथ्यात्वना प्रवाह्मिं ज इत (आसक्त)
होय छे, थोउ लोके ज परमार्थने जाणुनार होय छे अने साता
गौरवादिकिंमां अतिशय रसीया (आसक्त) होय छे, तेन्ना शुद्ध
मार्गने जाणुता नथी. १०८

६७ अरण्य सीत्तरी.

वय ५ समणधम्म १० संयम १७,

वेयावच्चं १० च बंभगुत्तीओ ९ ।

नाणाइतिगं ३ तव १२ कोह ४-

निग्गहो होइ चरणमेयं ॥ ११० ॥

पांच महाप्रत ५, क्षांत्यादि दश प्रकारनो यतिधर्म १०,
सतर प्रकारे संयम १७, अरिहंतादि दशनो वैयाघृत्य १०, नवविध
अह्नगुप्ति (नववाड) ८, ज्ञानादि त्रिक (ज्ञान, दर्शन, आरित्र)
उ, छ आह्य ने छ आख्यंतर भणी आर प्रकारनो तप १२, अने
कोधादि ४ कषायनो निग्रह-आ अरण्य सीत्तरी कहेवाय छे. ११०

६८ अरण्य सीत्तरी.

पिंडविसोही ४ समिई ५,

भावण १२ पडिमाउ १२ इंदियनिरोहो ५ ।

पडिलेहण २५ गुत्तीओ ३,

अभिग्गहा ४ च्चेव करणं तु ॥ १११ ॥

અશનાદિ ચાર પ્રકારની પિંડવિશુદ્ધિ ૪, ઈર્થાસમિતિ આદિ પાંચ સમિતિ ૫, અનિત્યોદિ ચાર ભાવના ૧૨, સાધુની ચાર પ્રતિમા ૧૨, પાંચ ઈંદ્રિયોનો નિરોધ ૫, પચવીશ પ્રકારની પ્રતિ-લેખના ૨૫, મનગુપ્તિ વિગેરે ત્રણ ગુપ્તિ ૩ અને દ્રવ્યાદિક ચાર પ્રકારનો અભિગ્રહ ૪-આ કરણ સીત્તરી કહેવાય છે. ૧૧૧.

૬૯ દશવિધ યતિધર્મ.

સ્વંતી ૧ મહવ ૨ અજવ ૩,

મુત્તી ૪ તવ ૫ સંજમે ૬ ય બોધઠ્ઠે ।

સચ્ચં ૭ સોઅં ૮ અકિંચણં ૯

ચ વંમં ૧૦ ચ જઙ્ઘમ્મો ॥ ૧૧૨ ॥

ક્ષાંતિ-ક્ષમા (ક્રોધનો અભાવ) ૧, માર્દવ-મૃદુતા (માનનો અભાવ) ૨, આર્જવ-સરલતા (માયાનો અભાવ) ૩, મુક્તિ-નિર્સી-લતા (લોભનો અભાવ) ૪; તપ ૫, સંયમ (ઈંદ્રિયોનો નિરોધ અથવા અહિંસા) ૬, સત્ય ૭, શૌચ (અચૌર્ય) ૮, અકિંચન-પણું-પરિગ્રહનો અભાવ ૯ અને બ્રહ્મચર્ય ૧૦-એ દશ પ્રકારનો યતિધર્મ જાણવો. ૧૧૨.

૭૦ ચાર પ્રકારની પિંડાદિક વિશુદ્ધિ.

પિંડં ૧ સિજ્ઞં ૨ ચ વત્થં ૩ ચ, ચડત્થં પત્તમેવ ૪ ચ ।

અકપ્પિયં ન ઇચ્છિજ્ઞા, પડિગાહિજ્ઞ કપ્પિયં ॥ ૧૧૩ ॥

પિંડ-આહાર ૧, શય્યા (વસતિ) ૨, વસ્ત્ર ૩ અને ચોથું પાત્ર ૪-આ આહારાદિક અકરુણને ઇચ્છવું નહીં અને જે કદમ્બ હોય તે જ ગ્રહણ કરવું તે ચાર પ્રકારની વિશુદ્ધિ કહેવાય છે. ૧૧૩.

૭૧ ત્રણ પ્રકારે ગુપ્તિ ને ચાર પ્રકારનો અભિગ્રહ.

મળવયળકાયણ્ઠિં, ગુત્તો પાલિજ્જ ભિગ્ગહો ।

દઠ્ઠવઓ સ્વિત્તઓ ચેવ, કાલઓ ભાવઓ મુણી ॥ ૧૧૪ ॥

મન, વચન અને કાય એ ત્રણ ગુપ્તિવડે ગુપ્ત એવા મુનિએ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી અને ભાવથી એમ ચાર પ્રકારે અભિગ્રહ પાળવો જોઈએ. ૧૧૪.

૭૨ મુનિ કેવા હોય ?

एवं सामायारी-संजुत्ता चरणकरणमाउत्ता ।

ते हु खवंति कम्मं, अणेगभवसंचियमणंतं ॥ ११५ ॥

આ પ્રમાણે જે સાધુ સામાયારીવડે યુક્ત હોય અને ચરણ કરણમાં ઉપયોગવાળા (ઉપયુક્ત-સહિત) હોય તે અનેક ભવના ઉપાર્જન કરેલા અનંતા કર્મને અપાવે છે. ૧૧૫.

૭૩ આઠે કર્મના અંધની જઘન્ય સ્થિતિ.

वारस मुहुत्त जहण्णा, वेयणीए अट्ट नामगोयाणं ।

सेसाणंतमुहुत्तं, एसा बंधट्ठिई होई ॥ ११६ ॥

વેદનીય કર્મની જઘન્ય અંધસ્થિતિ આર મુહૂર્તની છે, નામકર્મ અને ગોત્રકર્મની જઘન્ય અંધસ્થિતિ આઠ મુહૂર્તની છે, બાકીના પાંચ (જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય, આયુષ્ય અને અંતરાય) કર્મની જઘન્ય અંધસ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની હોય છે. ૧૧૬

૭૪ આઠે કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ.

मोहे सत्तरि कोडा-कोडी वीसं च नामगोयाणं ।

तीसयराण चउन्हं, तित्तीसयराइं आउस्स ॥ ११७ ॥

(૫૩)

મોહનીય કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સીતેર કોટકોટી સાગરોપ-
મની છે, નામ અને ગાત્રકર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીશ કોટકોટી
સાગરોપમની છે, જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય અને
અંતરાય એ ચાર કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીશ કોટકોટી સાગરો-
પમની છે તથા આયુષ્યકર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તેત્રીશ સાગરો-
પમની છે. ૧૧૭

૭૫ તેર કાઠીયાના નામ.

આલસ્સ ૧ મોહ ૨ વન્ના ૩,

થંમા ૪ કોહા ૫ પમાય ૬ કિવિણત્તા ૭ ।

ભય ૮ સોગા ૯ અન્નાણા ૧૦,

વક્ષેવ ૧૧ કુતૂહલા ૧૨ રમણા ૧૩ ॥ ૧૧૮ ॥

આળસ ૧, મોહ ૨, અવર્ણવાદ (અવજ્ઞા) ૩, સ્તબ્ધપણું
(માન) ૪, કોધ ૫, પ્રમાદ ૬, કૃપણતા ૭, ભય ૮, શોક ૯,
અજ્ઞાન ૧૦, વ્યાક્ષેપ-હાંસી ૧૧, કુતૂહલ-નાટક વિગેરે ૧૨ અને
રમણ-કામઢીડા ૧૩-આ તેર કાઠીયા છે. ૧૧૮

૭૬ મનુષ્ય ભવની દુર્લભતા વિષે દશ દષ્ટાંત.

ચુલ્લગ ૧ પાસગ ૨ ધન્ને ૩,

જૂણ ૪ રયણે ૫ ચ સુમિણ ૬ ચક્કે ૭ ચ ।

કુમ્મ ૮ જુગે ૯ પરમાણૂ ૧૦,

દસ દિઢંતા મણુઅલંભે ॥ ૧૧૯ ॥

ભોજન ૧, પાશક ૨, ધાન્ય ૩, દૂત ૪, રત્ન ૫, સ્વપ્ન ૬, ચક્ર
(સંધાવેધ) ૭, કૂર્મ (કાચખો) ૮, યુગ (ધુ'સરી) ૯ અને પરમાણુ
૧૦-આ દશ દષ્ટાંતો મનુષ્યભવની દુર્લભતા ઉપર કહેલા છે. ૧૧૯

એ દસે દર્શાવે કુકામાં આ નીચે જણાવ્યા છે:—

૧ ભોજન—એક બ્રાહ્મણે ચક્રવર્તી પ્રસન્ન થવાથી તેમી પાસે વરદાન માગ્યું કે ‘પ્રથમ તમારા ઘરથી આરંભીને આખા ભરતક્ષેત્રના દરેક ઘરે વારા પ્રમાણે એક એક દિવસ મને ભોજન મળે.’ ચક્રવર્તીએ આપ્યું: હવે આ પ્રમાણે ભોજન કરવાથી ફરીને તે બ્રાહ્મણને ચક્રવર્તીને ઘેર ભોજન કરવાનો દિવસ ક્યારે આવે? તેના ભવમાં તો આવી શકે નહીં; તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરીથી પ્રાપ્ત થવાનો નથી. એ રીતે મનુષ્ય ભવ અતિ દુર્લભ છે.

૨ પાસક—એકદા ચાણક્યે ચંદ્રગુપ્ત રાજાનો ભંડાર ભરવા માટે દેવાધિષ્ઠિત પાસા બનાવ્યા. તે પાસાથી જે કોઈ જીતે તેને સોનાંમહોરનો ભરેલો થાળ મળે અને હારે તો તે માત્ર એક જ સોનામહોર આપે. આ રમતમાં જીતવું દુર્લભ છે, કેમકે સામે દેવાધિષ્ઠિત પાસાએ રમનાર છે; તેમ મનુષ્ય-ભવ પણ ફરીને પ્રાપ્ત થવો દુર્લભ છે.

૩ ધાન્ય—આખા ભરતખંડમાં સુકાળને વખતે ઘણા પાકેલા દરેક જાતના ધાન્યાનો એક મોટો ઢગલો કરી તેમાં એક મુઠ્ઠી સરસવનાં દાણા નાંખી તેને સેળભેળ કરે. પછી એક અતિ વૃદ્ધ ડોશી સુપડું લઈ તે દરેક ધાન્ય જૂદાં પાડી સરસવની મુઠ્ઠી જૂદી પાડવા ધારે તો તે બની શકે? ન જ બને; એ કાર્યની જેમ મનુષ્યભવ દુર્લભ છે.

૪ ધૂત—એક રાજાનો કુમાર યુવાવસ્થા સ્ત્રીઓ ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે ‘મારા પિતાને મારી નાંખીને હું હુમણાં જ રાજ્ય ભોગવતો થાઉં.’ આ તેનો દુષ્ટ વિચાર રાજાના જાણવામાં આવતાં તેણે યુક્તિ કરવા માટે કુમારને બોલાવી કહ્યું કે— ‘આપણા કુળમાં એવી રીતિ છે કે જે કુમારને પિતા છતાં રાજ્ય ભોગવવાની ઇચ્છા થાય તેણે આ આપણી સભામાં એકસો ને આઠ આઠ હાંસવાળા એકસો ને આઠ થાંભલા છે, તેમાં એક સાથે ઉપરા-ઉપરી એકસો આઠ ઠાવવડે એક થાંભલાની એક હાંસ જીતે, એ

રીતે સતત એકસો ને આઠ આઠ દાવવડે એક એક હાંસ જતી અનુક્રમે એકસો ને આઠ હાંસ જતે ત્યારે એક સ્તંભ જતાયો, એ રીતે અનુક્રમે સર્વ થાંભલાની સર્વ હાંસો જતવી જોઈએ. તેમાં વચ્ચે કોઈપણ દાવ ખાલી જાય તો જતેલા બધા દાવ નિષ્ક્રમ થાય, પાછું ફરીથી પહેલા થાંભલાની પહેલી હાંસથી જતવાનું શરૂ કરવું જોઈએ. આ રીતે એકસો ને આઠ થાંભલા જતે તો તેને રાજ્ય સોંપવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે રાજનું વચન સાંભળી કુમારે વિચાર કર્યો કે ‘આ દૂત જતીને રાજ્ય લેવું તે સારું છે, તેમાં પિતાની હત્યા કરવાનું કારણ રહેતું નથી.’ એમ વિચારી તે દૂત રમવા બેઠો. પરંતુ આ દૂતમાં પૂર્વોક્ત રીતે જતીને રાજ્ય મેળવવું જેમ તેને દુર્લભ છે એમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્ય ભવ ફરી મેળવવો દુર્લભ છે.

૫ રત્ન— એક શ્રેષ્ઠી પાસે કરોડો રૂપીયાની કિંમતનાં રત્નો હતાં. તે પણ તેણે રત્નો વેચી પોતાના રૂપીયાની સંખ્યા પ્રગટ કરી પોતાના મહેલ ઉપર એક પણ કોટિધ્વજ બાંધ્યો નહોતો. તેના પુત્રને તે વાત ગમતી નહોતી. એકદા તે શ્રેષ્ઠી પરદેશ ગયા ત્યારે પાછળથી તેના પુત્રાએ સર્વ રત્નો વેચી તેના રૂપીયાની સંખ્યા પ્રમાણે કોટિધ્વજ પોતાના મહેલપર બાંધ્યા. બ્યારે શ્રેષ્ઠી ઘેર આવ્યા ત્યારે તેણે સર્વ હકિકત જાણી, તેથી તે પુત્રાપર ગુસ્સે થયો અને તેમને આજ્ઞા કરી કે ‘મારાં સર્વ રત્નો પાછાં લઈને જ મારા ઘરમાં તમારે આવવું.’ પરંતુ તે અમૂલ્ય રત્નો તે તે પુત્રાએ જૂદા જૂદા અનેક દૂર દૂર દેશોમાંથી આવેલા ઘણા વેપારીઓને આછી કિંમતમાં વેચી નાખ્યા હતાં, તેથી તે રત્નો જેમ પાછા લાવવા મુશ્કેલ છે તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્ય ભવ ફરી મેળવવો મુશ્કેલ છે.

૬ સ્વપ્ન— મૂળદેવ નામનો રાજપુત્ર એકદા એક નગરની ધર્મશાળામાં ઘણા ભીખારીઓ રહ્યા હતા ત્યાં રાત્રિવાસો રહ્યો. તે રાત્રિમાં તે કુમારને તથા એક બીજા ભીખારીને પૂર્ણચંદ્રનું પાન કર્યાનું સ્વપ્ન આવ્યું. પ્રાતઃકાળે તે ભીખારીએ પોતાની સાથેના બીજા ભીખારીઓની પાસે

पौताना स्वप्ननी वात करीने तेनुं इण पूछयुं, त्यारे तेआअे
 क्खुं के-“ आणे लिखा भागतां तने धी अने आंस सहित पोणी
 भणशे. ” ते सांलणी ते पुशी थयो अने ते ज प्रभाळे तेने लिखा
 पणु भणी. हवे भूणहेवे तो पौतानुं स्वप्न तेभने क्खुं नहीं, परंतु
 उधानमां जर्ध तेना माणीनुं काम करी तेनी पासेथी उत्तम पुष्पा
 तथा इणो लर्ध अेक विद्वान स्वप्नपाठक पासे गयो. तेनी पासे
 विनयथी ते पुष्प इण भूडी पौतानुं स्वप्न निवेदन करी तेनुं इण
 पूछयुं, स्वप्नपाठके क्खुं के-‘ तभने राज्य भणशे.’ तेथी ते भूणहेवने
 ते ज नगरनुं राज्य आठ्ठे दिवसे भणयुं अने ते अत्यंत सुधी
 थयो. ते वात जाली पेला लीआरीने पश्चात्ताप थयो अने भूण-
 हेवनी जेम इण भेणववा माटे इरीथी ते ज स्वप्न लाववा माटे
 सतत सुध रडेवा लाग्यो, परंतु इरीथी कदापि तेने ते स्वप्न प्राप्त
 थयुं नहीं. ते ज प्रभाळे वृथा गुमावेला मनुष्यलय इरीथी प्राप्त
 थर्ध शकतो नथी.

७ यक-राधावेध- अेक राजने आवीश पुत्रो लिन्न
 लिन्न राणीआथी उत्पन्न थयेला
 हुता. ते उपरांत तेणे मंत्रीनी अेक पुत्रीने, परणीने राणी करी
 हुती, पणु तेणीनी साथे ऋतुना अेक ज दिवसना समागम सिवाय
 भीजे कोष्ठपणु वभते तेणीनी सामुं पणु तेणे जेयुं नहोतुं. ते
 अेक ज दिवसना समागमथी तेणीने गर्ल र्ह्यो हुतो अने मंत्रीने
 (पिताने) घेर र्ही तेणीअे पूणुं समये पुत्र प्रसव्यो हुतो. राज
 तो तेणीने परण्यानुं पणु लूटी गयो हुतो. सर्व राजपुत्रो अेक ज
 आचार्यनी पासे कणा शीभता हुता, तेभनी साथे आ पुत्र पणु
 कणा शीभतो हुतो. ते सर्व राजपुत्रो प्रभादी ह्वावाथी कोष्ठपणु
 शीभ्या नहीं अने ते पुत्र तो सर्व कणांमां निपुण थयो. तेवा
 समये ‘आ राजना घणु कुमारेमांथी कोष्ठपणु मारे लायक हुशे’
 अेम धारी कोष्ठ राजकन्या पौताना पितानी आज्ञाथी स्वयंवर
 वरवा त्यां आवी. तेणे राधावेध साथे तेने परणवानुं पणु करेळुं
 हुतुं. राजना सर्व प्रभादी राजकुमारेमांथी कोष्ठ-राधावेध करी
 शक्यो नहीं. राज पौताना प्रभादी पुत्रो माटे शोक करवा लाग्यो.

ત્યારે મંત્રીએ પોતાની પુત્રીના પુત્રની વાત નિશાની સહિત રાજને કહી અને 'તેને રાધાવેધ કરવાની આજ્ઞા આપો' એમ કહ્યું. તે જાણી હર્ષિત થયેલા રાજએ તેને આજ્ઞા આપી, ત્યારે તેણે અતિ નિપુણતાથી રાધાવેધ સાધ્યો; એટલે તે રાજકન્યા તેને પરણી. તથા રાજએ પોતાનું રાજ્ય પણ તેને જ આપ્યું. અહીં તે સર્વ પ્રમાદી રાજકુમારોને જેમ તે રાજકન્યા તથા પિતાનું રાજ્ય દુર્લભ થયું તેમ પ્રમાદી મનુષ્યને ફરીથી મનુષ્યભવ પામવો દુર્લભ છે.

૯ કુર્મ ન સેવાલ—એક મોટા સરોવરમાં એટલી બધી ઘાટી સેવાલ જમી હતી કે તેમાં જરાપણ છિદ્ર નહીં હોવાથી કોઈપણ જળચર જીવ બહારના પદાર્થો જેમ શકતો નહોતો. એકદા વાયુના જોરથી તે સેવાલમાં જરાક છિદ્ર (ફાટ) પડ્યું તેમાંથી કોઈ એક કાચબાએ પોતાની ડાક બહાર કાઢી ઉંચે જોયું તો તે વખતે શરદઋતુની પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર આકાશના મધ્ય ભાગમાં જોયો. તે વૃદ્ધ કાચબો અતિ આનંદ પામ્યો અને પોતાના પરિવારને આ દેખાડવા માટે ઘોલાવવા જઈ તેમને ઘોલાવી લાંબ્યો. પરંતુ તેટલામાં તો તે છિદ્ર પાછું પૂરાઈ ગયું, તેથી તે વૃદ્ધ કાચબો તે છિદ્રની શોધ માટે ચિરકાળ સુધી ચોતરફ ફર્યો, પણ ફરી તે છિદ્ર તેને હાથ લાગ્યું નહીં. તે જ રીતે વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરીને હાથ લાગતો નથી.

૯ યુગ (ધૂંસરી)—કોઈ દેવ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રની પશ્ચિમ દિશામાં તેની સાંખેલ (ખીલી) નાંખે. તે કોઈના પ્રયાગ વિના ભેગા થઈ ધૂંસરીના છિદ્રમાં તે સાંખેલ એની મેળે પ્રવેશ કરે, તે જેમ અત્યંત દુર્લભ છે—ન જ બની શકે તેવું છે, તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરી મળવો દુર્લભ છે.

૧૦ પરમાણુ—કોઈ દેવ એક મોટા થાંભલાનો ઝીણા ચૂરો કરી તેના પરમાણુઓ એક ભુગંજીમાં નાંખી મેરૂપર્વતના શિખરપર ઉભો રહી ચોતરફ ફરતો ફરતો ભુગંજીને કુંડી તેમાંના પરમાણુઓને સર્વ દિશાઓમાં ઉડાડી

દે. પછી જેમ તેજ પરમાણુઓ મળે ને તેનો જ થાંભલો અને તે મુશકેલ છે તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યલવ ફરીથી મળવો મુશકેલ છે.

૭૭ ધર્મની પૂર્ણ સામગ્રીનો સંલવ મનુષ્ય ગતિમાં જ છે.

દેવા વિસયપસત્થા, નેરહયા વિવિહુક્કવસંજુત્તા ।

તિરિયા વિવેગવિગલા, મણુઆણં ધમ્મસામગ્ગી ॥૧૨૦॥

દેવો વિષયોમાં આસક્ત હોય છે, નારકીઓ વિવિધ પ્રકારના દુઃખમાં મગ્ન હોય છે અને તિર્યંચો વિવેક રહિત હોય છે; માત્ર મનુષ્યલવમાં જ ધર્મની સામગ્રી મળી શકે છે. ૧૨૦

૭૮ મનુષ્યલવની ઉત્તમતા.

સુરનારયાણ દુન્નિ વિ, તિરિયાણ હુંતિ ગઈ ય ચત્તારિ ।

મણુઆણ પંચ ગઈ, તેણં ચિઅ ઉત્તમા મણુઆ ॥૧૨૧॥

સુર અને નારકી મરીને મનુષ્ય કે તિર્યંચમાં જ ઉપજી શકે છે તેથી તેમની એ જ ગતિ હોય છે, તિર્યંચો મરીને તિર્યંચમાં, મનુષ્યમાં, નારકીમાં કે દેવતામાં ઉપજે છે તેથી તેમને ચાર ગતિ હોય છે, અને મનુષ્ય મરીને એ ચારે ગતિમાં તથા મોક્ષમાં પણ જઈ શકે છે તેથી તેમને પાંચ ગતિ હોય છે, તેથી કરીને જ મનુષ્યલવ સર્વોત્તમ છે. ૧૨૧

૭૯ મનુષ્યલવની દુર્લભતા.

સિંધુવાલુઅનિમગ્ગં, વડવીયં ચ દુલ્લહં ।

માણુસત્તં તુ સંપપ્પ, કો પમાઈ વિયવ્વખ્ખો ॥૧૨૨॥

સિંધુ નદીની પારાવાર રેતીમાં મગ્ન થયેલું વસ્તું ખીજ જેમ શોધી કાઢવું દુર્લભ છે, તેમ મનુષ્યલવ પણ દુર્લભ છે, તેને પામીને કોણ કહ્યો પુરૂષ પ્રમાદ કરે? ૧૨૨

૮૦ અઢીઢીપ પ્રમાણુ મનુષ્યક્ષેત્રમાં કુલ ગર્ભજ-
મનુષ્યની સંખ્યા.

સત્તેવ ય કોઢીઓ, લક્ષ્વા ઢાણવઢ સહસ્સ અઢવીસા ।
 ંગં સયં ચ જાણહ, નર કોઢાકોઢિકોઢીણં ॥૧૨૩॥
 છાવઢિં કોઢીઓ, ંકાવઢ્નં હવંતિ લક્ષ્વાઢં ।
 ઢાયાલીસ સહસ્સા, તિન્નિ સયા કોઢિકોઢીણં ॥૧૨૪॥
 તેયાલીસં કોઢી, સત્તાવીસં તહેવ લક્ષ્વા ય ।
 ંગુણસઢિ સહસ્સા, તિન્નિ સયા મણુયકોઢીણં ॥૧૨૫॥
 ચઢપ્પઢ્નં કોઢીઓ, લક્ષ્વા ગુણયાલ સહસ પઢ્નાસા ।
 તિન્નિ સયા છત્તીસા, સંઘ્વા ગઢ્મયમણુસ્સાણં ॥૧૨૬॥

સાત કરોઢ, ંણું લાખ, અઢ્ઢાવીશ હુઢર ને ંકસો ંરઢી
 મનુષ્યની કોઢાકોઢિકોઢિ. તથાં છાસઢ કરોઢ, ંકાવઢ લાખ, ંતા-
 ઢીશ હુઢર ંને ત્રણુસો ંરઢી કોઢાકોઢિ. તથા ત્રેંતાઢીશ
 કરોઢ, સતાવીશ લાખ, ંગાણુસાઢ હુઢર ંને ત્રણુસો ંરઢા
 મનુષ્યની કરોઢ (કોઢિ). તથા ંપન કરોઢ, ંગાણુચાળીશ
 લાખ, પચાસ હુઢર, ત્રણુસો ંને છત્રીશ-ંરઢી ગર્ભજ
 મનુષ્યની સંખ્યા હોય છે. ૧૨૩-૧૨૬. ંા સંખ્યાના કુલ ંગ-
 ંત્રીશ ંક થાય છે. તે ંા પ્રમાણુ-(૭ૢ૨૨ૢ૧, ૬૬૫૧૪૨૩,
 ૪૩૨૭૫ૢ૩, ૫૪૩ૢ૫૦૩૩૬) ંા સંખ્યા છઢ્ઢા વર્ગને પાંચમા વર્ગ
 ગુણુવાથી ંાવે છે.

ૢ૧ મનુષ્યને ઉપઢેશ.

જોસિં કુલે સમુપ્પઢ્ને, જોસિં વાસ વસે નરે ।
 મમયાઢ હુંપઢે ઢાલે, અઢ્નમઢ્ને સમુચ્છિણ ॥૧૨૭॥

મનુષ્ય જેના કુળમાં (જ્યાં) ઉત્પન્ન થાય છે અને જેના વાસમાં (જ્યાં) વસે છે, ત્યાં જ (તે સ્ત્રીના સંસર્ગમાં જ) તે બાળ (અજ્ઞાની) મનુષ્ય પરસ્પર મૂર્છા (મોહ) પામી મમતાવડે લીંપાય છે. ૧૨૭

૮૨ એકેન્દ્રિય જીવોને થતી પીડાનું દર્શાવે.

जरजज्जरा य थेरी, तरुणेणं जम्मपाणिमुट्ठिहया ।
जारिसी वेयणा देहे, एगिंदिसंघट्टणा य तहा ॥१२८॥

જરાવસ્થાવડે જર્જરિત થયેલી કોઈ વૃદ્ધાને કોઈ યુવાન પુરૂષ પોતાના જમણા હાથની મુઠીવડે મારે (સખત પ્રહાર કરે) તે તેના શરીરમાં જેવી વેદના થાય તેવી વેદના એકેન્દ્રિય (પૃથ્વી, અપ્, તેજ, વાયુ અને વનસ્પતિના) જીવોને મનુષ્યના માત્ર સંઘટ્ટ (સ્પર્શ) થી જ થાય છે. ૧૨૮

૮૩ છકાય જીવોનો સંયોગ.

जत्थ जलं तत्थ वणं, जत्थ वणं तत्थ निच्छिओ अग्गी ।
वाऊ तेऊसहगया, तसा य पच्चक्खया चैव ॥१२९॥

જ્યાં જળ (અપ્કાય) હોય ત્યાં વનસ્પતિકાય (સેવાળાદિ) હોય છે, જ્યાં વનસ્પતિકાય હોય છે ત્યાં નિશ્ચયે અગ્નિકાય હોય છે, અગ્નિકાયની સાથે જ વાયુકાય રહેલા છે તથા પૂરા વિગેરે ત્રસકાય તે જળમાં પ્રત્યક્ષ જ દેખાય છે. ૧૨૯

૮૪ જયણાની પ્રાધાન્યતા.

जयणा य धम्मजणणी, जयणा धम्मस्स पालणी चैव ।
तववुट्ठिकरी जयणा, एगंतसुहावहा जयणा ॥ १३० ॥

જયણા (યતના-ઉપયોગ) ધર્મની માતા છે, એટલે યતના ધર્મને ઉત્પન્ન કરનારી છે, યતના ધર્મનું પાલન કરનારી છે, યતના

તપની વૃદ્ધિ કરનારી છે અને ચતના એકાંત (અદ્વિતીય-અનુભવ)
સુખ આપનારી છે. ૧૩૦

૮૫ અહિંસાની પ્રાધાન્યતા.

किं ताए पढियाए, पयकोडीए वलालभूयाए ।

जं इत्तियं न नायं, परस्स पीडा न कायव्वा ॥१३१॥

‘અન્ય જીવને પીડા કરવી નહીં’ આટલું પણ જો જાણવામાં
આવું ન હોય તો પલાળ (ધાસ) જેવા નિઃસાર કરેડ પદો
ભણવાથી શું? કરેડ શબ્દો-અથો ભણ્યા હોય તો તે પણ પલા-
ળના ઘાસની જેમ નિરર્થક છે. જો અન્ય જીવને પીડા ન કરવી
એ વાત મનમાં દૃઢ વસી હોય તો જ જ્ઞાન સાર્થક છે. ૧૩૧.

૮૬ દાનબુદ્ધિએ હિંસા કરીને દ્રવ્ય મેળવવાની જરૂર નથી.

दाणअट्टाय जे पाणा, हम्मंति तसथावरा ।

ते संसारस्स रक्खट्ठा, भमंति भवसायरे ॥ १३२ ॥

જેઓ દાન દેવાને માટે ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓને હણે છે
એટલે દાન કરવાની ઇચ્છાથી ધન મેળવવા માટે ખેતી આદિક
મોટા આરંભો કરી ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે,
તેઓ સંસારનું રક્ષણ કરવા માટે ભવસાગરમાં ભ્રમણ કરે છે. ૧૩૨

૮૭ પાંચે સ્થાવર જીવોનું પ્રમાણ.

अहामलगपमाणे, पुढवीकायम्मि हुंति जे जीवा ।

ते पारेवयमित्ता, जंबूद्वीवे न मायंति ॥ १३३ ॥

હીલા આમળા જેવડા પૃથ્વીકાયને વિષે જે (અસંખ્ય)
જીવો રહેલા છે, તે દરેકને જો પારેવા જેવડા શરીરવ્યાથા કર્યા
હોય તો તે આખા જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહીં એટલા થાય છે. ૧૩૩.

અર્થાત્ તેમાં જીવો અસંખ્યાત છે અને જંબૂદ્વીપમાં પારેવા તો સંખ્યાતા સમાઈ શકે તેમ છે.

एगस्मि उदगबिंदुस्मि, जे जीवा जिणवरेहिं पणत्ता ।
ते जइ सरिसवमिच्चा, जंबूद्वीवे न मायंति ॥ १३४ ॥

જળના એક જ બિંદુને વિષે જે જીવો જિનેથરોએ કહ્યા છે, તે દરેકને જે સરસવ જેવડા શરીરવાળા કર્યા હોય તો તે આખા જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહીં. ૧૩૪

बरंटीतंदुलामित्ते, तेऊकाए हवंति जे जीवा ।
ते जइ खसखसमिच्चा, जंबूद्वीवे न मायंति ॥ १३५ ॥

ખંટી કે તંદુલ જેટલા અગ્નિકાયને વિષે જેટલા જીવો રહેલા છે, તે દરેકના શરીરને કદાચ ખસખસ જેવડા કર્યા હોય, તો તે આખા જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહીં. ૧૩૫

लिंपत्तसमा वाउ-काए हवंति जे जीवा ।
ते मत्थलिक्खमिच्चा, जंबूद्वीवे न मायंति ॥ १३६ ॥

લીંખડાના એક પાંદડા જેટલા સ્થાનમાં રહેલા વાયુકાયને વિષે જે જીવો રહેલા છે, તેને જે માથાની લીખ જેવડા શરીરવાળા કર્યા હોય, તો તે આખા જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહીં. ૧૩૬

૮૭ અણુગળ પાણી પીવાથી થતી અનંતકાયની હિંસા.

सूअग्गिणंतकाइय, णंताणंता जिणेहि जिय भणिया ।
तम्हा अणंतपावं, जं पीअ वारि उड्ढकंठेण ॥ १३७ ॥

સોયના અગ્રભાગ જેટલા અનંતકાયને વિષે જિનેથરે અનંતાનંત જીવો કહેલા છે, તેથી કરીને જે ઉંચા કંઠે પાણી પીવામાં

આવે (ઉંચો કંઠ રાખી અણુગળ પાણી પીવામાં આવે) તો અનંત જીવોની હિંસાનું પાપ લાગે છે. (જ્યાં જળ હોય છે ત્યાં સેવાળ-લીલકુલરૂપ અનંતકાય રહેલી હોય છે તેથી.) ૧૩૭

૮૯ મનુષ્યના દેહમાં જીવોત્પત્તિ.

મણુઆળ રોમકૂવે, ચમ્મમંસેસુ અટ્ટિમિંજાસુ ।

તહ સુક્કસોણિણસુ, જીવાણેગા અસંસ્વા ય ॥ ૧૩૮ ॥

મનુષ્યોના રોમકૂપને^૧ વિષે, ચામડીને વિષે, માંસને વિષે, હાડકાને વિષે, મજ્જા (ચરબી)ને વિષે, તથા શુક્ર (વીર્ય) અને શોષિત (લોહી)ને વિષે અનેક તેમજ અસંખ્યાતા જીવો રહેલા છે (ઉત્પન્ન થાય છે). ૧૩૮. (અસંખ્ય જીવો સંખૂર્ષિમ મનુષ્ય પંચેન્દ્રિય જેને ચૌદસ્થાનકીઆ કહીએ છીએ તે સમજવા અને અનેક બેઠંદ્રિયાદિ જીવોની ઉત્પત્તિ સમજવી.)

રોમખસકેસફોડિય, લિક્સ્વા તહેવ ચેવ ફુળગલિયા ।

પંચિંદિયાળ દેહે, હવંતિ ઇગિંદિયા ઇણ ॥ ૧૩૯ ॥

રોમરાઈ, ખસ, કેસ, ફોડકી, લિખ, તેમજ વળી કુણુગલી-આ સર્વ એકેન્દ્રિય જીવો પંચેન્દ્રિયના શરીરને વિષે હોય છે. ૧૩૯. (આ મનુષ્ય શરીરમાં એકેન્દ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ કહી છે તે માનનીય નથી. કારણ કે જે એમ હોય તો મુનિ લોચ કરી શકે નહીં.)

હરસાઈ કંઠમાલા, વાલય નાસુર કિમ્મિસમ્મિઓ ।

ઇણ બેંદિય જીવા, નરસ્સ દેહમ્મિ પચ્ચક્સ્વા ॥ ૧૪૦ ॥

હરસ (અર્શ), કંઠમાળ, વાળો, નાસુર, કરમીયા સરમીયા. આ સર્વે દ્વીન્દ્રિય જીવો મનુષ્યના શરીરમાં પ્રત્યક્ષ (ઉત્પન્ન થતા) દેખાય છે. ૧૪૦

જૂયા ય કીડ સાવા, ણ્ણ તેંદિયા જિયા હુંતિ ।

ચરિંદિય પંચિંદિય, સુહમા વિ અણંત નરદેહે ॥૧૪૧॥

જૂ, કીડા, સાવા-એ ત્રીંદ્રિય જીવો મનુષ્યના શરીરમાં હોય છે, (ઉપજે છે) તથા ચતુરિંદ્રિય અને પંચેંદ્રિય તથા સૂક્ષ્મ જીવો પણ મનુષ્યના દેહમાં અનંતા^૧ હોય છે. (ઉત્પન્ન થાય છે.) ૧૪૧

૯૦ વનસ્પતિ જીવોના ભેદ.

સ્વક્ષા ગુચ્છા ગુમ્મા, લયા ય વલ્લી તણા ય તહ વલયા ।

પઠ્ઠવય હરિયા ઓસહી, જલરુહ કુહણા ય બોધઠ્ઠવા ॥૧૪૨॥

વૃક્ષો (આમ્રાદિક), ગુચ્છો, ગુલ્મો, લતાઓ, વેલાઓ, તુણુ (ધાસ), વલય, (શેરડી વિગેરેના) પર્વ, હરિત, ઔષધિ (ધાન્ય ને ઔષધો), જળરુહ (કમળ), અને કુહુણુ-એ બાર વનસ્પતિના ભેદ છે. ૧૪૨ (તેનો વિસ્તાર લોકપ્રકાશ પ્રજ્ઞાપના વિગેરેથી જાણવો.)

૯૧ જીવોના નિવાસસ્થાન

ઈર્ણિંદિય પંચિંદિય, ઉઠ્ઠે અ અહે અ તિરિયલોણ અ ।

વિર્ગલિંદિય જીવા પુણ, તિરિઅલોણ મુણેઅઠ્ઠવા ॥૧૪૩॥

એકેંદ્રિય અને પંચેંદ્રિય જીવો ઉર્ધ્વ, અધો અને તિરછા લોકમાં એટલે ત્રણે લોકમાં હોય છે, અને દ્વીંદ્રિય, ત્રીંદ્રિય અને ચતુરિંદ્રિય એ વિકલેંદ્રિય જીવો તે તિરછા લોકમાં જ હોય છે એમ જાણવું. ૧૪૩. (ઉર્ધ્વલોક અને અધોલોકમાં વિકલેંદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ નથી.)

પુઠ્ઠવી જા સિદ્ધિસિલા, તેઝ નરખિત્ત તિરિયલોણ ય ।

પુઠ્ઠવી આઝ વણસ્સઈ, બારસકપ્પેસુ પુઠ્ઠવીસુ ॥૧૪૪॥

૧ આ અનંત શબ્દ અનંત સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય ગણ્યા હોય તે સંભવે. ચૌરિંદ્રિય જીવો કયા તે જાણવામાં આવ્યું નથી.

સિદ્ધિશિલા સુધી પૃથ્વીકાય છે, તેજસ્કાય (આદર) તિરછા-
લોકમાં મનુષ્યક્ષેત્ર (અઢીદ્વીપ) ને વિષેજ છે, તથા પૃથ્વીકાય,
અપ્કાય અને વનસ્પતિકાય ખાર દેવલોકને વિષે અને રત્નપ્રભા-
દિક સાતે નરક પૃથ્વીને વિષે છે. (આ સર્વ આદર આશ્રી જાણવું.)
૧૪૪ (સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય તો પાંચે પ્રકારના ચૌદ રાજલોકમાં સર્વાત્ર
રહેલા છે.)

સુરલોઅવાવિમજ્ઞે, મચ્છાઈ નત્થિ જલયરા જીવા ।
ગેવિજ્ઞે ન હુ વાવી, વાવિઅભાવે જલં નત્થિ ॥૧૪૫॥

ખાર દેવલોકમાં રહેલી વાવોને વિષે મત્સ્ય વિગેરે જળચર
જીવો નથી. (તેમજ પૂરા વિગેરે એકેન્દ્રિય જીવો પણ નથી)
નવ ઐવેયક (તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન) ને વિષે વાવો જ નથી,
અને વાવોનો અભાવ હોવાથી ત્યાં જળ (અપ્કાય) પણ નથી.
(તથા જળને અભાવે વનસ્પતિકાય પણ નથી એમ જાણવું.) ૧૪૫

૯૨ નિગોદ જીવોનું અનંતાનંતપણું

જઈઆ હોઈ પુચ્છા, તઈયા ઇયં ચ ઉત્તરં દિજ્ઞા ।
ઇગસ્સ નિગોયસ્સ ય, અણંતભાગો ગઓ સિદ્ધિં ॥૧૪૬॥

જે વખતે (કોઈ પણ વખતે) કોઈ મનુષ્યાદિક સામાન્ય કેવળીને
કે તીર્થકરને પ્રશ્ન કરે ત્યારે એ જ જવાબ અપાય છે (કેવળી એ જ
જવાબ આપે છે) કે એક નિગોદનો અનંતમા ભાગ સિદ્ધિપદને
પામ્યા છે. ૧૪૬. એવી નિગોદ (સૂક્ષ્મ વનસ્પતિના શરીર) ચૌદ
રાજલોકમાં અસંખ્યાતી છે. દરેક શરીરમાં જીવો અનંતાનંત છે.

૯૩ નિગોદના જીવોને દુઃખ.

જં નરણ્ નેરઈઆ, દુક્કવં પાવંતિ ગોયમા ! તિક્કવં ।
તં પુણ નિગોયમજ્ઞે, અણંતગુણિયં મુણેઅવ્વં ॥૧૪૭॥

હે ગૌતમ ! નરકને વિષે નારકી જીવો જે તીક્ષ્ણ-ઉચ્ચ દુઃખ પામે છે; તેથી અનંતગણું દુઃખ નિગોદને વિષે રહેલા જીવો પામે છે એમ બાણુવું. ૧૪૭. (એ દુઃખ અવ્યક્તપણે ભોગવાતું હોવાથી નરકની જેવું તીવ્ર જણાતું નથી.)

૯૪ નિગોદ વિગેરેની સૂક્ષ્મતાનું વર્ણન.

લોણ અસંખજોઅણ-માણે પહ્જોઅણંણુલા સંખા ।

પહ્ તં અસંખ અંસા, પહ્ તં અસંખયા ગોલા ॥૧૪૮॥

અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણુ ચૌદ રાજલોકને વિષે યોજન યોજન પ્રત્યે એટલે દરેક યોજનમાં સંખ્યાતા અંગુલો છે, અંગુલ અંગુલ પ્રત્યે એટલે દરેક અંગુલને વિષે અસંખ્યાતા અંશો (વિભાગો) છે, તે દરેક અંગુલના અસંખ્યાતા અંશ-વિભાગને વિષે અસંખ્યાતા ગોળા છે. ૧૪૮.

ગોલો અસંખનિગોઓ, સોણંતજિઓ જિઅ પહ્ પણ્સા

અસંખ પહ્પણ્સં, કમ્માણં વગ્ગણાણંતા ॥ ૧૪૯ ॥

એક એક ગોળામાં અસંખ્યાતી નિગોદ (શરીર) છે, તે દરેક નિગોદમાં અનંતા જીવો રહેલા છે, દરેક જીવના અસંખ્યાતા (લોકાકાશના પ્રદેશ પ્રમાણુ) પ્રદેશો છે, તે દરેક પ્રદેશ કર્મોની અનંતી વર્ગણુઓ રહેલી છે. ૧૪૯.

પહ્વગ્ગણં અણંતા, અણુઅ પહ્વઅણુ અણંતપજ્જાયા ।

ણ્યં લોયસરૂવં, માવિજ્જહ્ તહ્તિ જિણવુત્તં ॥૧૫૦॥

દરેક વર્ગણુ અનંતા આણુ-પરમાણુઓની બનેલી છે, દરેક આણુ (પરમાણુ) ના અનંત પર્યાયો છે. આ પ્રમાણુનું જિનેશ્વર ભાષિત લોકસ્વરૂપ તહ્તિ-સત્ય છે એમ ભાવવું. ૧૫૦ (આ હુકીકતમે સદ્દેવવી તેજ સમકિતીનું લક્ષણ છે.)

૯૫ આ જીવ સર્વ સ્થાને ઉપજેલો ને મરણ પામેલો છે.

ण सा जाई ण सा जोणी, ण तं ठाणं ण तं कुलं ।

ण जाया न मुआ जत्थ, सब्बे जीवा अणंतसो ॥ ૧૫૧ ॥

એવી કોઈ જાતિ નથી, એવી કોઈ યોનિ નથી, એવું કોઈ સ્થાન નથી અને એવું કોઈ કુળ નથી કે જ્યાં સર્વે જીવો અનંતી વાર ઉત્પન્ન થયા ન હોય કે મરણ પામ્યા ન હોય. ૧૫૧. (ચૈદ્ર રાજલોકમાં દરેક પ્રદેશે આ જીવે અનંતા જન્મ મરણ કર્યા છે.)

૯૬ એક મુહૂર્તમાં નિગોદ કેટલા ભવ કરે ?

पणसट्ठि सहस्साइं, पंचसया चैव तह य छत्तीसा ।

खुल्लाग भवगहणा, एगमुहुत्तम्मि एवइया ॥ ૧૫૨ ॥

નિગોદનો એક જીવ એક મુહૂર્ત (બે ઘડી)માં પાંચઠ હજાર, પાંચસો અને છત્રીશ એટલા ક્ષુદ્ધલક (નાનામાં નાના) ભવ પ્રહણ કરે છે. ૧૫૨. એક મુહૂર્તમાં ૧૬૭૭૭૨૧૬ આવળી હોય છે. ક્ષુદ્ધલક ભવ ૨૫૬ આવળીનો હોય છે, તે અનુસારે આ ગણતરી કરેલી છે. એક ધાસોચ્છ્રાસમાં ૧૭૧ ભવ કરે છે.

૯૭ સમકિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ.

अंतमुहुत्तोवसमो, छावलि सासाण वेयगो समओ ।

साहियतिच्चीसायर, खओ दुगुणो खओवसमो ॥ ૧૫૩ ॥

ઉપશમ સમકિત અંતર્મુહૂર્ત સુધી રહે છે, સાસ્વાદન સમકિત ઉત્કૃષ્ટ છ આવલિકા સુધી રહે છે. વેદક સમકિત એક સમયનુંજ છે, ક્ષાયિક સમકિત કાંઈક અધિક તેત્રીશ સાગરોપમ સુધી રહે છે, અને તેથી બમણું એટલે કાંઈક અધિક છાસઠ સાગરોપમ સુધી ક્ષયોપશમ સમકિત રહે છે. (અહીં બન્ને ઠેકાણે અધિકપણું નરભવ સંબંધી જાણવું. એટલે કે ક્ષાયિક સમકિતવાળો જીવ સર્વાર્થ-

સિદ્ધ વિમાનમાં તેત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો દેવ થાય, ત્યાંથી ચ્યવી મનુષ્ય થઈ ચારિત્ર લઈ સિદ્ધિપદને પામે છે. ક્ષયોપશમ સમકિતવાળો જીવ ઉદ્દૃષ્ટ એ વાર વિજયાદિકમાં ૩૩ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો અથવા ત્રણ વાર અચ્યુત દેવલોકમાં આવીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો દેવ થઈ મનુષ્યભવ કરી ચારિત્ર પામી મોક્ષે ભય છે.) ૧૫૩

૯૮ નરકમાં થતી દશ પ્રકારની વેદના.

દસવિહ વેયણ નિરણ, સીઉળહુહુહુપિવાસકંઢૂ ય ।

ભયસોગપારવસ્સં, જરા ય વાહી ય દસમો ય ॥૧૫૪॥

નરકમાં નારકીઓને દશ પ્રકારની વેદના હોય છે, તે આ પ્રમાણે-શીત વેદના ૧, ઉષ્ણ વેદના ૨, ક્ષુધા (ભૂખ) વેદના ૩, પિપાસા (તૃષ્ણા) વેદના ૪, કંઠૂ (ખરજની) વેદના ૫, ભય વેદના ૬, શોક વેદના ૭, પરવશતારૂપ વેદના ૮, જરા વેદના ૯ અને દશમી વ્યાધિ વેદના ૧૦. (આ સર્વ વેદનાઓ અસહ્ય હોય છે.) ૧૫૪

૯૯ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું સ્થાન.

અહ મંદરસ્સ હિઢ્ઠા, પુઢ્ઠવી રયણપ્પહા મુણેયઢ્ઠ્વા ।

તિસુ ભાગેસુ વિહિ(હ)ત્તા, સહસ્સ અસી જોઅણં

લક્કવં ॥ ૧૫૫ ॥

મેરૂ પર્વતની નીચે એક રાજના વિસ્તારમાં રત્નપ્રભા પૃથ્વી રહેલી છે તે ત્રણ ભાગે વહેંચાયેલી છે (તેના ત્રણ ભાગ છે). અને તે એક ભાગ તે એંશી હજાર જોજન બડી છે. ૧૫૫.

૧૦૦ ભવનપતિનું તથા નારકીનું વાસસ્થાન.

તત્થેવ ભવણવાસી, દેવા નિવસંતિ દોસુ ભાગેસુ ।

તદ્દણ પુણ નેરદ્દયા, હવંતિ બહુવેયણા નિચ્ચં ॥૧૫૬॥

(૬૯)

ત્યાં જ (તે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પિંડમાં જ) બે ભાગમાં ભવનપતિ દેવો વસે છે અને ત્રીજા ભાગમાં નિરંતર અત્યંત વેદના ભોગવનારા નારકીઓ રહેલા છે. ૧૫૬.

(બે ને એક વિભાગમાં તે શી રીતે રહેલા છે? તે સ્પષ્ટ થવાની જરૂર છે. આવા વિભાગ પાડેલા વાંચવામાં આવ્યા નથી.) વૃહદ્સંત્રહણીની ગાથા ૨૫ મીના અર્થમાં ૧૭૮૦૦૦ યોજનમાં ભુવનપતિનું સ્થાન કહેલ છે. વધારામાં કહ્યું છે કે-૧૮૦૦૦૦ માંથી ૯૬૦૦૦ ખાદ કરતાં બાકીના ૮૪૦૦૦ યોજનમાં ભુવનપતિ છે એમ કેટલાક આચાર્યો કહે છે.

૧૦૧ પંદર પરમાધાર્મિકનાં નામ.

અંબે ૧ અંબરિસી ૨ ચેવ, સામે ૩ ચ સબલે ૪ વિ ચ ।
રુદ્ ૫ વિરુદ્દે ૬ કાલે ૭ ચ, મહાકાલે ૮ ત્તિ આવરે ॥૧૫૭॥
અસિપત્તે ૯ ધનૂ ૧૦ કુંભે ૧૧, વાલૂ ૧૨ વેચરણી ૧૩ વિ અ ।
અરસ્સરે ૧૪ મહાઘોસે ૧૫, એવં પનરસ આહિઆ ॥૧૫૮॥

અંબ ૧, અંબઋષિ ૨, શ્યામ ૩, સખલ ૪, રૌદ્ર ૫, વિરૌદ્ર ૬, કાળ ૭, મહાકાળ ૮, વળી અસિપત્ર ૯, ધનુ ૧૦, કુંભ ૧૧, વાલુ ૧૨, વેતરણી ૧૩, અરસ્વર ૧૪, અને મહાઘોષ ૧૫-આ પ્રમાણે પંદર જાતિના પરમાધાર્મિક કહ્યા છે. ૧૫૭-૧૫૮. તે પંદરે પરમાધાર્મીનું જુદું જુદું કામ છે. તે જુદે જુદે પ્રકારે નારકીઓને પીડા ઉપજાવે છે. તેમાં કેટલાકનું તેા નામ પ્રમાણે જ કામ છે.

૧૦૨ દશ પ્રકારનું સત્ય.

જળવચ ૧ સંચમર ઠવણા ૨, નામે ૩ રૂવે ૪ પડુચ્ચ ૬ સચ્ચે અ ।
વવહારે ૭ ભાવ ૮ જોગે ૯, દસમે ઉવમ ૧૦ સચ્ચે ચ ॥૧૫૯॥

જનપદ સત્ય-કુંકણ દશમાં પાણીને પિચ્ચ કહે છે તે જનપદ (દેશ) સત્ય કહેવાય છે. અર્થાત્ જે દેશમાં જે પદાર્થ માટે જે શબ્દ

અપરાધો હોય તે જનપદ સત્ય ૧, લોકરૂઢિથી સર્વજનોની જે માન્યતા
 હોય, જેમકે કાદવમાં ઉત્પન્ન થાય તે પંકજ-કમળ કહેવાય, પણ
 દડકા વિગેરે પંકજ ન કહેવાય, તે સંમત સત્ય ૨, સ્થાપનાસત્ય
 એટલે પ્રતિમા વિગેરે ૩, કૃષ્ણની વૃદ્ધિ કરનાર ન હોય છતાં કોઈનું
 નામ કૃષ્ણવર્ધન પાડ્યું હોય તો તે નામ સત્ય ૪, સાધુ વિગેરેનો વેષ
 ધારણ કર્યો હોય અને તેવા પ્રકારના તેનામાં આચાર હોય કે ન
 હોય છતાં તેને સાધુ કહેવો તે રૂપસત્ય ૫, નાનું મોટું, પિતા પુત્ર
 વિગેરે પરસ્પરને આશ્રીને કહેવાય છે, જેમકે અનામિકા આંગળી
 યવલી આંગળીની અપેક્ષાએ મોટી છે અને વચલી આંગળીને
 આશ્રીને નાની છે, એક જ પુરૂષ પોતાના પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા
 છે અને પોતાના પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર પણ છે, તે પ્રતીત્યસત્ય
 ૬, વ્યવહારમાં અનુદરા કન્યા કહેવાય છે, અનુદરાનો અર્થ પેટ
 વિનાની એવો થાય પણ વ્યવહારમાં ગર્ભવિનાની હોય તેને જ
 અનુદરા કહેવાય છે, તે વ્યવહાર સત્ય ૭, બ્રહ્મલામાં શ્વેત વર્ણ વધારે
 છે અને બીજા વર્ણ ઘણા જ અલ્પ છે તેથી તેને શ્વેત કહેવો એ ભાવ
 સત્ય ૮, પાસે દંડ (લાકડી) રાખવાથી તે માણસ દંડી કહેવાય
 અથવા છત્ર ધારણ કરવાથી તે માણસ છત્રી કહેવાય વિગેરે કોઈ
 વસ્તુના યોગને લીધે તે વસ્તુવાળો પોતે પણ તેવો કહેવાય તે યોગ
 સત્ય ૯, તથા તળાવને સમુદ્ર સમાન કહેવું તે ઉપમા સત્ય ૧૦-
 આ રીતે સત્યના દશ પ્રકાર છે, ૧૫૯.

૧૦૩ અસત્ય બોલવાનાં દશ કારણો.

કોહે ૧ માણે ૨ માયા ૩, લોભે ૪ પિજે ૫ તહેવ દોસે ૬ ય
 હાસ ૭ મયટ અક્વાઈય ૯,

ઉવઘાણ ૧૦ નિસ્સિયા દસમા ॥ ૧૬૦ ॥

કોઈ ૧, માન ૨, માયા ૩, લોભ ૪, પ્રેમ-રાગ ૫, દ્વેષ ૬,
 હાસ્ય-મશકરી ૭, ભય ૮, અવર્ણવાદ-મોટું આળ ૯ અને ઉપ-
 ઘાત-આઘાત ૧૦-આ દશ કારણને લીધે અસત્ય બોલાય છે.
 (આ દશે પ્રકાર ત્યાગ કરવા લાયક છે.) ૧૬૦.

૧૦૪ ઉત્સૂત્રરૂપ અસત્ય બોલવાનું ક્ષણ.

इकेण दुब्भासिएण, मरीइओ दुक्खसायरं पत्तो ।
भमिओ कोडाकोडी, सागरसिरिणामधिजाणं ॥१६१॥

એક જ દુર્ભાષિતવડે એટલે “હું કપિલ ! તે જિનેશ્વરના માર્ગમાં પણ ધર્મ છે અને મારા માર્ગમાં પણ ધર્મ છે.” એવા એકજ અસત્ય (ઉત્સૂત્ર) ભાષણવડે મરીચિ દુઃખસાગરને પામ્યા, અને કોડાકોડી સાગરોપમ સુધી સંસારમાં ભટક્યો. (આ મરીચિ મહાવીર સ્વામીના જીવ સમજવો.) ૧૬૧.

૧૦૫ સત્યનું માહાત્મ્ય.

जइ न सकसि काउं, सम्मं अइदुक्करं तवचरणं ।
तो सच्चं भासिजा, जह भणियं वीयरएहिं ॥ १६२ ॥

હું જીવ ! જે તું અત્યંત દુષ્કર એવા તપ અને ચારિત્રને અથવા તપના આચરણને સમ્યક્ પ્રકારે કરવાને શક્તિમાન ન હો તો જે પ્રમાણે જિનેદ્રોએ કહ્યું છે તે પ્રમાણે તું એક સત્ય વચનજ બોલ. (સત્ય વચનજ સર્વ ધર્મમાં અગ્રેસર છે, એટલે એકલા સત્યથીજ તારી કાર્યસિદ્ધિ થશે, કેમકે સત્યમાં સમકિતનો પણ સમાવેશ છે.) ૧૬૨.

૧૦૬ ગીતાર્થ કેવું વચન ન બોલે.

जेण परो दुभिज्जइ, पाणिवहो जेण होइ भाणिएणं ।
अप्पा पडइ किलेसे, न हु तं जंपंति गीयत्था ॥१६३॥

જે વચન બોલવાથી બીજા પ્રાણી દુઃખી થાય, તથા જે વચન બોલવાથી પ્રાણીનો વધ થાય અને પોતાનો આત્મા કલેશમાં પડે-તેવું વચન ગીતાર્થ બોલે નહીં. ૧૬૩. (ગીતાર્થ માટે આવાં વચન બોલવાનો સંભવજ હોતો નથી.)

૧૦૭ દાન સંબંધી વિચાર.

जे अदाणं पसंसंति, वहमिच्छंति पाणिणं ।

जइणि (तं) पडिसेयंति, वित्तिच्छेयं करंति ते ॥१६४॥

જેઓ અસંયતિના દાનની પ્રશંસા કરે છે, તેઓ પ્રાણીના વધને ઇચ્છે છે અને જેઓ અનુકંપાદાનનો નિષેધ કરે છે, તેઓ અન્યની વૃત્તિનો છેદ કરે છે. એટલે તેઓ અંતરાય કર્મ બાંધે છે. ૧૬૪. (આ ગાથાનું ત્રીજું પદ અશુદ્ધ જણાય છે.)

૧૦૮ સજ્જનોએ કેવું બોલવું ?

संतेहिं असंतेहिं, परस्स किं जंपिएहिं दोसेहिं ।

अत्थो जत्थ न लब्भइ, सो अमित्तो कओ होइ ॥१६५॥

છતા અથવા અછતા બીજના દોષ બોલવાથી શું ફળ છે ? કાંઈજ ફળ નથી. કેમકે તેમાં કાંઈ પણ અર્થ-ધનાદિક મળતું નથી, અર્થ સરતો નથી અને ઉલટો તેને શત્રુ કરાય છે-તે શત્રુ થાય છે. ૧૬૫.

मा होउ सुअग्गाही, मा जंपह जं न दिट्ठं पच्चक्खं ।

पच्चक्खे वि अ दिट्ठे, जुत्ताजुत्तं वियारेइ ॥ १६६ ॥

શ્રુતગ્રાહી ન થવું. એટલે કે કોઈની પાસેથી કાંઈ વાત સાંભળી કે તરત જ તેને વગરવિચારે સત્ય માની લેવી નહીં. વળી જે પ્રત્યક્ષ જોયું ન હોય તે પણ બીજની પાસે ન કહેવું, તથા પ્રત્યક્ષ જોયા છતાં પણ યોગ્ય અને અયોગ્યનો વિચાર કરવો. અર્થાત યોગ્ય-કહેવા યોગ્ય-સંભવિત હોય તો જ કહેવું, અયોગ્ય-અસંભવિત હોય તો તે કહેવું નહીં. ૧૬૬.

૧૦૯ શૈષ વખતે કાર્ય ન કરવું.

પદમં ચિય રોસમરે, જા બુદ્ધી હોઈ સા ન કાયઠ્ઠા ।
અહ કીરઈ તા નૂળં, ન સુંદરો હોઈ પરિણામો ॥૧૬૭॥

પ્રથમ કોધનો આવેશ આવે તે વખતે જે યુદ્ધિ થાય તે પ્રમાણે કાર્ય કરવું નહીં, જે કદાચ કરે તો અવશ્ય તેનું પરિણામ સાઈ આવે નહીં. તેને વિમાસવું જ પડે. (એટલા ઉપરથીજ આવેશ શાંત થયા પછી જે કરવા યોગ્ય લાગે તે કરવું એમ કહેલ છે.) ૧૬૭

૧૧૦ શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીએ પ્રથમ ભવે કરેલી
સમકિત પ્રાપ્તિ.

પરિતુલિય કપ્પપાયવ-ચિંતામણિકામધેણુમાહૃપ્પં ।
સમ્મત્તમહારયણં, પત્તં ધણસત્થવાહેણ ॥ ૧૬૮ ॥

શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીના જીવે પ્રથમ ધન સાર્થવાહના ભવમાં કદંપવૃક્ષ, ચિંતામણિ રત્ન અને કામધેનુના માહાત્મ્યની તુલના કરનાર એટલે તેનાથી પણ અધિક માહાત્મ્યવાળા સમકિતરૂપી મહારત્નને પ્રાપ્ત કર્યું હતું. ૧૬૮. (આ ગાથા સહજ ફેરફાર સાથે શ્રાદ્ધગુણવિવરણમાં ૧૩ મી છે.)

૧૧૧ સમકિતદષ્ટિનાં લિંગ.

સવ્વત્થ ઉચિયકરણં, ગુણાણુરાઓ રઈ ય જિણધમ્મે ।
અગુણેસુ અ મજ્જત્થો, સમ્મદ્દિટ્ઠિસ્સ લિંગાઈં ॥૧૬૯॥

સર્વ ઠેકાણે ઉચિતપણું સાચવવું, ગુણ તેમજ ગુણીને વિષે અનુરાગ-પ્રીતિ રાખવી, જિનેશ્વરના ધર્મને વિષે રતિ-પ્રીતિ રાખવી, અને નિર્ગુણી માણસ ઉપર મધ્યસ્થપણું રાખવું, એ સમકિતીનાં લિંગ છે. ૧૬૯. (સમકિતના ૬૭ બોલમાં ૩ લિંગ કહ્યા છે તે બૃહ છે.)

૧૧૨ સમ્યગ્દષ્ટિ ને મિથ્યાદષ્ટિની વહેંચણું.

સામઘ્નજળ તવ લિંગ-ધારિણે અગીચત્થ સેણિયાઈયા ।

પંચુત્તરસુર સંવેગ-પક્કિલ્લણો અટ્ટમા ચ જઈ ॥ ૧૭૦ ॥

પઢમા મિચ્છાદિટ્ટી, ચરો સંસારમમણહેઉ ત્તિ ।

ઇયરા સમ્મદિટ્ટી, અરહા નિવ્વાણમગ્ગસ્સ ॥ ૧૭૧ ॥

સામાન્ય માણસ ૧, અજ્ઞાન તપસ્વી ૨, લિંગધારી ૩, અગીતાર્થ ૪, શ્રેણિકાદિક સમકિતી જીવો ૫, પાંચ અનુત્તરવાસી દેવ ૬, સંવેગ-પાક્ષિક ૭, અને આઠમા યતિ ૮-તેમાંથી પહેલા ચાર મિથ્યાદષ્ટિ છે અને તેઓ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરનારા છે. બીજા ચાર સમકિતદષ્ટિ છે, તેઓ મોક્ષમાર્ગને યાગ્ય છે-મોક્ષે જનારા છે. ૧૭૦-૧૭૧.

વિરતિના સ્વરૂપને જાણે, વિરતિ અંગીકાર કરે ને વિરતિ પાળે; તેમજ ન જાણે, ન આદરે ને ન પાળે-એ છ પ્રકારના ત્રિક-સંયોગી આઠ ભાંગા થાય છે તે નીચે પ્રમાણે:—

૧ ન જાણે, ન આદરે, ન પાળે તે સામાન્ય મિથ્યાદષ્ટિ જાણવા.

૨ ન જાણે, ન આદરે, પણ પાળે તે અજ્ઞાન તપસ્વી જાણવા.

તેઓ સમ્યગ્ જ્ઞાન રહિત હોવાથી જાણી કે આદરી શકતા નથી.

૩ ન જાણે, આદરે, ન પાળે તે પાર્શ્વસ્થાદિ દ્રવ્યલિંગી જાણવા.

તેઓ વ્રત ગ્રહણ કરે છે પણ પાળતા નથી.

૪ ન જાણે, આદરે ને પાળે તે સમ્યગ્ જ્ઞાન વિનાના મિથ્યાત્વી, અભવી તેમજ અગીતાર્થ જાણવા.

આ ચારે ભંગવાળા સમ્યગ્ જ્ઞાન વિનાના હોવાથી મિથ્યાદષ્ટિ છે.

(૬૫)

૫ જાણે, ન આદરે, ન પાળે. તે ત્રેણિક કૃષ્ણાદિ ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણતાં છતાં અવિરતિના તીવ્ર ઉદયથી આદરી શકતા નથી અને પાળતા પણ નથી.

૬ જાણે, આદરે નહીં, પણ પાળે તે અનુત્તર વિમાનના દેવો સમજવા. તેઓ ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણે, પણ અવિરતિના ઉદયથી આદરે નહીં પરંતુ પાળે ખરા.

૭ જાણે, આદરે, પણ પાળે નહીં તે ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણે, આદરે અને પાળી શકે નહીં. તેઓ પશ્ચાત્તાપ કર્યા કરે અને વેશ છોડીને સંવિજ્ઞપક્ષીપણે વર્તે.

૮ જાણે, આદરે અને પાળે—તે સર્વ પ્રકારના મુનિઓ જાણવા. તેઓ ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણે છે, અંગીકાર કરે છે અને સમ્યગ્ પ્રકારે પાળે પણ છે.

આ ચારે પ્રકાર સમકિત દૃષ્ટિના જાણવા—એ ચારે ભંગ આદ્ય છે. એનું વિશેષ સ્વરૂપ શ્રી જ્ઞાનવિભળસૂરિકૃત અષ્ટભંગીની સગાયમાં બતાવેલું છે.

૧૧૩ મિથ્યાત્વનું મહા માહું ફળ.

વિસ વેસાનર વિસ હર—હરિ કરિ અરિણો હણંતિ ભવમેગં ।

મિચ્છત્તં સત્તાણ, હણઙ્ગ અણંતાઝ ભવકોઢિ ॥ ૧૭૨ ॥

વિષ, વૈશ્વાનર (અગ્નિ), વિષધર (સર્પ), હરિ (સિંહ), કરિ (હાથી) અને અરિ (શત્રુ)—એ સર્વે પ્રાણીના એકજ ભવને હણી શકે છે; (પ્રાણીથી જીવને વિષ્ણુએ પાડે છે) પરંતુ મિથ્યાત્વ તો સત્તામાં હોવાથી પ્રાણીને અનંતકોટિ ભવોમાં હણે છે. અર્થાત્ અનંતા ભવ કરાવે છે. ૧૭૨.

દંસણમટ્ટો મટ્ટો, દંસણમટ્ટસ્સ નત્થિ નિવ્વાણં ।

સિજ્ઞાંતિ ચરણરહિયા, દંસણરહિયા ન સિજ્ઞાંતિ ॥૧૭૩॥

સમક્રિત દર્શનથી જે ભ્રષ્ટ (રહિત) હોય તેને જ ખરો ભ્રષ્ટ કહેવો, કેમકે સમક્રિત દર્શનથી ભ્રષ્ટ થયેલાને નિર્વાણ (મોક્ષ) પ્રાપ્ત થતું જ નથી. કદાચ ચારિત્ર રહિત હોય તે અર્થાત દ્રવ્ય-ચારિત્ર વિનાનો (ભાવચારિત્રવાળો) સિદ્ધ થઈ શકે છે, પરંતુ જે સમક્રિત દર્શનથી રહિત હોય તે કદાપિ સિદ્ધ થઈ શકતા જ નથી. ૧૭૩

૧૧૪ સુપાત્ર દાનનું ફળ.

આરુગ્ગં સોહગ્ગં, આણેસરિયં મણિચ્છિઓ વિહવો ।
સુરલોયસંપયા વિ ય, સુપત્તદાણાઙ્ગદુમ્મફલા ॥૧૭૪॥

આરોગ્યતા, સૌભાગ્ય, આજ્ઞાવાળું ઐશ્વર્ય, મનવાંચ્છિત વૈભવ તથા દેવલોકની સંપદા-એ સર્વ સુપાત્રદાનાદિ વૃક્ષનાં ફળો છે. ૧૭૪. (સુપાત્રદાન પરંપરાએ મોક્ષ પણ આપે છે.)

દાણં સોહગ્ગકરં, દાણં આરુગ્ગકારણં પરમં ।
દાણં ભોગ્ગનિહાણં, દાણં ઠાણં મુણ્ણાણં ॥ ૧૭૫ ॥

દાન એ સૌભાગ્યને કરનારું છે, દાન ઉત્કૃષ્ટ આરોગ્યનું કારણ છે, દાન એ ભોગનું નિધાન છે અને દાન એ ગુણના સમૂહોનું સ્થાન છે. ૧૭૫.

દાણેણ ફુરઙ્ગ કિત્તી, દાણેણ ય હંતિ નિમ્મલા કંતિ ।
દાણાવજ્જિયંહિયઓ, અરિણો વિ ય પાણિયં વહઙ્ગ ॥૧૭૬॥

દાનવડે કીર્તિ ફેલાય છે, દાનવડે નિર્મળ કાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે, દાનવડે જેનાં દુઃખ વશ થયાં છે એવા શત્રુઓ પણ પોતાને ત્યાં પાણી ભરે છે, એટલે દાનથી વશ થયેલા શત્રુઓ પણ પોતાના કિંકર જેવા થઈ જાય છે. ૧૭૬.

૧૧૫ દાનના ભેદ તથા તેનું કૃણ.

અમયં સુપત્તદાણં, અણુકંપા ઉચ્ચિય કિત્તિદાણં ચ ।
દુન્નિ વિ મુક્ત્વો ભણિઓ, તિન્નિ વિ ભોગાઇયં દિંતિ ॥૧૭૭॥

અભયદાન ૧, સુપાત્રદાન ૨, અનુકંપાદાન ૩, ઉચ્ચિતદાન ૪,
અને કીર્તિદાન ૫-આ પાંચ પ્રકારના દાનમાંથી પહેલા બે દાનથી
મોક્ષ મળે એમ કહ્યું છે અને પાછળના ત્રણ દાન ભોગાદિક આપ-
નારાં કહ્યાં છે. ૧૭૭.

૧૧૬ મનના વ્યાપારની મુખ્યતા.

મળવાવારો ગરુઓ, મળવાવારો જિણેહિ પળ્ણત્તો ।
અહ નેહ સત્તમાણ, અહવા મુક્ત્વં પયાસેહ ॥ ૧૭૮ ॥

સર્વ વ્યાપાર કરતાં મનનો વ્યાપાર મોટો છે, કેમકે મનનો
વ્યાપારજ તંદુલ મત્સ્ય વિગેરેની જેમ પ્રાણીને સાતમી નરકે પણ
લઈ જાય છે, અથવા પ્રસન્નચંદ્ર-રાજર્ષિની જેમ મોક્ષ પણ પ્રકાશે
છે-આપે છે, એમ જિનેશ્વરે કહ્યું છે. ૧૭૮.

૧૧૭ મહાવીર સ્વામીના મુખ્ય દશ શ્રાવકોનાં નામ.

આણંદ૧ કામદેવે૨, ચુલણિપિયા૩ તહ ય સુરાદેવે૪ ।
ચુલ્હસય૫ કુંડકોલિય૬, સદ્દાલપુત્તો૭ ય નાયવ્વો ॥૧૭૯॥
અટ્ટમો ય મહાસયગો૮, નવમો ય નંદિણીપિયા૯ ।
તેતલિપિયા૧૦ ય દ્સમો, ણ્યાહ સઢ્ઢાણ નામાહં ॥૧૮૦॥

આણંદ ૧, કામદેવ ૨, ચુલણીપિતા ૩, તથા સુરાદેવ ૪,
ચુલ્હસતક ૫, કુંડકોલિક ૬, સદ્દાલપુત્ર ૭, આઠમો મહાશતક ૮,
નવમો નંદિનીપિતા ૯ અને દશમો તેતલીપિતા ૧૦-આ દશ મહા-
વીર સ્વામીના મુખ્ય શ્રાવકોનાં નામ છે. ૧૭૯-૧૮૦.

११८ आनंदादिक श्रावकेनां निवासस्थान.

वाणियगामं १ चंपा २, दुवे वाणारसी य नयरीए ३-४ ।

आलंभिया ५ य पुरवर, कंपिल्लपुरम्मि ६ बोधव्वं ॥१८१॥

पोलासं ७ रायगिहं ८, सावत्थीपुरी य दुन्नि उप्पन्ना ९-१० ।

एष उवासगाणं, गामा खलु होंति बोधव्वा ॥ १८२ ॥

आणुंदतुं निवासस्थान वाण्डिय गाम १, कामदेवनी चंपा-
नगरी २, युलनीपिता अने सुरादेवनी वाणारसी नगरी. ३-४,
युल्लशतकनी आलंभिका नगरी ५, कुंडकोलिकतुं कंभिल्यपुर आणु-
पुं ६, सदासपुत्रतुं पोलासपुर ७, महाशतकतुं राजगृह ८, तथा
नंदिनीपिता अने तेतलीपिता अये अश्रावस्ति नगरीमां उत्पन्न
थया हता. ९-१०-आ प्रभाणुं दशे श्रावकेना गामे छे अम
आणुपुं. १८१-१८२.

११९ दशे श्रावकेनी स्त्रीयानां नाम.

सिवनंद १ भद्द २ सामा ३,

धण ४ बहुल ५ पुसणि ६ अग्गिमित्ता ७ य ।

रेवइ ८ य अस्सणी ९ तह,

फग्गुणि १० भज्जाण नामाणि ॥ १८३ ॥

आनंदने शिवानंदा नामनी स्त्री हती १, कामदेवने लद्दा
२, युलनीपिताने श्यामा ३, सुरादेवने धन्या ४, युल्लशतकने अहुला
५, कुंडकोलिकने पूषा ६, सदासपुत्रने अग्निमित्रा ७, महाशतकने
रेवती ८, नंदिनीपिताने अश्विनी ९ अने तेतलीपिताने
इन्दुनी नामनी लार्या हती १०. आ प्रभाणुं तेमनी लार्यायानां
नाम छे. १८३.

૧૨૦ આનંદાદિક શ્રાવકોને ઉપસર્ગ વિગેરે.

ઓહિનાળ૧ પિસાણ૨, માયા૩ વાહી૪ ધળ૫ ઉત્તરિજ્ઞે૬ ય ।
મજ્ઞાઇસુયા૭ તહ, દુઘ્વયા૮ નિરુવસગયા તિન્નિ ॥૧૮૪॥

પહેલાને અવધિજ્ઞાન થયું છે. ૧, બીજાને પિશાચથી ૨, ત્રીજાને માતાથી ૩, ચોથાને વ્યાધિથી ૪, પાંચમાને ધનથી ૫, છઠ્ઠાને ઉત્તર દેવાથી ૬, સાતમાને ભાર્યાદિથી ૭ અને આઠમાને દુર્વૃત્તા સ્ત્રીથી ૮-એમ સાત શ્રાવકને એ અનુક્રમે ઉપસર્ગો થયા છે અને છેલ્લા બેને તથા પહેલા આનંદ મળી ત્રણને ઉપસર્ગ થયા નથી. ૧૮૪. (આનંદ શ્રાવકને અને છેલ્લા બે શ્રાવકને મળી ૩ ને ઉપસર્ગો થયા નથી. આનંદને અવધિજ્ઞાન થયેલ છે.)

શ્રી વર્ધમાન દેશના વિગેરેમાં જોતાં આનંદ પછીના છ શ્રાવકોને દેવોએ ઉપસર્ગ કર્યા છે, અને આઠમા મહાશતકને તેની ભાર્યાએ ઉપસર્ગ કર્યા છે. આ ગાથામાં દેવ શિવાય જૂદાં જૂદાં નામ લખ્યાં છે તેના હેતુ આ પ્રમાણે સંભવે છે-બીજા કામ-દેવ શ્રાવકને દેવે પિશાચરૂપે ઉપદ્રવ ધણો કર્યો હતો તેથી ત્યાં પિશાચ શબ્દ લખ્યો છે. ત્રીજા ચુલનીપિતા પાસે તેના પુત્રને માર્યા છતાં તે ક્ષોભ પામ્યો નહીં એવટે તેની માતાને મારવાનો ઉપસર્ગ કર્યો ત્યારે તે ક્ષોભ પામ્યો તેથી ત્યાં માતા શબ્દ લખ્યો છે. ચોથા મુરહવ બીજા સર્વ ઉપદ્રવોથી ક્ષોભ પામ્યો નહીં, એવટ તેના શરીરમાં વ્યાધિ ઉત્પન્ન કરવાનું કહ્યું ત્યારે ક્ષોભ પામ્યો, તેથી ત્યાં વ્યાધિ શબ્દ લખ્યો છે. પાંચમો ચુલશતક બીજા ઉપસર્ગોથી ક્ષોભ પામ્યો નહીં, એવટ તારૂં સર્વ ધન લઇને નાંખી દઈશ એમ કહી સર્વ ધન દેવતાએ તેની પાસે લાવી તે લઈ જાય છે એમ તેને દેખાડ્યું ત્યારે તે ક્ષોભ પામ્યો, તેથી ત્યાં ધન શબ્દ લખ્યો છે. છઠ્ઠા કુંડકોલિકને ગોશાળકમતિદેવે ગોશાળાનો ધર્મ અંગીકાર કરવાનું કહ્યું અને તેના ધર્મની પ્રશંસા કરી છતાં તે ક્ષોભ પામ્યો નહીં અને ઉલટો તે દેવને ચુકિતથી ઉત્તર આપી જતી લીધો, તેથી ત્યાં ઉત્તર શબ્દ લખ્યો છે. સાતમો સદાલપુત્રમંપોતાના પુત્રોના

મરણથી ક્ષોભ પામ્યો નહીં, પણ છેવટ તેની સ્ત્રીને મારવાનો ઉપ-
સર્ગ કર્યો ત્યારે તે ક્ષોભ પામ્યો, તેથી ત્યાં ભાર્યાદિસુતા શબ્દ
લખ્યો છે. અને આઠમા મહાશતકને કોઈ દેવે ઉપસર્ગ કર્યો નથી,
પરંતુ તેની દુષ્ટ (લંપટ) ભાર્યા રેવતીએ ઉપસર્ગ કર્યા છે, તેમાં
છેવટ સુધી ક્ષોભ પામ્યો નથી, પરંતુ અવધિજ્ઞાનથી રેવતીનું સ્વરૂપ
જાણીને તેણીને દુર્ગતિમાં જવાનું દુર્વચન કહ્યું હતું. તેથી શ્રી
ગૌતમસ્વામીના કહેવાથી તે દુર્વચનની તેણે આલોચના લીધી
હતી વિગેરે. અહીં ગાથામાં દુવ્વયા શબ્દ લખ્યો છે તે ઉપરથી
દુર્વૃત્તા (દુરાચરણી) ભાર્યા સમજવી. એ દુવ્વયા શબ્દનો ખીજો
અર્થ દુર્વચન પણ થઈ શકે છે. નવમા અને દશમા શ્રાવકને ઉપ-
સર્ગ થયાજ નથી.

૧૨૧ આણંદાદિક શ્રાવકોના ગોકુળની સંખ્યા.

ચાલીસ૧ સદ્વીર અસી૩૩,

સદ્વી૪ સદ્વી૫ ચ સદ્વી૬ દસસહસ્સા ૭ ।

અસી૬૮ ચત્તા૧ ચત્તા૧૦, ચઉપ્પયાણં સહસ્સાણં ॥૧૮૫॥

આણંદને ચાળીશ હજાર ગાયો હતી ૧, કામદેવને સાઠ હજાર
૨, ચુલનીપિતાને એંશી હજાર ૩, સુરદેવને સાઠ હજાર ૪, ચુલ્લ-
શતકને સાઠ હજાર ૫, કુંડકોલિકને સાઠ હજાર ૬, સદ્દાલપુત્રને દશ
હજાર ૭, મહાશતકને એંશી હજાર ૮, નદિનીપિતાને ચાળીશ
હજાર ૯ અને તેતલીપિતાને ચાળીશ હજાર ચતુષ્પદ એટલે ગાયો
હતી. ૧૦ (દશ હજાર ગાયોનું એક ગોકુળ કહેવાય છે.) ૧૮૫.

૧૨૨ આણંદાદિક શ્રાવકોના ધનની સંખ્યા.

બાર૧ ટ્વારસ૨ ચઉવીસ૩, તિવિહમટ્વાર૬ તહ ચ તિન્નેવ૭।

સઠ્વણે ચઉવીસં૮, બારસ૧ બારસ૧૦ કોડીઓ ॥૧૮૬॥

આણંદને બાર કરોડ સુવર્ણ-સોનામહોર પ્રમાંણુ દ્રવ્ય હતું
૧, કામદેવને અઠાર કરોડ ૨, ચુલની પિતાને ચોવીસ કરોડ ૩,

સુરાદેવ, ચુદ્દલશતક અને કુંડકોલિક એ ત્રણને અઠાર અઠાર કરોડ ૬, સદ્દાલપુત્રને ત્રણ કરોડ ૭, મહાશતકને ચૌવીશ કરોડ ૮, નંદિનીપિતાને આર કરોડ ૯ અને તેતલીપિતાને આર કરોડ સુવર્ણ હૃતં. ૧૦. ૧૮૬.

૧૨૩ આણુંદાદિક શ્રાવકોએ ભોગોપભોગ-
પરિભાણ વ્રતમાં કરેલ નિયમ.

उल्लवणं१ दंतवणं२,

फले३ अर्द्धभगणे४ वट्टणे५ सणाणे६ य ।

वत्ये७ विलेवणे८ पुष्पे९,

आभरण१० धूप११ पेयाइ१२ ॥ ૧૮૭ ॥

भक्खो१३ यण१४ सूप१५ घण१६,

सागे१७ माहुर१८ जम्मण१९ पाणे२० य ।

तंबोलेर१ इगवीसं,

आणंदार्इण अभिग्गहा ॥ ૧૮૮ ॥

ઉલ ઉતારવા માટે જેઠીમધતું કાષ્ટ ૧, દાંત સાફ કરવા માટે મહુડાતું દાતણ ૨, મસ્તક સાફ કરવા માટે આમળાતું ફળ ૩, અભ્યંગન માટે શતપાક અને સહસ્રપાક તેલ ૪, ઉદ્ધર્તન માટે મુગંધી ચૂર્ણ ૫, સ્નાન માટે આંઠ ઘડા પાણી ૬, શરીરે ઓદ-
વાતું એક રેશમી વસ્ત્ર તથા ઐ સુંતરાઉ વસ્ત્ર ૭, કેસર, ચંદન,
કસ્તૂરી વિગેરે મુગંધી પદાર્થતું વિલેપન ૮, પુષ્પમાં કમળતું પુષ્પ
અને માલતીની માળા ૯, આભરણમાં ચિત્ર વિનાના ઐ કુંડલ
અને એક નામાંકિત મુદ્રિકા ૧૦, ધૂપમાં અગર અને તુરુકનો ધૂપ
૧૧, પેયામાં મમ અને ચોખ્ખાની પેયા ૧૨, ભક્ષ્યમાં ખાંડ પાયેલા
ઘેખર ૧૩, ઓદનમાં કમોદના ચોખ્ખા ૧૪, કકોળમાં મગ, અડદ અને
ચણાની દાળ ૧૫, ઘૃતમાં શરદ્દન્નકુતમાં થયેલું ગ્ણયતું ધી ૧૬,

शाकभां रायडोडी, आभणा अने अगधीयो (अथवा चंयु, भंडु-
डिका अने सोवस्ति) १७, इणभां पदलंक अने भीदी विगेरेनां
मधुर इण १८, नभलुभां वडा अने पूरुणु १९, पाणीभां आकाशथी
पडेणुं नण २०, तांथूलभां नयइण, कंडोल, कपूर, अेलयी अने
लविंग-अे पांच सुगंधीवाणुं नागरवेदी पान २१-आ अेकवीश
नतना अलिअहो आनंदादिक दशे श्रावकेना नलुवा. लोगापलोग
प्रतभां उपर कहेदी वस्तुअेन मात्र वापरवी; भीलु सर्व वस्तुने
त्याग कर्यो हुतो अेम समजयुं. १८७-१८८.

१२४ पहेला आणुंद अने आठमा महाशतकने
थयेल अवधिज्ञाननुं प्रमाणु.

उड्डं सोहम्मसुरे, लोलुय नरण अहे य उत्तरे हिमवं ।
पंचसयं तिदिसाए, ओही आणंदसयगस्स ॥१८९॥

उंचे सुधर्मा देवलोड सुधी, नीचे लोलुक नामना नरकना
पाथडा सुधी, उत्तर दिशाभां हिमवत पर्वत सुधी, तथा आकीनी
त्रणु दिशा अेठले पूर्व, दक्षिण अने पश्चिम दिशाअे पांचसो
पांचसो योजन सुधी (लवणसमुद्रभां) देभी शके अेयुं आनंद
तथा महाशतकने अवधिज्ञान थयुं हुतुं. १८९.

१२५ श्रावकनी अय्यार प्रतिमा.

दंसण१ वयर सामाइय३,

पोसह४ पडिमा५ य बंभ६ सच्चित्ते७ ।

आरंभ८ पेस९ उद्विड्ड-वज्जण१० समणभूए११ अ ॥१९०॥

दर्शन प्रतिमा १, प्रत २, सामायिक ३, पौषध ४, कायोत्सर्ग
प्रतिमा ५, अहयर्थ ६, सचित्त त्याग ७, आरंभ त्याग ८,
अेभ्य त्याग ९, उद्विष्ट त्याग १० अने अभलुभूत ११-आ अय्यार
प्रतिमा श्रावकने वहन करवानी होय छे.

विवरण—एक मास सुधी-सभकितने विषे अतिथार रहित-
 पखे वर्ततां त्रिकाण जिनपूज करवी अे पहुली दर्शन प्रतिमा
 १, पहुली प्रतिमानी किया सहित अे मास सुधी अतिथार रहित
 शुद्ध पांच अखुवतो पाणवा अे णीण व्रतप्रतिमा २, पहुली
 अने प्रतिमानी किया सहित त्रण मास सुधी सांज सवार अे वार
 शुद्ध सामायिक करे ते त्रीण सामायिक प्रतिमा ३, पूर्वनी किया
 सहित वार मास सुधी वार अथवा छ पर्व तिथिअे (अष्टमी, यतु-
 र्दशी, पूर्णिमा ने अभावारयाअे-अे अे अष्टमीअे ने अे यतुर्दशीअे
 करे तो छ तिथिअे पौसहु थाय.) वार प्रकारनो सर्वथा पौषध आः
 पहोरनो अहणु करे ते चौथी पौषध प्रतिमा ४, पूर्व किया सहित
 पांच मास सुधी शुद्ध चित्तवाणो, स्नान रहित, प्रासुक भोजन
 करनार, द्विसे सर्वथा अह्नयर्थ पाणनार अने रात्रिअे पौतानीज
 म्नीने विषे पण परिमाणु करनार आवक वार अथवा छ पर्व तिथिअे
 पौषध अहणु करी आणी रात्रि प्रतिमापखे अेटले कायोत्सर्गे रहे
 ते पांचमी प्रतिमा प्रतिमा अथवा कायोत्सर्ग प्रतिमा ५, पूर्वनी
 सर्व किया सहित छ मास सुधी सर्वथा अह्नयर्थ पाणे ते छठी
 अह्नयर्थ प्रतिमा ६, पूर्वनी किया सहित सात मास सुधी सर्व
 सचित्तनो त्याग करे ते सातमी सचित्त त्याग प्रतिमा ७, पूर्वोक्त
 किया सहित आः मास सुधी पौते आरंल सभारंल न करे ते
 आःमी आरंलत्याग प्रतिमा ८, पूर्वोक्त किया सहित नव मास
 सुधी णीज पासे पणु आरंल न करावे ते नवमी प्रेष्यत्याग प्रतिमा
 ९, पूर्वोक्त किया सहित दश मास सुधी पौताने उदेशीने करेला
 आहारनो त्याग करे, भस्तके शिआ राअे अथवा मुंडन करावे,
 धननो पणु त्याग करे ते दशमी उद्दिष्टत्याग प्रतिमा १०, तथा अज्यार
 मास सुधी भस्तके लाय करे अथवा मुंडन करावे, रणेहरणु धारणु
 करे, परिअहुमां आहार माटे पात्रांज राअे अने “ प्रतिमाने
 पहन करनारा अने (आवकने) लिक्षा आपो.” अे अ कही पौतानी
 अतिने विषे लिक्षा लेवा विचरे, ते अज्यारमी अमणुभूत प्रतिमा
 कहेवाय छ. ११. १८०. (आ अज्यारे प्रतिमामां अतिथार लगाउता
 नथी अने कोर् प्रकरना आगार पणु हौता नथी.)

૧૨૬ આણંદાદિક શ્રાવકોનું પ્રતિભાવહન તથા
પરલોકગમન.

इकारस पडिमाओ, वीसं परियाओ अणत्सणं मासे ।
सोहम्मे चउ पलिया, विदेहे सिज्झइस्संति ॥ १९१ ॥

ઉપર કહેલી અગ્યારે પ્રતિભાવો આનંદાદિક દશે શ્રાવકોએ વહન કરી હતી, સર્વેએ વીશ વર્ષ દેશવિરતિ પાળી હતી, સર્વેએ છેવટે એક માસનું અનશન કર્યું હતું અને સર્વે સૌધર્મ દેવલોકમાં ચાર પદ્યોપમના આયુષ્યવાળા દેવપણે ઉપજ્યા છે, ત્યાંથી ચ્યવી સર્વે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ સિદ્ધિપદને પામશે. ૧૯૧.

૧૨૭ આનંદાદિક શ્રાવકો પહેલા દેવલોકમાં કયા
કયા વિમાનમાં ઉપજ્યા છે ?

अरुणे १ अरुणाभे २ खलु,
अरुणप्पह ३ अरुणकंत ४ सिद्धे ५ य ।
अरुणज्झय ६ रुयए ७,
सयमवडंसे(वडिंसए) ८ एगथे ९ कीले १० ॥१९२॥

અરુણ વિમાન ૧, અરુણાલ વિમાન ૨, અરુણપ્રલ વિમાન ૩, અરુણકાંત વિમાન ૪, અરુણસિદ્ધ વિમાન ૫, અરુણધ્વજ વિમાન ૬, અરુણરુચિ વિમાન ૭, અરુણાવતંસક વિમાન ૮, અથેર વિમાન ૯ અને કીલ વિમાન ૧૦-આ દશે વિમાનમાં અનુક્રમે આનંદાદિક દશે શ્રાવકો ઉત્પન્ન થયા છે. ૧૯૨. (આ નામોમાં ૯ મું, ૧૦ મું નામ ગાથામાં અશુદ્ધ લાગે છે તે અને વર્ષમાન-દેશનામાં અરુણપ્રલ છે. ખીજા નામોમાં પણ કેટલાક નામો તેની સાથે મળતા આવતા નથી.)

(८५)

१२८ साम्नायिकभां वर्णवाना अत्रीश द्रोषो पैत्री

प्रथम कायाने लगता १२ द्रोष.

पल्हत्थी१ अधिरासण२, दिसिपरिवत्तिय३ कज्ज४ वट्ठंभे५
अइअंगवग्गणागण६,

आलस७ करकड८ मले९ कंडू१० ॥१९३॥

विस्सामण११ तह उंघण१२,

इय बारस दोसवज्जियं जस्स ।

कायसामाइयं सुद्धं, एगविहं तस्स सामइयं ॥ १९४ ॥

पलांडी वाणवी (पुगपर पुग अडाववा अथवा पुग आंधीने
पेसवुं ते) १, आसननी अस्थिरता २, पेठकनी दिशा इरेववी ३,
आरंभतुं कार्यं करवुं ४, लीत आदिकने टेके (ओडींगणु) द्रोषो
५, शरीरने अत्यंत भरउवुं ६, आणस आवुं ७, करकडा मोणवा ८,
शरीरने भेद उतारवो ९, शरीरने अणवाणवुं १०, शरीरने
यांपवुं-यंपाववुं ११ तथा सुवुं के उंघवुं १२-आ आर द्रोष
रहित जेवुं शुद्ध सामायिक छाय तेने अेक प्रकारवुं (कायाअे
करीने) शुद्ध सामायिक छे अेम जणवुं. १९३-१९४.

१२९ वयन संअंधी १० द्रोष.

कुब्बयण१ सहस्सकारो२,

लोडण३ अहच्छंदवयण४ संखेवो५ ।

कलहो६ विग्गह७ हासो८,

तुरियं च गमणागमणाइ ९-१० ॥१९५॥

વજ્જિયં દોસદસયં, વયણભવં જો નરો સમિઈઓ ।
તં તાણ વયણસુદ્ધં, દુવિહં સામાઈયં નેયં ॥ ૧૧૬ ॥

કુત્સિત-અસત્ય વચન ઝોલવું ૧, સહસાત્કારે-વિના વિચારે ઝોલવું ૨, ફરતું ફરતું ઝોલવું ૩, સ્વચ્છંદપણે ઝોલવું ૪, કોઈ ન સમજે તેવું સંક્ષેપથી ઝોલવું ૫, કલહ થાય તેવું ઝોલવું ૬, વિગ્રહ (શુદ્ધ) થાય તેવું ઝોલવું ૭, હાંસી મશકરીતું વચન ઝોલવું અથવા પોતે હસવું ૮, જલદી જવાતું કહેવું ૯ તથા જલદી આવવાતું કહેવું ૧૦-વચનથી ઉત્પન્ન થતા આ દશ દોષોને વર્ણને જે પુરૂષ સામાયિક કરે છે, તેને વચનની શુદ્ધિ હોવાથી તેવું દ્વિવિધ-કાયા અને વચન એ એ પ્રકારે શુદ્ધ સામાયિક જાણવું. ૧૯૫-૧૯૬.

૧૩૦ મન સંબંધી ૧૦ દોષ.

અવિવેઓ ૧ જસકિત્તી ૨,
લાભત્થી ૩ ગઠ્ઠ ૪ મય ૫ નિયાણત્થી ૬ ।
સંસય ૭ રોસ ૮ અવિણીઓ ૯,
મત્તિચુઓ ૧૦ દસ ચ માણસિયા ॥ ૧૧૭ ॥

વિવેક રહિતપણે કરે ૧, યશકીર્ત્તિને માટે કરે ૨, સાંસારિક લાભને માટે કરે ૩, ગર્વથી કરે ૪, ભયથી કરે ૫, નિયાણાને અર્થે કરે ૬, ફળના સંશયયુક્ત કરે ૭, ક્રોધથી કરે ૮, અવિનયથી કરે ૯ તથા ભક્તિ રહિતપણે કરે ૧૦-આ મન સંબંધી સામાયિકના દશ દોષ છે. ૧૯૭.

વત્તીસદોસરહિયં, તણુવયમણસુદ્ધિસંભવં તિવિહં ।
જસ્સ હવઈ સામાઈયં, તસ્સ ભવે સિવસુહા લચ્છી ॥ ૧૧૮ ॥

ઉપર કહેલા કુલ બત્રીશ દાષ રહિત શરીર, વચન અને મનની શુદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયેલું ત્રિવિધ શુદ્ધ સામાયિક જેનું હોય, તેને મોક્ષસુખની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૮૮.

સો વર્ષના ચારિત્ર પર્યાયનું દશ કેડાકેડ પલ્લોપમ એટલે એક સાગરોપનું ફળ કલ્પીને તે અનુસારે ૧ વર્ષ, ૧ માસ ને ૧ દિવસનો વિભાગ પાડતાં આવતું આઠ પહોરના પૌષ્ઠનું ફળ આ પ્રમાણે—

૧૩૧ એક પોસહનું ફળ.

સગવીસ ય કોડિસયા, સત્તહુત્તરિ કોડિ લક્ષ્વ સહસા ય ।
સત્તસયા સત્તહુત્તરી, નવ ભાગા સત્ત પલિયસ્સ ॥૧૯૯॥

સતાવીશ સો કરોડ, સીતોતેર કરોડ, સીતોતેર લાખ, સીતોતેર હજાર, સાત સો સીતોતેર પલ્લોપમ અને એક પલ્લોપમના નવીયા સાત ભાગ એટલે કે ૨૭૭૭ ૭૭ ૭૭ ૭૭ ૭૭ ૭૭ પલ્લોપમ, એટલું દેવનું આયુષ્ય એક વખત આઠ પહોરનો પૌષ્ઠ કરનાર પાંધે છે. ૧૯૯

આ ફળ સામાયિકના ફળ કરતાં ૩૦ ગણું છે અને એક માસના ચારિત્રના ફળ કરતાં ત્રીશમે ભાગે છે. બાર માસના ચારિત્રનું મધ્યમ ફળ દશ લાખ કેડા પલ્લોપમનું ધારીને તેના બારમા ભાગે માસિક ફળ ને તેને ત્રીશમે ભાગે આઠ પહોરના પોસહનું ફળ, તેને ત્રીશમે ભાગે સામાયિકનું ફળ તે આ પ્રમાણે:—

૧૩૨ એક સામાયિકનું ફળ.

બાળવર્ઙ કોડીઓ, લક્ષ્વા ગુણસદ્ધિ સહસ પળવીસા ।
નવ સય પળવીસાઈ, સતિહા અડ ભાગ પલિયસ્સ ॥૨૦૦॥

એક સામાયિક કરનાર બાણું કરોડ, આગણુસાઠ લાખ, પચીશ હજાર, નવસો ને પચીશ પલ્લોપમ તથા એક પલ્લોપમના

એક તૃતિયાંશ અધિક આઠ ભાગ એટલે દરપદરપદરપ દૃ ૩ પદ્યો-
પમનું દેવાયુ ખાંધે છે. ૨૦૦. (એક પદ્યોપમના નવ ભાગ કરીએ
એવા આઠ ભાગ ને એક તૃતિયાંશ એટલું વધારે સમજવું).

૧૩૩ સામાયિકનું માહાત્મ્ય.

દિવસે દિવસે લક્ષ્વં, દેઙ્ગ સુવણ્ણસ્સ ઠાંડિયં ઈગો ।
ઇયરો પુણ સામાઇયં, કરેઙ્ગ ન પુહ્પ્પ્પ્પ તસ્સ ॥૨૦૧॥

કોઈ એક પુરૂષ હુમેશાં લાખ ખાંડી^૧ સુવર્ણનું દાન કરે, અને
બીજા કોઈ પુરૂષ એક સામાયિક કરે, તો તે સુવર્ણદાન કરનાર
આ સામાયિક કરનારના ફળને પહોંચતો (પામતો) નથી. ૨૦૧.
આ સામાયિક પૂર્વે કહેલા બત્રીશ દાપ વિનાનું ત્રિકરણ શુદ્ધિ-
લાભું સમજવું-

સામાઇયમ્મિ ડ કણ, સમણો ઇવ સાવઓ હવઙ્ગ જમ્હા ।
ઈણ કારણેણં, વહુસો સામાઇયં કુજ્જા ॥ ૨૦૨ ॥

જે કારણ માટે આવક સામાયિક કરે સંતે સાધુ જેવો થાય
છે, તે કારણે કરીને ઘણીવાર સામાયિક કરવું. ૨૦૨. બ્યારે
બ્યારે અવસર મળે ત્યારે ત્યારે સામાયિકમાં સ્થિત થઈ જવું એ
આ ઉપદેશનો સાર છે.

૧૩૪ અરિહંત શબ્દનો અર્થ.

ઇંદિયવિસયકસાયા, પરીસહો વેયણીય ડવસમ્મે ।
ઈણ અરિણો હંતા, અરિહંતા તેણ વુચ્ચંતિ ॥ ૨૦૩ ॥

પાંચ ઈંદ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયો, ચાર કપાય, બાવીશ પરીપહો,
(અસાતા) વેદનીય અને (દેવ મનુષ્ય ને તિર્યચના કરેલા) ઉપસર્ગો-
આ સર્વ શત્રુઓને હણે છે તેથી અરિહંત કહેવાય છે. ૨૦૩.

દંદ્રિયોનાં વિષયો, કષાય પરિસહાદિ બાણીતા હોવાથી તે વિગતથી બતાવ્યા નથી.

૧૩૫ અર્હત્ શબ્દનો અર્થ.

અરહંત (તિ) વંદનનમં—સળાઈ અરહંતિ પૂઅસકારં ।
સિદ્ધિગમણં ચ અરહા, અરહંતા તેણ વુચ્ચંતિ ॥ ૨૦૪ ॥

સુર, અસુર અને નરેન્દ્રાદિકના વંદન તથા નમસ્કારને લાયક છે, તેમના પૂજા સત્કારને લાયક છે, તથા સિદ્ધિમાં જવાને લાયક છે, તેથી અર્હત કહેવાય છે. ૨૦૪. આ ગાથામાં બતાવેલી ચોખ્ખતાઓ સિદ્ધ થયેલી છે.

૧૩૬ અરહંત શબ્દનો અર્થ.

અચ્ચંતં દહુમ્મિ ય, વીયમ્મિ અંકુરો જહા ન રુહ્ણ ।
દહુમ્મિ કમ્મવીણ, ન રુહ્ણ ભવંકુરો ય તહા ॥૨૦૫॥

જેમ ધાન્યાદિકનું બીજ અત્યંત બળી જવાથી તેમાંથી અંકુર ઉગતા નથી, તેમ કર્મરૂપી બીજ અત્યંત બળી જવાથી ભવરૂપી અંકુર ઉગતા નથી, તેથી અરહંત પણ કહેવાય છે. (આ રીતે અરિહંત, અર્હત ને અરહંત શબ્દના અર્થ બાણવા.) ૨૦૫.

૧૩૭ અઢાર દોષરહિત અરિહંતને નમસ્કાર.

(અઢાર દોષના નામ સાથે.)

અન્નાણ ૧ કોહ ૨ મય ૩ માણ ૪,

લોહ ૫ માયા ૬ રહ ય ૭ અરહ ૮ ય ।

નિદ્દા ૯ સોય ૧૦ અલિયં ૧૧,

ચોરિયા ૧૨ મચ્છર ૧૩ મયાઈ ૧૪ ॥૨૦૬॥

પાણીવહ ૧૫ પેમકીલા ૧૬,

પસંગ ૧૭ હાસાઈ ૧૮ જસ્સ ઇ દોસા ।

અઢારસ્સ વિ નઢા, નમામિ દેવાહિદેવં તં ॥ ૨૦૭ ॥

અજ્ઞાન ૧, ક્રોધ ૨, મદ ૩, માન ૪, લોભ ૫, માયા ૬, રતિ ૭, અરતિ ૮, નિદ્રા ૯, શોક ૧૦, અલીક (મૃષા) ૧૧, ચોરી ૧૨, મત્સર ૧૩, ભય ૧૪, પ્રાણીવધ ૧૫, પ્રેમક્રીડા ૧૬, દ્રવ્યાદિકનો પ્રસંગ ૧૭ અને હાસ્યાદિક ૧૮-આ અઢારે દોષ જેના નાશ પામ્યા છે તે દેવાહિદેવને હું નમસ્કાર કરું છું. ૨૦૬-૨૦૭. (આમાં ૧ અજ્ઞાન, ૪ કપાય, ૨ મદ ને મત્સર, ૫ પ્રાણી-વધાદિ, ૫ હાસ્યાદિ ને ૧ નિદ્રા. મળી ૧૮ કહ્યા છે.)

૧૩૮ અરિહંતના આઠ પ્રાતિહાર્ય.

કંકેલી? કુસુમવુઢીર, દિવ્વજ્ઞુણિર ચામરાસનાઈ ૪-૫ ચ ।

ભામંડલ ૬ મેરિ ૭ છત્તં, જયંતિ જિણપાઢિહેરાઈ ॥ ૨૦૮ ॥

કંકેલી (અશોક વૃક્ષ) ૧, પુષ્પવૃષ્ટિ ૨, દિવ્યધ્વનિ ૩, ચામર ૪, સિંહાસન ૫, ભામંડલ ૬, મેરી (દેવદુંડુભિ) ૭ તથા છત્રત્રય ૮-એ આઠ જિનેન્દરનાં પ્રાતિહાર્ય જયવંતા વર્તે છે. ૨૦૮. (સમ્ભવસરણમાં તો આ ૮ હોય છે, પણ સમ્ભવસરણ ન થાય ત્યાં પણ આ આઠ પ્રાતિહાર્ય તો કાયમ હોય છે.)

૧૩૯ દેવપરની શ્રદ્ધાની શ્રેષ્ઠતા.

જઈ ન કુણસિ તવચરણં,

ન પઢસિ ન ગુણસિ ન દેસિ તો દ્વણં ।

તા ઇચ્છિયં ન સક્કસિ, જં દેવો ઇક્ક અરિહંતો ॥ ૨૦૯ ॥

જે કદાચ તું તપનું આચરણ (ચારિત્ર) ન કરી શકે, શાસ્ત્રો-
બ્યાસ ન કરી શકે, ભણેલું ગણી ન શકે (સંભારી ન શકે), દાન
દઈ ન શકે, તો પણ હે છવ ! શું તારી આટલી પણ શક્તિ
નથી કે- 'એક ચરિહંત દેવ જ સત્ય છે' આટલી દેવપરની દૃઢ
શ્રદ્ધા રાખી શકે ? જે આટલી શ્રદ્ધા હોય તો પણ તે આત્માને
હિતકારક છે. (તારનાર થાય છે.) ૨૦૯.

૧૪૦ જિનેશ્વરની આજ્ઞા ન પાળવાથી થતું ફળ.

જહ નરવર્ડેણ આણં, અઙ્કમંતા પમાયદોસેણં ।
પાવંતિ બંધ વહ રોહ-છિજ્જ મરણાવસાણાંઈ ॥૨૧૦॥
તહ જિણવરાણ આણં, અઙ્કમંતા પમાયદોસેણં ।
પાવંતિ દુગ્ગણપહે, વિણિવાય સહસ્સકોડીઓ ॥ ૨૧૧ ॥

જેમ કોઈ મનુષ્ય પ્રમાદના દોષથી રાજની આજ્ઞાનું ઉલ્લં-
ઘન કરે તો તે બંધ, પ્રહારાદિવડે વધ, નિરોધ, છેદ અને મરણ
પર્યંતના દુઃખને પામે છે; તેમ જો કોઈ પ્રાણી પ્રમાદના દોષથી
જિનેશ્વરની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરે છે તે દુર્ગતિના માર્ગમાં
હજારો કરોડો દુઃખોને પામે છે. (દુર્ગતિમાં જઈને પારાવાર દુઃખો
સહન કરે છે.) ૨૧૦-૨૧૧.

જિણાણાણ કુણંતાણં, નૂણં નિઠ્ઠવાણકારણં ।
સુંદરં પિ સુ (સ) બુદ્ધીણં (એ), સઠ્ઠવં ભવનિબંધણં ॥૨૧૨॥

જિનેશ્વરની આજ્ઞાએ-આજ્ઞા પ્રમાણે કરનારનું સર્વ અનુષ્ઠાન
મોક્ષનું કારણ થાય છે અને જિનેશ્વરની આજ્ઞા વિના પોતાની
બુદ્ધિથી તપસ્યાદિક સુંદર અનુષ્ઠાન કરે તો પણ તે સર્વ સંસારનું
કારણ થાય છે. ૨૧૨.

૧ મરણાઈ વસણાઈ-इतिपाठांतरं युज्यते.

આણાસંકલ્પકારી, જહ્વિ તિકાલં મહાવિમૂર્હસુ (૯) ।
પૂઠ્ઠ (૯૬) વીચરાયં, સવ્વં પિ નિરત્થયં તસ્સ ॥૨૧૩॥

જિનેશ્વરની આજ્ઞાનું ખંડન કરનાર મનુષ્ય જે કદાચ મોટા
વૈભવવડે જિનેશ્વરની ત્રિકાળ પૂજા કરે, તે પણ તેનું તે સર્વ
ધર્મકાર્ય નિરર્થક છે. ૨૧૩.

૧૪૧ સંઘનું લક્ષણ.

इक्रो साहू इक्का, साहुणी सावओ व सट्टी वा ।

આણાજુત્તો સંઘો, સેસો પુણ અટ્ઠિસંઘાઓ ॥ ૨૧૪ ॥

એક જ સાધુ, એક જ સાધ્વી, એક જ શ્રાવક અને એક જ
શ્રાવિકા-જે કદાચ જિનેશ્વરની આજ્ઞાયુક્ત હોય તે તે જ સંઘ છે,
તે સિવાય ખીજા ઘણા હોય તે પણ તે હાડકાંના સંઘ-સમૂહ
છે. તેને-આજ્ઞારહિતને સંઘ કહી શકાતો નથી. ૨૧૪.

૧૪૨ ઇરિયાવહીના મિથ્યાદુષ્ટના ભાંગા.

अभिहयाइहिं गुणिया, पण सहस्स छ सय तीसा य ।

તે રાગદોસદુગુણા, ઇક્કારસ સહસ્સ દોસઠ્ઠા ॥૨૧૫॥

मणवयणकायगुणिया, तित्तीस सहस्स सत्तसय असीया ।

કારણકરણાણુમહૂ, લક્ખ સહસ્સ તિસય ચાલા ॥૨૧૬॥

कालत्तएण गुणिया, तिलक्ख चउसहस्स वीसअहिया य ।

અરિહંતસિદ્ધસાહુ-દેવગુરુઅપ્પસવ્ખીહિં ॥ ૨૧૭ ॥

अट्टारस लक्खाइं, चउवीस सहस्स एक सय वीसा ।

ઈરિયામિચ્છાદુક્કડ-પ્પમાણમેયં સુણ મણિષં ॥ ૨૧૮ ॥

જીવવિચાર પ્રકરણ વિગેરેમાં જીવના પદ્મ ભેદ કહેલા છે, તેને અભિહુયા, વત્તિયા વિગેરે દશ પદ્મવડે ગુણીએ કેમકે એ દશ પ્રકાર વિરાધનાના છે ત્યારે પાંચ હજાર છસો ને ત્રીશ પદ્મ ૩૦ ભેદ થાય છે. તેને રાગ અને દ્રેષ એ બેવડે ગુણતાં અગ્યાર હજાર અસો ને સાઠ ૧૧૨૬૦ ભાંગા થાય છે. તેને મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ યોગે ગુણતાં તેત્રીશ હજાર સાતસો ને એંશી ૩૩૭૮૦ ભાંગ થાય છે. તેને કરવું કરાવવું અને અનુભોદવું એ ત્રણ કરણવડે ગુણતાં એક લાખ એક હજાર ત્રણસો ને ચાલીશ ૧૦૧૩૪૦ ભાંગ થાય છે. તેને ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્ય એ ત્રણ કાળે ગુણતાં ત્રણ લાખ ચાર હજાર અને વીશ ૩૦૪૦૨૦ ભાંગ થાય છે. તેને અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ, દેવ, ગુરૂ અને આત્માની સાક્ષીરૂપ જ્યે ગુણવાથી અઠાર લાખ ચોવીશ હજાર એકસો ને વીશ ૧૮૨૪૨૨૦ ભાંગ થાય છે. આ પ્રમાણે ઈરિયાવહીના મિચ્છામિ દુક્કડ (મિચ્છા-દુક્કટ) ના ભાંગનું પ્રમાણ શ્રુતમાં કહ્યું છે. ૨૧૫-૧૬-૧૭-૧૮.

૧૪૩ કાયોત્સર્ગના યોગણીશ દોષ.

ઘોડગ ૧ લયા ૨ ય સ્વંમે ૩,

કુહુ મારે ૪ ય સવરિ ૫ વહુ ૬ નિયલે ૭ ।

લંબુત્તર ૮ થળ ૯ ઉક્તી ૧૦,

સંજઈ ૧૧ સ્વલિળ ૧૨ વાયસ ૧૩ કવિદ્દે ૧૪ ॥૨૧૧॥

સીસે કંપિય ૧૫ મૂઝ ૧૬, અંગુલિમમુહાઈ ૧૭ વારુણી ૧૮ પેહા ૧૯ ।

નામિકરયલકુપ્પર, ડસારિય પારિયાંમિ થુઈ ॥ ૨૨૦ ॥

ઘોડાની જેમ પગ ઉંચો નીચો કરે તે ઘોડક દોષ ૧, લતાની જેમ કંપે તે લતા દોષ ૨, થાંભલાને ટેકો દે તે સ્તાંભ દોષ ૩,

૧ (મનુષ્યના ૩૦૩, દેવતાના ૧૯૮, નારકીના ૧૪ ને તિર્યચના ૪૮ મળી ૫૬૩ થાય છે.)

લીંત કે માથને ટેકો દે તે કુચ દોષ ૪, લીલાડીની જેમ ગુહસ્થાન
 આગળ હાથ રાખે તે શબ્દરી દોષ ૫, વહુની જેમ મુખપર ઓઢે
 તે વધુ દોષ ૬, ખેડી પહેરેલાની જેમ બન્ને પગ ભેળા રાખે તે નિગડ
 દોષ ૭, ઉત્તરિય વસ્ત્ર લાંબુ રાખે તે લ'બોત્તર દોષ ૮, છાતીને
 ઢાંકે તે સ્તન દોષ ૯, ગાડાની ઉધની જેમ પગ લાંબા રાખે તે ઉઢી
 દોષ ૧૦, સાધવીની જેમ દૃઢયાદિક ઢાંકે તે સંયતી દોષ ૧૧, દિગં-
 ખરની જેમ ઈંચા હાથ રાખે તે ખલિન દોષ ૧૨, કાગડાની જેમ
 દષ્ટિ ફેરવ્યા કરે તે વાંચસ દોષ ૧૩, કોઠની જેમ વસ્ત્રને સંકોચીને
 રાખે તે કપિત્થ દોષ ૧૪, ભૂત વળગ્યાની જેમ મસ્તક ધુણાવ્યા કરે
 તે શિરકુંપિત દોષ ૧૫, મુંગાની જેમ ઈં ઈં કરે તે મૂક દોષ ૧૬,
 હાથની આંગળીએ ગણતરી કરે તે અંગુલિભ્રમિત દોષ ૧૭,
 મદિરા પીનારની જેમ બડબડ તે વ્રાણી દોષ ૧૮ તથા તરશ્યા
 વાનરની જેમ હોઠ હલાવે તે પેહા દોષ ૧૯-આ ઓગણીશ દોષ
 રહિત કાઉસગ કરી, પારીને એ હાથ જોડી નાભિપર બન્ને કોણી
 રાખી થોઈ (સ્તુતિ) કહેવી. ૨૧૯-૨૨૦

૧૪૪ ગુરૂવંદનામાં લાગતા બત્રીશ દોષ.

અળાઢિયં૧ ચ થદ્ધં૨ ચ, પવિદ્ધં૩ પરિપિંડિયં૪ ।
 ટોલગં૫ અંકુસંદં૬ ચેવ, તહા કચ્છભરિંગિયં૭ ॥૨૨૧॥
 મચ્છુવ્વતં ચ૮ મળસા, પુટ્ટં૯ તહ વેડયાવંધં૧૦ ।
 મયસા૧૧ ચેવ મયંતિ૧૨, મિત્ત૧૩ ગારવ૧૪ કારણા૧૫ ।૨૨૨।
 તેણિયં૧૬ પડિણીયં૧૭ ચ, રુદ્ધ૧૮ તજ્જિયં૧૯ મેવયં ।
 સદ્ધં૨૦ ચ હીલિયં૨૧ ચેવ, તહા વિપલિંડં૨૨ ચિયા ॥૨૨૩॥
 વિદ્ધાદિદ્ધં૨૩ ચ તહા, સિંગં૨૪ ચ કર૨૫ મોચળં૨૬ ।
 અલિદ્ધમણાલિદ્ધં૨૭, ડળં૨૮ ઉત્તરચૂલિયં૨૯ ॥૨૨૪॥

મૂયં૩૦ ચ ઢડૂરં૩૧ ચેવ, ચુડલીયં૩૨ ચ પચ્છિમં ।
વત્તીસદોસપરિસુદ્ધં, કિઙ્કમ્મં પડંજઈ ॥ ૨૨૫ ॥

અનાદરથી વાંદે ૧, સ્તબ્ધપણે વાંદે ૨, ઉતાવળથી વાંદે ૩, વાંદણાના સ્પષ્ટ અક્ષર ન બોલે ૪, તીડની જેમ કુદી કુદીને વાંદે ૫, અંકુશની જેમ ઓઘો રાખીને વાંદે ૬, કાચબાની જેમ વાંદે ૭, મત્સ્યની જેમ એકને વાંદી શીઘ્ર બીજને વાંદે ૮, મનમાં ગુરૂની હીનતા ચિંતવતો વાંદે ૯, ઠીચણુ ઉપર હાથ રાખીને વાંદે ૧૦, ભયથી વાંદે ૧૧, મને ભજશે એમ ધારી વાંદે ૧૨, ગુરૂને મિત્ર ધારી વાંદે ૧૩, પોતાના ગૌરવની ઈચ્છાથી વાંદે ૧૪, (માત્ર ગુરૂચુદ્ધિથી નહીં પણ) ભણવા આદિને કારણે વાંદે ૧૫, ચોરની જેમ છાનો છાનો વાંદે ૧૬, પ્રત્યનીક (શત્રુ) ધારીને વાંદે ૧૭, ક્રોધથી વાંદે ૧૮, તર્જના કરતો વાંદે ૧૯, શકતાએ કરીને વાંદે ૨૦, હીલના કરતો વાંદે ૨૧, અર્ધ વાંદી વચ્ચે વિકથા કરે ૨૨, અધારે દીઠા ન દીઠા વાંદે ૨૩, સિંગની જેમ એક તરફ વાંદે (મસ્તકની એક બાજુ હાથ લગાડે) ૨૪, કર (વેઠ) બાણીને વાંદે ૨૫, વાંધા વિના છૂટશે નહીં એમ ધારીને વાંદે ૨૬, ઓઘા ઉપર અને મસ્તકે હાથ લાગે નહીં-એવી રીતે વાંદે ૨૭, ઓછા અક્ષર બોલીને વાંદે ૨૮, ઉત્તરચૂળિકા કરતો-વધારે બોલતો વાંદે ૨૯, મુંગો મુંગો વાંદે ૩૦, અતિ મોટા શબ્દે વાંદે ૩૧ તથા અયોગ્ય રીતે વાંદે ૩૨-એ છેલ્લો દોષ છે. આ બત્રીશ દોષનો ત્યાગ કરી શુદ્ધપણે કૃતિકર્મ (વાંદવાની ક્રિયા) કરવી જોઈએ. ૨૨૧-૨૨૫. (આ દોષોમાં કેટલાક ખાસ દ્વાદશાવર્તવંદનને લગતા છે તે બુદ્ધા સમજી લેવા.)

૧૪૫ વાંદણાના પચીશ આવશ્યક.

દોવળય અહાજાયં, કીકમ્મં તહય બારસાવત્તં ।

ચડ સિરિ તિગુત્તં, હુપ્પવેસં ઇગનિક્કવમણં ॥ ૨૨૬ ॥

બે વાંદણામાં મળીને બે વાર નમવું ૨, યથાજાત એટલે માત્ર ચોળપટ્ટો ને રજોહરણુ રાખીને વાંદવા ૩. આર આવર્ત જાળવવા

(બરાબર કરવા)૧૫, ગુરૂના ચરણ પાસે ચાર વાર ભરતક નમાવવું
૧૯, ત્રણ ગુમ્મિ જાળવવી ૨૨, બેવાર અવગ્રહમાં પ્રવેશ કરવો ૨૪,
તથા એકવાર અવગ્રહમાંથી નીકળવું ૨૫-આ પ્રમાણે બે વાંદણામાં
મળીને (દ્વાદશાવર્તવંદનમાં) ૨૫ આવશ્યક જાળવવાના છે. ૨૨૬.

૧૪૬ ગુરૂને શિષ્ય કે શ્રાવક દ્વાદશાવર્તવંદને વાંદે

ત્યારે ગુરૂએ કહેવાના છ વચન.

છંદેણ અણુજાણામિ, તહત્તિ તુઢ્ઢંપિ વટ્ટણ્ણ એવં ।

અહમવિ યામેમિ તુમં, વયણાઈં વંદણરિહ્સસ ॥૨૨૭॥

‘ ઇન્દ્રિયામિ ’ એવું શિષ્ય કે શ્રાવક કહે, ત્યાં ગુરૂ ‘ છંદેણ ’
કહે, શિષ્ય ‘ અણુજાણુ ’ કહે ત્યારે ગુરૂ ‘ અણુજાણામિ ’ કહે,
શિષ્ય ‘ દિવસો વધકંતો ’ કહે ત્યારે ગુરૂ ‘ તહત્તિ ’ કહે, શિષ્ય
‘ જતા ભે ’ કહે ત્યારે ગુરૂ ‘ તુઢ્ઢંપિ વટ્ટએ ’ કહે, શિષ્ય ‘ જવણિણ્ણંચ
ભે ’ કહે ત્યારે ગુરૂ ‘ એવં ’ કહે, શિષ્ય ‘ યામેમિ યમાસમણો ’ કહે
ત્યારે ગુરૂ ‘ અહમવિ યામેમિ તુમં ’ કહે-આ પ્રમાણે વંદનાને લાયક
એવા ગુરૂના (છ) પ્રતિવચન હોય છે. ૨૨૭ (છ બોલ શિષ્યના અને
છ બોલ ગુરૂના કુલ ૧૨ બોલનો અર્થ ગુરૂવંદન ભાષ્યથી જાણવો.)

૧૪૭ ગુરૂની તેત્રીશ આશાતના.

૧ થી ૯ ને ૧૦

પુરોપક્વાસન્ને, ગંતાચિટ્ટણનિસીઅણાયમણે ।

૧૧

૧૨

૧૩

૧૪

આલોઅણ પડિસુણણે, પુઠ્ઠાલવણે ય આલોણ ॥૨૨૮॥

૧૫

૧૬

૧૭

૧૮

૧૯

તહ ઉવદંસ નિમંતણ, સ્વહાયયણે તહાય પડિસુણણે ।

૨૦

૨૧

૨૨

૨૩

૨૪

૨૫

સ્વહતિ અ તત્થગણ, કિં તુમ તજ્જાય નોસુમણે ॥૨૨૯॥

નો. સરસિ કહંછિત્તા, પરિસંભિત્તા અણુદ્વિયાયકહે ।

૩૦

૩૧ ૩૨ ૩૩

સંધારપાયઘટ્ટણ, ચિદ્વુચ્ચસમાસણે યાવિ ॥ ૨૩૦ ॥

ગુરૂની આગળ, પડખે અને સમીપે ચાલે ૩, ઉભો રહે ૬, બેસે ૯, બહારથી આવી ગુરૂની પહેલાં આચમન લે ૧૦, ગુરૂની પહેલાં આલોવે ૧૧, રાત્રે ગુરૂનું વચન સાંભળ્યા છતાં ન સાંભળ્યું કરે-જવાબ ન આપે ૧૨, ગુરૂની પાસે આવેલ શ્રાવકોને પહેલાં પોતે બોલાવે ૧૩, ગાયરી પોતાની મેળે અથવા બીજા પાસે આલોવે ૧૪, ગુરૂને આહાર દેખાડે નહીં અને બીજાને દેખાડે ૧૫, ગુરૂની આજ્ઞા લીધા વિના અથવા નિમંત્રણ કર્યા વિના બીજાને નિમંત્રણ કરે ૧૬, ગુરૂને પૂછ્યા વિના સ્નિગ્ધ પદાર્થ બીજાને આપે ૧૭, ગુરૂને સારી વસ્તુ ન આપે-પોતે ખાય ૧૮, ગુરૂનું વચન સાંભળે નહીં ૧૯, ગુરૂને કર્કશ વચન કહે ૨૦, ગુરૂ બોલાવે ત્યારે આસન પર બેઠો સતો જ-ત્યાં ગયા શિવાય જવાબ આપે ૨૧, ગુરૂ બોલાવે ત્યારે ' શું છે ? ' એમ તર્જના કરતો બોલે ૨૨, ગુરૂને તું એવો શબ્દ કહે (ટુંકારો કરે) ૨૩, ગુરૂનું વચન ઉઘાપે (માને નહીં.) ૨૪, ગુરૂનું બહુમાન થતું દેખી સારા મનવાળો (રાજી) ન થાય ૨૫, ગુરૂનું વચન અસત્ય કરવા માટે ' તમને સાંભરતું નથી, આ અર્થ આવો છે ' એમ કહે ૨૬, ગુરૂની કથાનો છેદ કરે (વ્યાખ્યાનમાં વચ્ચે પોતાનું ડહાપણ કરે.) ૨૭, ગુરૂની પર્ષદાનો ભેદ કરે ૨૮, ગુરૂ કહી રહ્યા પછી પોતે પાછો વિસ્તારથી કહે ૨૯, ગુરૂના સંધારાને પગવડે સંઘટ્ટ-સ્પર્શ કરે ૩૦, ગુરૂના આસન પર બેસે ૩૧, ગુરૂથી ઉંચે આસને બેસે ૩૨, ગુરૂની સરખા આસને બેસે ૩૩-આ પ્રમાણે ગુરૂની તેત્રીશ આજ્ઞાતના તજવા યોગ્ય છે. ૨૨૮-૨૨૯-૨૩૦.

૧૪૮ ગુરૂવંદનાનું ક્ષણ.

તિત્થયરત્તં સમ્મત્તં, ઝાઙ્ઙયં સત્તમીય તઙ્ઙયાણ ।

આઙ્ઙ વંદણણં, બઙ્ઙં ચ દસારસીહેણં ॥ ૨૩૧ ॥

દશાર કુળમાં સિંહ સમાન એવા કૃષ્ણ વાસુદેવે ગુરૂવંદન કરવાથી તીર્થ કર નામકર્મ બાંધ્યું, ક્ષાયિક સમકિત ઉપાર્જન કર્યું, અને સાતમી નરકે જવાનું હતું તેને બદલે ત્રીજી નરકનું આયુષ્ય બાંધ્યું. ૨૩૧. (અહીં આયુષ્ય બાંધ્યું ન સમજવું. ગતિમાં ભેદ કરી સાતમીની ત્રીજી કરી એમ સમજવું. કેમકે આયુ બાંધ્યા પછી ફરતું નથી.)

ગુરૂવંદનેણ જીવો, તમપડલં ફહુઙ્ગ નીયગુત્તં ચ ।

અપ્પહિહયસોહગ્ગં, પાવઙ્ગ સિરિવાસુદેવુ ઠ્ઠ ॥ ૨૩૨ ॥

ગુરૂવંદનવડે જીવ શ્રી વાસુદેવની જેમ અજ્ઞાનરૂપી અધિકારના સમૂહનો નાશ કરે છે, નીચ ગોત્રનો નાશ કરે છે અને અપ્રતિહત સૌભાગ્ય પામે છે. ૨૩૨. (અહીં પણ વાસુદેવ તે કૃષ્ણ જ સમજવા.)

૧૪૯ પ્રત્યાખ્યાનના આગારો

દો ચેવ નમુક્કારિ, આગારા છ્ચ્ચ હુંતિ પોરિસિણ્ણ ।

પંચેવ અબ્ભત્તદ્દે, ઇગાસણંમિ અદ્દેવ ॥ ૨૩૩ ॥

નવકારશીના પચ્ચખખાણુમાં બે જ આગાર, પોરસીના પચ્ચખખાણુમાં છ આગાર, ઉપવાસના પચ્ચખખાણુમાં પાંચ અને એકાશનના પચ્ચખખાણુમાં આઠ આગાર કહેલા છે. ૨૩૩.

સઠ્ઠવાગારે વુચ્છં, આગાર સત્ત હુંતિ પુરિમદ્દે ।

છ્ચ્ચેવ ય ઉદ્દગમ્મિ, ઇગદ્દાણમ્મિ સત્તેવ ॥ ૨૩૪ ॥

સર્થ આગારોને કહું છું. પુરિમાર્ધના સાત આગાર, પાણીના છ આગાર અને એકલાણાના સાત આગાર કહ્યા છે. ૨૩૪.

સોલસ ય કાઉસ્સગ્ગે, છ્ચ્ચેવ ય દંસણમ્મિ આગારા ।

૧. ઇગો ય ચોલપદ્દે-ભિગ્ગણ્ણ હુંતિ ચત્તારિ ॥ ૨૩૫ ॥

(૯૯)

કાયોત્સર્ગના સોળ આગાર, સમક્રિતના છ આગાર, ચોલ-
પટ્ટનો એક આગાર અને અભિગ્રહના ચાર આગાર કહેલા છે. ૨૩૫.

(આગાર સંબંધી અન્યાચાર્યકૃત ગાથા.)

સોલસુસ્સગ્ગે છ સમ્મે, પુરિમદ્વસ્સ સગભિગ્ગ્ગ્ પંચ ।
પરમદ્દે પંચ અબ્ભત્તદ્દે, પળ્લ ઇઅ આગારા ચઉચ્ચતા ॥૨૩૬॥

કાયોત્સર્ગના સોળ આગાર, સમક્રિતના છ આગાર, પુરિમદ્વના
સાત આગાર, અભિગ્રહના પાંચ આગાર (ચોલપટ્ટનો એક અને
અભિગ્રહના ચાર મળીને પાંચ) પરમ અર્થ-અતસમયે અણુસણ
તેના પાંચ તથા ઉપવાસના પાંચ આગાર-આ સર્વ મળીને સુમા-
ળીશ આગાર કહેલા છે. (આ ગાથા અન્ય આચાર્યકૃત જણાય
છે, આ વિષયની એમની કરેલી ખીજગાથાઓ હોવી જોઈએ) ૨૩૬.

૧૫૦ શ્રાવકની સવા વસો દયા.

થૂલા સુહુમા જીવા, સંકપ્પારંભઓ ભવે દુવિહા ।
સાવરાહનિરવરાહા, સાવેક્કવા ચેવ નિરવેક્કવા ॥ ૨૩૭ ॥

સ્થૂલ (ત્રસ) અને સૂક્ષ્મ (સ્થાવર) એ બે પ્રકારના જીવો છે,
તેને સર્વથા નહીં હણનારા સાધુને પરિપૂર્ણ વીશ વસા દયા હોય
છે. શ્રાવક સ્થૂલ એટલે બાદર (ત્રસ) જીવોને હણે નહીં અને આરંભ
સમારંભ કરતાં સૂક્ષ્મ જીવોની (સ્થાવરોની બચી શકે તેટલી)
જયણા કરે એટલે કે સૂક્ષ્મ (બાદર સ્થાવર) જીવોની સર્વથા
અહિંસાચલુરથો પાળી શકે નહીં તેથી સાધુ કરતાં તેની દયા અર્ધી થઈ
તેથી દશ વસા દયા રહી. સ્થૂલ જીવોને પણ સંકલ્પથી એટલે હું
એને મારું એવી બુદ્ધિથી મારે નહિ, પણ આરંભ સમારંભ કરતાં
મારે તેની જયણા છે, તેથી પાંચ વસા દયા રહી. તેમાં પણ નિર-
પરાધીને ન મારે અને સાપરાધી માટે જયણા છે તેથી અઢી વસા
દયા રહી. સાપરાધીને પણ નિરપેક્ષપણે ન હણે અને સાપેક્ષપણે
જયણા છે તેથી સવા વસો દયા શ્રાવકને સંભવે છે. ૨૩૭.

૧૫૧ શ્રાવકનું સવા વસો સત્ય.

સુહુમો ય મુસાવાઓ, થૂલો અપ્પાણ સયણમણુવગ્ગે ।
સયણે પરય તહા, વહધમ્મે પરહલિયં ખાસં ॥ ૨૩૮ ॥

મૃષાવાદ એ પ્રકારે છે-સૂક્ષ્મ અને સ્થૂલ. તેમાં સૂક્ષ્મની જયણા, સ્થૂલ પાંચ મોટા અસત્ય ન બોલે તેથી દશ વસા સત્ય રહ્યું. સ્થૂલ અસત્યના પણ એ ભેદ-પોતાને અર્થે અને બીજાને અર્થે. તેમાં પોતાને અર્થે અસત્ય બોલવાનો ત્યાગ, બીજા માટે બોલવાની જયણા, તેથી પાંચ વસા રહ્યા. બીજાને માટે અસત્ય બોલવું પર તેના એ ભેદ-સ્વજનને અર્થે અને પરજનને અર્થે. તેમાં સ્વજનને અર્થે જયણા, પરજનને અર્થે ત્યાગ, તેથી અઢી વસા રહ્યા. પરજનને અર્થે અસત્ય બોલવાના પણ એ ભેદ-ધર્મને અર્થે અને બીજા અર્થે. તેમાં બીજા અર્થે ત્યાગ, ધર્મને અર્થે જયણા. તેથી સવા વસો સત્ય રહ્યું. ધર્મ સિવાય અન્યને માટે અસત્ય ન બોલે. ૨૩૮.

૧૫૨ શ્રાવકને અદત્તાદાન ત્યાગ સવા વસો.

અદિન્નાદાણ સુહુમો, થૂલા વાવાર તેણવાવારે ।
નિઓગહો ઇઅ નિઓગ, દાણ ચોરિ અ અપ્પ બહુ ॥ ૨૩૯ ॥

અદત્તાદાનના એ ભેદ-સૂક્ષ્મ અને સ્થૂલ. તેમાં સૂક્ષ્મની જયણા અને સ્થૂલનો એટલે મોટી ચોરી જેથી રાજકંડ ઉપજે તેનો ત્યાગ, એટલે દશ વસા અદત્તાદાન ત્યાગ વ્રત રહ્યું. સ્થૂલના પણ એ ભેદ. સામાન્ય વેપાર અને ચોરીનો વેપાર. તેમાં સામાન્ય વેપારમાં જયણા અને ચોરીના વ્યાપારનો ત્યાગ, એટલે પાંચ વસા વ્રત રહ્યું. સામાન્ય વ્યાપારમાં થતી ચોરીના પણ એ ભેદ. રાજનિગ્રહ થાય એવી અને રાજનિગ્રહ ન થાય એવી. તેમાં રાજનિગ્રહ ન થાય તેવી ચોરીના વ્યાપારમાં થતી ચોરીની જયણા અને રાજનિગ્રહ થાય એવી ચોરીના વ્યાપારમાં થતી ચોરીનો ત્યાગ, એટલે અઢી વસા વ્રત

(૧૦૧)

રહું. રાજનિઝહુ થાય એવા વ્યાપારના અંગની ચોરીના પણ એ ભેદ. અદ્ય એટલે દાણચોરી વિગેરે અને બહુ એટલે તેથી વધારે. તેમાં દાણચોરીની જયણા અને અધિકનો ત્યાગ, એટલે શ્રાવકને અચૌર્યવ્રત સવા વસો જ હોય. ૨૩૬.

૧૫૩ શ્રાવકને બ્રહ્મવ્રતનો સવા વસો.

મળવયળકાયમેહુળ, કરળ સદાર વજ્જ પરહુત્થી ।

સયળ દારા કરાવળ, કારાવળ નિઅ ય તિરિયાળં ॥૨૪૦॥

મૈથુનના એ ભેદ-મનવચનથી અને કાયાથી. તેમાં મનવચનથી મૈથુનની જયણા અને કાયાથી મૈથુનનો ત્યાગ, તેથી દશ વસા રહ્યા. કાયાથી મૈથુન ત્યાગના એ ભેદ-સ્વસ્ત્રી આશ્રી અને પરસ્ત્રી આશ્રી. તેમાં સ્વસ્ત્રી સાથે મૈથુન સેવવાની જયણા અને પરસ્ત્રી સાથેના મૈથુનનો ત્યાગ, તેથી પાંચ વસા વ્રતના રહ્યા. પરસ્ત્રી સાથેના મૈથુન ત્યાગના પણ એ ભેદ-પોતે કરવું અને ખીજા પાસે કરાવવું. તેમાં ખીજા પાસે કરાવવાની એટલે લગ્નાદિકથી ખીજાને જોડી દેવાની જયણા અને પોતે કરવાનો ત્યાગ, તેથી અઠી વસા રહ્યા. ખીજા પાસે મૈથુન કરાવવાના પણ એ ભેદ-સ્વજનના તિર્યચને અર્થે અને પોતાના તિર્યચને અર્થે. તેમાં પોતાના તિર્યચને માટે જયણા અને સ્વજનના તિર્યચને અર્થે ત્યાગ, તેથી શ્રાવકને બ્રહ્મવ્રત સવા વસો રહું. ૨૪૦.

૧૫૪ શ્રાવકનું પરિઝહુપ્રમાણ વ્રત સવા વસો.

અભિંમતર બાહિરિઓ, પરિગ્ગહો અપ્પ પરર નાયવ્વો ।

પુત્તં બંધવયા પુળ, પુત્તં ધુઅ બંધવાઈયા ॥ ૨૪૧ ॥

પરિઝહુના એ ભેદ-આભ્યંતર અને બાહ્ય. તેમાં આભ્યંતર પરિઝહુની જયણા અને બાહ્ય પરિઝહુનો ત્યાગ, તેથી દશ વસા વ્રત રહું. બાહ્યના એ ભેદ-અદ્ય (પ્રમાણપેત) પરિઝહુ અને

(૧૦૨)

ઘણા (પ્રમાણુ વિનાનો) પરિઝહુ. તેમાં ઘણા (અપરિમિત) પરિઝહુનો ત્યાગ અને અદ્ય (પરિમિત) પરિઝહુની જયણા, તેથી પાંચ વસા વ્રત રહ્યું. પ્રમાણુપેત પરિઝહુના પણ એ ભેદ-પોતાને અર્થે પરિઝહુ રાખવો અને ધીજનને માટે પરિઝહુ રાખવો. તેમાં પોતાને માટે પરિઝહુ રાખવાની જયણા અને ધીજનને માટે પરિઝહુ રાખવાનો ત્યાગ, તેથી અઠ્ઠી વસા વ્રત રહ્યું. ધીજનને અર્થે પરિઝહુ ત્યાગના પણ એ ભેદ-સ્વજનને અર્થે અને પરજનને અર્થે. તેમાં પુત્ર, પૌત્ર, ખાંધવ વિગેરે સ્વજનને અર્થે પરિઝહુ રાખવાની જયણા અને અન્યજનને અર્થે પરિઝહુનો ત્યાગ, તેથી સવા વસો પાંચમું વ્રત શ્રાવકને હોય છે. ૨૪૧.

૧૫૫ ઘરદેરાસરમાં ન બેસાડવા યોગ્ય પ્રતિમા.

લિપ્પે૧ ય દંતર કદ્દે૩, લોહ૪ પાહાણ૫ પંચ પડિમાઓ ।
નો કુજ્જા ગિહપડિમા, કુલધણનાસો હવડ્ જમ્હા ॥૨૪૨॥

લેખ્યની ૧, દાંતની ૨, કાષ્ટની ૩, લોહાની ૪ અને પાષાણુની ૫-આ પાંચ જાતની જિનેદ્ધરની પ્રતિમાઓ ઘરદેરાસરમાં સ્થાપન કરવી નહીં. કેમકે તેમ કરવાથી કુળ અને ધનનો નાશ થાય છે. ૨૪૨.

૧૫૬ પાંચ પ્રકારનાં ચૈત્ય.

મત્તી૧ મંગલ ચેડ્ડયં૨, નિસ્સકડં૩ ચેડ્ડયં અનિસ્સકડં૪ ।
સાસયચેડ્ડય૫ પંચ, ઉવડ્ડઠ્ઠં જિણવરિંદેહિં ॥ ૨૪૩ ॥

ભક્તિચૈત્ય ૧, મંગળચૈત્ય ૨, નિશ્રાકૃત ચૈત્ય ૩, અનિશ્રાકૃત ચૈત્ય ૪ અને શાશ્વત ચૈત્ય ૫-આ પાંચ પ્રકારનાં ચૈત્યો જિનેદ્ધરોએ કહ્યાં છે. ૨૪૩.

પાંચે પ્રકારનાં ચૈત્યોનાં લક્ષણ.

ગિહજિણ પડિમા ભત્તી-ચેઙ્ગયં૧ તહ ઉત્તરંગઘડિયમ્મિ ।
 જિણબિંબમિય મંગલ-ચેઙ્ગયં૨ સમણયા બિંતિ ॥૨૪૪॥
 નિસ્સકહં ગચ્છસ્સ ય, સંજાયં૩ તદિયરં અનિસ્સકહં૪ ।
 સિદ્ધાયણં ચ સાસય-ચેઙ્ગયં૫ પંચવિહંણં ॥૨૪૫॥

ઘરદેરાસરમાં સ્થાપેલી જિનેશ્વરની પ્રતિમાને ભકિતચૈત્ય કહેવાય છે ૧, તથા આરસાખના ઉત્તરંગમાં કોતરીને કરેલું જિનેશ્વરનું બિંબ તે મંગળચૈત્ય કહેવાય છે ૨, એમ ગણધરાદિક શ્રમણા કહે છે. કોઈપણ ગચ્છની નિશ્રાએ જે થયેલું હોય તે નિશ્રાકૃત કહેવાય છે ૩, તેનાથી અન્ય એટલે અમુક ગચ્છની નિશ્રાનું જે ન હોય-સર્વ સામાન્ય હોય તે અનિશ્રાકૃત કહેવાય છે ૪, તથા સિદ્ધાયતન એ શાંતિચૈત્ય કહેવાય છે. ૫-આ પ્રમાણે પાંચ પ્રકારનાં ચૈત્યો કહેલા છે. ૨૪૪-૨૪૫. (પ્રથમ બેમાં ચૈત્ય શબ્દ પ્રતિભાવાચક બાણવો તે પાછલા ૩ માં જિનમંદિર વાચક બાણવો.)

૧૫૭ જિનેશ્વરનો નામાદિક ચાર પ્રકારનો નિક્ષેપ.

નામજિણા જિણનામા ૧,

ઠવણજિણા પુણ જિણિંદપડિમાઓ ૨ ।

દઢ્વજિણા જિણજીવા ૩,

ભાવજિણા સમવસરણતથા ૪ ॥૨૪૬॥

કોઈપણ જીવાદિક પદાર્થનું નામ જિન હોય તે અથવા ચોવીશ તીર્થંકરાદિકના નામ તે નામજિન કહેવાય છે ૧, જિનેન્દ્રની જે પ્રતિમા છે તે સ્થાપનાજિન છે ૨, જિનેશ્વરના જીવ કે જે સ્વર્ગાદિકમાં (કૃષ્ણ, શ્રેણિક વિગેરે) રહેલા હોય-હવે પછી

(૧૦૪)

તીર્થકર થવાના હોય તે દ્રવ્યજિન કહેવાય છે ૩, તથા સમવસ-
રણમાં ગિરાજતા જે સાક્ષાત તીર્થકરો હોય તે ભાવજિન કહેવાય
છે. ૪. ૨૪૬. (અત્યારે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ૨૦ વિહરમાન વિચરે
છે તેને ભાવજિન સમજવા.)

૧૫૮ જિનચૈત્યમાં તજવાની દશ મોટી આશાતના.

તંબોલ ૧ પાળ ૨ મોયળ ૩-

વાળહ ૪ મેહુન્ન ૫ સુયળ ૬ નિટ્ટિવળં ૭ ।

મુત્તુચ્ચારં ૮-૧ જૂયં ૧૦, વજ્જે જિણનાહગબ્ભારે ॥૨૪૭॥

તંબોળ (પાન સોપારી) ખાણું ૧, પાણી પીવું ૨, ભોજન
કરવું ૩, ઉપાનહ-જોડા પહેરવા ૪, મૈથુન સેવવું ૫, સુવું ૬,
થુંકવું ૭, મૂત્ર (લઘુનીતિ કરવી) ૮, ઉચ્ચાર (વડીનીતિ કરવી)
૯, તથા ઘૂત-ભુગટે રમવું ૧૦-આ દશ મોટી આશાતનાઓ ખાસ
જિનેશ્વરના ચૈત્યમાં વર્જવાની છે. ૨૪૭. (અહીં 'ગભારો' શબ્દ
ચૈત્યવાચક છે. અન્યત્ર જગદ્દેવ એટલે જગતિમાં-ગઠની અંદર. એમ
કહેલ છે. આશાતનાઓ તો ૮૪ કહેલી છે, તેમાંથી આ દશ તો
અવશ્ય વર્જવા યોગ્ય કહેલી છે.)

૧૫૯ સંપ્રતિ રાજ્યે નવા કરાવેલા તથા જીર્ણોદ્ધાર
કરાવેલા ચૈત્યોની સંખ્યા.

સંપદ્ધરાયવિણિમ્મિય-પળવીસસહસ્સપવરપાસાયા ।

છત્તીસસહસ્સજુળ્ળા, જિણવિહારા કયા જોળ ॥૨૪૮॥

સંપ્રતિ રાજ્યે પચીસ હજાર નવા ઉત્તમ પ્રાસાદો બનાવેલા
હતા, તથા તેણે જીર્ણ થયેલા છત્રીશ હજાર જિનચૈત્યોનો ઉદ્ધાર
કર્યો હતો. ૨૪૮. કેઈ જગ્યાએ ૩૬૦૦૦ જીર્ણોદ્ધાર ને ૮૬૦૦૦
ચૈત્ય મળીને સવા લાખ જિનચૈત્યો કરાવ્યાનું કહેલું છે.

૧૬૦ સંપ્રતિ રાજ્યે ભરાવેલી જિનપ્રતિભાઓની સંખ્યા.
સેલમય સવાકોડી, રીરીમય તાવડ જિણવરાણં ।
इय अट्टारस कोडी, पडिमा पणमामि भत्तीए ॥२४९॥

સંપ્રતિ રાજ્યે જિનેંદ્રોની સવા કરેડ પાષાણુની પ્રતિભાઓ
ભરાવી હતી, અને તેટલી જ એટલે સવાકોડ પીતળ વિગેરે ધાતુઓની
પ્રતિભાઓ ભરાવી હતી, તે સર્વને ભક્તિથી હું વાંદું છું. ૨૪૯.
(ગાથામાં અટ્ટારસ છે તે જગ્યાએ અઢીવાચક અટ્ટારસ શબ્દ જોઈએ.)

૧૬૧ ઋતુ આશ્રી લવણુને સચિત્ત થવાનો કાળ.
વાસાસુ સગદિણોવરિ, પન્નરદિવસોવરિં ચ હેમંતે ।
जाइ सचित्तं सो उ, गिम्हे मासोवरिं लवणं ॥२५०॥

લવણુ (મીઠું) વર્ષાઋતુમાં સાત દિવસ પછી સચિત્ત થાય
છે, શીયાળામાં પંદર દિવસ પછી અને ઉનાળામાં એક માસ પછી
લવણુ સચિત્ત થાય છે. ૨૫૦. (આ ચુલે સેકેલા લવણુ આશ્રી
સમજાય છે. ભટ્ટીમાં પકવેલું સચિત્ત થતું નથી એમ જાણવામાં છે.)

૧૬૨ સચિત્તના ત્યાગીને ખપતાં ક્ષણો.

लवणं कच्चरबीयं, उक्कालियं तह य फालियं तलियं ।
अन्ने सव्वे अ फला, वज्जिजा गाहिया सिद्धा ॥२५१॥

લવણુ દીધેલા, કાચરી કરેલા અને ખીજ કાઢી નાખેલા તેમજ
ઉકાળ્યાં, કાઢ્યાં અને તળ્યાં હોય તો તે સિદ્ધ થયેલા હોવાથી
(સચિત્તના ત્યાગીને) ગ્રહણ કરવા લાયક છે, ખીજાં સર્વ કાચાં
ક્ષણો વર્જવા લાયક છે. ૨૫૧.

૧૬૩ કડાહ વિગય (મીઠાહ) વિગેરેનો કાળ.

वासासु पन्नर दिणा, सीउण्हकाले य मास दिणवीसा ।
सव्वा कडाहविगई, कप्पइ साहूण इय दीहा ॥२५२॥

સર્વે કડાહ વિગય (મીઠાઈ) વર્ષાઋતુમાં પંદર દિવસ સુધી કલ્પે છે, શીયાળામાં એક માસ સુધી અને ઉનાળામાં વીશ દિવસ સુધી કલ્પે છે. સાધુને તો ઉપર પ્રમાણેના કાળની ગણતરીએ તે દિવસની લાવેલ તે દિવસે જ કલ્પે છે. (રાખી મૂકાતી નથી.) ૨૫૨.

જુગરાય બાર પહરા, વીસં ઘિસિ તક્કરં કયંબો ચ ।
પચ્છા નિગોયજંતૂ, ઉપ્પજ્જઈ સઠ્વદેસેસુ ॥ ૨૫૩ ॥

જુગલી રાખ બાર પહોર સુધી કલ્પે, ઘેંશ અને છાશમાં રાંધેલો કરંબો વીશ પહોર સુધી કલ્પે. ત્યારપછી સર્વ દેશોમાં તેને વિષે નિગોદજીવો એટલે લીલકુલી વિગેરે ઉત્પન્ન થાય છે. ૨૫૩. (આમાં લખેલ ઘેંશ ને કરંબો ખીજે દિવસ વાપરવાની પ્રવૃત્તિ યોગ્ય જણાતી નથી.)

પુઆ મુંગડિ લપ્પસી, કરંબ રબ્બાઈ સિદ્ધઅન્નમજ્જામ્મિ ।
અટ્ટપહરાણ ઉવરિં, સુહુમા જીવા સુણ મણિયા ॥૨૫૪॥

પુડલા, મુંગડી, લાપશી, કરંબો, રાખ અને રાંધેલું અન્ન, એ સર્વને વિષે આઠ પહોર વીત્યા પછી સૂક્ષ્મ જીવો (લીલકુલી વિગેરેના) ઉત્પન્ન થાય છે, એમ શ્રુતમાં કહ્યું છે. (પ્રવચન સારો-દ્વારમાં ચાર પહોરનું કાળમાન કહ્યું છે.) ૨૫૪.

૧૬૪ વિદળ ને દહીંમાં જીવોત્પત્તિ વિષે.

જં મુગ્ગમાસપમુહં, વિદલં કચ્ચમ્મિ ગોરસે પહ્હ ।
તા તસુ જીવુપ્પત્તી, મળંતિ દહિણે વિદિણુવરિ ॥૨૫૫॥

જે મગ, અડદ વિગેરે દ્વિદલ કાચા ગોરસમાં પડે તો તેમાં તત્કાળ જીવની ઉત્પત્તિ કહેલી છે, અને દહીંમાં એ દિવસ (સોળ પહોર) પછી જીવની ઉત્પત્તિ કહેલી છે, ૨૫૫.

૧૬૫ ગાળ્યા વિનાની છાશ બાબત.

જઈ અણગલિયં તક્કં, પમાયવસઓ સમાયરઈ સઢ્ઠો ।
મજ્જસમં તં પાણં, ગોયમ ! ભણિયં ન સંદેહો ॥ ૨૫૬ ॥

એ ન ગળેલી છાશ પ્રમાદના વશથી શ્રાવક વાપરે તે હે
ગૌતમ ! તે છાશનું પાન મદિરા સમાન કહ્યું છે, તેમાં સંદેહ નથી.
૨૫૬. (ઉપવાસના તિવિહાર પચ્ચઆણુમાં અચિત્ત જળને બદલે
વાપરવાનું જે કહે છે તેના સંબંધમાં આ વાત સમજાય છે.)

૧૬૬ અચિત્ત જળ વિચાર.

(ઉકાળેલા અચિત્ત જળનો કાળ.)

વાસાસુ તિન્નિ પહરા, તહ ચરો હુંતિ સીયકાલમ્મિ ।
પંચ ય ગિમ્હે કાલે, ફાસુઅનીરસ્સ પરિમાણં ॥૨૫૭॥

પ્રાસુક (અચિત્ત) કરેલા જળના કાળનું પ્રમાણ વર્ષાઋતુમાં
ત્રણ પહોરનું છે, તથા શીયાળામાં ચાર પહોરનું છે, અને ઉના-
ળામાં પાંચ પહોરનું કાળમાન છે. ૨૫૭. (એટલે કાળ વ્યતીત
થઈ ગયા પછી તે પાણું સચિત્ત થઈ જાય છે.)

ઠાણાઈ પરિસુહ્ધં, હોઈ સચિત્તં મુહુત્તમજ્જંમિ ।

પચ્છા તિમુહુત્ત જલં, ફાસુય ભણિયં જિણિંદેહિં ॥૨૫૮॥

ત્રિકૃણા, રાખ વિગેરે પ્રયોગથી અચિત્ત કરેલું જળ પ્રથમ
એક અંતર્મૂર્ત્ત સુધી સચિત્ત રહે છે, ત્યારપછી ત્રણ મુહૂર્ત્ત
સુધી તે જળ પ્રાસુક (અચિત્ત) રહે છે અને ત્યારપછી પાણું
સચિત્ત થઈ જાય છે. એમ જિનેદ્રોએ કહ્યું છે. ૨૫૮.

(१०८)

१६७ ऐकवीश प्रकारे थतुं प्रासुकं जण.

उस्सेइम १ संसेइम २,

तंदुल ३ तिल ४ तुस ५ जवोदगा ६ यामं ७ ।

सोवीर ८ सुद्धवियडं ९,

अंबय १० अंबाय ११ कविट्टं १२ ॥ २५९ ॥

माउलिंग १३ दक्ख १४ दाडिम १५,

खज्जुर १६ नालेर १७ कयर १८ बोरजलं १९ ।

आमलगं २० चंचाए २१,

पाणिय पढमंग भणियाइं ॥ २६० ॥

दोढ भसणवा भाटे दीधेलुं पाणी १, तील धोयानुं पाणी २, योआ धोयानुं पाणी ३, तलना कौर्ध प्रकारवडे अयित्त करेलुं पाणी ४, झेतारा (कुक्सा) धोयानुं पाणी ५, जव धोयानुं पाणी ६, कांछ (छाश) नुं पाणी ७, सुरभानुं पाणी ८, शुद्ध उकाणेलुं पाणी ९, आअ (केरीना छोतरां) धोयानुं पाणी १०, आंअदीना छोतरां धोयानुं पाणी ११, कोडानुं पाणी १२, भीजेरानुं पाणी १३, द्राक्षनुं पाणी १४, दाडभनुं पाणी १५, अण्णरनुं पाणी १६, नाणियेरनुं पाणी १७, केर धोयानुं पाणी १८, ज्योर धोयानुं पाणी १९, आभणा धोयेलुं पाणी २० अने अंब्या (वस्तुविशेष) नुं पाणी २१-आ ऐकवीश प्रकारना प्रासुक पाणी पहिला आचारंग सूत्रमां क्ख्यां छे. २५९-२६० (आ शब्दार्थमां पणु इरकार जणाय छे तेभज क्कं न्ततनुं पाणी क्ख्यां सुधी सयित्त रह्हे ने क्यारे अयित्त थाय ते पणु सभजवानुं छे ते सभज्या पछी तेनो उपयोग करवा योज्य छे.)

१६८ उकाणेलुं पाणीनो काण.

उण्होदगं तिदंडु-क्कालिय वासासु तिपहरमचित्तं ।

चउ सिसिरे पण गिम्हे, तेण परं होइ सचित्तं ॥२६१॥

(૧૦૯)

ત્રણ ઉભરાએ ઉકાળેલું ઉષ્ણ જળ વર્ષાઋતુમાં ત્રણ પ્રહર સુધી અચિત્ત રહે છે, શિયાળામાં ચાર પ્રહર સુધી અચિત્ત રહે છે અને ઉનાળામાં પાંચ પ્રહર સુધી અચિત્ત રહે છે. ત્યારપછી સચિત્ત થઈ જાય છે. ૨૬૧. (આ મતલબની જ ગાથા ઉપર ૨૫૭ મી કહેલી છે તેથી આ અન્યકૃત જણાય છે.)

૧૬૯ વગર ચાળેલા લોટને અચિત્ત થવાનો કાળ.

પણ દિળ મીસો લુટ્ટો, અચાલિઓ સાવળે અ મહવણ ।
ચડ આસો કત્તીણ, મગસિર પોસંમિ તિન્નિ દિળા ॥૨૬૨॥
પણ પહર માહ ફગ્ગુણિ, પહરા ચત્તારિ ચિત્ત વીસાહે ।
જિટ્ટાસાઢે તિપહર, તેળ પરં હોઈ અચિત્તો ॥૨૬૩॥

ચાળ્યા વિનાનો આટો શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમાં પાંચ દિવસ સુધી મિશ્ર રહે છે, આશ્વિન અને કાર્તિક માસમાં ચાર દિવસ, માર્ગશીર્ષ અને પૌષ માસમાં ત્રણ દિવસ, માઘ અને ફાલ્ગુન માસમાં પાંચ પ્રહર, ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં ચાર પ્રહર તથા જ્યેષ્ઠ અને અષાઢ માસમાં ચાળ્યા વિનાનો આટો ત્રણ પ્રહર સુધી મિશ્ર રહે છે, ત્યારપછી તે અચિત્ત થઈ જાય છે. ૨૬૨-૨૬૩ (ચાળેલો લોટ તરતથીજ અચિત્ત ગણાય છે.)

૧૭૦ ઔષધ વિગેરેને અચિત્ત થવાના કારણ.

સય જોયળ જલમગ્ગે, થલમગ્ગે જોયળાઈ સદ્ધુવરિં ।
હરડે પિંપર મિરીયા, સમણ અચિત્ત વાવારો ॥૨૬૪॥

હરડે, પીપર અને મરી એ વસ્તુઓ જળમાર્ગે સો જોજન ઉપરથી આવી હોય અને સ્થળમાર્ગે સાઠ જોજન ઉપરાંતથી આવી હોય તો સિદ્ધાંતમાં તેનો અચિત્તપણાનો વ્યાપાર કહ્યો છે. ૨૬૪.

જોયણસય ગંતૂણં, અણાહારેણ મંડ સંકંતે ।

વાયગ્ગીધૂમેણ ચ, સિદ્ધત્થ હોઙ્ગ લવણાં ॥ ૨૬૫ ॥

એકસો યોજન દૂર જવાથી, સ્વયોગ્ય આહારના પુદ્ગળો ન મળવાથી તેમજ અન્ય કુરીઆણાભેગું સંક્રાંત થવાથી અત્રે પવન, અગ્નિ (તડકો) તેમજ ધુમાડો વિગેરે લાગવાથી લવણાદિ પદાર્થો અચિત્ત થઈ જાય છે. ૨૬૫.

૧૭૧ ગૌતમ તથા સુધર્મા સ્વામીનો નિર્વાણ સમય.

વીરજિણે સિદ્ધિગણ, વારસવરિસેહિ ગોયમો સિદ્ધો ।

તહ વીરાઓ સોહમ્મો, વીસવરિસેહિ સિદ્ધિગઓ ॥૨૬૬॥

શ્રી મહાવીર જિનેન્દર મોક્ષે ગયા ત્યારપછી બાર વર્ષે ગૌતમ-સ્વામી મોક્ષે ગયા, તથા મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણથી વીશ વર્ષે ગયા ત્યારે સુધર્માસ્વામી સિદ્ધિમાં ગયા. ૨૬૬.

૧૭૨ જંબૂસ્વામીના નિર્વાણનો સમય, તથા

તે સાથે દશ સ્થાનોનો વિરહ.

સિદ્ધિગણ વીરજિણે, ચડસાઠિવરિસેહિ જંબુણા મુત્તિ ।

કેવલણાણેણ સમં, વુચ્છિન્ના દસ ઇમે ઠાણા ॥૨૬૭॥

મણ૧ પરમોહર પુલાણ૩, આહાર૪ સ્વવંગ૫ ઉવસમ્મેદ

કપ્પે૭ સંજમતિગ૮ કેવલ૯ સિદ્ધિ૧૦ જંબુમ્મિ

વુચ્છિન્ને ॥ ૨૬૮ ॥

શ્રી મહાવીર જિનેન્દર સિદ્ધિપદ પામ્યા પછી એસઠ વર્ષે જંબૂસ્વામીની મુક્તિ થઈ છે. તેમની સાથે કેવલજ્ઞાન સહિત આ દશ સ્થાનો વિચ્છેદ ગયા છે. મનઃપર્થવજ્ઞાન ૧, પરમાવધિ જ્ઞાન ૨,

(૧૧૧)

પુલાકલખિં ૩, આહારક શરીર ૪, ક્ષપકશ્રેણિ ૫, ઉપશમશ્રેણિ ૬, જિનકદપ ૭, પહેલા ત્રણ ચારિત્ર (સૂક્ષ્મસંપરાય, પરિહાર વિશુદ્ધિ અને યથાખ્યાત) ૮, કેવળજ્ઞાન ૯ અને મોક્ષ ૧૦-આ દશ સ્થાનકો જંબૂસ્વામીની સાથે વિચ્છેદ ગયા છે. ૨૬૭-૨૬૮.

૧૭૩ બીજી વસ્તુઓના વિચ્છેદનો સમય.

પુઠ્ઠવાણં અણુઓગો, સંઘયણ પદમયં ચ સંઠાણં ।

સુહુમમહાપાણજ્ઞાણં, વુચ્છિન્ના થૂલભદ્મિ ॥ ૨૬૯ ॥

છેલ્લા ચાર પૂર્વનો અનુયોગ ૧, પહેલું વજ્રધ્વજનારાય સંઘ-યણ ૨, પહેલું સમયતુરસ્ત્ર સંસ્થાન ૩ તથા સૂક્ષ્મ મહાપ્રાણ નામનું ધ્યાન ૪-આ ચાર સ્થાનો સ્થૂલભદ્રની પછી વિચ્છેદ પામ્યા છે. ૨૬૯.

દસપુઠ્ઠવી વુચ્છેઓ, વયરે તહ અદ્ધકીલસંઘયણા ।

પંચહિ વાસસણ્હિં, ચુલસી ય સમય અહિયમ્મિ ॥ ૨૭૦ ॥

તથા વજ્રસ્વામી પછી દશમા પૂર્વનો વિચ્છેદ થયો છે, તથા મહાવીરના નિર્વાણથી પાંચસો ને ચૌરાશી વર્ષ ઝાઝેરા વ્યતીત થયા ત્યારે કીલિકા સુધીના ચાર (બીજથી પાંચમા સુધીના) સંઘ-યણ વિચ્છેદ ગયા છે. ૨૭૦. (બે બે સંઘયણ જુદે જુદે વખતે વિચ્છેદ થયાનું સંભવે છે. કેમકે અહીં ગાથામાં ચોથું પાંચમું જ નીકળે છે.)

ચતુપુઠ્ઠવીવુચ્છેઓ, વરિસસણ સિત્તરમ્મિ અહિયમ્મિ ।

મહ્વાહુમિ જાઓ, વીરજિણિંદે સિવં પત્તે ॥ ૨૭૧ ॥

શ્રી મહાવીર જિનેન્દ્ર મોક્ષ પામ્યા પછી કાંઈક અધિક એક-સો ને સીતેર વર્ષ ગયા ત્યારે શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીને સમયે (તેમની પછી) ચાર પૂર્વનો વિચ્છેદ થયો. ૨૭૧. (શ્રી સ્થૂલભદ્રને તે ચાર પૂર્વ માત્ર મૂળથી ભણાવ્યા હતા, અર્થથી નહીં.)

१७४ चार कालिकाचार्यनो समय विगेरे.

सिरिवीराऊ गणसु, पणतीसहिण तिसयवरिसेसु ।

पढमो कालगसूरी, जाओ सामुज्जनामु त्ति ॥ २७२ ॥

श्री भुवावीर स्वामीना निर्वाणुथी कांठक अधिक त्रयसो ने पांतीश वर्ष गया त्यारे पहेला कालिकाचार्य नामना सूरि थया. तेनुं भीणुं नाम श्यामाचार्य हुतं. २७२.

चउसयतिपन्नवरिसे, कालिगगुरुणा सरस्सती गहिया ।

विहुसयसत्तरिवरिसे, वीराऊ विक्रमो जाओ ॥२७३॥

वीरना निर्वाणुथी चारसो ने तेपन वर्ष भीण कालिकाचार्य थया, तेमणे भेखे राजने लावी गर्दखिल्ले. राजने हुणीने पातानी लाण्ण सरस्वती नामनी साध्वीने अहुण करी हुती. वीर निर्वाणुथी चारसो ने सीतेर वर्ष विक्रम राज थया. २७३.

पंचेव य वरिससण, सिद्धसेणदिवायरो पयडो ।

सत्तसय वीस अहिण, कालिकगुरू सकसंथुणिओ ॥२७४॥

वीरनिर्वाणुथी पांचसो वर्ष सिद्धसेन दिवाकर सूरि थया, अने कांठक अधिक सातसो ने वीश वर्ष तीण कालिकाचार्य थया, तेमणे शकेद्रना पूछवाथी निगोदनुं यथार्थ स्वयं कहुं हुतं तेथी शकेद्रे तेमनी स्तुति करी हुती. २७४.

नवसय तेणुणहिं, समइकंतेहिं वद्धमाणाओ ।

पज्जूसणा चउत्थी, कालिगसूरीहि ता ठविया ॥२७५॥

वर्धमानस्वामीना निर्वाणुथी नवसो ने त्राणुं वर्ष व्यतीत थया त्यारे चोथा कालिकसूरिअे पांचमने अहेले. चोथने दिवसे पयुषला (संवच्छरी) स्थापन करी. २७५.

जीयं काऊण पुण, तुरमणि दत्तस्स कालियज्जेणं ।
अवि य सरीरं चत्तं, म य भणियमहम्मसंजुत्तं ॥२७६॥

लाण्डेने षोडशे वर्षे ते शत-आचार छे अम लण्डेने तु-
मणी नामनी नगरीमां पोताना लाण्डेने दत्त नामना राज्ञ पासे
कालिकाचार्य गया. तेमण्डे पोताना शरीरने त्याग कर्यो अटले
दरकार न करी, परंतु अधर्मयुक्त असत्य वचन पोल्या न नही.
अटले के दत्त राज्ञे प्राणांत सुधीने लय पताव्या छतां यज्ञतुं
इण पूछतुं त्यारे गुड्ढे यज्ञतुं इण नरक न कछुं. तेथी दत्त राज्ञ
अति कोप पाभ्यो, परंतु ते गुड्ढे कांठ पणु करी शक्यो नही, उलटो
पोते मरीने नरके गयो. २७६.

१७५ आगमने पुस्तकाइठ कर्यांनो समय.

बल्लहिपुरम्मि नयरे, देवड्डीपमुहेण समणसंघेण ।
पुत्थे आगम लिहिओ, नवसय असीइ तदा वीरो ॥२७७॥

वीरनिर्वाणुथी नवसो ने अंशी वर्षे वल्लहीपुर नगरमां
द्विगण्डि क्षमाश्रमणु विगरे श्रमणुसंघे आगमने पुस्तकमां
लभाव्या. २७७.

१७६ द्विगंअरनी उत्पत्तिने समय.

रहवीरपुरनयरे, तह सिद्धिगयस्स वीरनाहस्स ।
छसयनवउत्तरीए, खमणा पाखंडिया जाया ॥ २७८ ॥

श्री वीरनाथ सिद्धिमां गया पछी छसो ने नव वर्षे रथ-
वीरपुर नामना नगरमां पांअंठी श्रमणु (द्विगंअर) थया. २७८.

१७७ भीलवार आगमनुं पुस्तकाइठपणुं.

दुम्भिवस्वम्मि पणट्टे, पुणरवि मेलित्तुं समणसंघाओ ।
महुराए अणुओगो, पव्वत्तई खंदिलो सूरी ॥ २७९ ॥

(११४)

आर वर्षानो दुकाण पूर्ण थयो त्यारे स्कंदिलाचार्य नामना
सूरिअे करीथी मथुरानगरीमां सकण अमलसंघ अेकठो करी
आगभनो अनुयोग (व्याख्या) प्रवर्ताव्यो. (आगभो पुस्तकाइठ
क्यां) आनुं नाम माथुरी वाचना इहेवाय छे. २७८.

१७८ पूर्णिमा तथा अभावास्या अदस चौदशनी
पाणी करवानो समय.

बारसवाससएसु, पुण्णिमदिवसाउ पक्खियं जेण ।
चउदसी पढमं पव्वं, पकप्पियं साहिसूरीहिं ॥ २८० ॥

वीरनिर्वाणुथी आरसो वर्षे स्वातिसूरिअे पूर्णिमाना
द्विसने अदले चौदशनी पाणीनुं पर्व प्रथम प्रवर्ताव्युं. २८०.
(तपगच्छनी मान्यता प्रभाणु पाणी तो चौदशनी न् हुती,
योभासी पूर्णिमानी हुती ते न्यारथी चौथनी संवत्सरी करी
त्यारथी चौदशनी इरावी.)

(२८० थी २८८ सुधीनी नव गाथाअो अयणगच्छनी
मान्यतानी छे.)

१७९ श्रावकने भाटे भुअवस्त्रिका अने अरवलानी स्थापना.

सावयजण मुहपत्ती, चवलो तह वि संघसंजुत्तो ।
हरिभद्रसूरिगुरुणो, दसपुरनयरम्मि ठावेइ ॥ २८१ ॥

हरिभद्रसूरि अुअे दशपुर नामना नगरमां सर्व संघ अेकठो करी
श्रावकजनाने भाटे भुअवस्त्रिका अने अरवलाने स्थापन क्यां. २८१.

पणपणबारससए, हरिभद्रो सूरि आसि पुव्वकए ।
तेरसय वीस अहिए, वरिसेहिं बप्पभट्टपहू ॥ २८२ ॥

वीरनिर्वाणुथी आरसो ने पंचावन वर्षे हरिभद्रसूरि प्रथम
अंधकार थया अने कांठे अधिक तेरसो ने वीश वर्षे अप्पलक
सूरि थया. २८२.

૧૮૦ અષ્ટમી તથા પાક્ષિક^૧ તિથિનો નિર્ણય.

છટ્ટીસહિયા ન અટ્ટમી, તેરસિસહિયં ન પક્ષિવયં હોઈ ।
પડિવેસહિયં ન કયાવિ, ઈય ભણિયં જિણવરિંદેહિં ॥૨૮૩॥

છઠ્ઠ સહિત આઠમ લેવી નહીં, અને તેરસ સહિત પાખી લેવી નહીં. તેમાં પણ પડવા સહિત પાખી તો કદાપિ લેવી નહીં. એમ જિનેદ્રોએ કહ્યું છે. ૨૮૩.

પણ્ણરસમ્મિ ચ દિવસે, કાયઠ્ઠવા પક્ષિવયં તુ પાણ્ણ ।
ચઠ્ઠસિસહિયં કઠ્ઠયા વિ,
ન હુ તેરસિ સોલમે દિવસે ॥ ૨૮૪ ॥

પ્રાયે કરીને પંદરમે દિવસે પાખી કરવાની છે, કોઇકવાર ચૌદસ સહિત પાખી કરવી, પણ તેરસ સહિત ન કરવી તેમજ સોળમે દિવસે (એટલે પડવા સહિત) ન કરવી. ૨૮૪.

અટ્ટમિતિહીણ સયલં, કાયઠ્ઠવા અટ્ટમી ચ પાણ્ણ ।
અહવા સત્તમીઅમિઅં, નવમે છટ્ટે ન કઠ્ઠયા વિ ॥૨૮૫॥

પ્રાયે કરીને સઘળી આઠમની તિથિ હોય એવી આઠમ કરવી, અથવા સપ્તમી સહિત આઠમ હોય તે કરવી, પરંતુ નવમી કે ષષ્ઠી સહિત હોય તે કદી કરવી નહીં. ૨૮૫.

પક્ષવસ્સ અદ્ધ અટ્ટમી, માસદ્ધાણ પક્ષિવયં હોઈ ।
સોલમિદિવસે પક્ષવી, કાયઠ્ઠવા ન હુ કઠ્ઠયા વિ ॥૨૮૬॥

પક્ષ (પખવાડીયા) ને અર્થે આઠમ કરવી અને માસને અર્થે પાખી કરવી. પરંતુ સોળમે દિવસે કદાપિ પાખી કરવી નહીં. ૨૮૬

પક્ષિચય પડિક્કમળાઓ, સદ્ધિઅપહરમ્મિ અટ્ટમી હોઈ ।
તત્થેવ પચ્ચક્ષાણં, કરિંતિ પવ્વેસુ જિણવયણા ॥૨૮૭॥

પાખીના પ્રતિકમણ્થી સાઠ પહોરે આઠમ આવે છે, તેજ
પર્વમાં પ્રત્યાખ્યાન કરવું એમ જિનવચન છે. ૨૮૭.

જડયાઓ અટ્ટમી લગ્ગા, તડયાઓ ટુંતિ પક્ષ્વસંધીસુ ।
સદ્ધિ પહરમ્મિ નેયા, કરિંતિ તિહિ પક્ષિવપડિક્કમળં ॥૨૮૮॥

જ્યારે અષ્ટમી તિથિ લાગે ત્યારે પક્ષની સંધિ હોય છે, અને
ત્યારથી સાઠ પહોર વ્યતીત થાય ત્યારે પાખી પ્રતિકમણુ કરવું
જેઠએ. ૨૮૮. (અહીં સુધીની ૯ ગાથા અન્ય ગચ્છી માન્યતાની છે.)

૧૮૧ સાઠપોરસી વિગેરેનું માન.

નિયતણુ નવહિ પપ્પહિં, પોસે માસમ્મિ પોરસી સઢ્ઢા ।
ઈક્કિક્કય પયહાણી, આસાઢે જાવ તિન્નિ પયા ॥૨૮૯॥

પોષ માસમાં પોતાના શરીરની છાયા નવ પગલાં પ્રમાણ
થાય ત્યારે સાઠપોરસી થાય છે, ત્યારપછી એક એક માસે એક
એક પગલાંની હાનિ કરતાં અષાઠ માસે ત્રણ પગલાં છાયા થાય
ત્યારે સાઠપોરસી થાય છે. (ત્યારપછી શ્રાવણે ચાર, ભાદ્રપદે
પાંચ, આશ્વિને છ, કાર્તિકે સાત અને માર્ગશીર્ષ માસે આઠ
પગલે સાઠપોરસી થાય છે.) ૨૮૯.

અઢ્ઢાઈ દિવસેહિં, અંગુલ ઇક્કિક્ક વઢ્ઢૂઈ હાઈ ।
આસાઢાઓ પોસે, પોસાઓ જાવ આસાઢં ॥ ૨૯૦ ॥

અષાઠથી પોષ માસ સુધી અઢી અઢી દિવસે એક એક
આંગળ છાયાની વૃદ્ધિ કરવી, અને પોષ માસથી અષાઠ માસ
સુધી અઢી અઢી દિવસે એક એક આંગળ છાયાની હાનિ કરવી;

(૧૧૭)

એટલે કે અષાઠ માસને પહેલે દિવસે ત્રણ પગલાંની છાયાએ સાઠ-
પોરસી થાય છે, અને ત્યારપછી અઠી દિવસે ત્રણ પગલાં ઉપર એક
આંગળ છાયા હોય તે વખતે સાઠપોરસી થાય છે. એ પ્રમાણે અઠી
અઠી દિવસે એક એક આંગળ વધારતાં ત્રીશ દિવસે એટલે એક
માસે બાર આંગળ એટલે એક પગલાં જેટલી છાયા વધે છે, તેથી
શ્રાવણ માસને પહેલે દિવસે ચાર પગલાં છાયા હોય ત્યારે સાઠ-
પોરસી થાય છે. એ પ્રમાણે વધતાં વધતાં પૌષ માસને પહેલે
દિવસે નવ પગલાં છાયા થાય ત્યારે સાઠપોરસી થાય છે. ત્યાર-
પછી અઠી અઠી દિવસે એક એક આંગળ ઓછી કરવી, એટલે
માઘ માસને પહેલે દિવસે આઠ પગલાંની છાયાએ સાઠપોરસી
થશે. એ પ્રમાણે પાછી હાનિ કરતાં કરતાં અષાઠ માસના પહેલા
દિવસે ત્રણ પગલાંની છાયાએ સાઠપોરસી થશે. ૨૯૦.

૧૮૨ પુરિમઢું પ્રમાણ.

આસાઢે સમછાયા, પોસે માસે હવંતિ છપાયા ।

વઢુંતિ હીયમાળે, પણ પણ હોઈ પુરિમઢું ॥ ૨૧૧ ॥

અષાઠ માસમાં પોતાના શરીરમાં સમાઈ ગયેલી છાયા હોય
ત્યારે પુરિમઢું થાય છે, અને પૌષ માસમાં પોતાના શરીરની
છાયા છ પગલાંની (ત્રણ હાથની) હોય ત્યારે પુરિમઢું થાય છે.
એ જ પ્રમાણે માસે માસે એક એક પગલાંની વૃદ્ધિ તથા હાનિ
કરવી. ૨૯૧. (દરેક મહિને એક પગલું એટલે ૧૨ આંગળ
ઘટાડવી તે આંગળ બતાવે છે.)

માઘે દુહત્થિ છાયા, બારસ અંગુલપમાળ પુરિમઢું ।

માસે બારંગુલહાળી, આસાઢે નિઢિયા સઢ્વે ॥ ૨૧૨ ॥

માઘ માસમાં બે હાથ અને બાર આંગળ (કુલ પાંચ પગલાં)
છાયા હોય ત્યારે પુરિમઢું થાય છે. એવર અષાઠ માસમાં સર્વ છાયા
નિઠી જાય એટલે શરીરમાં જ સમાઈ જાય ત્યારે પુરિમઢું થાય છે.
એ રીતે માસે માસે બાર બાર આંગળની હાનિ કરવી. ૨૯૩.

૧૮૩ રાત્રિના કાળનું જ્ઞાન.

દસ તેરસ સોલસમે, વીસઙ્ગમે સૂરિયાણ ણક્ષત્તે ॥
મત્થયગયમ્મિ રિક્ષ્વે, રયણીણ જામપરિમાણં ॥૨૧૩॥

સૂર્ય જે નક્ષત્રમાં હોય તે નક્ષત્રથી દશમું નક્ષત્ર બ્યારે આકાશમાં મસ્તકપર (માથે) આવે ત્યારે રાત્રિનો પહેલો પ્રહર થાય, તેરમું નક્ષત્ર માથે આવે ત્યારે બીજો પ્રહર, સોળમું નક્ષત્ર માથે આવે ત્યારે ત્રીજો પ્રહર અને વીશમું નક્ષત્ર મસ્તકપર આવે ત્યારે ચોથો પ્રહર થાય. એ પ્રમાણે રાત્રિએ પ્રહરનું પરિમાણ જાણવું. ૨૯૩.

૧૮૪ પોરસીનું પ્રમાણ.

આસાઢમાસે દુપયા, પોસે માસે ચડપ્પયા ।
ચિત્તાસુણ્ણુ માસેસુ, તિપયા હવઙ્ગ પોરસી ॥ ૨૧૪ ॥

પોતાના શરીરની છાયા જે વખતે બે પગલાંની થાય તે વખતે અષાઢ માસમાં પોરસી થાય છે, પોષ માસમાં ચાર પગલાં છાયા હોય ત્યારે પોરસી થાય છે, અને ચૈત્ર તથા આશ્વિન માસમાં ત્રણ પગલાં છાયા હોય ત્યારે પોરસી થાય છે. ૨૯૪.

અંગુલં સત્તરત્તેણં, પક્ષ્વેણ ચ દુઅંગુલં ।
વઢુણ્ણ હાયણ વાવિ, માસેણં ચડરંગુલં ॥ ૨૧૫ ॥

આ પોરસીના પ્રમાણમાં સાત દિવસે એક આંગળની, પખવાડીએ બે આંગળની અને એક માસે ચાર આંગળની જેમ સંભવે તેમ વૃદ્ધિ કે હાનિ કરવી. ૨૯૫.

૧૮૫ પડિલેહણુનો કાળ.

જિઢ્ઢામૂલે આસાઢ—સાવણે છહિં અંગુલેહિં પડિલેહા ।
અઢ્ઢહિં ત્રીય તિયમ્મિ, તઙ્ગ દસ અઢ્ઢહિં ચડત્થે ॥૨૧૬॥

(૧૧૬)

જેઠ, અષાઠ અને શ્રાવણ માસમાં છ આંગળ છાયા હોય ત્યારે પરિલેહુલા કરવી, ખીજા ત્રિકમાં એટલે ભાદ્રપદ, આશ્વિન અને કાર્તિક માસમાં આઠ આંગળ છાયા હોય ત્યારે, ત્રીજા ત્રિકમાં એટલે માર્ગશીર્ષ, પોષ અને માઘ માસમાં દશ આંગળ છાયા હોય ત્યારે અને ચોથા ત્રિકમાં એટલે ફાલ્ગુણ, ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં આઠ આંગળ છાયા હોય ત્યારે પરિલેહુલા કરવી. ૨૯૬.

૧૮૬ ક્ષય તિથિનો સંભવ.

મહવ કત્તિય માસે, પોસે તહ ફગ્ગુणे य बोधव्वे ।
वइसाहे आसाढे, इमम्मि मासे तिही पडइ ॥२९७॥

ભાદ્રપદ, કાર્તિક, પોષ, ફાલ્ગુણ, વૈશાખ અને અષાઠ-એ છ માસમાં જ તિથિનો ક્ષય થઈ શકે છે, એમ જાણવું. (જૈન જ્યોતિષને અનુસારે તિથિની વૃદ્ધિ થતી નથી. માત્ર ક્ષય થાય છે, તે પણ આ છ માસમાં જ થઈ શકે છે.) ૨૯૭. (હાલ જૈન જ્યોતિષ પ્રમાણે પંચાંગ તૈયાર કરનારા ન હોવાથી અન્યમતિના પંચાંગ અનુસાર તિથિ વિગેરેની પ્રવૃત્તિ કરવી પડે છે.)

૧૮૭ સ્ત્રીને ગર્ભ ધારણ કરવાનો કાળ.

रिउसमय हवइ नारी, नरोवभोगेण गबभसंभूई ।
वारसमुहुत्तमज्जे, जाओ गबभो उवरि नत्थि ॥२९८॥

ઋતુ સમય આવે ત્યારે સ્ત્રીને પુરૂષના સમાગમથી ગર્ભનો સંભવ હોય છે. તેમાં પુરૂષના સંયોગ પછી ખાર સુહૃત્તની અંદર ગર્ભ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે, ત્યારપછી ઉત્પન્ન થતો નથી. ૨૯૮.

૧૮૮ સ્ત્રી અને પુરૂષના કામવિકારની હદ.

पणपन्नाउ परेण, जोणी पमिलाइ महिलियाणं च ।

पणहत्तरीय परओ, होइ अबीओ नरो पायं ॥२९९॥

(૧૨૦)

પંચાવન વર્ષની ઉમ્મર થયા પછી પ્રાયે સ્ત્રીઓની યોનિ
સ્નાન થાય છે, એટલે કર્માઈ જાય છે (રેતસ રહિત થાય છે,
ગર્ભ ધારણ કરવા યોગ્ય રહેતી નથી.) તથા પુરૂષ પ્રાયે પંચો-
તેર વર્ષ પછી અખીજ (વીર્ય રહિત) થાય છે. ૨૯૮. (આ વર્ષોમાં
પણ કાળે કરીને ઓછાપણું થતું આવે છે. આયુષ્ય ઘટતાં તે પણ
ઘટે છે. આ પ્રમાણ સો વર્ષના આયુને અંગે જણાય છે.)

૧૮૯ ગર્ભાવાસનું દુઃખ.

સુહિં અગ્નિવણ્ણાહિં, સમભિજ્જઈ જંતુણો ।

જાવડ્યં ગોયમા ! દુક્કવં, ગબ્મે અદ્વગુણં તહા ॥૩૦૦॥

તપાવીને અગ્નિના વર્ણ જેવી કરેલી સોથાવડે રૂંવાડે રૂંવાડે
લેદલાં જંતુને જેટલું દુઃખ થાય છે, તેના કરતાં આઠ ગુણું દુઃખ
ગર્ભમાં રહેલા જંતુને થાય છે. ૩૦૦. (આ દુઃખ અવ્યક્તપણે
ભોગવે છે.)

૧૯૦ પ્રસવ વખતે થતું દુઃખ.

ગબ્માઓ નિહરંતસ્સ, જોણીજંતણપીલણે ।

સયસાહસ્સિયં દુક્કવં, કોહાકોહિગુણં તહા ॥ ૩૦૧ ॥

ગર્ભમાંથી નીકળતા જંતુને યોનિયંત્રમાં પીડા પામવાથી
(પીડાવાથી) ગર્ભવાસના કરતાં લાખ ગુણું અને કોટાકોટિ ગુણું
દુઃખ થાય છે. ૩૦૧. (આ દુઃખ પણ અવાચ્ય સ્થિતિમાં
ભોગવે છે.)

૧૯૧ કોણિક અને ચેટક રાબના યુદ્ધમાં હણાયેલા
મનુષ્યોની સંખ્યા તથા ગતિ.

કોણિયચેહયરણ્ણો, રણમ્મિ છન્નુવહ્લક્કવમણુઆણં ।

વમરિંદેણ્ણમ્મિહયા, વીયદિણે લક્કવચુલ્લસીઈ ॥ ૩૦૨ ॥

एगो सोहम्मसुरो, बीओ मणुओ महाविदेहम्मि ।
दंससहस्सा मच्छगई, सेसा य नरयतिरिण्णु ॥३०३॥

अभरेद्रे कोण्डिक अने येठक राजना युद्धमां पहेले दिवसे
७-नुं लाभ मनुष्यो लुल्या अने णीजे दिवसे चोराशी लाभ
मनुष्यो लुल्या. तेमांथी अेक मनुष्य सौधर्भ देवलोकां देव थयो,
णीजे अेक महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थयो, दश लणर मनुष्यो
मत्स्थगतिने पाभ्या, अने णाकीना मनुष्यो नरक तथा तिर्य्य
गतिने पाभ्या. ३०२-३०३.

१६२ यौह पूर्वना नाम.

उप्पायपुठ्व १ मग्गायणी २ य,
वीरियाणं ३ च अत्थिनत्थी ४ च ।
णाणं ५ तह सच्चं ६ पूण,
आयप्पवाय ७ तहा कम्मं ८ ॥ ३०४ ॥
पच्चक्खाणं ९ विज्जा १०,
कल्लाणं ११ पाणवाय १२ बारसमं ।
किरियाविसालं १३ भणियं,
चउदसमं बिंदुसारं १४ च ॥ ३०५ ॥

उत्पाद पूर्व १, अत्रायणी पूर्व २, वीर्यप्रवाद पूर्व ३,
अस्तिनास्ति पूर्व ४, ज्ञानप्रवाद पूर्व ५, सत्यप्रवाद पूर्व ६,
आत्मप्रवाद पूर्व ७, कर्मप्रवाद पूर्व ८, प्रत्याख्यानप्रवाद पूर्व
९, विद्याप्रवाद पूर्व १०, कल्याणप्रवाद पूर्व ११, प्राणवाय पूर्व
आरभुं १२, क्रियाविसाल पूर्व तेरभुं १३ तथा यौहसुं बिंदुसार
नामनुं पूर्व १४-आ यौह पूर्वनां नाम लखुवा. ३०४-३०५.

૧૯૩ સિદ્ધાંતના એક પદમાં કહેલી શ્લોકની સંખ્યા.

एगवन्नकोडि लक्खा, अट्टेव सहस्स चुलसी य ।

सयच्छकं नायव्वं, सट्ठाइगवीस समयम्मि ॥ ३०६ ॥

સિદ્ધાંતમાં એકાવન કરોડ, આઠ લાખ, ચોરાશી હજાર, છસો ને સાડી એકવીશ ૫૧૦૮૮૪૬૨૧૧ શ્લોકોનું એક પદ કહેલું છે. ૩૦૬. (શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રની વૃત્તિમાં ૫૧૦૮૮૬૮૪૦૧ શ્લોક એક પદમાં હોય એમ કહ્યું છે. ઇતિ સેનપ્રશ્ને. પ્રશ્ન ૮૨. આવા ૧૮૦૦૦ પદ આચારાંગના પ્રથમ હતા અને તેથી બમણા બમણા બીજા અંગના હતા. ૧૧ અંગના મળીને ૩૬૮૪૬૦૦૦ પદો હતા. તેનો સક્ષેપ શ્રી દેવદ્વિગણિ ક્ષમાશ્રમણે કરેલો છે.)

૧૯૪ મોક્ષગતિનો સરલ માર્ગ.

नाणेण जाणई भावे, दंसणेण य सहहे ।

आयरे य चरित्तेण, एओ सिद्धिपुरीपहो ॥ ३०७ ॥

જ્ઞાનવડે પદાર્થોને જાણવા, દર્શન (સમકિત) વડે તેના પર શ્રદ્ધા કરવી, અને ચારિત્ર (આચરણ-ક્રિયા) વડે તેને આચરવા, એ સિદ્ધિનગરીએ જવાનો સરલ માર્ગ છે. ૩૦૭.

૧૯૫ ગાથા (આર્યા) છંદનું લક્ષણ.

पढमो बारसमत्तो, बीओ अट्टारमत्तसंजुत्तो ।

जह पढमो तह तइओ, पणरसविभूसिया गाहा ॥ ३०८ ॥

પહેલા પદમાં બાર માત્રા હોય, બીજું પદ અઠાર માત્રાનું હોય, જેવું પહેલું પદ તેવુંજ ત્રીજું પદ (બાર માત્રાવાળું) હોય, તથા ચોથું પદ પત્તર માત્રાથી વિભૂષિત હોય-તે ગાથા છંદ કહેવાય છે. ૩૦૮.

सव्वाए गाहाए, सत्तावन्नं हवंति मत्ताओ ।

पुव्वद्धए य तीसा, सत्तावीसा य अवरद्धे ॥ ३०९ ॥

એક આખી ગાથામાં કુલ સત્તાવન માત્રાઓ હોય છે. તેમાં ગાથાના પૂર્વાર્ધમાં (પહેલા અને ધીજ પાદમાં મળીને) ત્રીશ માત્રા હોય છે, તથા પશ્ચાર્ધમાં (ત્રીજ અને ચોથા પાદમાં મળીને) સત્તાવીશ માત્રા હોય છે. ૩૦૯.

१८६ उत्तराध्ययन सूत्रना छत्रीश अध्ययनानां नाम.

વિણય ૧ પરીસહ ૨ ચરંગી ૩,

અસંખયં ૪ હોઝ કામમરણં ૫ ચ ।

खुडुग ६ एलग ७ कपिला ८,

नमी ९ य दुमपत्तयं १० नेयं ॥ ३१० ॥

एकारसमं बहुसुय ११,

हरिकेसी १२ चित्तसंभुयं सारं १३ ।

इसुआरी १४ चउदसमं,

भिकखू १५ बंभं १६ जए भाणियं ॥ ३११ ॥

पावसमण १७ तह संजइ १८,

मियपुत्त १९ अणाहि २० समुहपालिय २१ ।

रहनेमी २२ बावीसं,

केसीगोयम २३ ठुपावयणं २४ ॥ ३१२ ॥

जयघोस २५ समायारी २६,

खलुंकियं २७ मुखमग्ग २८ सम्मत्तं २९ ।

तवमग्गे ३० चरणविही ३१,

पमायज्झयण ३२ वत्तीसं ॥ ३१३ ॥

कम्मपयडीओ ३३ लेसा ३४,

अणगार ३५ अजीवजीवविभत्ती ३६ ।

छत्तीस उत्तरज्झय—नामा एयस्स णं होइ ॥ ३१४ ॥

विनय अर्धयन १, परीषल्ल अर्धयन २, अतुरंगी अर्धयन ३, असंण्य^१ अर्धयन ४, अकाम सकाम भरणे विलङ्घित अर्धयन ५, क्षुल्लक अर्धयन ६, अलक^२ अर्धयन ७, कपिल अर्धयन ८, नमि अर्धयन ९, द्रुमपत्र अर्धयन १०, अग्यारमुं अलुश्रुत अर्धयन ११, हरिकेशि अर्धयन १२, उत्तम अेषुं चित्रसंभूति अर्धयन १३, यौद्धमुं धनुकारी अर्धयन १४, लिक्षु अर्धयन १५, अहाय्य^३ अर्धयन १६, पापश्रमण अर्धयन १७, तथा संजति (राजतुं) अर्धयन १८, मृगापुत्र अर्धयन १९, अनाथी अर्धयन २०, समुद्रपालित अर्धयन २१, आवीशमुं रथनेमि अर्धयन २२, केशी गौतम अर्धयन २३, अष्ट प्रवयन अर्धयन २४, जयघोष अर्धयन २५, सामायारी अर्धयन २६, अलुंकिय^३ अर्धयन २७, मोक्षमार्ग^३ अर्धयन २८, सख्यकृत्य पराकम अर्धयन २९, तपोमार्ग^३ अर्धयन ३०, चारित्रविधि अर्धयन ३१, अत्रीशमुं प्रमादस्थानार्धयन ३२, कर्मप्रकृति अर्धयन ३३, लेश्या अर्धयन ३४, अणुगार मार्ग^३ अर्धयन ३५ अने अल्लभ लव विलङ्घित अर्धयन ३६-आ प्रमाणे उत्तरार्धयननां ३६ अर्धयनानां अत्रीश नामो छे. ३१०-३१४.

१ प्रमादाप्रमाद (असंस्कृत), २ औरप्रिय, ३ ग्रणीयो अण्ड.

(૧૨૫)

૧૯૭ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં નક્ષત્રો.

મિગસિર ૧ અહા ૨ પુસ્સો ૩,

તિન્નિ પુવ્વાઈં ૬ મૂલ ૭ મસલેસા ૮ ।

હત્થો ૯ ચિત્તા ૧૦ ય તહા,

દસ વુદ્ધિકરાઈં નાણસ્સ ॥ ૩૧૫ ॥

મૃગશિર ૧, આર્દ્રા ૨, પુષ્ય ૩, ત્રણે પૂર્વા-પૂર્વાફાલ્ગુની ૪, પૂર્વાષાઢા ૫, પૂર્વાભાદ્રપદ ૬, મૂલ ૭, અશ્લેષા ૮, હસ્ત ૯, તથા ચિત્રા ૧૦-આ દશ નક્ષત્રો જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં છે. એટલે કે આ દશ નક્ષત્રોમાં જ્ઞાન ભણવાનો આરંભ કરવો સારો છે. ૩૧૫.

૧૯૮ પીસ્તાલીશ આગમની કુલ ગાથા સંખ્યા.

પણયાલીસ આગમ, સવ્વગંથાણ હંતિ છ લક્ષ્વા ।

ણુણસઠ્ઠિસહસ્સા, તિન્નિ સયા ચેવ તીસા ય ॥૩૧૬॥

(હાલમાં વર્તતા) પીસ્તાલીશ આગમની સર્વ શ્લોક સંખ્યા- ૭ લાખ, આગણુસાઠ હજાર, ત્રણ સો ને ત્રીશ ૬૫૯૩૩૦ થાય છે. ૩૧૬. (આ હકીકત શ્રી જૈન પ્રબોધ ભાગ ૧ લામાં બહુ જ વિસ્તારે કહેલી છે. ૪૫ આગમની મૂળની ગાથાસંખ્યા તથા નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂર્ણિ, ટીકા વિગેરેનું તમામ પ્રમાણ તેમાં આપ્યું છે. તેમાં બતાવ્યા મુજબ સર્વ સંખ્યા આ પ્રમાણે થાય છે. ઈચ્છકે તે બુકમાં જોવું.)

૧૯૯ જ્ઞાન ભણવામાં અપ્રમાદપણું રાખવું.

જઈ વિ દિવસેણ પયં, ધરેઈ પક્ષેણ વા સિલોગઘ્ઠં ।

ઉજ્જોયં મા મુંચસુ, જઈ ઇચ્છસિ સિવિલ્લુતં નાણં ॥૩૧૭॥

(૧૨૬)

જો કદાચ એક દિવસમાં એક જ પદ (શબ્દ) ધારી શકાય (લણી શકાય) અથવા એક પખવાડીયામાં અર્ધ શ્લોક જ લણી શકાય, તોપણ જો જ્ઞાન શીખવાની ઈચ્છા હોય તો તું તે સંબંધી ઉદ્યમને મૂકીશ નહીં. ૩૧૭. (ઉદ્યમ શરૂ રાખવાથી માસતુસ મુનિની જેમ ક્રમેક્રમે શક્તિ વધતી જાય છે, તેથી આ ઉપદેશ યોગ્ય છે.)

૨૦૦ નકારરૂપે ઉપદેશ.

પંથસમા નત્થિ જરા, દરિદ્ધસમો અ પરાभवो नत्थि ।
मरणसमं नत्थि भयं, खुहासमा वेयणा नत्थि ॥૩૧૮॥

નિરંતર મુસાફરી કરવી તેના જેવી ખીજ કોઈ જરાવસ્થા નથી, દારિદ્ર્ય જેવો ખીજો કોઈ પરાભવ નથી, મરણ જેવો ખીજો કોઈ ભય નથી અને ક્ષુધા સમાન ખીજ કોઈ વેદના નથી. ૩૧૮.

दयासमो न य धम्मो, अन्नसमं नत्थि उत्तमं दाणं ।
सच्चसमा न य किच्ची, सीलसमो नत्थि सिंगारो ॥૩૧૯॥

દયા સમાન ખીજો કોઈ ધર્મ નથી, અન્ન જેવું ખીજું કોઈ ઉત્તમ દાન નથી, સત્ય સમાન ખીજ કોઈ કીર્તિ નથી અને શીલ જેવો ખીજો કોઈ શણગાર નથી. ૩૧૯.

૨૦૧ આ ચાર પદાર્થ દુર્જય છે.

अक्खाण रसणी कम्माण—मोहणी तह वयाण बंभवयं ।
गुत्तीण य मणगुत्ती, चउरो दुक्खेहि जिप्पंति ॥૩૨૦॥

પાંચે ઇન્દ્રિયામાં જિહ્વા ઇન્દ્રિય, આઠે કર્મમાં મોહનીકર્મ, પાંચે વ્રતોમાં અહમવ્રત અને ત્રણે ગુપ્તિમાં મનગુપ્તિ-આ ચારે દુર્જય છતાં તેવાં છે. ૩૨૦.

(૧૨૭)

૨૦૨ પાંચ સમિતિનું પાલન.

ઈરિસણ ૧ માસાણ ૨, ઇસણાણ ૩ તહા મુળી ।
આયાણે ૪ પરિઠ્ઠવણે ૫, હવડ જસ્સ મહોમયા ॥૩૨૧॥

ઈર્ધ્યા સમિતિ ૧, ભાષા સમિતિ ૨, એષણા સમિતિ ૩, આદાન
નિક્ષેપણા સમિતિ ૪ અને પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ ૫-આ પાંચ
સમિતિ જેને હોય તે મહા મુનિ કહેવાય છે. ૩૨૧.

૨૦૩ નકારમાં ઉપદેશ.

મુત્તિસમં નત્થિ સુહં, નરયસમાણં દુહં મહં નત્થિ ।
બંમસમં નત્થિ વયં, સજ્ઞાયસમો તવો નત્થિ ॥૩૨૨॥

મુક્તિ (નિર્લોભતા-સંતોષ) સમાન કોઈ મુખ નથી, નરક
સમાન બીજું કોઈ મોટું દુઃખ નથી, બ્રહ્મચર્ય સમાન બીજું કોઈ
વ્રત નથી અને સ્વાધ્યાય સમાન બીજો કોઈ તપ નથી. ૩૨૨.

૨૦૪ પાંચ કારણવૈ જે કાર્ય અને એવી માન્યતા

સમકિતીને હોય.

ક્વલો? સહાવર નિયઈ૩, પુઠ્ઠવકયં ૪ પુરિસકારણે ૫ પંચ ।
સમવાણ સમ્મત્તં, ઇગંતે હોઈ મિચ્છત્તં ॥ ૩૨૩ ॥

કાળ ૧, સ્વભાવ ૨, નિયતિ (ભવિતવ્યતા) ૩, પૂર્વકૃત(કર્મ)
૪ અને પુરૂષકાર (ઉદમ) ૫-આ પાંચે કારણોના સમૂહ દરેક
કાર્યપરત્વે જે માનતો હોય તેને જ સમકિત હોય છે, અને જે
આ પાંચમાંથી કોઈપણ એકને જ કારણરૂપે માનતો હોય તે અવશ્ય
'મિથ્યાત્વી' છે એમ જાણવું. ૩૨૩.

૧ મહામયા પ્રત્યંતર.

(૧૨૮)

૨૦૫ પાંચે ઇન્દ્રિયોની અનર્થતા.

ફાસિંદી ૧ રસિંદી ૨,

ઘાણિંદી ૩ ચક્ષુણિંદી ૪ ય સોયં ૫ ।

एयाणि इक्किं, जीवं पाडेइ संसारे ॥ ३२४ ॥

સ્પર્શનેન્દ્રિય (શરીરની આમડી) ૧, રસનેન્દ્રિય (જિભુ) ૨, ધ્રાણેન્દ્રિય (નાસિકા) ૩, ચક્ષુરિન્દ્રિય (નેત્ર) ૪ અને શ્રોત્રેન્દ્રિય (કાન) ૫-આ પાંચમાંથી એક એક ઇન્દ્રિય પણ (છુટી મૂકી હોય તો) જીવને સંસારમાં પાડે છે. ૩૨૪.

૨૦૬ પાંચે પ્રમાદની અનર્થતા.

મજ્જં ૧ વિસય ૨ કસાયા ૩,

નિદ્રા ૪ વિગહા ૫ ય પંચમી મણિયા ।

एए पंच पमाया, जीवं पाडेइ संसारे ॥ ३२५ ॥

મઝ ૧, વિષય ૨, કસાય ૩, નિદ્રા ૪ અને પાંચમી વિક્ષયા ૫ કહેલી છે-આ પાંચે પ્રમાદ જીવને સંસારમાં પાડે છે. ૩૨૫.

૨૦૭ ધર્માદિક નહીં માનનારને કરવા યોગ્ય શિક્ષા.

जो भणइ नत्थि धम्मो, न सामइयं न चेव य वयाइं ।

सो समणसंघवज्झो, कायव्वो समणसंघेहिं ॥ ३२६ ॥

જે કોઈ મનુષ્ય કહે કે હાલમાં ધર્મ નથી, સામાયિક નથી અને વ્રતો પણ નથી, તે મનુષ્યને સકળસંઘે મળી સકળસંઘ બહાર કરવો. ૩૨૬.

(૧૨૬)

૨૦૮ ભયના સાત સ્થાન.

ઇહલોય ૧ પરલોય ૨,

આદાણ ૩ આજીવિયં ૪ તહ સહસા ૫ ।

અકિત્તીભય ૬ મરણં ૭, ણ સત્ત ભયટ્ટાણા ॥ ૩૨૭ ॥

આલોક ભય ૧, પરલોક ભય ૨, આદાન ભય ૩, આજીવિકા ભય ૪, તથા સહસાત્કારભય ૫, અપજસભય ૬, અને મરણ ભય ૭—આ સાત ભયનાં સ્થાનો છે એટલે જીવોને આ સાત પ્રકારના ભયનો સંભવ છે. ૩૨૭.

૨૦૯ સાધુની સાત મંડળી.

સુત્તે ૧ અત્થે ૨ મોયણ ૩, કાલે ૪ આવસ્સણ ૫ ચ સજ્જાણ ૬ ।

સંધારણ ૭ વિ ચ તહા, સત્ત ઇમા મંડલી ઢુંતિ ॥ ૩૨૮ ॥

સૂત્ર મંડલી ૧, અર્થ મંડલી ૨, ભોજન મંડલી ૩, કાળ મંડલી (પડિલેહુણ મંડલી) ૪, આવશ્યક મંડલી (પ્રતિકમણ મંડલી) ૫, સ્વાધ્યાય મંડલી ૬ અને સંધારા-પોરસી મંડલી ૭—સાધુઓને આ સાત પ્રકારની મંડળી હોય છે. ૩૨૮. (અર્થાત આ સાત કાર્ય અમુક મુનિઓ મળીને કરે છે—મળીને કરવા યોગ્ય છે.)

૨૧૦ આઠ અભવ્યનાં નામ.

સંગમય ૧ કાલસૂરી ૨, કવિલા ૩ અંગાર ૪ પાલિયા ઢુન્નિ ૬ ।

નોજીવ ૭ સત્તમો વિય, ઉદાઈઘાયઓટ અ અટ્ટમઓ ॥ ૩૨૯ ॥

સંગમક દેવ ૧, કાળ નામનો કસાર્થ ૨, કપિલાઃ દાસી ૩, અંગારમર્દક આચાર્ય ૪, એ પાલક ૫, નાજીવનું સ્થાપન કરનાર

૧ એક પાંચમું મુનિને પીલનાર અને બીજો કૃષ્ણપુત્ર પાલક નામે હતો તે.

(રોહિણી) ૭ તથા આઠમો ઉદારી રાજનો ઘાત કરનાર (વિનય-
રત્ન નામનો સાધુ) ૮—આ આઠ અભવ્ય કહ્યા છે. (અહીં
નોજીવના સ્થાપન કરનારને અભવ્ય કહ્યો છે, પણ અન્ય ગ્રંથમાં
સાત અભવ્ય કહેલા છે. એટલે કે નોજીવના સ્થાપકને અભવ્યમાં
ગણ્યો નથી.) વળી કોઈ ગ્રંથમાં નવ પણ કહ્યા છે. તેમાં 'નોજીવ
ગુરુમાહિલ (નોજીવ સ્થાપક તથા ગોષ્ઠામાહિલ) એવો પાઠ લખી
ગોષ્ઠામાહિલને નવમો ગણ્યો છે. પરંતુ સાત અભવ્ય કહેવા એ
ઠીક લાગે છે. કેમકે નોજીવ સ્થાપક અને ગોષ્ઠામાહિલને તો નિન્હવો
કહ્યા છે એટલે કે તેઓ સમકિતથી ભ્રષ્ટ થઈ મિથ્યાત્વમાં ગયા
છે. તેમને અભવ્ય હોવાનો સંભવ નથી. ૩૨૯.

૨૧૧ અષ્ટમંગળનાં નામ.

દુષ્પણ ૧ મહાસળ ૨,

વદ્ધમાળ ૩ સિરિવચ્છ ૪ મચ્છ ૫ કલસા ૬ ય ।

સત્થિય ૭ નંદાવત્તા ૮, લિહિયા અદ્દટ્ટ મંગલયા ॥૩૩૦॥

દર્પણ (અરિસો) ૧, ભદ્રાસન ૨, વર્ધમાન (ડાખલો)^૨ ૩,
શ્રીવત્સ ૪, મત્સ્ય યુગળ ૫, કળશ ૬ સ્વસ્તિક ૭ અને નંદાવર્ત
૮—એ આઠ મંગળ કહેલા છે. ૩૩૦.

૨૧૨ શ્રાવકનું કર્તવ્ય.

અનિયાણુદારમણઓ, હરિસવસવિસપ્પકંચુઅકરાલો ।

પૂણ્ણ વીયરાયં, સાહમ્મીસાહુમત્તી ય ॥ ૩૩૧ ॥

શ્રાવક નિયાણા રહિત, ઉદાર મનવાળા અને હુર્ષના વશથી
વિકસ્વર થયેલા રોમાંચ કંચુકવાળા થઈને વીતરાગની પૂજા કરે
અને સાધર્મિક તથા સાધુની ભક્તિ કરે. ૩૩૧.

(૧૩૧)

૨૧૩ શ્રાવકના દ્રવ્યનો સદુપયોગ,

નિયદ્વમઽવજિણંદ-ભવણજિણવિંબવરપદ્મહાસુ ।

વાવઙ્ પસત્થપુત્થે, સુતિત્થતિત્થયરજત્તાસુ ॥ ૩૩૨ ॥

શ્રાવકે પોતાનું દ્રવ્ય અપૂર્વ (નવીન) જિનભવન, જિન-
ખિંબ, તેમની શ્રેષ્ઠ પ્રતિષ્ઠા કરવી, પ્રશસ્ત પુસ્તક (આગમ વિગેરે)
લખાવવાં, સુતીર્થો અને તીર્થ કરની યાત્રા કરવી-આ સર્વ સ્થાને
વાપરવું યોગ્ય છે. ૩૩૨.

૨૧૪ દશ પ્રકારના પુણ્યક્ષેત્રનાં નામ.

જિણભવણ ૧ વિંબર પુત્થય ૩, સંઘસરૂવાઙ્ ૭ સત્ત ચિત્તાઙ્ ।

દીણોદ્ધારણ ૮ પોસહ-સાલા ૯ સાહારણં ૧૦ દસહા ॥ ૩૩૩ ॥

જિનભવન ૧, જિનખિંબ ૨, પુસ્તક ૩, ચાર પ્રકારનો સંઘ ૪
તે સ્વરૂપવાળા સાત ક્ષેત્રો કહ્યાં છે, તદુપરાંત દીનજનનો ઉદ્ધાર,
પૌષ્ઠશાળા અને સાધારણ એ ત્રણ ક્ષેત્ર ભોળવવાથી દશ પ્રકારના
(ઉત્તમ) ક્ષેત્ર કહેવાય છે. ૩૩૩.

૨૧૫ વર્જવા યોગ્ય નવ નિયાણાં.

નિવં ૧ ધણર નારી ૩ નર ૪ સુર ૫,

અપ્પવિયાર ૬ અપ્પવિયારત્તં ૭ ।

સહ્સત્તં ૮ દરિદ્ધત્તં ૯, વજ્જણ નવ નિયાણાં ॥ ૩૩૪ ॥

રાજા થાઉં ૧, ધનવાન થાઉં ૨, સ્ત્રી થાઉં ૩, પુરૂષ થાઉં ૪,
દેવ થાઉં ૫, જે દેવલોકમાં પોતાને શરીરે જ પ્રવિચાર-મૈથુન કરાય છે
એવા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાઉં ૬, જે દેવલોકમાં ખિલકુલ પ્રવિચાર-
મૈથુન નથી ત્યાં ઉત્પન્ન થાઉં ૭, શ્રાવકના કુળમાં ઉત્પન્ન થાઉં ૮

૧. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા. ૨. શ્રાવક થવાનું ધારે તેમાં મુનિપણાની
અરુચિ હોવાથી નિયાણું ગણ્યું છે. તેને આગામી ભવે મુનિપણું પ્રાપ્ત થવું નથી.

(૧૩૨)

અને દરિદ્ર થાઉં છ-આ નવ નિયાણાં ભવ્યપ્રાણીએ વર્જવા
લાયક છે. ૩૩૪.

૨૧૬ દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ.

ગિહ૧ જોહ૨ મૂસળંગાર,

મોયળ૪ માયળ૫ તહેવ વત્થંગા૬

ચિત્તરસા*૭ તુહિયંગા૮,

કુસુમંગા૯ દીવયંગા૧૦ ય ॥૩૩૫॥

૪હાંગ ૧, જ્યોતિષાંગ ૨, ભૂષણાંગ ૩, ભોજનાંગ ૪, ભાજ-
નાંગ ૫, તથા વળી વસ્ત્રાંગ ૬, ચિત્તરસાંગ ૭, તુહિતાંગ ૮, કુસુમાંગ ૯
અને દીપકાંગ ૧૦-આ દશ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષો પીતાના નામ સદશ
વસ્તુ (૪હ, જ્યોતિ, ભૂષણ, ભોજન, ભાજન, વસ્ત્ર, વિચિત્ર પાન,^૧
વાણવ, કુસુમ ને દીપ) ને આપનાર હોય છે. ૩૩૫.

૨૧૭ અરિહંતાદિક દશની વૈયાવચ્ચ.

અરિહંત૧ સિદ્ધ૨ ચેઙ્ગ૩,

સુણ૪ ય ધમ્મે૫ ય સાહુ૬ સૂરીઓ ૭ ।

કુલ૮ ગણ૯ સંઘે૧૦ ય તહા,

વૈયાવચ્ચં ભવે દસહા ॥૩૩૬॥

અરિહંત ૧, સિદ્ધ ૨, ચૈત્ય ૩, શ્રુત (આગમ) ૪, ધર્મ ૫,
સાધુ ૬, સૂરિ (આચાર્ય) ૭, કુળ ૮, ગણ ૯ અને સંઘ ૧૦-એ
દશની વૈયાવચ્ચ કરવી તે દશ પ્રકારની વૈયાવચ્ચ કહેવાય છે. ૩૩૬.

૨૧૮ બ્રહ્મચર્યની નવ વાડ.

વસહી૧ કહ૨ નિસિજિં૩ દિય૪,

કુર્કિંતર૫ પુવ્વકીલિણ૬ પ્રણિણ૭ ।

* આનું મેઘાંગ એવું પણ નામ છે. ૧ પીવાના પદાર્થ.

અહમાયાહાર૮ વિભૂસના૯ ચ,

નવ બંભચેરગુત્તીઓ ॥ ૩૩૭ ॥

વસતિ-એક ઉપાશ્રયમાં સ્ત્રી સાથે રહેવું નહીં ૧, સ્ત્રીની સાથે અથવા સ્ત્રી સંબંધી કથા કરવી નહીં ૨, સ્ત્રીની સાથે એક આસને બેસવું નહીં તથા જ્યાં સ્ત્રી બેઠી હોય તે આસને પણ બેઠી સુધી બેસવું નહીં ૩, સ્ત્રીની ઈંદ્રિયો (અંગોપાંગ) જોવાં નહીં-અજાણતાં જોવાઈ જાય તો તરત દૃષ્ટિ પાછી ખેંચી લેવી ૪, સ્ત્રીના અને પોતાના વાસની (શયનની) વચ્ચે માત્ર ભીંતજ હોય તેવે સ્થાને વસવું નહીં ૫, પ્રથમ વ્રત લીધા પહેલાં જ સ્ત્રી સાથે કીડા કરી હોય તેનું સ્મરણ કરવું નહીં ૬, પ્રણીત-ધી વિગેરેના રસવાણું ભોજન કરવું નહીં ૭, અતિમાત્ર-અધિક આહાર કરવો નહીં ૮ અને શરીરની વિભૂષા કરવી નહીં ૯-આ નવ બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિ (વાડ) કહેલી છે. ૩૩૭. (વાડ જેમ ક્ષેત્રનું રક્ષણ કરે છે તેમ આ નવ પ્રકારની વાડ બ્રહ્મચર્યનું રક્ષણ કરે છે, જેઓ આ વાડ તોડે છે તેઓ દોષપાત્ર થાય છે.)

૨૧૯ ચોથા વ્રતના ભંગનું પ્રાયશ્ચિત્ત.

ગુરુણો જાવજીવં, વારસ વાસાણિ હુંતિ ઉવજ્ઞાયા ।

एगं वरिसं साहुं, छम्मासं साहुणी भणिया ॥૩૩૮॥

ગુરૂને-આચાર્યને જવજીવ, ઉપાધ્યાયને બાર વર્ષ, સાધુને એક વર્ષ અને સાધ્વીને છ માસનું પ્રાયશ્ચિત્ત ચોથા વ્રતના ભંગમાં કહેલું છે. ૩૩૮. (આ પ્રાયશ્ચિત્ત આચાર્ય ઉપાધ્યાય માટે કરીને તે પદની પ્રાપ્તિ માટે છે અને સાધુ સાધ્વી માટે દીક્ષાપર્યાયના છેદ્દૃષ્ય કહેલું છે.)

૨૨૦ મુનિમહારાજની બાર પ્રતિમાઓ.

માસાઈ સત્તાં ૭, પદમ ૮ બીચ ૯, ત્રીચ ૧૦ સત્તરાયદિગા ।

અહરાઈ ૧૧ ઇગરાઈ ૧૨, મિક્કુપડિમાઓ વારસગં ॥૩૩૯॥

સાત પર્યંત માસાદિકની પ્રતિમા છે એટલે કે પહેલી પ્રતિમા એક માસની ૧, બીજી બે માસની ૨, ત્રીજી ત્રણ માસની ૩, ચોથી ચાર માસની ૪, પાંચમી પાંચ માસની ૫, છઠ્ઠી છ માસની અને સાતમી સાત માસની ૭. ત્યારપછી પહેલી, બીજી ને ત્રીજી સાત સાત અહોરાત્રિની એટલે આઠમી સાત રાત્રિ દિવસની ૮, નવમી સાત રાત્રિદિવસની ૯, અને દશમી પણ સાત રાત્રિ દિવસની ૧૦. ત્યારપછી અગ્યારમી એક અહોરાત્રિની ૧૧ તથા છેલ્લી બારમી એક રાત્રિની ૧૨-આ રીતે મુનિરાજની બાર પ્રતિમાઓ કહેલી છે. ૩૩૬.

૨૨૧ બાર પ્રકારનો તપ.

અણસળ૧ મૂળોચરિયા૨, વિત્તીસંખેવણં૩ રસચ્ચાઓ ૪
કાયકિલેસો૫ સંલી-ળયા૬ ય બજ્ઞો તવો હોઈ ॥૩૪૦॥
પાયચ્છિત્તં૧ વિળઓ૨, વેયાવચ્ચં૩ તહેવ સજ્ઞાઓ ૪ ।
જ્ઞાણં૫ ઉસ્સગો૬ વિ ય, નિજ્જર એવં દુવાલસહા ॥૩૪૧॥

અનશન (ઉપવાસાદિક) ૧, ઊનોદરી ૨, વૃત્તિસંક્ષેપ ૩, રસ-
ત્યાગ (વિગયત્યાગ) ૪, લોચાદિક કાયનો કલેશ ૫ અને સંલીનતા
અંગોપાંગનો સંકોચ ૬-આ છ પ્રકારનો બાહ્ય તપ કહ્યો છે. તથા
પ્રાયશ્ચિત્ત ૧, વિનય ૨, વૈયાવચ્ચ ૩, તથા વળી સ્વાધ્યાય ૪,
શુભ ધ્યાન ૫ અને ઉત્સર્ગ-કાયોત્સર્ગ ૬-આ છ પ્રકારનો અભ્યં-
તર તપ કહેલો છે. કુલ બાર પ્રકારનો આ તપ કર્મોની નિર્જરા
માટે કહેલો છે. (અહીં બીજી ગાથાનું ચોથું પાદ ઘણું સ્થળે—
“ અર્ધિમતરિઓ તવો હોઈ-આ છ પ્રકારનો અભ્યંતર તપ કહેલો
છે. ” આ પ્રમાણે પણ જોવામાં આવે છે. એકંદરે અને પાઠના
તાત્પર્યમાં તફાવત નથી.) ૩૪૦-૩૪૧.

૨૨૨ બાર ભાવનાઓ.

પદમં અણિચ્ચ૧મસરણં૨, ભવો૩ ઇગત્ત૪ અન્નયા૫અસુઈ૬।
આસવવિહી ૭ સંવરો૮, કમ્મનિજ્જરા૯, ચેવ ॥૩૪૨॥

ધમ્મ સક્કવાહયા૧૦ લોઓ૧૧, બોહી ય સ્વલ્લુ દુલ્લહા૧૨।
ભાવણાઓ મુણી નિચ્ચં, ચિંતઙ્ગ દુવાલસં ॥ ૩૪૩ ॥

પહેલી અનિત્ય ભાવના ૧, અશરણુ ભાવના ૨, ભવ (સંસાર) ભાવના ૩, એકત્વ ભાવના ૪, અન્યત્વ ભાવના ૫, અશુચિ ભાવના ૬, આશ્રવ ભાવના ૭, સંવર ભાવના ૮, કર્મનિર્જરા ભાવના ૯, ધર્મ સ્વાખ્યાતતા (ધર્મમાં જિનેશ્વરે જે કહ્યું છે તે સત્યજ કહ્યું છે એવી) ભાવના ૧૦, લોક સ્વરૂપ ભાવના ૧૧ તથા ખોધિ (સમકિત) અતિ દુર્લભ છે એવી ભાવના ૧૨-આ બાર ભાવનાઓ મુનિઓએ નિરંતર ભાવવી જોઈએ. ૩૪૨-૩૪૩.

૨૨૩ તેર પ્રકારની અશુભ ક્રિયા.

અઢા ૧ ણઢા ૨ હિંસા ૩,

કમ્મા ૪ દિઢ્ઠી ૫ ય મોસ ૬ દિન્ને ૭ ય ।

મિચ્છત્તં ૮ માણ ૯ મિત્તં ૧૦,

માયા ૧૧ લોભે ૧૨ રિયાવહિયા ૧૩ ॥૩૪૪॥

અર્થક્રિયા ૧, અનર્થક્રિયા ૨, હિંસાક્રિયા ૩, કર્મક્રિયા ૪, દષ્ટિવિપર્યાસક્રિયા ૫, મૃપાવાદક્રિયા ૬, અદત્તાદાનક્રિયા ૭, મિથ્યાત્વ-ક્રિયા ૮, માનક્રિયા ૯, મિત્રક્રિયા ૧૦, માયાક્રિયા ૧૧, લોભક્રિયા ૧૨ તથા ઈર્ષ્યાપથિકીક્રિયા ૧૩-આ તેર ક્રિયાઓ પ્રાણીને નિરંતર ભાગે તેવી છે. ૩૪૪.

२२४ विषयांश्च स्त्रीयोनो दुष्टानुं परिणाम.

भज्जा वि इंदियविगार—दोसनडिया करेइ पइपावं ।

जह सो पएसी राया, सूरीकंताए तह वहिओ ॥३४५॥

भार्या पणु जे इंदियोना विकारना द्वापथी उन्मत्त थर्ष होय
ते ते पोताना पतिने पणु भारी नांभवानुं पाप करे छ. जेभ ते
प्रदेशी राजने तेनी सूर्यकंता भार्याये वध कर्यो हुतो तेभ. ३४५.

२२५ प्रदेशी राजने केशी गणुधरने करेला दश प्रश्नो.

अज्जय १ अज्जीय २ कुंभी ३,

किमी ४ सरं ५ भार ६ खंड ७ दरिसे ८ य ।

कुंथु ९ य परंपरागय १०,

ए दस पुच्छा सवागरणा ॥ ३४६ ॥

प्रदेशी राजने व्याकरणु—व्याख्या सहित आ दश प्रश्नो
केशी गणुधरने पूछ्या हुता—आर्यक (दादा) १, आर्यिका (दादी)
२, कुंली ३, कृमि (कीडा) ४, शर (आणु) ५, लार (तोला) ६,
अंड ७, दर्शन ८, कुंथु ९, परंपरागत धर्म १०. ३४६.

प्रदेशी राजने केशी गणुधरे आपेला उत्तर.

सदारहत्था १ खालिय २,

साली ३ अगणी य ४ कोमलकवाडी ५ ।

दिय ६ कट्टं ७ वाय ८ दीवो ९,

अइभारोवाह १० पडिवयणं ॥ ३४७ ॥

पोतानी स्त्रीना जर १, अपवित्र स्थान २, कूटाकारशादा
३, लोढाना गोणामां अग्नि ४, कोमण (लुण्ठ) धनुष्य ५,
व्यामडानी भसक ६, अरखितुं काष्ठ ७, वायु ८, दीपक ९ अने
लोढाना लारने वहुन करनार १०—आ उत्तर. ३४७.

વિવેચન સહિત પ્રશ્નોત્તર.

અહીં નીચેની વ્યાખ્યાપ્રમાણે પ્રદેશી રાજ્યે પ્રશ્ન પૂછ્યા,
તેના ઉત્તર કેશીકુમાર ગણધરે દર્શાવે સહિત આપ્યા તે આ પ્રમાણે—

પ્રશ્ન ૧—તમારા મત પ્રમાણે મારા દાદા અધર્મી હતા તે નરકે જવા જોઈએ. જો તે નરકે ગયા હોય તો મારાપર તેની ઘણી પ્રીતિ હતી તેથી મને આવીને પાપ કરવાનો નિષેધ કેમ ન કરે?

ઉત્તર ૧—તમારી પોતાની રાણીને કદાચ કોઈ જરૂર પુરૂષ સાથે દુરાચાર કરતી તમે જોઈ હોય, તો તમે તે જરૂર પુરૂષને તરત જ કેદ કરી દેહાંતઃક્રમની શિક્ષા કરો. તે વખત તે કદાચ પોતાના પ્રિય કુટુંબને આપું નિંદા કર્મ ન કરવા આખત ઉપદેશ આપવા જવાને ઈચ્છે તો તમે તેને જવાની રજા આપો ખરા? ન જ આપો, તે જ પ્રમાણે નારકીના જીવો પરાધીન હોવાથી ઈચ્છતા હોય તોપણ અહીં આવી શકતા નથી.

પ્રશ્ન ૨—મારી દાદી જૈનધર્મી હતી. તે તમારા મત પ્રમાણે સ્વર્ગે જવી જોઈએ. તેને હું અત્યંત વદ્ધલ હતો તેથી તે અહીં આવીને મને ધર્મમાર્ગે કેમ ન પ્રવર્તાવે?

ઉત્તર ૨—હું રાજા! તમે પોતે સ્નાન કરી સર્વ શૃંગાર સજ્જ વેવપૂજા કરવા જતા હો. અથવા અર્ધાદિકપર આરૂઠ ધર્મ કરવા જતા હો, તે વખતે તમને કોઈ પોતાના અશુચિ સ્થાનમાં આવવા કહું અથવા અશુચિ (વિષા) ની કોટડીમાં થોડીવાર બેસવાનું કે સુવાનું કહું, તો તમે તેમ કરો ખરા? ના, અશુચિમાં ન જ જાઓ. તેમ સ્વર્ગમાં દિવ્ય શરીરને ધારણ કરનારા દેવો અશુચિના સ્થાન સમાન આ મનુષ્યલોકમાં આવે નહીં.

પ્રશ્ન ૩—એક ચોરને મેં લોહાની કુંભીમાં નાંખ્યો હતો. તે કુંભી મજબૂત રીતે બંધ કરી હતી. વાચુનો પ્રચાર પણ તેમાં થતો નહીં. કેટલેક કાળે તે કુંભી જોઈ તો તેમાં રહેલો ચોર જીવ રહિત હતો તેથી જો જીવ ગયો હોય તો કુંભીને છિદ્ર પડ્યા સિવાય તેમાં રહેલો જીવ બહાર શી રીતે નીકળ્યો?

ઉત્તર ૩—એક શિખરના આકારની શાલા (શૃહ) સર્વ દિશાએથી વાયુ પણ સંચાર કરી શકે નહીં તેવી ગુમ હોય, તેમાં રહેલીને કેઈ શખ કે ભેરી વિગેરે વગાડે તો તે શાળામાં કેઈ પણ ઠેકાણે છિદ્ર પડ્યા વિના તેનો શબ્દ બહાર આવે છે તેમ જીવ પણ છિદ્ર પાડ્યા વિના બહાર નીકળી શકે છે.

પ્રશ્ન ૪—એક ચોરને જીવ રહિત કરી તેનું શખ ઉપર કહેલી કુંલીમાં નાંખ્યું. કેટલેક કાળે તે કુંલી જોઈ તો તે શખમાં ઘણા કીર્ણ પડેલા હતા, તો છિદ્ર રહિત તે કુંલીમાં જીવો શી રીતે પેદા ?

ઉત્તર ૪—એક લોઠાનો ગાળો અગ્નિમાં નાંખી અગ્નિવર્ણુ-વાળો કર્યો. તે ગાળાને છિદ્ર નહીં છતાં તેને ભેદીને તેની અંદર અગ્નિ જેમ પ્રવેશ કરે છે, તેજ પ્રમાણે છિદ્ર પાડ્યા વિના જીવ પર્વતાદિકને પણ ભેદી અંદર જઈ શકે છે.

પ્રશ્ન ૫—એક યુવાવસ્થાવાળો, નીરોગી, બળવાન અને કલાનિપુણ પુરૂષ હાથમાં ધનુષ્ય લઈ એક તીરવડે એકી સાથે પાંચ તવાને વીંધી નાંખે છે; તેજ પુરૂષ બાલ્યાવસ્થામાં હતો તે વખતે તેવી રીતે તીર ફેંકી શકતો નહોતો તેથી શરીર અને જીવ જુદા છે એમ શી રીતે માની શકાય ?

ઉત્તર ૫—ઉપર કહેલોજ યુવાન કળાનિપુણ પુરૂષ જીવું ધનુષ્ય, જીવું જીવા અને જીવું બાણ ગ્રહણ કરી એક બાણવડે એકી સાથે પાંચ તવાને વીંધી શકે? ન જ વીંધે. કેમકે તેને તેવા પ્રકારની સામગ્રીનો અભાવ છે. એ જ રીતે બાલ્યાવસ્થામાં પણ તે જ યુરુષને કળા ગ્રહણ, શરીર શક્તિ વિગેરે સામગ્રીનો અભાવ હોવાથી તે રીતે વીંધી શકતો નથી.

પ્રશ્ન ૬—એક ચોરને જીવતો તોળી પછી તરત તેને મારી નાંખીને જોખ્યો, તો પણ તેનો સરખો જ તોલ થયો. જો જુદા જીવ હોય તો જીવ સહિત હતો ત્યારે તેનું વજન વધારે અને જીવ રહિત થયો ત્યારે તેનું વજન ઓછું થયું; જોઈએ પણ તેમ થયું નહી તેથી જીવ અને શરીર જુદાંશી રીતે સમજવા ?

ઉત્તર ૬-એક ચામડાની મસક ખાલી હોય તેને પ્રથમ તોળીએ અને પછી તેમાં વાયુ ભરી તેનું મુખ બંધ કરીને તોળીએ તોપણ વાયુના ભાગનું વળન તેમાં વધતું નથી, સરખું જ થાય છે. તેમ જીવનું વળન વધી શકતું નથી એમ સમજવું.

પ્રશ્ન ૭-જીવ જીવાને માટે એક ચોરના બે ભાગ કર્યા, ચાર ભાગ કર્યા, આઠ ભાગ કર્યા, એમ અનુક્રમે ખંડન કરતાં કરતાં તલતલ જેવડા કકડા કર્યા તોપણ તેમાં જીવ દેખાયો નહીં, માટે તેમાં જીવ હતો તો કેમ નીકળ્યો નહીં?

ઉત્તર ૭-અરણિના કાષ્ટમાં અગ્નિ રહેલો છે છતાં તેના તલતલ જેવડા કકડા કરીએ તોપણ તેમાં કોઈ ઠેકાણે અગ્નિ દેખાતો નથી, પણ તેના બે કકડા ઘસવાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ શરીરમાં રહેલો જીવ શરીરના કકડા કરવાથી દેખી શકાતો નથી, પણ તેના ઉપયોગથી જ જાણી શકાય છે.

પ્રશ્ન ૮-જો જીવ શરીરથી ભિન્ન હોય તો તે નીકળતો કે પેસતો કેમ દેખી શકાતો નથી?

ઉત્તર ૮-વાયુ રૂપી છે તોપણ તે દેખી શકાતો નથી, પરંતુ તે વૃક્ષોને કંપાવે છે વિગેરે તેના કાર્ય ઉપરથી વાયુ છે એમ જાણી શકાય છે, તેમ જીવ અરૂપી હોવાથી દેખી શકાતો નથી, પરંતુ તેના કાર્ય ઉપરથી જીવ છે એમ જાણી શકાય છે.

પ્રશ્ન ૯-જો શરીર અને જીવ બન્ને ભુદા છે તો હાથી મરીને કુંથુ થાય અને કુંથુ મરીને હાથી થાય, તે વખતે હાથીના મોઠા જીવ કુંથુના નાના શરીરમાં શી રીતે સમાય? અને કુંથુનો ઝીણો જીવ હાથીના મોઠા શરીરમાં કયે ઠેકાણે રહે?

ઉત્તર ૯-કુંથુ કે હાથી વિગેરે સર્વ જીવોના અસંખ્યતા પ્રદેશો છે અને તે જેવડું શરીર હોય તેવડા શરીરમાં તે સર્વત્ર વ્યાપીને રહે છે. એવો તેનો સ્વભાવ છે. જેમ એક દીવા છે, તેને મોટા આરડામાં રાખીએ તો તેનો પ્રકાશ આખા આરડામાં વ્યાપી જાય છે, નાની આરડીમાં રાખીએ તો તેરડામાંજ વ્યાપીને

રહે છે, એજ રીતે તે દીવાને તપેલા, તપેલી, કુંડા, કુંડી વિગેરે વડે ઠાંકીએ તો તે તેટલા જ ભાગમાં તેના પ્રકાશ વ્યાપીને રહે છે, એટલે કે તે તે ભાગનોના પોલાણમાંજ વ્યાપીને રહે છે, તેથી ન્યૂનાધિક વિભાગમાં વ્યાપતો નથી; તે જ રીતે જીવ પણ જ્યેવકું શરીર હોય તેવડા શરીરમાં વ્યાપીને રહે છે.

પ્રશ્ન ૧૦—આપના કહેવાથી શરીર અને જીવ ભુદા છે એમ મેં જાણ્યું, પરંતુ મારા પિતા, પિતામહુ વિગેરેની પરંપરાથી ચાલતા આવેલા ધર્મનો મારે ત્યાગ શી રીતે કરવો ?

ઉત્તર ૧૦—હે પ્રદેશી રાજા ! પરંપરાગત ધર્મને જ ઝાલી રાખવાથી લોહના ભારને વહુન કરનારાની જેમ તમારે પશ્ચાત્તાપ કરવાનો વખત આવશે. તે આ પ્રમાણે-ધન મેળવવાના અર્થી કેટલાક પુરૂષો ધન ઉપાર્જન કરવા ચાલ્યા અને એક મોટી અટવીમાં ગયા. ત્યાં ભૂમિ ખોદતાં ઘણું લોહું નીકળ્યું. તેની ગાંસડીઓ આંધી તે માથે ઉપાડી આગળ ચાલ્યા. થોડે દૂર ગયા ત્યારે સીસાની ખાણ તેમણે જોઈ. તેથી લોહું નાંખી દઈ તેઓએ સીસું લીધું. પરંતુ એક આગ્રહી પુરૂષે મહા પ્રયત્નથી લીધેલું લોહું નાંખી લીધું નહીં અને સીસું ગ્રહણ કર્યું નહીં. એ જ પ્રમાણે આગળ જતાં તાંબું, રૂપું, સોલું, રત્ન વિગેરેની ખાણો જોઈ ખીલ અધાઓએ તો લીધેલી નિઃસાર વસ્તુનો ત્યાગ કરી નવા નવા સાર સાર પદાર્થો ચાવત રત્નો લીધાં. માત્ર તે એક જ આગ્રહી પુરૂષે ખીલું કાંઈ પણ ન લેતાં એકલું લોહું જ પકડી રાખ્યું. પછી સર્વે પોતાને ઘર આવ્યા અને તે સર્વે મોટા ધનિક થયા. તેમને જોઈ લોહું લેનાર દરિદ્રી પુરૂષે ઘણા પશ્ચાત્તાપ કર્યો અને પોતાની મૂર્ખાઈ માટે તેને ઘણો ખેદ થયો. આ પ્રમાણે નિઃસાર ધર્મને અંગીકાર કરી રાખવાથી અને શ્રેષ્ઠ ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી-અંગીકાર ન કરવાથી તમને પણ પછીથી પશ્ચાત્તાપ થશે.

આ પ્રમાણે દશ પ્રશ્ન અને તેના ઉત્તર સંબંધી બંને ગાથાઓની સંક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા કરી. આ સર્વ પ્રશ્નોત્તરો શ્રીરાયપસેણી (રાજપ્રકીર્તી) સૂત્રમાં મોટા વિસ્તારથી આપેલા છે. તેમાં કુલ

અચ્યાર પ્રશ્નોત્તરો છે. તેમાં ઘટ્ટો પ્રશ્ન આ પ્રમાણે છે—“કોઈ યુવાન, બળવાન પુરૂષ લોઠા વિગેરેનો મોટો (ઘણો) ભાર ઉપાડી શકે છે, તે જ્યારે અતિ વૃદ્ધ થાય છે અને અવયવો તથા ઇંદ્રિયો અતિ શિથિલ થાય છે ત્યારે તે પાંચ શેર જેટલો પણ ભાર ઉપાડી શકતો નથી. જો શરીરથી જીવ જૂદા હોય તો ભલે શરીર જીવું થયું પણ જીવ જીવું થયો નથી તેથી કેમ તે ભાર ઉપાડી ન શકે? માટે શરીર અને જીવ એક જ વસ્તુ માનવી યોગ્ય છે.” તેના ઉત્તરમાં કેશી ગણધરે કહ્યું કે—“તે જ બળવાન યુવાન પુરૂષ સર્વ અવયવોમાં સર્વથા પ્રકારે અતિ જીવું થયેલી કાવડમાં મોટો લોઠા વિગેરેનો ભાર મૂકી તેને વહન કરી શકે ખરો? ન જ વહન કરી શકે. કેમ? તેનું કાવડરૂપ ઉપગરણ સાફ નથી માટે. એ જ પ્રમાણે જીવું થયેલું શરીરરૂપ ઉપગરણ સાફ નહીં હોવાથી તે જ જીવ મોટો (ઘણો) ભાર વહન કરી શકતો નથી વિગેરે.” (સંપ્રતિ રાજના રાસમાં પણ આ અચ્યારે પ્રશ્નોત્તરો કાંઈક સવિસ્તર આપેલા છે. સંપ્રતિ રાજના સંસ્કૃત ગદ્યબંધ ચરિત્રમાં છ સાત પ્રશ્નોત્તર જ આપેલા છે.)

૨૨૬ સાધુને ચાતુર્માસ રહેવા યોગ્ય ક્ષેત્ર.

ચિક્ષિત્વ ૧ પાળ ૨ થંડિલ ૩,

વસહી ૪ ગોરસ ૫ જણાઉલ ૬ વેજો ૭ ।

ઓસહ ૮ નિવ ૯ મહ્યજણા ૧૦,

પાસંડા ૧૧ મિક્ત્વ ૧૨ સજ્ઞાણ ૧૩ ॥ ૩૪૮ ॥

જે ગામમાં ઘણા કાઠવ થતો ન હોય ૧, ક્ષીંદ્રિયાદિક જીવોની ઉત્પત્તિ ઘણી થતી ન હોય ૨, સ્થંડિલ જવાની શુદ્ધ ભૂમિ મળી શકતી હોય ૩, વસતિ-ઉપાશ્રય શુદ્ધ મળી શકતો હોય ૪, દહીં દૂધ છાશ વિગેરે ગોરસ મળી શકતું હોય ૫, ઘણા શ્રાવકો રહેતા હોય ૬, વૈષ્ણવ સારા ને સરલ હોય ૭, ઔષધ સહેજે મળી શકતું હોય ૮, રાજા ધર્મી-ચાચી હોય ૯, મનુષ્યો ભદ્રિક પરિણામવાળા

હોય ૧૦, પાખંડી સાધુઓ વિશેષે રહેતા ન હોય ૧૧, શુદ્ધ-નિર્દોષ
લિક્ષા મળી શકતી હોય ૧૨ અને સ્વાધ્યાય ધ્યાન સુખે કરીને
થઈ શકતું હોય ૧૩-આ તેર ગુણવાળા ક્ષેત્રમાં સાધુએ ચાતુ-
ર્માસ રહેવું યોગ્ય છે. (જઘન્યથી આ તેરમાંના ચાર^૧ ગુણ તે
અવશ્ય જોવા જોઈએ.) ૩૪૮.

૨૨૭ ચૌદ પ્રકારની આભ્યંતર ગ્રંથિ (પરિગ્રહ)

મિચ્છત્તંશ્વેયતિગંઠ, હાસાઈછક્કગંઠ૦ ચ નાયઠ્ઠવં ।
કોહાર્ઠિણ ચઠ્ઠકંઠ૧૪, ચઠ્ઠદસ અઠ્ઠિમતરા ગંઠી ॥ ૩૪૯ ॥

મિધ્યાત્વ ૧, ત્રણ વેદ-સ્રીવેદ ૨, પુરૂષવેદ ૩, નપુંસકવેદ ૪,
હાસ્યાદિક છ-હાસ્ય ૫, રતિ ૬, અરતિ ૭, શોક ૮, ભય ૯,
દુગુંછા ૧૦, ક્રોધાદિક ચાર-ક્રોધ ૧૧, માન ૧૨, માયા ૧૩ અને
લોભ ૧૪-આ ચૌદ આભ્યંતર ગ્રંથિ (પરિગ્રહ) કહેવાય છે. ૩૪૯.
(મુનિને બાહ્ય પરિગ્રહની સાથે આ આભ્યંતર પરિગ્રહ પણ
તજવા યોગ્ય છે.)

૨૨૮ નવ પ્રકારનો બાહ્ય પરિગ્રહ.

લિત્ત૧ વત્થૂર ધળધન્ન-સંચઓ૩ મિત્તળાઈસંજોગો૪ ।

જાળ ૫ સયળા ૬ સળાળિ ૭ ય,

દાસદાસી ૮ કુઠ્ઠિવયં ૯ ચ ॥ ૩૫૦ ॥

ક્ષેત્ર (જમીન) ૧, વાસ્તુ (ઘર, હાટ વિગેરે) ૨, સોલું રૂપું
વિગેરે ધન અને ધાન્યનો સંચય ૩, મિત્ર જ્ઞાતિ વિગેરેનો સંચોગ
૪, યાન (અર્ધ, હાથી, ગાય, ભેંસ વિગેરે ચતુષ્પદ) ૫, શયન
(શય્યા, વસ્ત્ર વિગેરે) ૬, આસન (સિંહાસન, પાલખી વિગેરે) ૭,
દાસ દાસી વિગેરે (નોકર) દ્વિપદ ૮, તથા કુપ્ય (તાંબુ) પીતળ

(૧૪૩)

વિગેરે ધાતુ-ધરવકરી) દ્વા-આ નવ પ્રકારની બાહ્ય ગ્રંથિ (પરિગ્રહ)
છે. ૩૫૦. (આ તે જરૂર તજવા યોગ્ય છે. ત્યારપછી જ ચારિત્ર
ધર્મ સ્વીકારી શકાય છે. આ નવ પ્રકાર બીજી રીતે પણ કહેલા છે.)

૨૨૯ સિદ્ધના એકત્રીશ ગુણ.

સંઠાણ ૫ વળણ ૫ ગંધ ૨ રસ ૫ ફાસ ૮,

તણુ ૧ વેય ૩ સંગ ૧ જણિ ૧ રહિયં ।

एगतीसगुणसमिद्धं, सिद्धं बुद्धं च वंदेमो ॥ ૩૫૧ ॥

પાંચ સંસ્થાન (વાટલું ૧, ત્રિખુણીયું ૨, ચોખુણીયું ૩,
લાંચું ૪, પરિમંડલ-વલયાદિ ૫), પાંચ વર્ણ (શ્વેત ૧, નીલ ૨,
પીત ૩, રક્ત ૪, શ્યામ ૫), એ ગંધ (સુરભિગંધ ૧, દુરભિગંધ
૨), પાંચ રસ (ખારો ૧, ખારો ૨, તીખો ૩, કષાયલો-તૂરો ૪,
મધુર ૫), આઠ સ્પર્શ (ટાઠો ૧, ઉનો ૨, લુખો ૩, ચોપણો
૪, હુળવો ૫, ભારે-ક, સુવાળો ૭, અરસટ ૮), એક તતુ (શરીર
એટલે કાયયોગ), ત્રણ વેદ (સૂત્રવેદ ૧, પુરૂષવેદ ૨, નપુંસકવેદ ૩),
એક પદાર્થોનો સંગ અને એક પુનર્જન્મ-આ કુલ એકત્રીશ પદાર્થ
રહિત હોવાથી તે જ એકત્રીશ ગુણ કરીને સહિત સિદ્ધ બુદ્ધને હું
વાંદું છું. ૩૫૧.

૨૩૦ સિદ્ધના પંદર ભેદ.

જિણ ૧ અજિણ ૨ તિત્થા ૩ તિત્થ ૪,

ગિહિ ૫ અન્ન ૬ સલિંગ ૭ થી ૮ નર ૯ નપુંસા ૧૦ ।

પત્તેય ૧૧ સયંબુદ્ધા ૧૨,

બુદ્ધબોહિ ૧૩ ક્ક ૧૪ ણિક્કા ૧૫ ચ ॥ ૩૫૨ ॥

તીર્થંકરસિદ્ધ ૧, અતીર્થંકરસિદ્ધ ૨, તીર્થસિદ્ધ ૩, અતીર્થ-
સિદ્ધ ૪, શુદ્ધીલિંગસિદ્ધ ૫, અન્યલિંગસિદ્ધ ૬, સ્વલિંગસિદ્ધ ૭,

(૧૪૪)

સ્ત્રીલિંગસિદ્ધ ૮, પુરૂષલિંગસિદ્ધ ૯, નપુંસકલિંગસિદ્ધ ૧૦, પ્રત્યેક-
બુદ્ધ સિદ્ધ ૧૧, સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધ ૧૨, બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ ૧૩, એકસિદ્ધ
૧૪ તથા અનેકસિદ્ધ ૧૫-આ પંદર પ્રકારના સિદ્ધ હોય છે. ૩૫૨.

હવે તે પંદર ભેદનું વિવરણ કરે છે.

જિણસિદ્ધ સયલઅરિહા^૧, અજિણસિદ્ધા ય પુંડરિયાઈ^૨ ।

ગણહારી તિત્થસિદ્ધા ૩,

અતિત્થસિદ્ધા ય મરુદેવી ૪ ॥ ૩૫૩ ॥

ગિહિલિંગસિદ્ધ ભરહો^૫, વક્કલચીરસ્સ અન્નલિંગમિ ૬ ।

સાદૂ સલિંગસિદ્ધા^૭, થીસિદ્ધા ચંદનાપમુહા ૮ ॥૩૫૪॥

નરસિદ્ધ ગોયમાઈ^૯, ગંગેયપમુહા નપુંસયા સિદ્ધા ૧૦ ।

પત્તેયસયંબુદ્ધા, મળિયા કરકંઢૂ^{૧૧} કપિલાઈ^{૧૨} ॥૩૫૫॥

ઇહ બુદ્ધબોહિયા खलु, ગુરુબોહિયા ય અણેગવિહા ૧૩ ।

ઇગસમય ઇગસિદ્ધા ૧૪,

ઇગસમય અણેગસિદ્ધા ૧૫ ય ॥ ૩૫૬ ॥

સર્વે અરિહંતો સિદ્ધ થયા તે તીર્થંકર (જિન) સિદ્ધ કહેવાય
છે ૧, તે સિવાયના પુંડરીક ગણધર વિગેરે સામાન્ય કેવળી જે જે
સિદ્ધથયા તે અજિન સિદ્ધ કહેવાય છે ૨, તીર્થની સ્થાપના થયા
પછી ગણધરાદિક સિદ્ધ થયા તે તીર્થસિદ્ધ કહેવાય છે ૩, તીર્થની
સ્થાપના થયા પહેલાં મરુદેવા માતા સિદ્ધ થયા (અથવા તીર્થ-
કરોના આંતરામાં જાતિસ્મરણાદિકવડે ધર્મ પાળી સિદ્ધ થયા)
તે અતીર્થસિદ્ધ કહેવાય છે. ૪, ભરત^૧ ગૃહિલિંગે સિદ્ધ થયા ૫,
વલ્કલચીરી અન્ય (તાપસ) લિંગે સિદ્ધ થયા ૬, સાધુઓ સ્વલિંગે

૧ ભરતને કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી ઇંદ્રે મુનિવેષ આપેલો છે, પણ
કેવળજ્ઞાન ગૃહસ્થપણે પામ્યાની અપેક્ષા લીધી જણાય છે.

(મુનિ વેષે) સિદ્ધ થયા ૭ અને ચંદના આર્યા વિગેરે સ્ત્રીલિંગે સિદ્ધ થયા ૮ કહેવાય છે. ગૌતમ વિગેરે પુરૂષલિંગે સિદ્ધ થયા ૯, ગાંગેય^૧ વિગેરે (કૃત) નપુંસકલિંગે સિદ્ધ થયા ૧૦, કરકંડૂ વિગેરે પ્રત્યેકબુદ્ધ સિદ્ધ થયા ૧૧, કપિલાદિક સ્વયંબુદ્ધ સિદ્ધ થયા ૧૨, એમ કહેલ છે. ગુરૂએ પ્રતિબોધ પમાડેલા અનેક પ્રકારના સિદ્ધ થયા તે બુદ્ધબોધિત સિદ્ધ કહેવાય છે ૧૩, એક સમયે એક જ સિદ્ધિ પદને પામે તે એક સિદ્ધ કહેવાય છે ૧૪, તથા એક સમયે અનેક જીવો સિદ્ધ થાય તે અનેક સિદ્ધ કહેવાય છે. ૧૫. ૨૫૩-૨૫૪-૨૫૫-૨૫૬.

૨૩૧ પંચપરમેષ્ઠીના ગુણોની સંખ્યા.

બારસગુણ અરિહંતા, સિદ્ધા અદ્વેવ સૂરિ છત્તીસં ।

ઉવજ્ઞાયા પળવીસં, સાદૂળો સત્તવીસા ય ॥ ૩૫૭ ॥

અરિહંતાના બાર ગુણ, સિદ્ધના આઠ ગુણ, આચાર્યના છત્રીશ ગુણ, ઉપાધ્યાયના પચ્ચીશ ગુણ અને સાધુના સતાવીશ ગુણ કહ્યા છે. કુલ પંચપરમેષ્ઠીના એકસો ને આઠ ગુણ થાય છે. ૩૫૭. (આ ગુણોનું વિવરણ અન્યત્ર ઘણું સ્થાનકે આવતું હોવાથી અહીં વિવરીને બતાવેલ નથી.)

૨૩૨ દીક્ષાને અયોગ્ય પુરૂષાદિકના પ્રકારની સંખ્યા.

અઢારસ પુરિસેસુ, વીસ ઇત્થીસુ દસ નપુંસેસુ ।

જિણપડિકુદ્ધત્તિ તઓ, પઠવાવિડં ન કપ્પંતિ ॥૩૫૮॥

પુરૂષને વિષે અઠાર પ્રકારના પુરૂષ, સ્ત્રીઓને વિષે વીસ પ્રકારની સ્ત્રીઓ અને નપુંસકને વિષે દસ પ્રકારના નપુંસકો જિનેશ્વરેએ નિષિદ્ધ કરેલ છે, તેથી તેઓ દીક્ષા આપવાને યોગ્ય નથી. ૩૫૮. (આનું વર્ણન પ્રવચનસારોદ્ધારાદિકથી જાણવું.)

૧ આ ગાંગેય તે ભીષ્મપિતા નહીં, કેમકે તે તો દેવલોકે ગયા છે તેથી તે બીજા પાર્શ્વનાથના શિષ્યમાંથી જાણાય છે.

भीष्म रीते दीक्षाने अयोज्य जनो.

बाले१ बुद्धे२ नपुंसे३ य, कीवे४ जड्डे५ य वाहिए ६।
तेणे७ रायावगारी८ य, उम्मत्ते९ य अदंसणे१० ॥३५१॥
दासे११ दुट्टे१२ अ मूढे१३ अ, अणित्ते१४ जुंगिए१५ इय।
उववहए१६ य भीए१७ य, सेहे निप्फेडिया इयसि ॥३६०॥

आणक १, वृद्ध २, नपुंसक ३, कायर ४, जड ५, रोगी ६,
बोरे ७, राजानो अपराधी (अपकारी) ८, उन्मत्त ९, अदर्शनीय
कुत्रप(धंद्रियहीन) १०, दास ११, दुष्ट १२, मूढ १३, अस्थिर चित्त-
वाणो १४, जुंग-अडाणादि नीच जतिवाणो १५, उपद्रव करनेार
१६ अने लय पात्रेस १७-आष्टदाने शिष्य करनेारो निषेध कर्यो
छ. ३५८-३६०.

२३३ दश संज्ञा.

आहार १ भय २ परिगह ३,

मेहूण ४ तह कोह ५ माण ६ माया ७ य ।

लोभेट ओघे ९ लोणे १०, दस सन्ना हुंति सव्वेसिं ॥३६१॥

आहार संज्ञा १, लयसंज्ञा २, परिगह संज्ञा ३, मैथुन संज्ञा
४, कोधसंज्ञा ५, भानसंज्ञा ६, मायासंज्ञा ७, लोभसंज्ञा ८, ओघ-
संज्ञा ९ तथा लोउसंज्ञा १०-आ दश संज्ञा सर्व लोवोने होय
छ. ३६१.

सोण संज्ञा-(उपर जणुवेदी दश उपरांत छ)

सुह ११ दुह १२ मोह १३ सन्ना,

वितिगिच्छा १४ चउदसे मुणेयव्वा ।

सोके १५ तह धम्मसन्ना १६, सोलसए हुंति मणुएसु ॥३६२॥

સુખસંજ્ઞા ૧૧, દુઃખસંજ્ઞા ૧૨, મોહસંજ્ઞા ૧૩, વિચ્છિક્તિસા
(સંદેહ કરવાની ટેવરૂપ ઔદમ્બી) સંજ્ઞા ૧૪, શોકસંજ્ઞા ૧૫ તથા
ધર્મસંજ્ઞા ૧૬-આ સર્વ મળીને સોળ સંજ્ઞાઓ મનુષ્યને વિષે
હોય છે. ૩૬૨.

૨૩૪ વનસ્પતિકાયમાં જણાતી દશે સંજ્ઞા.

રુક્ષાણ જલાહારો ૧, સંકોચણિયા ભણ સંકોઢ ૨ ।
નિયતંતુણહિં વેઢઈ, રુક્ષં વહ્ણી પરિગ્ગહેણં ૩ ॥૩૬૩॥
ઈત્થિપરિરંભણેણ, કુરુવગતરુણો ફલાંતિ મેહુન્ને ૪ ।
તહ કોહનસ્સ કંદો, હુંકારો મુયઈ કોહેણં ૫ ॥૩૬૪॥
માણે જ્ઞરઈ રુયંતીઠ, છાયઈ વહ્ણી ફલાઈ માયાણ ૭ ।
લોહે વિહ્ણિપલાસા, ચિવંતિ મૂલે નિહાણુવરિં ॥૩૬૫॥
રયણીણ સંકોઓ, કમલાણં હોઈ લોગસન્નાણ ૯ ।
ઓહે ચઈત્તુ મગ્ગં, ચડંતિ રુક્ષેસુ વહ્ણીઓ ૧૦ ॥૩૬૬॥

વૃક્ષોને જળને આહાર છે-આહારથી તે વૃદ્ધિ પામે છે,
આહાર વિના સુકાઈ જાય છે તેથી તેને આહાર સંજ્ઞા છે. ૧,
સંકોચનિકા (લજ્જામણી) નામની ઔષધિ કોઈ સ્પર્શ કરે તો
તેના લયથી સંકોચ પામે છે તેથી લય સંજ્ઞા છે. ૨, વેલડી પોતાના
તંતુવડે વૃક્ષને વીંટાય છે તેથી પરિગ્રહ સંજ્ઞા છે. ૩, સ્ત્રીના આલિ-
ગનથી કુરુબકવૃક્ષ ફળે છે તેથી તેને મૈથુન સંજ્ઞા છે. ૪, કોધન નામનો
કંદ હુંકાર શબ્દ કરે છે તેથી તેને કોધ સંજ્ઞા છે. ૫, રૂદંતી નામની
ઔષધિ કહો છે કે 'હું' છતાં આ જગત દરિદ્રી કેમ ?' એવા અભિ-
માનથી તે આંસુ ઝરે છે તેથી તેને માનસંજ્ઞા છે. ૬, વેલડી પોતાના
પાંદડાંવડે ફળાદિકને (પુષ્પ-ફળને) ઢાંકી દે છે તેથી તેને માયાસંજ્ઞા
છે. ૭, બિલ્વ અને પલાશ વૃક્ષો દ્રવ્યના નિધાન ઉપર પોતાના

(૧૪૮)

મૂળીયાં પસારે છે-તેની કરતાં કરી વળે છે તેથી તેને લોભસંજ્ઞા છે. ૮, કમળો રાત્રે સંકોચ પામે છે-કરમાઈ જાય છે ને દિવસે વિકસ્વર થાય છે તેથી તેને લોકસંજ્ઞા છે. ૯, તથા વેલડીઓ માર્ગ-રસ્તાનો ત્યાગ કરી વૃક્ષ ઉપર ચડે છે તેથી તેને ઓઘસંજ્ઞા છે. ૧૦. આ રીતે વનસ્પતિકાયમાં દશે સંજ્ઞા સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે. બીજા એકેદ્રિયોમાં તે સંજ્ઞાઓ અસ્પષ્ટ હોય છે. ૩૬૩-૩૬૬.

૨૩૫ સત્તર પ્રકારે અસંયમ.

પુઢવી ૧ આઝ ૨ તેઝ ૩,

વાઝ ૪ વળસ્સઙ ૫ વિ ૬ તિ ૭ ચઝ ૮ પળિંદી ૯ ।

અજીવ ૧૦ પેહી ૧૧ સંજમ,

અપ્પેહા ૧૨ અપ્પમજ્જળયા ૧૩ ॥ ૩૬૭ ॥

પારિઘ્ઠાવળાસંજમ ૧૪,

મળ ૧૫ વયળ ૧૬ કાઙ્ઘ ૧૭ તહા ચેવ ।

ઘ્ઘ સતરસમેયા, અસંજમકરા જિળમયમ્મિ ॥૩૬૮॥

પૃથ્વીકાય ૧, અપ્કાય ૨, તેજસ્કાય ૩, વાયુકાય ૪, વનસ્પતિકાય ૫, દ્વીંદ્રિય ૬, ત્રીંદ્રિય ૭, ચતુરિંદ્રિય ૮, પંચેદ્રિય ૯, (આ નવેની વિરાધનારૂપ અસંયમ), અણ્ણવ અસંયમ ૧૦, પ્રેક્ષા અસંયમ ૧૧, અપેક્ષા અસંયમ ૧૨, અપ્રમાર્ગના અસંયમ ૧૩, પારિઘાપનિકા અસંયમ ૧૪, મન ૧૫, વચન ૧૬ અને કાયાના યોગનો અસંયમ ૧૭-જિન મતને વિષે આ સત્તર ભેદ અસંયમના કહેલા છે. એટલે કે પૃથ્વીકાયાદિકની રક્ષા ન કરે તો તે રૂપ અસંયમ કહેવાય છે, એમ દરેક બાબતમાં યોગ્ય રીતે સમજવું. ૩૬૭-૩૬૮.

૨૩૬ સત્તર પ્રકારે સંયમ.

પંચાસવવેરમળં ૫, પંચિંદિયનિગ્ગહો ૫ કસાયચઝ ૪ ।

દંડગતિયનિગ્ગહણે ૩, સત્તરસયા સંયમો હોઙ્ઘ ॥૩૬૯॥

(१४८)

प्राज्ञातिपातादिक पांच आश्रवधी विरभुं प, पांच इंद्रियोना
निग्रह करवो प, चार कषायना त्याग करवो ४, तथा मनदंड,
वनदंड अने कायदंड अे त्रणु दंडना निग्रह करवो ३-अे सत्तर
प्रकारे संयम छे. ३६८.

२३७ अठार भावराशि.

तिरिया मणुआ काया, तह अग्वीया य चुक्का चउरो ।
देवा य नेरइया, अठारस भावरासीओ ॥ ३७० ॥

तिर्यंय संभंधी ४-(द्वींद्रिय १, त्रींद्रिय २, चतुरिंद्रिय ३ अने
पंचेंद्रिय ४), मनुष्य संभंधी ४-(संभूर्छिम १, कर्मभूमिना २,
अकर्मभूमिना ३ अने अंतरद्वीपना ४), काय संभंधी ४-(पृथ्वी-
काय १, अप्काय २, तेजस्काय ३ अने वायुकाय ४), वनस्पति
संभंधी ४-(अग्रणीज १, मूणणीज २, रकंवणीज ३ अने
पर्वाणीज ४) अे सर्व भणीने सोण तथा देव १ अने नारकी १
भणी अठार भावराशि जणुवी. ३७०.

२३८ तीर्थंकर नामकर्म भांधवानां वीश स्थानो.

अरिहंत १ सिद्ध २ पवयण ३,

गुरु ४ थेर ५ बहुस्सुए ६ तवस्सीसु ७ ।

वच्छलया य एसिं, भिक्ख नाणोवओगो अ ८ ॥३७१॥

दंसण ९ विणए १० आवस्सए ११,

सीलवय १२ साहुवावारो १३ ।

खणलवतव १४ च्चियाए १५,

वेयावच्चं १६ समाही १७ य ॥ ३७२ ॥

અપુઠ્ઠવનાણગ્ગહણં ૧૮,

સુઅમત્તી ૧૯ પવચણે પમાવણયા ૨૦ ।

एएहिं कारणेहिं, तिथयरत्तं लहइ जीवो ॥ ३७३ ॥

અરિહંત ૧, સિદ્ધ ૨, પ્રવચન (જૈનશાસન) ૩, ગુરૂ (આચાર્ય) ૪, સ્થવિર ૫, અહુશ્રુત (ઉપાધ્યાય) ૬ અને તપસ્વી (સર્વ સાધુ) ૭-આ સાતની વત્સલતા-સેવાભક્તિ કરવી. નિરંતર જ્ઞાનનો ઉપયોગ રાખવો ૮, દર્શન-સમકિતનું આરાધન કરવું ૯, દશ પ્રકારે વિનય કરવો ૧૦, છ આવશ્યક કરવાં ૧૧, શીલવ્રત અખંડ પાળવું ૧૨, સાધુ વ્યાપાર એટલે ક્રિયા કરવી ૧૩, ક્ષણલવ એટલે અનેક પ્રકારનો તપ કરવો ૧૪, ગૌતમપદની પૂજા કરવી ૧૫, વૈયાવચ્ચ કરવી ૧૬, સમાધિ-ચિત્તની એકાગ્રતા રાખવી ૧૭, અપૂર્વ-નવું નવું જ્ઞાન દરરોજ અહુણ કરવું ૧૮, શ્રુતની ભક્તિ કરવી ૧૯ તથા પ્રવચનની-સંઘની પ્રભાવના કરવી ૨૦-આ વીશ કારણો (સ્થાનો) વડે જીવ તીર્થકરપણાને પામે છે.* ૩૭૧-૩૭૨-૩૭૩.

૨૩૯ કયા તીર્થકરે કેટલાં સ્થાનો આરાધ્યાં હતાં ?

पढमेण पच्छिमेण य, एए सव्वे हि(वि)फासिया ठाणा।

मज्झिमगोहि जिणेहिं, एगो दो तिननि सव्वे वि ॥३७४॥

પહેલા ઋપભદ્ર વ તીર્થકરે અને છેલ્લા વર્ધમાન સ્વામીએ આ સર્વે (વીશે) સ્થાનો સ્પર્શ્યાં (આરાધ્યાં) હતા; મધ્યમના બાવીશ જિનેશ્વરોએ કોઈએ એક, કોઈએ બે, કોઈએ ત્રણ અને કોઈએ સર્વ સ્થાનો આરાધ્યાં હતા. ૩૭૪.

૧૧ માનું બીજું નામ ચારિત્રપદ છે. ૧૩ માનું બીજું નામ શુભ ધ્યાનપદ છે. ૧૫ મા પદનું બીજું નામ સુપાત્રદાન પદ છે. ૧૬ મા પદનું બીજું નામ વીશ વિહરમાન જિનપદ છે. ૧૭ મા પદનું બીજું નામ સંયમપદ છે તે સંઘભક્તિપદ પણ છે. ૨૦ મા પદનું બીજું નામ તીર્થપદ પણ છે.

૨૪૦ વીશ પ્રકારનો અવિનય.

દવદવચારુ ૧ પમજિય ૨,

દુપ્પમાજિય ચિત્તસિજ્જઆસણ ૭ ।

રાયણિ પરિભાસઈ ૮, થેરે ૯, મૂઓવઘાઈ ૧૦ ચ ॥૩૭૫॥

સંજલણ કોહણે ૧૧ પિટ્ટ-મંસઓ અભિક્વમોધારી ૧૨ ।

અહિકરણકરો ૧૩ ઉદીરણ ૧૪,

અકાલસજ્જાયકારી ચ ૧૫ ॥ ૩૭૬ ॥

અપમજ્જપાણિપાણ ૧૬, સદ્કરો ૧૭ કલહ ૧૮ ઝંઝકારી ૧૯ ચા

સૂરપ્પમાણભોઈ ૨૦, વીસ ઇમે અવિણયા સમણ ॥૩૭૭॥

ધખધખ ચાલે ૧, ક્ષેત્રતું અપ્રમાર્જન^૧ કરે ૨, ક્ષેત્રતું દુપ્રમાર્જન^૨ કરે ૩, શય્યા (વસતિ) તું અપ્રમાર્જન કરે ૪, શય્યાતું દુપ્રમાર્જન કરે ૫, આસનતું અપ્રમાર્જન કરે ૬, આસનતું દુપ્રમાર્જન કરે ૭, રત્નાધિકની સામું બોલે ૮, સ્થવિરની સામું બોલે ૯, ભૂત (પ્રાણી) નો ઉપઘાત કરે ૧૦, સંબલન ક્રોધ કરે ૧૧, નિરંતર પૃષ્ઠમાંસ ખાય એટલે વારંવાર પાછળથી નિંદા કરે ૧૨, ક્રોધાદિકને અધિકરણ ૩૫ કરે ૧૩, અન્યના ક્રોધાદિકની ઉદીરણા કરે ૧૪, અકાળે સ્વાધ્યાય કરે ૧૫, સચિત્ત રજથી ખરડાયેલા હાથ પગ ન પ્રમાર્જે ૧૬, મોટેથી શબ્દ કરે (રાડો પાડો) ૧૭, કલહ કરે ૧૮, ઝગડો કરે ૧૯, તથા સૂર્ય હોય ત્યાં મુઘી (અસ્ત થતા મુઘી) ભોજન કરે ૨૦-આ વીશ અવિનય સિદ્ધાંતમાં કહ્યા છે. તે મુનિએ તજવા યોગ્ય છે. ૩૭૫-૩૭૬-૩૭૭

૧ પ્રમાર્જનજ ન કરે તે અપ્રમાર્જન. ૨ સારી રીતે પ્રમાર્જન ન કરે તે દુપ્રમાર્જન.

(૧૫૨)

૨૪૧ ચોવીશ દંડક.

નેરડ્યા ૧ અસુરાઈ ૧૧,

પુઢવાઈ ૧૬ બેંદિયાય તહ વિગલા ૧૧ ।

પાંચિંદિયતિરિય ૨૦ નરા ૨૧,

વંતર ૨૨ જોઈસ ૨૩ વેમાળી ૨૪ ॥૩૭૮

સાતે નારકીનો એક દંડક ૧, અસુર કુમાર વિગેરે ભવનપતિની દશ નીકાયના દશ દંડક ૧૧, પૃથ્વીકાયાદિક પાંચના પાંચ દંડક ૧૬, દ્વીદ્રિયાદિક વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક ૧૮, પંચેંદ્રિય તિર્થંચ ૨૦, મનુષ્ય ૨૧, વ્યંતર ૨૨, જ્યોતિષી ૨૩ અને વૈમાનિક દેવ ૨૪-એ પાંચેનો એકેક દંડક-આ પ્રમાણે ચોવીશ દંડકો કહેલા છે. ૩૭૮.

૨૪૨ મુહપત્તીની પડિલેહણાના પચીશ તથા કાયાની પડિલેહણાના પચીશ કુલ પચાસ બોલ.

દિટ્ટિપડિલેહ ઈગા, નવ અક્ષોડા નવ ય પક્ષોડા ।

પુરિમિલ્લા છત્ત ભવે, મુહપત્તિ હોઈ પળવીસા ॥૩૭૯॥

પાયાહિણેણ તિયતિય, વામેયર બાહુ સીસમુહહિયણ ।

અંસુદ્વાડપિટ્ટે, ચડ છપ્પય દેહ પળવીસા ॥ ૩૮૦ ॥ +

એક દષ્ટિ પડિલેહણા, નવ અખખોડા, નવ પખખોડા અને છ પ્રથમ ઉર્ધ્વપખખોડા-મળી મુહપત્તિના પચીશ બોલ કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે-‘સૂત્ર અર્થ તત્ત્વ કરી સદ્દહુ’ એ દષ્ટિ પડિલેહણા ૧, ‘સમકિતમોહની ૨, મિશ્રમોહની ૩, મિથ્યાત્વમોહની ૪ પરિહરૂ’, ‘કામરાગ ૫ સ્નેહરાગ ૬ દષ્ટિરાગ ૭ પરિહરૂ’-આ છ ઉર્ધ્વપખખોડા

+ આ ગાથા મૂળ પ્રતમાં ન હોતી પણ જરૂરની હોવાથી ગુરૂવંદન ભાષ્યમાંથી દાખલ કરી છે.

સમજવા. હવે હાથ ઉપર-સુદેવ ૧, સુગુર ૨, સુધર્મ ૩ આદર્શ (૧૦), કુદેવ ૧, કુગુર ૨, કુધર્મ ૩ પરિહરૂં (૧૩), જ્ઞાન ૧, દર્શન ૨, ચારિત્ર ૩ આદર્શ (૧૬), જ્ઞાનવિરાધના ૧, દર્શનવિરાધના ૨, ચારિત્રવિરાધના ૩ પરિહરૂં (૧૯), મનગુપ્તિ ૧, વચનગુપ્તિ ૨, કાયગુપ્તિ ૩ આદર્શ (૨૨), મનદંડ ૧, વચનદંડ ૨, કાયદંડ ૩ પરિહરૂં (૨૫)-એ ૧૮ અખોડા પખોડા ડાખા હાથની હથેળીમાં કરવાના છે. કુલ ૨૫ મુહુપત્તિની પરિહરૂં જાણવી.

હવે કાયાની પચીશ પરિહરૂં કહે છે-ડાખા હાથ ઉપર પ્રદક્ષિણાની રીતે 'હાસ્ય, રતિ, અરતિ પરિહરૂં' (૩), જમણા હાથ ઉપર પ્રદક્ષિણાની રીતે 'ભય, શોક, દુઃખં છા પરિહરૂં' (૬), મસ્તકે 'કૃષ્ણલેશ્યા, નીલલેશ્યા, કાષોતલેશ્યા પરિહરૂં' (૯), મુખે 'રસગારવ, ઋદ્ધિગારવ, સાતાગારવ પરિહરૂં' (૧૨), દૃઢ્યે 'માયાશલ્ય, નિયાણશલ્ય, મિથ્યાત્વશલ્ય, પરિહરૂં' (૧૫), ડાખી બાહુ ઉપર અભે ને પછવાડે 'કેધ, માન પરિહરૂં' (૧૭), જમણી બાહુ ઉપર અભે અને પછવાડે 'માયા, લોભ પરિહરૂં' (૧૯), ડાખે પગે 'પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાયની રક્ષા કરૂં' (૨૨), જમણે પગે 'વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રસકાયની રક્ષા કરૂં' (૨૫)-આ પચીશ કાયાની પરિહરૂં જાણવી. (અને મળીને કુલ ૫૦ પરિહરૂં સમજવી.) ૩૭૨-૩૮૦.

૨૪૩ જિનકલ્પીની આર પ્રકારની ઉપધિ.

પત્તં૧ પત્તાબંધોર, પાયટ્ટવગં૩ ચ પાયકેસરિયા ૪ ।

પહલા૫ ય રયત્તાણં૬, ગુચ્છાઓ૭ પાયનિજોગો ॥૩૮૧॥

તિન્નેવ ય પચ્છાગા૧૦, રયહરણં૧૧ ચેવ હોઈ મુહપત્તી૧૨ ।

ણ્ણો દુવાલસવિહી(હો), જહન્નિયરાણં જિણાણં તુ ॥૩૮૨॥

પાત્ર ૧, પાત્રઅંધ (ઝાળી) ૨, પાત્રસ્થાપન (હુડલનો ગુચ્છો) ૩, પાત્રકેસરીયા (ચરવળી) ૪, પડલા (ઝાળી ઢાંકવાના) ૫, રજસ્રાણુ (અંતર વસ્ત્ર) ૬ અને ગોચ્છા (ઉપર ઢાંકવાતું) ૭-એ સાત પ્રકારનો પાત્રનિયોગ-પાત્રના ઉપગરણો કહેવાય છે. તે ઉપરાંત ત્રણ

(૧૫૪)

પ્રત્યક્ષાદન (એક ઊનતું અને એ સુતરના કપડા) ૧૦, એક રત્નેહરણ ૧૧ અને એક મુખવસ્ત્રિકા ૧૨-આ બાર પ્રકારની ઉપધિ જઘન્યથી ધતર એટલે હસ્તપાત્રની કે વસ્ત્રની લઘિવિ વિનાના જિનકદથીને હોય છે. તેવી લઘિવિયાળાને ઓછામાં ઓછી (જઘન્ય) મુહુપત્તિ ને રત્નેહરણ એ બે પ્રકારની ઉપધિજ હોય છે. ૩૮૧-૩૮૨.

૨૪૪ પાંચમા આરામાં મનુષ્યાદિકતું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય.

વાસસયામિ સવીસં, સપંચદિણમાઝ મણુઅહત્થીણં ।
ચઢવીસવાસમાઝં, ગોમહિસીણ સણગદિણં ॥ ૩૮૩ ॥
બત્તીસં તુરયાણં, સોલસ પસુ ણલગાણ વરિસાણં ।
વારસ સમ સુણગાણં, યરંકરહાણં તુ બત્તીસં ॥૩૮૪॥

મનુષ્ય અને હાથીતું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એકસો વીશ વર્ષ અને પાંચ દિસસતું હોય છે, ગાય ભેંશતું ચોવીશ વર્ષ અને એક દિવસતું હોય છે, ઘોડાઓતું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બત્રીશ વર્ષતું હોય છે, બકરા વિગેરે પશુતું સોળ વર્ષતું હોય છે, કુતરાઓતું બાર વર્ષતું અને ગધેડા તથા ઉંટતું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બત્રીશ વર્ષતું હોય છે. ૩૮૩-૩૮૪.

૨૪૫ મનુષ્યાદિકતું જઘન્ય આયુષ્ય.

ંવં ડક્રોસેણં, અંતમુહુત્તં જહન્ન સવ્વેસિં ।
ંવં ભવમ્મિ ભમિયા, અણંતસો સવ્વજોણીસુ ॥૩૮૫॥

આ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સમજવું. તે સર્વ મનુષ્યાદિકતું જઘન્ય આયુષ્ય અંતર્મુહુત્તું જાણવું. આ પ્રમાણે ભવ (સંસાર) માં સર્વ જીવો સર્વ યોનિઓને વિષે અનંતવાર ભમ્યા છે. ૩૮૫.

(१५५)

२४६ अडवीश लक्ष्मिओतां नाम.

आमोसही १ विप्योसही २,
खेलोसही ३ जल्लमोसही ४ चेव ।
सव्वोसही ५ संभिन्ने ६,
ओही ७ रिउ ८ विउल ९ मई लछी ॥ ३८६ ॥
चारण १० आसीविस ११,
केवली १२ य गणधारिणो १३ य पुव्वधरा १४ ।
अरिहंत १५ चक्कवट्टी १६,
बलदेवा १७ वासुदेवा १८ य ॥ ३८७ ॥
खीरामहुसप्पियासव १९,
कोट्टबुद्धी २० पयाणुसारी २१ य ।
तह बीयबुद्धि २२ तेयगं २३,
आहारग २४ सीयलेसा २५ य ॥ ३८८ ॥
वेउव्वियदेहलछी २६,
अखीणमहाणसी २७ पुलामा २८ य ।
परिणामतववसेणं, इमाइं अडवीस लछीओ ॥ ३८९ ॥

आमशौषधि १, विप्युषैषधि (लघुनीति) २, भेलौषधि (कङ्क-
श्लेषम) ३, जल्लौषधि (मेल) ४, सव्वौषधि ५, संभिन्नओत ६,
अवधिज्ञान ७, ऋणुभति ८, विपुलभति लक्ष्मि ९, आरणु १०,
आशीविष ११, डेवणज्ञान १२, गणधर १३, पूर्वधर १४, तीर्थकर
१५, चक्कवटी १६, अणदेव १७, वासुदेव १८, क्षीराश्रय मध्वाश्रय

(૧૫૬)

ધૃતાશ્રવ ૧૯, કોષ્ઠયુદ્ધિ ૨૦, પદાનુસારી ૨૧, ભીજ્યુદ્ધિ ૨૨, તેજોલે-
શ્યા ૨૩, આહારક શરીર ૨૪, શીતલેશ્યા ૨૫, વૈક્રિય શરીર
લઙ્ગિય ૨૬, અક્ષીણ મહાનસી ૨૭ તથા પુલાક- લઙ્ગિય ૨૮-આ
અઘ્વાવીશ લઙ્ગિયો પાંચલામ વિશેષ અને તપ વિશેષના વશથી
પ્રાપ્ત થાય છે. ૩૮૬-૩૮૯.

આ લઙ્ગિયોનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે:—

૨૮ લઙ્ગિયોનું વર્ણન.

- ૧ જે મુનિના હાથ પગ વિગેરેના સ્પર્શથી સર્વ રોગ જાય તે આમર્ષ ઔષધિ લઙ્ગિય.
- ૨ જે મુનિના મળ મૂત્રે કરી સર્વ રોગ જાય તે વિપ્રુષ્ ઔષધિ લઙ્ગિય.
- ૩ જે મુનિના શ્લેષ્મ ઔષધિરૂપ હોય તે ખેલૌષધિ લઙ્ગિય.
- ૪ જે મુનિના શરીરનો પ્રસ્વેદ ઔષધિરૂપ હોય તે જલૌષધિ લઙ્ગિય.
- ૫ જે મુનિના કેશ રોમ નખાદિક સર્વ ઔષધિરૂપ હોય-સર્વ પ્રકારના વ્યાધિ નિવારવા સમર્થ હોય અને સુગંધી હોય તે સર્વૌષધિ લઙ્ગિય.
- ૬ જે મુનિને એક સાથે બધી ઈન્દ્રિયોવડે સાંભળવાની શક્તિ હોય અથવા એકેક ઈન્દ્રિયોથી પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયો જાણવાની શક્તિ હોય અથવા બાર યોજનમાં પડેલા ચક્રવર્તીના સૈન્યમાં સર્વ વાજીત્રો એક સાથે વાગે ત્યારે તેમાંના સર્વ વાજીત્રોના શબ્દો જુદા જુદા જાણવાની શક્તિ હોય તે સંભિન્નશ્રોત લઙ્ગિય.
- ૭ અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું, જેથી રૂપી દ્રવ્યો આત્માવડે સાક્ષાત જોવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય તે અવધિજ્ઞાન લઙ્ગિય.
- ૮ જે મન:પર્યવજ્ઞાનવડે અન્યના મનમાં કરેલા વિચારોને સામાન્યપણે જાણવાની શક્તિ તે ઋજુમતિ મન:પર્યવલઙ્ગિય.
- ૯ જે મન:પર્યવ જ્ઞાનવડે અઠી દ્વીપમાં રહેલા સંજી પાંચેન્દ્રિય જીવોએ મનમાં કરેલા વિચારોને વિશેષપણે જાણવાની શક્તિ તે વિપુલમતિ મન:પર્યવજ્ઞાન લઙ્ગિય.

- ૧૦ ચારણલઘિ એ પ્રકારે-જ'ઘાચારણ ને વિધાચારણ. જે લઘિવડે આકાશગમન કરવાની શક્તિ મુનિને પ્રાપ્ત થાય તે ચારણ લઘિ.
- ૧૧ જેની દાઢમાં વિષ હોય અને જેના ડંશવડે અન્ય જીવ મૃત્યુ પામે તે આશીવિષલઘિ-આ લઘિનો પ્રયોગ સર્પાદિકના રૂપે થાય છે.
- ૧૨ જેનાવડે લોકાલોકનું સ્વરૂપ જણાય તે કેવળજ્ઞાન લઘિ.
- ૧૩ જેનાવડે ગણધરપણું પ્રાપ્ત થાય તે ગણધર લઘિ.
- ૧૪ ચૌદપૂર્વધરને શ્રુતજ્ઞાનવડે થયેલી લઘિ તે પૂર્વધર લઘિ.
- ૧૫ જેનાવડે તીર્થકરની સમવસરણાદિક ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે તે તીર્થકર તુલ્ય લઘિ અથવા તીર્થકરને તીર્થકરપણાની લઘિ.
- ૧૬ જેનાવડે ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ ચૌદ રત્નાદિ વિકુર્વી શકે તે ચક્રવર્તી તુલ્ય લઘિ અથવા ચક્રવર્તીને ચક્રવર્તીપણાની લઘિ.
- ૧૭ જેનાવડે બળદેવ જેટલી ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે તે બળદેવ જેવી લઘિ અથવા બળદેવને બળદેવપણાની લઘિ.
- ૧૮ જેનાવડે વાસુદેવ જેટલી ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે તે વાસુદેવ જેવી લઘિ અથવા વાસુદેવને વાસુદેવપણાની લઘિ.
- ૧૯ જેની વાણીમાં દુઃખ સાકર વિગેરે કરતાં પણ વધારે મીઠાશ પ્રાપ્ત થાય તે ક્ષીરાશ્રવ, મધ્વાશ્રવ, ઘૃતાશ્રવ તથા ઈશ્વરસાશ્રવ લઘિ.
- ૨૦ જે મુનિના કોઠામાંથી સર્વ સૂત્રાર્થ-ભરેલા નિધાનની જેમ નીકળી શકે-નીકળ્યા જ કરે અથવા કોઠારમાંથી અજ્ઞ નીકળ્યા કરે તેમ નીકળે તે કોષ્ઠ્યુદ્ધિ લઘિ.
- ૨૧ પદ્મનુસારિણી લઘિ-શાસ્ત્રતું એક પદ સાંભળવાથી સર્વ પદનો-આખા શાસ્ત્રનો ઓધ થાય તે. તેના ત્રણ પ્રકાર છે. પ્રારંભનું પદ અથવા તેનો અર્થ સાંભળવાથી આખા શાસ્ત્રનો ઓધ થવો તે અનુશ્રુત પદ્મનુસારિણી, અંતનું પદ અથવા તેનો અર્થ સાંભળવાથી પ્રારંભથી આખા અંથનો ઓધ થવો તે પ્રતિકૂળ પદ્મનુસારિણી અને મધ્યનું ગમે તે પદ કે તેનો અર્થ સાંભળવાથી આખા શાસ્ત્રનો ઓધ થવો તે ઉભય-પદ્મનુસારિણી લઘિ.

- ૨૨ જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મના ક્ષયોપશમના અતિશયપણાથી એક અર્થરૂપ બીજનું જાણપણું થવાથી અનેક અર્થરૂપી બીજોનું જાણપણું જે થાય તે બીજબુદ્ધિ લખિં.
- ૨૩ કેધના અતિશયપણાથી શત્રુ વિગેરેને સહજમાં બાળી દેવાની શક્તિ તે તેજોલેશ્યા લખિં.
- ૨૪ આહારક શરીર કરવાની શક્તિ તે આહારક લખિં.
- ૨૫ તેજોલેશ્યાના નિવારણ માટે શીત મૂકવાની શક્તિ તે શીત-લેશ્યા લખિં.
- ૨૬ વિબુદ્ધકુમારાદિકની જેમ યાવત્ લાખ યોજનનું શરીર વિકુર્વાની શક્તિ તે વૈક્રિય લખિં. તેના અચ્ચત્વ મહત્વાદિ અનેક પ્રકાર છે.
- ૨૭ અંતરાય કર્મના ક્ષયોપશમથી ભિક્ષાવડે લાવેલું અન્ન મુનિ પોતે આહાર કર્યા અગાઉ ગમે તેટલાને આપે-જમાડે તોપણ ખુટે નહીં તે અક્ષીણ મહાનસી લખિં. ગૈતમસ્વામીની જેમ.
- ૨૮ જે શક્તિવડે મુનિ જૈનશાસનને અર્થે ચક્રવર્તીની સેનાને ચૂરી નાખવી હોય તો પણ ચૂરી શકે એવી લખિં તે પુલાક લખિં.

૨૪૭ અરિહંતના સમયમાં શું શું વિશેષ હોય ?

અરિહંત સમય બાદર, વિજ્ઞ અગ્ની બલાહગા થળિયા ।

આગર દહ નર્દઓ, ઉવરાગ નિસિ વુદ્ધિ અયણં ચ ॥૩૧૦॥

અરિહંતના સમયમાં એટલે ભરત એરવતની અંપેક્ષાએ તીર્થંકર થાય ત્યારથી બાદર અગ્નિ, વીજળી, બલાહક (મેઘ), સ્તનિત (ગર્ભરવ), આકર (ખાણ) નું ખોદવું, દ્રહો બનાવવા અને નવી નદીઓનું વહેવું, ચંદ્ર સૂર્યનું ગ્રહણ, રાત્રિની વૃદ્ધિ અને ઉપલક્ષણથી હાનિ તેમજ દક્ષિણાયન ને ઉત્તરાયન-આટલા વાના હોય છે. યુગળિયાના સમયમાં કલ્પવૃક્ષોનું સતત આચ્છાદન હોવાથી એટલા વાના હોતા નથી. તેમજ તેમાંના રાત્રિની વૃદ્ધિ હાનિ, અચત, ગ્રહણ વિગેરે ત્યાંના મનુષ્યોને જણાતા નથી. ૩૬૦.

(૧૫૯)

૨૪૮ ચૌદ ગુણસ્થાનનાં નામ.

મિચ્છે ૧ સાસણ ૨ મીસે ૩,

અવિરય ૪ દેસે ૫ પમત્ત ૬ અપમત્તે ૭ ।

નિયટ્ટી ૮ અનિયટ્ટી ૯, સુહુમુ ૧૦ વસમ ૧૧

સ્ત્રીણ ૧૨ સજોગી ૧૩ અજોગી ૧૪ ગુણા ॥૩૧૧॥

મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન ૧, સાસ્વાદન ૨, મિશ્ર ૩, અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ ૪, દેશવિરતિ ૫, પ્રમત્ત (સર્વ વિરતિ) ૬, અપ્રમત્ત ૭, નિવૃત્તિ બાદર ૮, અનિવૃત્તિ બાદર ૯, સૂક્ષ્મ સંપરાય ૧૦, ઉપશાંત મોહ ૧૧, ક્ષીણ મોહ ૧૨, સયોગી કેવળી ૧૩ અને અયોગી કેવળી ૧૪-આ ચૌદ ગુણસ્થાનકો છે. ૩૯૧. (એતું વિશેષ સ્વરૂપ કર્મચંદાદિકથી જાણવું.)

૨૪૯ એકેંદ્રિયમાં ગયા પછી દેવોને થતું દુઃખ.

एगिंदित्तणे जे देवा, चवंति तेसिं पमाणसो थोवा ।

कत्तो मे मणुअभवो, इय चिंतंतो सुरो दुहिओ ॥३१२॥

જે દેવો એકેંદ્રિયપણે ઉત્પન્ન થાય છે તેઓનું પ્રમાણ ઘણું થોડું હોય છે. (તેવા જીવો ઘણા થોડા હોય છે.) પરંતુ તેઓ એકેંદ્રિયમાં ઉપજ્યા પછી 'મને હવે મનુષ્ય ભવ ક્યારે મળશે?' એમ વિચારતા અતિ દુઃખી થાય છે. ૩૯૨.

૨૫૦ વનસ્પતિનું અચિત્તપણું ક્યારે થાય છે ?

पत्तं पुष्पं हरियं, अबंधवीयं च जं फली होइ ।

विंटं मिलानंमि य, नियमाउ होइ अच्चित्तं ॥३१३॥

પત્ર, પુષ્પ, હરિત (તુણ) તથા બીજ બંધાયા વિનાની જે ફળી હોય તે સર્વનું બિંટ (ડિંટ) જ્યારે મ્લાન થાય છે ત્યારે તે નિશ્ચયે અચિત્ત થઈ ગયેલ હોય છે એમ સમજવું. ૩૯૩.

૨૫૧ પાંચ પ્રકારના ચારિત્રના નામ.

સામાઙ્ગ્યત્થ પદમં, છેઓવદ્વાવણં ભવે વીયં ।
 પરિહારવિસુદ્ધીયં, સુદ્ધમં તહ સંપરાયં ચ ॥ ૩૯૪ ॥
 તત્તો અ અહક્ષ્વાયં, સ્વાયં સવ્વમ્મિ જીવલોગમ્મિ ।
 જં ચરિઙ્ગણ સુવિહિયા, વચ્ચંતિ અયરામરં ઠાણં ॥૩૯૫॥

પહેલું સામાયિક ચારિત્ર ૧, બીજું છેદાપસ્થાપનીય ચારિત્ર છે ૨, પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર ૩, તથા સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર ૪, ત્યારપછી યથાખ્યાત ચારિત્ર ૫ એ સર્વ જીવલોકને વિષે પ્રસિદ્ધ છે, કે જેનું આચરણ કરીને સુવિહિત સાધુઓ અજરામર(મોક્ષ) સ્થાનને પામે છે. ૩૯૪-૩૯૫.

૨૫૨ નપુ'સક સંબંધી.

પંડણ વાઙ્ગ્ય કીલે, કુંભી સાલુદ્ધતીસઙ્ગી ।
 તક્કામસેવય પક્કિલ્લયા,

પરિકપ્પિદ્ધય સોગંધેદ્ધય આસત્તા ॥૩૯૬॥

(આ ગાથાનો અર્થ અસલ પ્રતમાં લખેલ નથી, તેમ બરાબર સમજાતો પણ નથી તેથી અહીં લખેલ નથી.)

૨૫૩ નપુ'સકનાં લક્ષણ.

મહિલાસહાવો? સરવન્નમેઓર,

મોહો મહંતોર મહુયા ચ વાણીર ।

સસદ્ધયં મુત્તર મફેણયં ચ ર,

ણ્યાણિ છ પંડગલક્ષણાણિ ॥ ૩૯૭ ॥

श्री रत्नसंख्य ग्रंथमां सुधारो.

(पृष्ठ १६० साथे जोडवो)

गाथा ३६० चोथुं पाठ- ' सेहे निफफेडिया १८ इयसि ' आ अठारमो लेद जणुवो, तेना अर्थमां पणु ' लय पावेला १७ ' आनी पछी " तथा मातापितानी रण विना लगाडेलो शिष्य १८ ' आठलुं वधारे सभज्युं. आ लेद चोरी छुपीथी दीक्षा देवाना निषेध भाटे सभज्यो.

गाथा ३६६ मी छापेल छे ते ठेकाणु अनुष्टुप् जे गाथा होवी जेठजे. असल प्रतमां थोडा पाठ पडेलो होवाथी कांई सभज्युं न होवाथी तेना अर्थ पणु लभी शकयो न होतो, वधारे तपास करतां ते अन्ने गाथा प्रवचनसारोद्धारमां नीकणी छे. ते गाथा आ प्रभाणु छे. द्वार १०६ गाथांक ८००-८०१ छे.

पंडए १ वाइए २ कीवे ३, कुंभी ४ ईसालुय ५ त्ति य ।
सउणी ६ तक्कमसेवी ७ य, पक्खियापक्खिएइ ८ य ॥३९६॥
सोगंधिए ९ य आसत्ते १०, दस एए नपुंसगा ।
संकिलिद्धित्ति साहूणं, पव्वावेउं अकप्पिया ॥ ३९७ ॥

अथ-पंडक १, वातिक २, क्लीप ३, कुंली ४, छण्डालु ५, शकुनि ६, तक्कमसेवी ७, पाक्षिकापाक्षिक ८, सौगंधिक ९ अने आसकत १०-आ दश प्रकारना नपुंसको दुष्ट अर्धवसायवाणा होवाथी साधुअने दीक्षा आपवा लायक नथी. ३६६-३६७.

વિશેષાર્થ-પંડક-પુરૂષના આકારને ધારણ કરનાર છતાં સ્ત્રીની જેવા સ્વભાવવાળો હોય તે (તેના લક્ષણ યુગમાં ગાથા ૩૯૭ મીના અર્થમાં કહેલા છે.) (૧). વાતિક-વાયુના વિકારવાળો હોવાથી લિંગ સ્તબ્ધ-અક્કડ થાય તેથી સ્ત્રીનું સેવન કર્યા વિના રહી શકતો નથી તે (૨). ક્લીબ-અસમર્થ. તેમાં નગ્ન સ્ત્રીને જોઈ ક્ષોભ પામે તે દૃષ્ટિ ક્લીબ, સ્ત્રીનો શબ્દ સાંભળી ક્ષોભ પામે તે શબ્દ ક્લીબ, સ્ત્રીના અલિંગનથી જે વ્રત (બ્રહ્મચર્ય)ને ધારણ કરી શકે નહીં તે આલિંગન ક્લીબ અને સ્ત્રીના આમંત્રણથી જે વ્રતને ધારણ કરી શકે નહીં તે આમંત્રણ ક્લીબ-એમ ચાર પ્રકાર હોય છે (૩). કુંભી-મોહના અતિશયપણાથી લિંગ અથવા વૃષણ કુંભની જેમ સ્તબ્ધ થાય તે (૪). ઈર્ષ્યાળુ-કોઈ સ્ત્રીને મૈથુન સેવતી જોઈ જેને અત્યંત ઈર્ષ્યા થાય તે (૫). શકુનિ-ચકલાની જેમ વેદના ઉદયથી વારંવાર મૈથુન સેવનમાં આસક્ત થાય તે (૬). તત્કર્મસેવી-મૈથુન સેવ્યા પછી કુતરાની જેમ વેદના ઉત્કરપણાથી વીર્યસ્નાવને ચાટે તે (૭). પાક્ષિકાપાક્ષિક-શુક્લ પક્ષમાં અત્યંત વેદનો ઉદય થાય અને કૃષ્ણ પક્ષમાં અદ્ય ઉદય થાય તે (૮). સૌગંધિક-પોતાના લિંગને સુગંધી માની તેને વારંવાર સુંઘે તે (૯). આસક્ત-મૈથુન સેવી રહ્યા પછી પણ સ્ત્રીને આલિંગન કરી તેણીના અવયવોનો સ્પર્શ કર્યા કરે તે (૧૦).

આ દશે પ્રકાર પુરૂષના છતાં ત્રીવ્ર કામોદયથી તેને નપુંસક ગણી દીક્ષાને અયોગ્ય માનેલા છે.

(૧૬૧)

સ્રી જ્ઞેવો સ્વભાવ ૧, સ્વર અને વર્ણના ભેદ ૨, અત્યંત મેઠુ ૩, મધુર (મૃદુ) વાણી ૪, શબ્દ સહિત લઘુનીતિ ૫ તથા લઘુનીતિમાં ફીણ ન હોય ૬-આ છ લક્ષણો નપુંસકને હોય છે. ૩૯૭.

૨૫૪ ગળીવાળા વસ્ત્રના સંગથી થતી શ્વેતપત્તિ.

નીલીરંગિયવત્થં, મણુયસેદેણ હોઙ્ગ તક્કાલં ।

કુંથુ તસા ય નિગોયા, ઉપ્પજ્જંતી વહૂ જીયા ॥૩૯૮॥

નીલી (ગળી) થી રંગેલું વસ્ત્ર મનુષ્યના સ્વેદ (પરસેવા) વડે વ્યાપ્ત થાય કે તરતજ તેમાં કુંથુ, ત્રસ અને નિગોદના ઘણા શ્વેત ઉત્પન્ન થાય છે. ૩૯૮. (અહીં નિગોદના શ્વેત એટલે સંમૂર્છિમ પંચેન્દ્રિય શ્વેત હોવા સંભવ છે.)

ગુલિણ વત્થેણ મણુસ્સદેહે,

પંચિન્દિયા તંમિ નિગોયજીવા ।

જીવાણ ઉપ્પત્તિવિણાસસંગે,

મળઙ્ગ જિણો પન્નવણાઉવંગે ॥૩૯૯॥

ગળીવડે રંગેલા વસ્ત્રથી મનુષ્યના શરીરમાં પંચેન્દ્રિય તથા નિગોદના શ્વેત ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં શ્વેતની ઉત્પત્તિ અને વિનાશનો સંગમ જિનેન્દ્રે શ્રી પન્નવણા ઉપાંગમાં કહ્યો છે. ૩૯૯. (અહીં પણ નિગોદ શબ્દે સૂક્ષ્મનિગોદ સમજવા નહીં.)

વાલ્ગ્ગકોહિસરિસા, ઉરપરિસપ્પા ગુલિયમજ્જમ્મિ ।

સંમુચ્છંતિ અણેગા, દુપ્પેચ્છા ચરમચક્કવૂણં ॥ ૪૦૦ ॥

ગળીના રંગમાં વાળના અગ્રભાગની અણી જ્ઞેવડા અનેક ઉરપરિસર્પો સંમૂર્છિમપણે ઉત્પન્ન થાય છે, તે અર્થચક્ષુથી જ્ઞેધ શકાય નહીં એવા સૂક્ષ્મ હોય છે. ૪૦૦. (આ ત્રણ ગાથામાં અતાવેલા કારણોથી ગળીવાળું વસ્ત્ર વાપરવું નહીં.)

२५५ अलव्य लवोने न प्राप्त थाय तेवा स्थानो.
काले सुपत्तदाणं १, सम्मत्तविसुद्धि २ बोहिलाभं ३ च ।
अंते समाहिरणं ४, अभव्वजीवा न पावंति ॥४०१॥

अवसरे (शोच्यकाणे) सुपात्रने दान आपवुं ते १, समकितनी
विशुद्धि २, षोधिना लाल (प्राप्ति) ३ अने छेवट समाधि भरुण
४-आ थार स्थानो अलव्य लवो पाभता नथी. ४०१.

२५६ सात कुलकरनां नाम.

पढमित्थ विमलवाहण १,
चक्रवू २ जसमं ३ चउत्थमभिचंदे ४ ।
तत्तो पसेणजिय ५, मरुदेवोद्दे चव नाभी ७ य ॥४०२॥

आ भरतक्षेत्रभां पहिला विमलवाहन १, अक्षुभान २,
यशस्वान् ३, शोधा अलियंद्र ४, त्यारपणी प्रसेनजित ५,
भरुदेव ६ अने छेडी नाभि ७-आ प्रभाषे अनुकमे सात कुलकर
अया छे. ४०२.

२५७ सात कुलकरनी पत्नीअनां नाम.

चंदजसा १ चंदकंता २, सुरूव ३ पडिरूव ४ चक्रवुकंता ५ य ।
सिरिकंता ६ मरुदेवी ७, कुलगरपत्तीण नामाईं ॥४०३॥

अंद्रयशा १, अंद्रकंता २, सुरूपा ३, प्रतिरूपा ४, अक्षुःकंता
५, श्रीकंता ६ अने भरुदेवी ७-आ सात अनुकमे सात कुलकरनी
पत्नीअनां नाम लणुवां. ४०३.

२५८ द्विदल (विदल) तुं लक्षणु.

जम्मि य पीलिज्जंते, जं होइ नहो य तं विदलं ।
विदले वि हु निप्फन्नं, ते हु न जहाय तो विदलं ॥४०४॥

જે ઘંટી વિગેરે ચંત્રમાં પીલાતાં જેમાં નખીયા હોય તે દ્વિદળ કહેવાય છે, તેના બે દળ નીપળ્યા તોપણ તેમાંથી નખીયા ન ગયા તેથી તે દ્વિદળ કહેવાય છે. ૪૦૪. (અન્યત્ર દ્વિદળનું લક્ષણ ખીજી રીતે કહેલ છે.)

૨૫૯ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુના આહારનું માન.

વત્તીસં કવલાહારો, વત્તીસં તત્થ મૂડયા કવલો ।

एगो मूडसहस्सो, चउवीसाए समहिओ य ॥४०५॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં રહેલા સાધુઓને પણ બત્તીશ કવળનો આહાર હોય છે, તેમનો બત્તીશ મુડાનો એક કવળ થાય છે. તેથી બત્તીશ કવળનું પ્રમાણ બત્તીશને બત્તીશે ગુણવાથી એક હજાર અને ચોવીશ મુડા થાય છે. એટલો એક સાધુને એક વખતનો આહાર હોય છે. ૪૦૫. (અહીં મુડાનું માપ કેવડું ગણાય છે તે સમજવામાં નથી.)

૨૬૦ મહાવિદેહના સાધુઓના મુખનું તથા પાત્રનું પ્રમાણ.

रयणीओ पन्नासं, विदेहवासम्मि वयणपरिमाणं ।

पत्ततलस्स पमाणं, सत्तरधणुहाइ दीहं तु ॥४०६॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે સાધુના મુખનું પ્રમાણ પચાસ હાથનું છે, તેના પાત્રના તળીયાનું પ્રમાણ સત્તર ધનુષ દીર્ઘ (લાંબુ) હોય છે. ૪૦૬. (આ પ્રમાણ ઉત્સેધાંગુળે સમજવું. આપણા કરતાં ૫૦૦ ગણું મુખારે હોવાથી તે ઘટી શકે છે.)

૨૬૧ મહાવિદેહના સાધુની મુખવસ્ત્રિકાનું પ્રમાણ.

मुहणंतएण तेसिं, सट्टिसहस्सा य एग लक्खा य ।

भरहस्स य साहूणं, एयं मुहणंतयं माणं ॥४०७॥

તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુની એક મુખવસ્ત્રિકાએ કરીને આ ભરતક્ષેત્રમાં રહેલા સાધુઓની એક લાખ ને સાઠ હજાર મુખવસ્ત્રિકાઓ થાય છે, એટલું તેની એક મુખવસ્ત્રિકાનું પ્રમાણ છે. ૪૨૭. (અહીં કરતાં ૪૦૦ ગણી લાંબી ને ૪૦૦ ગણી પહોળી હોવાથી આ માપ ઘટી શકે છે.)

૨૬૨ સંગ્રહી રાખેલા ધાન્યની યોનિનો કાળ.

કોટ્ટય પલ્લય મંચય, માલાઉત્તાણ ધન્નજાર્ણિણં ।

ઉલ્લિત્ત લિત્ત પેહિય, મુદ્દિયકયલંછણાણં ચ ॥૪૦૮॥

અહન્નં તે સાલીણં, વીહિ ય ગોધૂમ જવજવાણં ચ ।

કેવડકાલં જોણી, જહન્ન ઉંકોસિયા ઠિર્ઈ ॥૪૦૯॥

માટીનો કેડો, વાંસનો પાલો, સાંઠીનો માંચો, લાકડા વિગેરેનો માળ વિગેરેને વિષે જૂદા જૂદા ધાન્યની જાતિઓ રાખીને પછી તે કેઠાર વિગેરેને ચોતરફથી લીંપી, માથે ઢાંકણું ઢાંકી, મુદ્રા કરી તથા લાંછન (ચિન્હ) કરી સાચવી રાખેલ હોય તો તેમાં રહેલા શાલિ, વ્રીહિ, ગોધુમ અને યવ એ ધાન્યની યોનિ (ઉત્પન્ન થવાનો સ્વભાવ) જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી કેટલા કાળ સુધી રહે ? ૪૦૮-૪૦૯. (તે હવે પછીની ગાથાવડે કહે છે.)

ઉપરના પ્રશ્નનો જવાબ.

ગોયમ ! જહન્ન અંતો-મુદ્દુત્ત ઉકોસ તિન્નિ વરિસાઈં ।

અન્નાણ વિ ધણ્ણાણં, અંતમુદ્દુત્તં જહન્ન ઠિર્ઈ ॥૪૧૦॥

કલતિલકુલત્થચવલા, મસૂરમુગમાસવલ્લતુબરીણં ।

તહપલિમંથગાર્ણિણં, પંચવરિસાઈ ઉકોસા ॥૪૧૧॥

તથ કલત્તિ કલાયા, હુંતિ મસૂરા ભિલિંગ ચળગાણો ।
 પલિમંથ વટ્ટચળગા, વિતીના કાલચળગ ત્તિ ॥૪૧૨॥
 સેસે પસિદ્ધમેયા, ઇત્તો અયસિ કુસુંભ કંગૂળં ।
 કોદ્દવ વરટ્ટ રાલય, કુદ્દુસગ સરિસવાણં ચ ॥ ૪૧૩ ॥
 સળમૂલ વીયગાઈળ, વાવિ ઉક્કોસ સત્ત વરિસાઈં ।
 તેળ પરં પમિલાઈં, જોળી વળ્ણાઈહીળા ય ॥ ૪૧૪ ॥
 વિદ્ધંસઈ ણંતરણ, એવં વીયં અવીયમવિ હુજ્જા ।
 તેળ પરં જોળીણ, વુચ્છેદે આવિ પન્નત્તે ॥ ૪૧૫ ॥
 સત્તમ ઉદ્દેસાઓ, પળ્ણત્તીણ સયસ્સ હ્હસ્સ ।
 ઘળ્ણાળ ઉ પમાણં, ઉદ્ધરિયં સમરળઢાણ ॥ ૪૧૬ ॥

હે જોતમ! તે (ઉપલી, ગાથામાં કહેલા) ધાન્યમાં યોનિભાવ
 (ઉત્પન્ન થવાનો સ્વભાવ) જઘન્યથી અંતર્ભૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટથી
 ત્રણ વર્ષ સુધી રહે છે. ખીજાં ધાન્યોની પણ જઘન્ય સ્થિતિ અંત-
 ભૂર્તની કહી છે. ૪૧૦. કલ-કલાય (ખુરસાણી), તલ, કળથી,
 ચોળા, મસૂર, મગ, અડદ, વાલ, તુવેર, તથા પલિમંથ વિગેરેની
 ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પાંચ વર્ષની કહી છે. ૪૧૧. અહીં કલ એટલે કલાય
 નામનું ધાન્ય, મસૂર એટલે ભિલિંગ ચણાની દાળ, પલિમંથ એટલે
 વાંટલા ચણા (વટાણા), અને ખિતિના એટલે કાળા ચણા. ૪૧૨.
 ખીજાં ધાન્યનાં ભેદો-નામો પ્રસિદ્ધ છે. હુવે અળસી, કુસુંભો
 (કરકી), કાંગ, કોદર, અંટી, રાલ, કોદુસગ, સરસવ, ૪૧૩. સણના
 ખીજ, મૂળાના ખીજ, ઈત્યાદિકની ઉત્કૃષ્ટ સાત વર્ષની સ્થિતિ છે,
 ત્યારપછી તેની યોનિ કરમાઈ જાય છે, અને તેના વર્ણાદિક (વર્ણ,
 ગંધ, રસ અને સ્પર્શ) હુનિને પામે છે. ૪૧૪. ત્યારપછી તરત જ તે
 (યોનિ) વિધ્વંસ-વિનાશ પામે છે તેથી ખીજ પણ અખીજ થઈ

(૧૬૬)

જાય છે. એટલે યોનિનો વિચ્છેદ થાય છે એમ કહ્યું છે. ૧ ૪૧૫.
શ્રી ભગવતીસૂત્રના છઠ્ઠા શતકના સાતમા ઉદ્દેશામાંથી આ ધ્યાન્યની
યોનિનું પ્રમાણ સ્મરણને માટે ઉદ્યુતું છે. ૪૧૬.

૨૬૩ સાધ્વીના પચીશ ઉપકરણ.

ઓગ્ગહણંતગ ૧ પટ્ટો ૨,

અદ્ધોરુચ ૩ ચલણિયા ૪ ય બોધવ્વા ।

અભિંમતર ૫ બાહિનિયં-

સળી ૬ ય તહ કંચુણ ૭ ચેવ ॥ ૪૧૭ ॥

ઉક્કૂચ્છિય ૮ વેગચ્છિય ૯;

સંઘાડી ૧૦ ચેવ સ્વંધગરણી ૧૧ ય ।

ઓહોવહિંમિ ણ, અજ્ઞાણં પળ્ણવીસં તુ ॥ ૪૧૮ ॥

અવગ્રહાંતક-હોડીના આકારવાળું ગુપ્તસ્થાન ઢાંકવાતું વસ્ત્ર
૧, પદ્મ-ચાર અંગુલ પહોળો અને કેડ જેટલા લાંબો કેડે બાંધવાનો
પાટો, જેને આધારે અવગ્રહાંતક રાખવામાં આવે છે તે ૨, અર્ધાંક-
કેડથી અર્ધા સાથળ સુધી પહેરવાની ચડી કે જે અવગ્રહાંતક અને
પાટાને બંનેને ઢાંકવાતું કામ કરે છે, તેનો આકાર ચોલણા જેવો
હોય છે. તે બંને સાથળે કસવડે બાંધાય છે ૩, ચલણિકા (ચણીયો)
પણ એવાજ આકારનો હોય છે, વિશેષ એ કે આ ચણીયો ઠીંચણ
સુધી લાંબો હોય છે, તે પણ સીવ્યા વિનાનો કસોથી બાંધવામાં
આવે છે ૪, અભ્યંતર નિવસની-કેડથી અર્ધાં જઠા ઢાંકાય તેવું
ઘાઘરાના આકારવાળું વસ્ત્ર, તે ઠીલું પહેરવામાં આવે છે કે જેથી

૧ ધ્યાન્યમાંથી સચિત્તભાવ નષ્ટ થયા પછી પણ યોનિભાવ (ઉત્પત્તિ
સ્વભાવ) વધારે વખત રહે છે તે આ ગાથાઓમાં બતાવેલ છે. સચિત્તપણું
ત્યાંસુધી રહે છે એમ ન સમજવું. જે કે સચિત્તમર્દનની-જેમ જ યોનિ-
મર્દન પણ મુનિ માટે નિષેધેલું છે.

આકૃષ્ટતા થાય નહીં અને લોકમાં હાંસી થાય નહીં પણ, અહિ-
 નિવસની-કેડથી આરંભીને છેક પગની ધુંટી ઠંકાય તેટલું લાંબું
 ઘાઘરાના આકારવાળું વસ્ત્ર, તે કેડપર નાડીથી અંધાય છે ૬, આ
 છ ઉપકરણો સાંધવીને કેડથી નીચેના ભાગનાં છે. હવે કેડની
 ઉપરના ભાગના ઉપકરણો કહે છે:-કંચુક-પોતાના શરીર પ્રમાણે
 એટલે છાતી ખરાખર ઠંકાય તેવો સીવ્યા વિનાનો કંચુક કસો-
 થી આંધવામાં આવે છે ૭, ઉપકક્ષિકા-કાબલીને ઠાંકવાનું વસ્ત્ર તે
 સીવ્યા વિનાનું સમચોરસ ઢોઢ હાથનું હોય છે, તેનાથી સ્તનભાગ
 તથા જમણું પડખું ઠંકાય છે ૮, વૈકક્ષિકા-આ ઉપકક્ષિકાથી વિલક્ષણ
 હોવાથી તેનું નામ વૈકક્ષિકા આપવામાં આવ્યું છે. આ વસ્ત્ર
 પાટાને આકારે હોય છે અને તે ડાબે પડખે પહેરવાના કંચુક જેવું
 હોય છે, તે ઉપકક્ષિકા અને કંચુક એ બન્નેને ઠાંકીને ડાબે પડખે
 પહેરવામાં આવે છે ૯, સંઘાટી-આ વસ્ત્ર શરીરના ઉપલા ભાગમાં
 ઓઠાય છે. આ સંઘાટીઓ ચાર રાખવામાં આવે છે. તેમાં એક
 તે બે હાથ પહોળી હોય છે, બીજી બે સંઘાટી ત્રણ હાથ પહોળી
 અને ચોથી ચાર હાથ પહોળી હોય છે. તથા ચારે સંઘાટીઓ
 લંબાઈમાં સાડા ત્રણ કે ચાર હાથ હોય છે. આમાંની પહેલી
 સંઘાટી માત્ર ઉપાશ્રયમાંજ ઓઠાય છે, બીજી ગોચરી જતાં અને
 ત્રીજી સ્થંડિલ જતાં ઓઠવામાં આવે છે. તથા વ્યાખ્યાનસાંભ-
 ણવા જતાં અથવા સ્નાત્ર મહોત્સવાદિકમાં જતાં ચોથી ચાર હાથની
 પહોળી સંઘાટી ઓઠવામાં આવે છે. કેમકે આવા અવસરે પ્રાયે
 ઉભા રહેવાનું હોય છે તેથી તે વડે આખું શરીર ઠાંકી શકાય
 છે ૧૦, સ્કંધકરણી-આ વસ્ત્ર ચાર હાથ પહોળું અને ચાર હાથ લાંબું
 સમચોરસ હોય છે. તે ચોવડું કરીને ખભાપર રાખવામાં આવે
 છે, તેનાથી પહેરેલાં બીજાં વસ્ત્રોને વાયુ ઉડાડી શકતો નથી, (તેને
 કામળી પણ કહે છે.) તેમજ તે રાખવાથી રૂપવાળી સાંધવી કુરૂપ
 જેવી લાગે છે તેથી તે ઉપયોગી છે ૧૧, આ પ્રમાણે સાંધવીઓને ઔ-
 ષિક ઉપધિ પચીશ પ્રકારની કહી છે. ૪૧૭-૪૧૮. એટલે કે આ બે
 ગાથામાં બતાવેલી અગ્યાર પ્રકારની ઉપધિ તથા સાધુની જે ચૌદ
 પ્રકારની ઉપધિ છે, તે પણ સાંધવીઓને હોય છે. તેથી કુલ પચીશ
 પ્રકારની ઉપધિ હોય છે. તે ચૌદ પ્રકારની ઉપધિ આ પ્રમાણે છે:-

પત્ત-પાત્ર ૧, પાત્રબંધ-જેમાં પાત્ર રાખવામાં આવે છે, તે ચાર છેડાવાળી વસ્ત્રની ઝોળી ૨, પાત્રસ્થાપન-પાત્ર રાખવાનું કુંબલનું વસ્ત્ર ૩, પાત્ર કેસરિયા-પાત્ર પુંજવાની ચરવળી ૪, પટલ (પડલા)-ગોચરી જતાં પાત્ર ઉપર ઠાંકવાનું વસ્ત્ર ૫, રજસ્રાણુ-પાત્રને વીંટવાનું વસ્ત્ર ૬, ગોચક-પાત્રની ઉપર અને નીચે કામળીના ટુકડા રાખવામાં આવે છે તે ૭-આ સાત પ્રકારનો પાત્રનિયોગ કહેવાય છે. તથા બે કપડા સૂત્રના અને એક ઉનનું મળી ત્રણ કપડા ૧૦, એક રજેહુરણુ ૧૧, એક મુખવસ્ત્રિકા ૧૨, એક માત્રક ૧૩ અને એક ચોલપટક ૧૪. (સાંધીમાં ચોળપટ્ટાને બદલે સાડા સમજવો.)

૨૬૪ તિર્યચ અને મનુષ્યની સ્ત્રીના ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ.
ગભમય તિરિહૃત્થીણં, ઉક્લોસા હોઝ અઢ્ઢ વરિસાણિ ।
સા બારસ નારીણં, કાયઢ્ઢિઢ્ઢ હોઝ ચઢ્ઢવીસં ॥ ૪૧૯ ॥

તિર્યચની સ્ત્રીના ગર્ભની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ આઠ વર્ષની હોય છે, અને મનુષ્ય સ્ત્રીના ગર્ભની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષની હોય છે. પરંતુ તે ગર્ભની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ ચોવીશ વર્ષની હોય છે. એટલે કે પ્રથમના ગર્ભનો જીવ બાર વર્ષ ચવી જાય અને તેજ ગર્ભમાં તરતજ તે અથવા બીજો જીવ અવતરે અને તે પછુ બાર વર્ષ સુધી રહે ત્યારે તેની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ ચોવીશ વર્ષની થાય છે. ૪૧૯. (આ સ્થિતિ કામળુ વિગેરે પ્રયોગથી ગર્ભને સ્થલિત કરી દેવામાં આવે ત્યારે પ્રાપ્ત થાય છે. સિદ્ધરાજ જયસિંહ બાર વર્ષ રહ્યો હતો.)

૨૬૫ દાન દેવાના દશ પ્રકાર (કારણ)

વસ ૧ સંગ ૨ ભય ૩ કારણિય ૪,

લજ્ઞા ૫ ગારવ ૬ અધસ્મ ૭ ધસ્મે ૮ ય ।

કાહીય ૯ કયમાણેણ ૧૦, દાણમેયં ભવે દસહા ॥૪૨૦॥

વશથી-કોઇના પરતંત્રપણથી દાન દેવું પડે છે ૧, સારી સંગતથી ૨, ભયથી ૩, કાંઈપણ કારણથી ૪, લજ્જાથી ૫, ગારવથી

(गर्वाधी) ६, अथर्भ्युद्धिधी (धर्म नधी अेभ लड्या छतां)^१ ७, धर्म्युद्धिधी ८, कार्यं कर्मां पछी ९ अने कार्यं कराववानी युद्धिधी-आ प्रमाखे दश प्रकारे दान दध शकय छे. ४२०.

२६६ उअ्यार विगेरे परउववानी लूमि.

अणावाए १ असंलोए २, परस्साणुवघाइए ३ ।

समे४ अञ्जुसिरे५ यावि, चिरकालकयंम्मि६ य ॥४२१॥

विच्छिन्ने७ दूरमोगाढे८, नासण्णे९ बिलवज्जिए१० ।

तसपाणवीयरहिए११, उच्चाराईणि वोसिरे ॥ ४२२ ॥

अनापात-अ्यां लोको विगेरेनुं जपुं आवपुं न थतुं होय अेपुं स्थान १, असंलोक-लोको विगेरे जेध न शके अेपुं (अेकांत) स्थान २, परानुपघात-भील तस प्राणीअेनो उपघात न थाय अेपुं स्थान ३, सम-उँयुं नीयुं न होय अेपुं समान स्थान ४, अशुषिर-छिद्र, पौलाणु विगेरे न होय अेपुं स्थान ५, चिर-कालकृत-घण्टा काणधी करेलुं होय अेठले लोकोअे जवा आववार्धी अथवा अेठवा विगेरेथी करेलुं होय-वपरायेलुं होय ६, विस्तीर्ण-विशाण-मोढुं होय पखु सांकडुं न होय अेपुं स्थान ७, दूरवगाढ-दूर अवगाढ होय (दूर रहेलुं होय) ८, नासन्न-आमादिकनी अहु नलुकमां न होय ९, भिल-दर, युक्ष विगेरेथी रहित होय १० तथा तस, प्राणु (अेकेद्रिय) अने भीज (वनस्पतिकाय)वडे रहित होय ११-आवा शुद्ध स्थान(स्थंडिल)नेविषे उअ्यारविगेरे तजवा योग्य छे. (लधुनीति, वडीनीति विगेरे परउववा लायक छे.) ४२१-४२२.

२६७ तृणु पंअ्यक.

तणपणगं पुण भणियं, जिणेहि जियरागदोसमोहेहिं ।

साली १ वीहिय २ कोद्व ३,

रालग ४ रण्णे ५ तणाइं च ॥ ४२३ ॥

१ परदेशी राजअे जैनधर्म पाठ्या पछी पखु सर्वने दान दीधुं तेम.

(૧૭૦)

સગ, દ્રેપ અને ત્રોહને જીતનાર જિનેધરોએ તૃણ પંચક આ પ્રમાણે કહ્યું છે—શાલિતું ઘાસ ૧, પ્રીહિતું ઘાસ ૨, કોદવતું ઘાસ ૩, રાલક (કાંગ)તું ઘાસ ૪ તથા અરણ્યતું ઘાસ ૫—આ પાંચ જાતના તૃણતું આસન કે શયન વિગેરે કરવાથી તેની પડિલેહણા થઈ શકે નહીં, તેથી સાધુને તે તૃણપંચક કલ્પે નહીં. ૪૨૩.

૨૬૮ ચર્મ પંચક.

અય ૧ ઇલ ૨ ગાવિ ૩ મહિસી ૪,
મિગાણ ૫ મજિણં ચ પંચમં હોઙ્ઁ ।
તલિગા ૧ સ્વલ્લગ ૨ વદ્ધે ૩,
કોસગ ૪ કિત્તી ૫ ય વીયં તુ ॥ ૪૨૪ ॥

બકરાનું ચર્મ ૧, ઘેટાનું ચર્મ ૨, ગાય-બળદનું ચર્મ ૩, ભેંશ-પાડાનું ચર્મ ૪ અને મૃગનું ચર્મ ૫—આ પાંચ પ્રકારનાં ચર્મ રાખવા સાધુને કલ્પે નહીં, કારણકે તેની પડિલેહણા થઈ શકે નહીં. વળી બીજી રીતે ચર્મ પંચક આ પ્રમાણે કહેવાય છે:-

તળીયાં (એક તળીયાની કે બે, ત્રણ, ચાર તળીયાની સપાટ) ૧, પગરખાં (જોડા) ૨, વાધરી ૩, કોશક (કોથળી) ૪ અને કૃત્તિ (ચામડું) ૫—આ ચર્મ પંચક કોઈ કોઈ વખત સખળ કારણે સાધુને કલ્પી શકે છે. ૪૨૪.

૨૬૯ સાધુનાં સતાવીશ ગુણો.

છઠ્ઠવય ૬ છક્કાયરક્ષવા ૧૨,
પંચિંદિય ૧૭ લોહનિગ્ગહો ૧૮ સ્વંતી ૧૯ ।

ભાવવિસુદ્ધિ ૨૦ પાડિ—

લેહણાકરણે વિસુદ્ધી ય ૨૧ ॥ ૪૨૫ ॥

संजयजोष जुत्तय २२,

अकुसलमण २३ वयण २४ काय २५ संरोहो ।

सीआइ पीडसहणं २६,

मरणं उवसगसहणं २७ च ॥ ४२६ ॥

प्राणुतिपात विरभणु १, भृषावाह विरभणु २, अहतादान विरभणु ३, मैथुन विरभणु ४, परिग्रह विरभणु ५, रात्रिलोचन विरभणु ६ अे छ प्रतो, पृथ्वीकाय ७, अपकाय ८, तेडिकाय ९, वायुकाय १०, वनस्पतिकाय ११ अने त्रसकाय १२ अे छ कायनी रक्षा, ओत्रादिक पांथ धंद्रियोना निग्रह १७, लोभना निग्रह १८, क्षमा-क्रोधना निग्रह १९, लावविशुद्धि २०, पडिलेहणु करवाभां विशुद्धि २१, संयमना योगे करीने युक्तता २२, अशुभ मन, वचन अने कायानो निरोध २५, शीतादिक पीडानुं (परीसहोनुं) सहन करनुं २६, तथा भरणांत उपसर्गनुं सहन करनुं २७-आ सतावीश गुणो साधुना जणुपा. ४२५-४२६.

२७० अष्टांग निमित्तादिक 'योगलुत्रीश प्रकारनुं' पापश्रुत.

अट्ट निमित्तगाई, दिव्वु१ प्पायं२ तलिकख३ भोमं४ च ।

अंग५ सर६ लक्खण७ वंजण ८,

तिविहं पुण होइ इक्किं२४ ॥ ४२७ ॥

सुत्तं अत्थं तदुभयं च, पावइ सुअ गुणतीसविहं ।

गंधव्व २५ नट्ट २६ वत्थु २७,

आउ२८ धणुव्वेय२९ संजुत्तं ॥ ४२८ ॥

आठ निमित्त आ प्रमाणे—दिव्य १, उत्पात २, अंतरिक्ष ३, भूमिकंप विगेरे लौभ ४, अंग-अंग करकवाथी शुभाशुभनुं ज्ञान ५,

(૧૭૨)

સ્વર-પક્ષીઓના સ્વરથી શુભાશુભતું જ્ઞાન ૬, લક્ષણ-હસ્તરેખા-
દિકતું જ્ઞાન ૭, અને વ્યંજન-તલ, મસા આદિકથી શુભાશુભતું
જ્ઞાન ૮-આ આઠ પ્રકારતું નિમિત્ત છે. તે દરેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ છે,
તે આ પ્રમાણે-સૂત્ર, અર્થ અને તદ્દુભય-સૂત્રાર્થ. એટલે આઠને ત્રણ
ગુણ કરતાં ચૌવીશ ભેદ થયા તથા ગંધર્વશાસ્ત્ર ૨૫, નાટ્યશાસ્ત્ર
૨૬, વાસ્તુશાસ્ત્ર ૨૭, આયુર્વેદ ૨૮, અને ધનુર્વેદની વિદ્યા ૨૯-આ
ઓગણત્રીશ પ્રકારતું પાપશ્રુત કહેવાય છે. ૪૨૭-૪૨૮. (મુનિ-
મહારાજને માટે એતું પ્રગટન વળ્યું છે.)

૨૭૧ આ અવસર્પિણીમાં થયેલા દશ અચ્છેરા. (આશ્ચર્ય.)

ઉવસર્ગ ૧ ગબ્મહરણં ૨,

૩ ઇર્થીતિત્થં ૩ અભાવિયા પરિસા ૪ ।

કન્નસ્સ અપરકંકા ૫,

અવચરણં ચંદસુરાણં ૬ ॥ ૪૨૯ ॥

હરિવંસકુલુપ્પત્તી ૭,

ચમરુપ્પાઓ ૮ અ અટ્ટસય સિદ્ધા ૯ ।

અસંજયાણ પૂઆ ૧૦,

દસ વિ અણંતેણ કાલેણ ॥ ૪૩૦ ॥

કેવળજ્ઞાન થયા પછી તીર્થકરને ઉપસર્ગ ૧, ગર્ભતું હરણ ૨,
સ્ત્રી તીર્થકર ૩, અભાવિતા-વ્રતમહુણ વિનાની પર્યાદા ૪, કૃષ્ણતું
અપરકંકા નગરીમાં ગમન ૫, ચંદ્ર અને સૂર્યનું પોતાના શાશ્વત
વિમાન સહિત પૃથ્વીપર અવતરણ ૬, હરિવંશકુળની ઉત્પત્તિ ૭,
અમરેન્દ્રનો ઉત્પાત ૮, એક સમયે એકસો ને આઠ ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના-
વાળા જીવોની સિદ્ધિ ૯, તથા અસંયમીની પૂજા ૧૦-આ દશ
અચ્છેરા (આશ્ચર્યો) અનંત કાળે આ ભરતક્ષેત્રમાં થયા છે. ૪૨૯-
૪૩૦. (એતું વિશેષ વર્ણન કલ્પસૂત્રાદિથી જાણવું. ધીમ ચાર ભરત
અને પાંચ ઐરવતમાં પણ પ્રકારાંતરે દશ દશ અચ્છેરા થયેલા છે.)

સિરીરિસહસીયલેસુ, ઇક્કિકં મલ્લિનેમિનાહસ્સ ।
વીરજિણિંદે પંચ ય, ઇગો સુવિહિસ્સ પાણ ॥ ૪૩૧ ॥

શ્રી ઋષભસ્વામી, શીતલનાથ, મલ્લીનાથ, નેમિનાથ અને સુવિધિનાથ—એ પાંચ તીર્થકરેના તીર્થમાં એક એક અચ્છેરં (આશ્ચર્ય) થયું છે. તથા શ્રીમહાવીર જિનેન્દ્રના તીર્થમાં પાંચ અચ્છેરા (આશ્ચર્ય) થયા છે. ૪૩૧.

રિસહો રિસહસ્સ સુયા, ભરહેણ વિવજ્જિઆ ણવણવહ ।
અઠ્ઠ ભરહસ્સ સુયા, સિદ્ધા ઇક્કમ્મિ સમયમ્મિ ॥૪૩૨॥

એક ઋષભદેવ સ્વામી, ભરત વિના ઋષભદેવના નવાણુ પુત્રો તથા ભરતના આઠ પુત્રો—કુલ એકસો ને આઠ ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષ્યની અવગાહનાવાળા એક સમયે સિદ્ધ થયા છે. ૪૩૨.

૨૭૨ સંમૂર્છિંમ પંચેંદ્રિય મનુષ્યની ઉત્પત્તિનાં ચૌદ સ્થાનો.

ઉચ્ચારે ૧ પાસવણેર, खेले ૨ સિંઘાણ ૪ વંત ૫ પિત્તેસુ ૬ ।
સુક્કે ૭ સોણિય ૮ ગયજીવ--કલેવરે ૯ નગરનિદ્ધમણે ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ।
મહુ ૧૧ મજ્જ ૧૨ મંસ ૧૩ મંચળ ૧૪,

સવ્વેસુ અસુહ્ઠાણેસુ ૧૫ ।

ઉપ્પજંતિ ચયંતિ ય, સમુચ્છિમા મણુઅપંચિંદી ॥૪૩૪॥

ઉચ્ચાર (વડીનિતિ) માં ૧, પ્રસ્રવણ (લઘુનિતિ) માં ૨, ખેલ (શ્લેષ્મ) માં ૩, સિંઘાણ (નાકના મેલ) માં ૪, વાંત (વમન) માં ૫, પિત્તને વિષે ૬, શુક (વીર્ય) ને વિષે ૭, શોણિત (સ્ત્રીના રૂધિરને વિષે ૮, જીવ રહિત કલેવર (શબ) ને વિષે ૯, નગરની આળને વિષે ૧૦, મધને વિષે ૧૧, મધ (મદિરા) ને વિષે ૧૨, માંસને વિષે ૧૩, તથા માખણને વિષે ૧૪ અને ખીજ સર્વ અશુચિ

(૧૭૪)

સ્થાનેને વિષે સંમૂર્છિમ મનુષ્ય પચ્ચેદ્રિયો ઉત્પન્ન થાય છે અને
યવે છે. ૪૩૩-૪૩૪. (આ ગાથામાં ચાર મહાવિગય સહિત ૧૫
સ્થાનમાં સંમૂર્છિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ કહી છે પરંતુ બીજે ઠેકાણે
તે ચાર મહાવિગયમાં સંમૂર્છિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ કહી નથી,
પણ બેઈંદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ કહી છે, તેથી તે ૪ જતાં બાકી
૧૧ ને મનુષ્યના શરીરનો મેલ, પ્રસ્વેદ અને સ્ત્રીપુરુષનો સંયોગ-
આ ૩ સ્થાન ઉમેરી ચૌદ સ્થાન કહ્યા છે. તે જીવો પણ ચૌદસ્થાન-
કીયાજ કહેવાય છે.)

૨૭૩ પંદર યોગના નામ.

સચ્ચેયરમીસઅસચ્ચમોસભાસવય વેઝવિ આહારં ।

उरलं मीसा कम्मण, इय जोगा देसिया समए ॥ ४३५ ॥

સત્ય ૧, ઇતર (અસત્ય) ૨, મિશ્ર (સત્યામૃષા) ૩, અસત્યામૃષા
૪ એ ચાર વચનયોગ તથા તે જ નામના ચાર મનયોગ મળી આઠ,
વૈક્રિય કાયયોગ, આહારક કાયયોગ અને ઔદારિક કાયયોગ એ
ત્રણ તથા તેનાજ ત્રણ મિશ્ર મળી છ અને એક કાર્મણ કાયયોગ
મળી સાત કાયયોગ-કુલ પંદર યોગ સિદ્ધાંતમાં કહ્યા છે. ૪૩૫.

૨૭૪ બાર ઉપયોગ.

तिअण्णाण३ णाणपण५,

चउदंसण४ वार जियलक्खणुवओगा ।

इय वारस उवओगा, भणिया तेलुक्कदंसीहिं ॥ ४३६ ॥

ત્રણ અજ્ઞાન ૩, પાંચ જ્ઞાન ૫ અને ચાર દર્શન ૪ આ બાર
જીવના લક્ષણ ૩૫ ઉપયોગ છે. આ પ્રમાણે બાર ઉપયોગ ત્રણ
લોકોને જ્ઞાનારા તીર્થકરોએ કહ્યા છે. ૪૩૬.

(१७५)

२७५ आवीश अलक्ष्य.

पंचुबरि ५ महविगई ९,

हिम१० विस११ करगे१२ य सव्वमट्टी १३ य।

रयणीभोयण १४ वडंगणं १५,

बहुबीअं१६ अणंत१७ संधाणं१८ ॥४३७॥

विदलंमि गोरसाई १९,

अमुणियनामाणि पुप्फफलियाणि २० ।

तुच्छफल२१ चलयरसं२२,

वज्जहऽभक्खाणि वावीसं ॥ ४३८ ॥

पांच उटुंअर (उंअरा विगेरे पांच जतिना वृक्षना इणो)
५, चार महविगई (भध, भाअणु, भांस ने भदिरा) ६, हिम १०,
विष (सर्व जतिना अरे) ११, करा १२, सर्व जतनी माटी १३,
रात्रिभोजन १४, रींगणां १५, बहुबीअ १६, अनंतकाय (कंदभूण)
१७, संधान (भोण अथाणु) १८, काया गोरस साथे द्विदल १९,
अलक्ष्या पुष्प इण विगेरे २०, तुच्छइण २१ अने जेना रस यलित
(विरस) थयो होय ते पदार्थ २२, आ आवीश अलक्ष्य वर्जवा
योग्य छ. (श्रावकने आवा योग्य नथी तेथी तेने सारी रीते
समज्जने तेना त्याग करवो.) ४३७-४३८.

२७६ अत्रीश अनंतकाय.

सव्वाओ कंदजाई, सूरणकंदो१ य वज्जकंदो २ य ।

अहहलिद्दा३ य तहा, अहं४ तह अल्लकच्चूरो५ ॥४३९॥

सतावरी ६ विराली ७,
 कुंआरि ८ तह थोहरी ९ गलोई १० य ।
 ल्हसण ११ वंसकरेछा १२,
 गज्जर १३ तह लूणओ १४ लोढो १५ ॥ ४४० ॥
 गिरिकन्न १६ किसलयपत्ता १७,
 खरिसूअ १८ थेग १९ अल्लमुत्था २० य ।
 तह लूणरुक्खच्छी २१,
 खीलोडो २२ अमियवल्ली २३ य ॥ ४४१ ॥
 मूला २४ तह भूमिरुहा २५,
 वरुहाई ढंक २६ वत्थुलो २७ पढमो ।
 सूअरविलो २८ य तथा,
 पल्लंको २९ कोमलंबिलिया ३० ॥ ४४२ ॥
 आलू ३१ तह पिंडालू ३२, हवंति एए अणंतनामेहिं ।
 अन्नमणंतं नेयं, लक्खणजुत्ताई समयआओ ॥ ४४३ ॥

सर्व कंदनी जति-सूरुषु कंद १, वज्रकंद २ विजरे. दीदी
 ढणदर ३, दीदुं आड ४, दीलो क्युरो ५, शतावरी ६, भिरादी
 ७, कुंवार ८, अंधी जतना थार ९, गणो १०, लसण ११, वांस-
 करेला १२, गाजर १३, लूणी १४, जणयोयणी (लोढी) १५,
 गिरिकर्णिका (गरभर) १६, प्रत्येक वनस्पतिना कोमल किसलय ने
 पत्र १७, अरमुआ १८, थेग १९, दीदी मोथ २०, लूणी वृक्षनी
 छास २१, भीलोडा २२, अमृतवेल २३, भूणाना कांदा २४, भूमिदोडा
 (छत्राकारे) २५, ढंक ने वत्थुलाना पडिला अंकुरा २६-२७, सुअर-
 वेल-२८, पत्यंक वनस्पति २९, कुंणी आंभली (अंदर भीज

(૧૭૭)

અંધાયા વિનાની ૩૦, આલુ ૩૧ તથા પિંડાલુ ૩૨-આ બત્રીશ અનંતકાય કહેવાય છે. બીજા પશુ સિદ્ધાંતમાં કહેલા લક્ષણવડે જે યુક્ત હોય તે પશુ અનંતકાય જાણવા. ૪૩૯-૪૪૩.

૨૭૭ અનંતકાયનું તથા પ્રત્યેક વનસ્પતિનું લક્ષણ.

ગૂઢસિરસંધિપવ્વં, સમભંગમહીરુગં ચ છિન્નરુહં ।

સાહારણં સરીરં, તવિવરીઅં ચ પત્તેયં ॥ ૪૪૪ ॥

જેની સિરા (નસો) તથા સંધિ અને પર્વ (ગાંઠ) ગુપ્ત હોય, જેને ભાંગતા (ફાડતા) બે સરખા ભાગ થાય, જેમાં હીરક(તાંતણાં) ન હોય, જે છેદીને વાવવાથી ઉગે, તેવી સર્વ વનસ્પતિને સાધારણ શરીરવાળી એટલે અનંતકાય જાણવી. તેનાથી વિપરીત લક્ષણવાળી જે વનસ્પતિ તેને પ્રત્યેક શરીરી જાણવી. ૪૪૪.

વક્કસ્સ ભજ્જમાણસ્સ, જસ્સ ગંઠી હવિજ્જ દુન્નિગુણો ।

તં પુઢવિસરિસમેયં, અણંતજીવં વિયાણાહિ ॥ ૪૪૫ ॥

જે ભાંગવાથી બમણો વડું અંધિ દેખાય-અંદર વાંકી ગાંઠ વળીયાવાળી દેખાય અને જેના સુકાયેલી પૃથ્વીમાં ફાટ પડે તે પ્રમાણે ભેદ પડે-કકડા થાય તેને અનંતકાય જાણવી. ૪૪૫.

ગૂઢસિરાણ પત્તં, સચ્છીરં જં ચ હુજ્જ નિચ્છીરં ।

જં પિ અપયાસસંધી, અણંતજીવં વિયાણાહિ ॥ ૪૪૬ ॥

જેના પાંદડાંની સિરા (નસો) ગુપ્ત હોય તથા જે ક્ષીરવાળું હોય, તેમ જ જે ક્ષીર રહિત હોય છતાં તેની સંધિ દેખાતી ન હોય તે અનંતકાય જાણવા. ૪૪૬.

૨૭૮ રાત્રિભોજનનો દોષ.

બહુદોસ આઠ થોવં, તહ પુણ પમણેમિ કિં પિ દોસસ્સ ।

ભવછન્નુહ્ હણહ્ જીવા, સરસોસે ઇક્ક તં પાવં ॥ ૪૪૭ ॥

સરસોસે અટ્ટોત્તર-ભવંમિ જીવો કરેઈ જં પાવં ।

તં પાવં દવઙ્ક્રે, ઇક્ષુત્તરભવં દવં દિતિ ॥ ૪૪૮ ॥

ઈક્ષુત્તરભવંમિ દવે, જં પાવં સમુપજ્જઈ પાવો ।

કુવણિજ્જે તં પાવં, ભવસયચિદ્દુંઆલ કુકમ્મે ॥૪૪૯॥

જં કુકમ્મે પાવં, તં પાવં હોઈ આલમેગં ચ ।

ભવસયણ્ણગાવન્ને, આલં તં ગમણ પરહત્થી ॥૪૫૦॥

નઠ્ઠવાણુસયભવપરહત્થી-ગમણેણં હોઈ જં પાવં ।

તં પાવં રયણીણ, ભોયણકરણેણ જીવાણં ॥૪૫૧॥

દાષ ઘણા કહેવાના છે અને આયુષ્ય થોડું છે. તેાપણુ રાત્રિ-
ભોજનના કાંઈક દાપને હું કહું છું:-જનુ ભવ સુધી કોઈ મચ્છી-
માર જીવોને-મત્સ્યોને હણી, તેટલું પાપ એક સરોવરને સુકાવવાથી
થાય છે. કોઈ જીવ એકસો ને આઠ ભવ સુધી સરોવરો સુકવીને
જે પાપ આંધે, તે પાપ એક દવદાન (દાવાનળ સળગાવવા) થી
થાય છે. એવા એકસો ને એક ભવ સુધી કોઈ દવદાન આપે, તે
એકસો ને એક ભવને વિષે દવદાન દેવામાં પાપી માણસ જે પાપ
ઉપાર્જન કરે છે, તેટલું પાપ એક કુવાણિભ્ય (કુવ્યાપાર) કરવાથી
થાય છે. એવા એકસો ને ચુમાળીશ ભવ સુધી કોઈ કુવાણિભ્ય
કરે, તે કુવાણિભ્ય કરતાં જેટલું પાપ લાગે, તેટલું પાપ કોઈને
એકવાર ફૂટ (ખોટું) આળ દેતાં લાગે છે. એકસો ને એકાવન
ભવ સુધી ખોટું આળ દેતાં જે પાપ લાગે તેટલું એકવાર પરસ્ત્રી-
ગમન કરવાથી પાપ લાગે છે. એકસો ને નઠ્ઠાણુ ભવ સુધી
પરસ્ત્રી ગમન કરતાં જેટલું પાપ લાગે, તેટલું પાપ જીવોને એક-
વાર રાત્રિભોજન કરવાથી લાગે છે. ૪૪૭-૪૫૧. (આરલો અધી
રાત્રિભોજનનો દાષ કોઈ અપેક્ષાએ કહેલો સંભવે છે.)

પાળાઈ દુગુણ સાઈમં, સાઈમતિગુણેણ શ્વાઈમં હોઈ ।

શ્વાઈમતિગુણં અસણં, રાઈમોણ મુણેયઠ્ઠવં ॥ ૪૫૨ ॥

રાત્રિભોજનને વિષે પાણીથી બમણું સ્વાદિમતું પાપ છે એટલે કે રાત્રિએ પાણી પીતાં જોડલું પાપ લાગે તેથી બમણું પાપ સ્વાદિમ ખાવાથી લાગે છે, એ જ પ્રમાણે સ્વાદિમથી ત્રણ ગુણું ખાદિમ ખાવાથી પાપ લાગે છે અને ખાદિમથી ત્રણ ગુણું અશન કરવાથી પાપ લાગે છે એમ જાણવું. ૪૫૨.

જં ચેવ રાઈમોયણે, તે દોસા અંધયારંમિ ।

જે ચેવ અંધયારે, તે દોસા સંકહમુહમ્મિ ॥ ૪૫૩ ॥

રાત્રિભોજનને વિષે જે દોષ છે, તે જ દોષ અંધકારમાં ભોજન કરવાથી લાગે છે, અને અંધારે ભોજન કરવાથી જે દોષ લાગે છે, તે દોષ સાંકડા મુખવાળા પાત્રમાં ખાવાથી લાગે છે. ૪૫૩.

નયણે ન દીસંઈ જીવા, રયણીણ અંધયારમ્મિ ।

રયણીણ વિ નિપ્પફત્તં, દિણમુત્તં રાઈમોઅણં ॥૪૫૪॥

રાત્રિએ તથા અંધકારમાં સૂક્ષ્મ જીવો નેત્રવડે જોઈ શકાતા નથી, તેથી રાત્રિએ રાંધેલું અન્ન દિવસે ખાધું હોય તોપણ તે રાત્રિભોજન તુલ્ય જ છે. ૪૫૪.

૨૭૯ પાંચ પ્રકારના શરીર.

ઓરાલિય ૧ વેડવિય ૨,

આહાર ૩ તેડ ૪ કમ્મ ૫ પળદેહા ।

નરતિરિય પઠમ બીયં, સુરનારય તઈય પુઠ્ઠવધરે ॥૪૫૫॥

ઔદારિક ૧, વૈક્રિય ૨, આહારક ૩, તૈજસ ૪ અને કાર્મણુ ૫- આ પાંચ પ્રકારનાં શરીર છે. તેમાં પહેલું ઔદારિક શરીર

(૧૮૦)

મનુષ્ય અને તિર્થંચને હોય છે, બીજી વૈક્રિય શરીર રૂપ અને નારકીને હોય છે, ત્રીજી આહારક શરીર ચૌદપૂર્વીને જ હોય છે. ૪૫૫.

ચત્તારી વારાઓ, ચુદસપુઠ્ઠી કરેડ આહારં ।
સંસારમ્મિ વસંતા, ઇગભવે દુન્નિ વારાઓ ॥ ૪૫૬ ॥

ચૌદપૂર્વી સંસારમાં રહે ત્યાં સુધીમાં વધારેમાં વધારે ચાર વાર આહારક શરીર કરી શકે છે, અને એક ભવમાં બે વાર આહારક શરીર કરી શકે છે. ૪૫૬.

આહારપરિણામહેઝ, જં હોડ તેયલેસાઓ ।
જં કમ્મવગ્ગણાણં, આહારો તં તુ સવ્વજિણ ॥૪૫૭॥

ખાધેલા આહારનું પરિણામ (પાચન) કરનાર અને તેને-લેશ્યા ઉત્પન્ન કરનાર તૈજસ શરીર છે, અને જે કર્મની વર્ગણા-ઓનું બ્રહ્મ કરવું તે કર્મણુ શરીર છે. આ બે શરીર (તૈજસ અને કર્મણુ) સર્વ સંસારી જીવોને હોય છે. ૪૫૭.

૨૮૦ દાન ધર્મની પ્રશંસા.

વિણ્ણ સીસપરિક્ખા, સુહડપરિક્ખા ય હોડ સંગામે ।
વસણે મિત્તપરિક્ખા, દાણપરિક્ખા ય દુક્કાલે ॥૪૫૮॥

શિષ્યની પરીક્ષા વિનયથી હોય છે, સુભટની પરીક્ષા સંગ્રા-મમાં હોય છે, મિત્રની પરીક્ષા સંકટ સમયે હોય છે અને દાનની પરીક્ષા દુકાળમાં હોય છે. ૪૫૮.

કત્થ વિ ધણં ન દાણં, કત્થ વિ દાણં ન નિમ્મલં વયણં ।
ધણદાણમાણસહિયા, તે પુરિસા તુચ્છ સંસારે ॥૪૫૯॥

(૧૮૧)

કોઈને ત્યાં ધન હોય પણ તે દાન હતો ન હોય, કોઈને ત્યાં દાન દેવાતું હોય પણ નિર્મળ (કોમળ) વચન બોલાતું ન હોય, માટે આ સંસારમાં ધન, દાન અને માન (આદર) સહિત પુરૂષો એટલે ધનનું દાન માન સહિત આપનારા મનુષ્યો ઘણા જ થોડા હોય છે. ૪૫૯.

તે ઉપર દષ્ટાંત આપે છે.

કથ વિ ફલં ન છાયા, કથ વિ છાયા ન સીયલં સલિલં ।

જલફલછાયાસહિયા, તં પિ અ સરોવરં વિમલં ॥ ૪૬૦ ॥

કોઈ ઠેકાણે વૃક્ષોને ફળ હોય પણ સારી છાયા ન હોય, કોઈ ઠેકાણે છાયા હોય પણ શીતળ જળ ન હોય; માટે જળ, ફળ અને છાયા સહિત નિર્મળ સરોવર કોઈક ઠેકાણે જ હોય છે. ૪૬૦. (નિર્મળ જળવાળા સરોવરને કીનારે છાયા ને ફળવાળા વૃક્ષો હોય તો તે વધારે શાંતિ આપે છે. તેમ ધન, દાન અને માન યુક્ત હોવાથી શોભા પામે છે.)

૨૮૧ જીવ અને કર્મનું જુદું જુદું બળવાનપણું.

કથ વિ જીવો બલિઓ, કથ વિ કમ્માઈ હુંતિ બલિઆઈં ।

જીવસ્સ ય કમ્મસ્સ ય, પુવ્વનિબદ્ધાઈં વયરાઈં ॥૪૬૧॥

કોઈ વખત જીવ-આત્મા બળવાન હોય છે અને કોઈ વખત કર્મો બળવાન હોય છે. જીવ અને કર્મને પૂર્વભવના (અનંત ભવના) આંધેલા વેર ચાલ્યા આવે જ છે. (કોઈ સત્સમાગમાદિકના કારણથી જીવ પોતાના સ્વરૂપનું ભાન થતાં યથાશક્તિ આત્મ-વીર્યને ફારવે છે ત્યારે કર્મનું જોર ચાલતું નથી. અને કુસંગાદિકને લીધે જીવ મિથ્યાત્વ અવિરત્યાદિકની ક્રિયામાં મગ્ન થાય છે ત્યારે તે પોતાના સ્વરૂપને તથા સામર્થ્યને ભૂલી જવાથી કાંઈપણ કાર્ય સ્વતંત્ર કરી શકતો નથી, તેથી તે કર્મને જ આધીન રહી તે કર્મ જેમ નચાવે તેમ નાચ કરતો ભવમાં ભ્રમણ કર્યા કરે છે.) ૪૬૧.

२८२ सुपात्रदाननुं भाडाभ्य.

सिरिसिजंसकुमारो, निस्सेयसमाहिओ कहां न वि होइ ।
फासुअदाणपहावो, पयासिओ जेण भरहम्मि ॥ ४६२ ॥

श्री श्रेयांसकुमार निःश्रेयस समाधिना-भोक्षना अधिकारी केम न होय ? होय न. कारणके तेषु आ भरतक्षेत्रने विषे प्रासुक दानना प्रलाव (विधि) प्रथम प्रगट् इयो छे. (श्री ऋषभदेव स्वाभीने आर मास सुधी शुद्ध लिक्षा भणी नही, छेवट् लगवानने जेठ श्रेयांसकुमारने जतिभरखु थयुं, तेथी तेषु लगवानने प्रथम प्रासुक लिक्षा आपी तथा आवा वेषवाणा साधुआने केवी रीते अने केवी लिक्षा आपवी ? अे सर्व विधि सर्व लोकाने तेषु यताव्ये-शीभव्ये. त्यारथी आ भरतक्षेत्रमां सुपात्रदानना विधि प्रयसित थयो. तेथी श्रेयांसकुमार भोक्षना अधिकारी थाय तेमां आश्रय नथी.) ४६२.

२८३ सुपात्रने अथोज्य दान आपवानुं माहुं इण.

अमणुन्नभत्तपाणं, सुपत्तदिन्नं भवे भवे अणत्थाय ।
जह कडुअतुंबदाणं, नागसिरिभवम्मि दोवइए ॥४६३॥

जे सुपात्र (साधु) ने अभनोइ-अथोज्य लक्ष्मणानुं दान आभ्युं होय तो ते लय लयने विषे मोटा अनर्थने भाटे थाय छे. जेम द्रौपदीअे पूर्वे नागश्रीना लवमां साधुने कडवा तुंअडानुं शाक वडोराव्युं लुतुं तेम. ४६३. (ते शाक परठववानी गुरनी आइा छतां परठवती वभते ते शाकना अेक गिंदुवउे अनुलव करतां धणा लोवोना विनाश थतो जेठ ते तपरवी साधुअे अन्य लोवोपरनी ह्याने दीधे पोताना शरीरमां न ते सर्व शाक परठवी दीधुं अने तरतन समाधिभरखुवउे भरखु पाभीने ते स्वर्गे गया. पाछणथी आ वृत्तांत जहेर थतां नागश्रीना पति विजेरेअे तेषुने विडंभना-पूर्वक काढी भूकी. ते न लवमां ते अति दुःख पाभी अने त्यारपथी

પણ ઘણા ભવો તેણે નારકી અને તિર્થચના કર્યાં. વિગેરે વિગેરે અનેક પ્રકારનાં ઉન્ન દુઃખો તેને ભોગવવા પડ્યાં. માટે જે દાન આપવું તે શુદ્ધ અને યોગ્ય આપવું એ આ ગાથાનો ઉપદેશ છે.)

૨૮૪ ધર્મના અર્થી તથા તેના દાતારની અલ્પતા.

રયણત્થિણોઽવિ થોવા, તદાયરોઽવિ ય જહવ લોગમ્મિ ।
इअ सुद्धधम्मरयण—त्थि दायगा दढयरं नेया ॥૪૬૪॥

રત્નના અર્થી થોડા મનુષ્યો જ હોય છે એટલે કે રત્નને ઇચ્છનાર તો સૌ કોઈ હોય છે, પરંતુ તે મેળવવાનો યત્ન કરનારા એવા અર્થીઓ તો કોઈક જ હોય છે. તથા તે રત્નના આકર પણ લોકને વિષે થોડા જ હોય છે, એટલે રત્નની ખાણો કોઈ કોઈ સ્થળે જ હોય છે. તે જ પ્રમાણે શુદ્ધ ધર્મરત્નના અર્થી અને તે શુદ્ધ ધર્મના દાતા અત્યંત થોડા જ હોય છે. ૪૬૪.

૨૮૫ જૈન ધર્મ સિવાય અન્યત્ર મોક્ષ નથી.

हुंति जइ अवरेहिं, जलेहिं पउराओ धन्नरासीओ ।
मुत्ताहलनिप्फत्ती, होइ पुणो साइनीरेण ॥ ४६५ ॥
एवं सुरनररिद्धी, हवंति अन्नाणधम्मचरणोहिं ।
अक्खयमुक्खसुहं पुण, जिणधम्माओ न अपणत्थ ॥૪૬૬॥

જો કે બીજા નક્ષત્રોની વૃષ્ટિનાં જળવડે ઘણાં ધાન્યના સમૂહો પાકે છે, પરંતુ સુક્તાફળ (મોતી) ની ઉત્પત્તિ તો સ્વાત્તિ-નક્ષત્રના જળથી જ થાય છે; તે જ પ્રમાણે દેવ અને મનુષ્યની સમૃદ્ધિ અજ્ઞાન (મિથ્યા) ધર્મના આચરણવડે (અજ્ઞાન કષ્ટવડે) પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, પરંતુ અક્ષય (જેનો નાશ નથી) એવું મોક્ષતું સુખ તો જિનધર્મથી અન્યત્ર નથી. જૈનધર્મમાં ખતાવ્યા પ્રમાણે આચરણ કર્યા સિવાય મોક્ષ સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી. ૪૬૫-૪૬૬.

(૧૮૪)

૨૮૬ જગતને કોણ શોભાવે છે ?

જં ચિય સ્વમદ્ સમત્થો, ધનવંતો જં ન ગવ્વિઓ હોઈ ।

જં ચ સુવિજ્ઞો નમિઓ, તં તિહિં અલંકિયા પુહવી ॥૪૬૭॥

જે પોતે સમર્થ (ખળવાન) છતાં અન્ય ઉપદ્રવકારી મનુષ્યો ઉપર ક્ષમા રાખતો હોય, જે પોતે ધનવાન છતાં ગર્વિષ્ટ ન હોય, તથા જે પોતે વિદ્યાવાન (વિદ્વાન) છતાં નમ્ર-વિનય ગુણવાળો હોય, તે આ ત્રણ પુરૂષોએ આ પૃથ્વી અલંકૃત કરી છે-શોભાવી છે. ૪૬૭. (એ ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યોથી આ પૃથ્વી શોભે છે.)

૨૮૭ સજ્જનનો સ્વભાવ.

ન હસંતિ પરં ન યુગતિ, અપ્પયં પિયસયાઈં જંપંતિ ।

एसो सुअणसहावो, नमो नमो ताण पुरिसाणं ॥૪૬૮॥

સજ્જનો અન્યની હાંસી અથવા નિંદા વિગેરે કરતા નથી, પોતાની પ્રશંસા કરતા નથી, અને સેંકડો પ્રિય વચન બોલે છે, (એક પણ અપ્રિય વચન બોલતા નથી.) આવો સજ્જનનો સ્વભાવ જ હોય છે, તેવા પુરૂષોને નમસ્કાર હો, નમસ્કાર હો. ૪૬૮.

૨૮૮ સજ્જનની સમૃદ્ધિ સર્વને સામાન્ય હોય.

મેહાણ જલં ચંદસ્સ, ચંદણં તરુવરાણ ફલનિચયં ।

सुपुरिसाण य रिद्धी, सामन्नं सयललोयस्स ॥૪૬૯॥

મેઘનું જળ, ચંદ્રની ચંદ્રિકા, શ્રેષ્ઠ વૃક્ષોનો ફળસમૂહ અને સજ્જનોની સમૃદ્ધિ-આ ચારે વાના સમગ્ર લોકોને સામાન્ય છે. આ સર્વ વસ્તુઓ ભેદભાવ વિના સમગ્ર લોકોના ઉપયોગમાં આવી શકે છે. ૪૬૯.

(૧૮૫)

૨૮૯ સર્વોત્કૃષ્ટ સાર વસ્તુઓ.

લોયસ્સ ય કો સારો, તસ્સ ય સારસ્સ કો હવઙ્ગ સારો ।
તસ્સ ય સારો સારં, જઙ્ગ જાણસિ પુચ્છિઓ સાહુ ॥૪૭૦॥
લોગસ્સ સાર ધમ્મો, ધમ્મં પિ ય નાણસારયં વિંતિ ।
નાણં સંજમસારં, સંજમસારં ચ નિઠ્ઠાણં ॥ ૪૭૧ ॥

પ્રશ્ન—લોકનો સાર શું છે એટલે કે આ જગતમાં સારભૂત વસ્તુ કઈ છે? તેનો સાર શું છે? તેનો પણ સાર શું છે? અને તેનો પણ સાર શું છે?

ઉત્તર—લોકનો (મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિનો) સાર ધર્મ છે, ધર્મનો સાર જ્ઞાન મેળવવું તે છે, જ્ઞાનનો સાર સંયમ (ચારિત્ર) પ્રહુણ કરવું તે છે અને સંયમનો સાર નિર્વાણ (મોક્ષ) ની પ્રાપ્તિ થાય તે છે. ૪૯૦-૪૭૧.

૨૯૦ કેનો જન્મ નિષ્કળ છે ?

ન કયં દીણુદ્ધરણં, ન કયં સાહમ્મિયાણ વચ્છલ્લં ।
હિયયમ્મિ વીયરાગો, ન ધારિઓ હારિઓ જમ્મો ॥૪૭૨॥

જેણે દીનજનોનો ઉદ્ધાર કર્યો નથી, સાધર્મીજનોની વતસલતા (ભક્તિ) કરી નથી અને દુઃખમાં વીતરાગ દેવને ધારણ કર્યા નથી, તે મનુષ્યભવને હારી ગયા છે—તેનો મનુષ્યજન્મ નિષ્કળ છે. ૪૭૨.

૨૯૧ ઉત્તમ મનુષ્ય કેવા હોય ?

અલસા હોડ અકજ્જે, પાણિવહે પંચુલા સયા હોડ ।
પરતત્તિસુ અ બહિરા, જમ્બંધા પરકલસેસુ ॥ ૪૭૩ ॥

હે જીવ ! તું અકાર્ય કરવામાં આગસુ થા, પ્રાણીના વધ કરવામાં સર્વદા પંગુ થા, પરની પંચાત (અવર્ણવાદ વિગેરે) સાંભળવામાં અધિર થા અને પરસ્ત્રી ઉપર ક્રુદ્ધિ કરવામાં જન્માંધ થા. ૪૭૩. (અર્થાત એ ચારે આખતમાં આગસુ, પંગુ, અધિર ને અંધની જેવી પ્રવૃત્તિ રાખ.)

રદ્દર આદરવા યોગ્ય અને ત્યાગ કરવા હાયક ૭-૭ વસ્તુઓ.

સત્ત સયા વહ્નંતિ, સત્ત ન મુચ્ચંતિ સત્ત મુચ્ચંતિ ।

સત્ત ધરિજ્ઞંતિ ય મળે, સત્ત ન વીસસીયઠ્ઠં ॥૪૭૪॥

સાતને હુમેશાં વૃદ્ધિ પમાડવા, સાતનો ત્યાગ કરવો, સાતનો ત્યાગ ન કરવો, સાતને મનમાં ધારણ કરવા અને સાતની ઉપર વિશ્વાસ ન કરવો. ૪૭૪. (આ પાંચે પ્રકારમાં સાત સાત વાના આ નીચે ખતાવવામાં આવ્યા છે.)

વૃદ્ધિ પમાડવાના સાત પદાર્થો.

કિત્તી ૧ કુલં ૨ સુપુત્તો ૩,

કલયા ૪ મિત્તં ૫ ગુણા ૬ ય સુસ્તીલં ૭ ।

સત્તેહિ વહ્નંતેહિ, ધમ્મો વહ્નંતેહિ જીવાણં ॥ ૪૭૫ ॥

કીર્તિ ૧, કુળ ૨, સુપુત્ર ૩, કળા ૪, મિત્ર ૫, ગુણ ૬ અને શીળ ૭—આ સાત પદાર્થો વૃદ્ધિ પામવાથી જીવોનો ધર્મ પણ વૃદ્ધિ પામે છે. તેથી તેને નિરંતર વૃદ્ધિ પમાડવા. ૪૭૫.

ન શ્રુકવાના સાત પદાર્થો.

ન વિ માણં ૧ ગુરુમત્તી ૨,

સુસીલયા ૩ સત્ત ૪ તહ દયાધમ્મો ૫ ।

(१२७)

विणओ ६ तथो ७ य पुत्ता ! ,

सत्त न मुच्चंति खणमित्तं ॥ ४७६ ॥

अलिमानं करवुं नही १, गुरुजननी लक्षित करवी २, विशुद्ध शीघ्रप्रत पाणवुं ३, सत्त्व (धैर्य) धारण करवुं ४, दयाधर्म पाणवो ५, विनय राभवो ६ अने शक्ति प्रभाणु तप करवो ७-हे पुत्र ! आ सात पदार्थो अक क्षणुवार पण भूकवा नही-छाडवा नही. ४७६.

त्याग करवा लायक सात पदार्थो.

खलसंगो १ कुकलत्तं २,

वसण ३ कुधणागमो ४ य असमाही ५ ।

रागदोस ६ कसाया ७, मुच्चय पुत्ता ! पयत्तेणं ॥४७७॥

अण (नीच) जनतो संग १, अराध स्त्री २, सात प्रकारना व्यसन ३, अन्यायवडे धनवुं उपार्जन ४, असमाधि (चित्तनी व्याकुण्ठा) ५, रागद्वेष ६, अने कोधादिक कषायो ७-आ साते पदार्थो हे पुत्र ! प्रयत्नथी तजवा योग्य छे. ४७७.

दृढ्यमां धारणु करवा लायक सात पदार्थो.

उवयारो १ गुरुवयणं २, सुअणजणो ३ तह सुविज्जा ४ य ।

नियमं ५ च वीयरायं ६,

नवकारं ७ हियए धरिज्जंति ॥ ४७८ ॥

कोष्ठमे उपकार कथो होय ते १, गुरुवुं कहेलुं हितवयन २, स्वजन जन(अथवा सज्जन) ३, श्रेष्ठ विद्या ४, अंगीकार करेला नियम (प्रत) ५, वीतराग द्वेष ६ अने नवकार मंत्र ७-आ सात पदार्थो दृढ्यमां धारणु करवा; कोष्ठ पणु वणते लूतवा नही. ४७८.

(१८८)

विश्वास न करवा क्षायक सात पदार्थां.

वसणासत्ता १ सप्ये २,

सुकवे ३ जुवईजणे ४ जले ५ जलणे ६ ।

पुव्वविरुद्धे पुरिसे ७, सत्तण्हं न वीससीयव्वं ॥ ४७९ ॥

व्यसनमां आसक्त थयेला पुत्रो १, सर्प २, भूर्ध ३, स्त्रीजन ४, पाणी ५, अग्नि ६ अने पूर्वना विरोधी पुत्र ७-आ सातना कही पण विश्वास करवा नही. ४७९.

२८३ श्रावकना मुज्य सात गुणु.

विणओ १ जिणवरभत्ती २,

सुपत्तदाणे ३ सुसज्जणे राओ ४ ।

दक्खत्ते ५ निरीहत्ते ६, परोवयारो ७ गुणा सत्त ॥ ४८० ॥

विनय १, जितेधरनी सक्ति २, सुपात्र दान ३, सज्जन उपर राग ४, दक्षत्व (उद्यापण) ५, निःस्पृहपण ६ अने परोपकार ७-आ सात मुज्य गुणो श्रावकना छे. ४८०. (श्रावके आ सात गुणो अवश्य धारणु करवा योग्य छे.)

२८४ नव त्रैवेयकनां नाम.

सुदंसणं १ सुपइठं २,

मणोरमं ३ सव्वभद्द ४ सुविसालं ५ ।

सुमणस्स ६ सोमणस्सं ७,

पीइकरं ८ चेव आइज्जं ९ ॥ ४८१ ॥

सुदर्शन १, सुप्रतिष्ठ २, मनोरम ३, सर्वलद्र ४, सुविशाल ५, सुमनस ६, सौमनस्य ७, प्रीतिकर ८ अने आदित्य ९-आ नव त्रैवेयकनां नाम छे. ४८१.

(૧૮૯)

૨૯૫ પાંચ સુમેરનાં નામ.

સુદંસળો ૧ બીય વિજયઓ ૨,

અયલો ૩ તહ તહય પુક્વરદ્દો ૪ ય ।

ચડત્થો પુળ વિજ્જુમાલી ૫,

૬ પંચ સુમેરુનામાનિ ॥ ૪૮૨ ॥

પહેલો જંબૂદ્વીપમાં સુદર્શન નામનો મેરૂ ૧, બીજો વિજય નામનો મેરૂ ૨ ને ત્રીજો અચલ નામનો મેરૂ ૩ આ બે ધાતકી ખંડમાં અને ચોથો પુષ્કરાર્ધ નામનો મેરૂ ૪ તથા પાંચમો વિદ્યુન્માલી નામનો મેરૂ ૫, આ બે પુષ્કરાર્ધ દ્વીપમાં-આ પાંચ સુમેરનાં નામ જણવા. ૪૮૨.

૨૯૬ એક રાજલોકનું પ્રમાણ.

જોઅળલક્ષપમાણં, ણિમેસમિત્તેણ જાહ જો દેવો ।

છમ્માસેણ ય ગમણં, ઇયં રજ્જૂ પમાણેણં ॥ ૪૮૩ ॥

જે દેવ એક નિમેષમાત્રમાં લાખ યોજન પ્રમાણ પૃથ્વીને ઓળંગે, તે દેવ તેટલીજ શીઘ્ર ગતિએ છ માસ સુધી ચાલે ત્યારે પ્રમાણવડે એક રજ્જુ(રાજ)થાય છે. એક રાજને ઓળંગતાં એવી ચાલવાણા ફેરને છ માસ લાગે છે. ૪૮૩. (બીજો અર્થ તેટલા કાળે પણ તે ગતિએ એક રાજ ઓળંગી શકતો નથી એમ અન્યત્ર કહેલ છે. આ ગાથામાં બતાવેલું પ્રમાણ બરાબર લાગતું નથી. કેમકે રાજનું આ કરતાં અતિ વિશેષ પ્રમાણ અન્યત્ર કહેલું છે. આ પ્રમાણનીજ ગાથા ૪૮૫ ગાથાની વૃહત્ સંઘયણીમાં ૧૮૭ મી છે, તેનું ચોથું પદ એવું રજ્જુ જિણાં વિક્કિં છે. અર્થમાં 'એટલું એક રાજનું પ્રમાણ જિને કહેલું છે' એમ લખે છે.)

સયંભૂપુરિમંતાઓ, અવરંતો જાવ રજ્જુઓ ।

૬૭ણ રજ્જુમાણેણં, લોગો ચડદસરજ્જુઓ ॥ ૪૮૪ ॥

(૧૯૦)

સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રના પૂર્વ છેડાથી આરંભીને પશ્ચિમ છેડા સુધી એક રજજી (રાજ) થાય છે, આ રજજીના પ્રમાણવડે આખો લોક ચૌદ રાજ પ્રમાણ ઉંચો છે. (પહોળાઇનું પ્રમાણ લિખિત છે.) ૪૮૪.

૨૯૭ ચોવીશે તીર્થકરોના સમવસરણમાં રહેલા
અશોકવૃક્ષનું પ્રમાણ.

ઉસહસ્સ તિન્નિ ગાઉય, બત્તીસ ધણૂણ વદ્ધમાણસ્સ ।
સેસજિણાણં તુ મઓ, સરીરઓ બારસગુણો અ ॥ ૪૮૫ ॥

ઋષભદેવને ત્રણ ગાઉ ઉંચો અશોકવૃક્ષ હતો, વર્ધમાન સ્વામીને બત્તીસ ધનુષ ઉંચો હતો અને બાકીના બાવીસ જિને-ધરોને પોતપોતાના શરીરથી બાર ગુણો ઉંચો અશોકવૃક્ષ હતો. ૪૮૫. (આ પ્રમાણે ગણતાં વીર પ્રભુનું અશોકવૃક્ષ ૨૧ ધનુષ્યનું થાય, પરંતુ તેની ઉપર શાલવૃક્ષ ૧૧ ધનુષ્યનું હોવાથી કુલ ૩૨ ધનુષ્ય કહેલા છે, ઋષભદેવ માટે તો ૧૨ ગણું બરાબર છે.)

૨૯૮ પાંચ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ.

અભિગહિય ૧ મળાભિગહિયં ૨,

અભિનિવેસિય ૩ સંસઈ ૪ અણામોગા ૫ ।

મિચ્છત્તં પંચવિહં, પરિહરિયવ્વં પયત્તેણં ॥ ૪૮૬ ॥

આભિગ્રહિક ૧, અનાભિગ્રહિક ૨, આભિનિવેશિક ૩, સાંશ-યિક ૪ અને અનાભોગિક ૫-આ પાંચ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ પ્રયત્નથી ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ૪૮૬.

પાંચ પ્રકારના મિથ્યાત્વની વ્યાખ્યા.

૧ આભિગ્રહિક-પોતપોતાના મતનો આગ્રહ-એટલે કે અમારો મત જ સાચો છે, બીજા બધા અસત્ય છે. આવો કોઈપણ મતનો

આગ્રહ તે આભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ-અહીં શિષ્ય શંકા કરે છે કે-
 'આ વ્યાખ્યા પ્રમાણે જૈનમતનો આગ્રહ તે આભિગ્રહિક ખરું કે
 નહીં?' ગુરૂ કહે છે કે- જૈન મતમાં આગ્રહને સ્થાન જ નથી.
 જૈન શાસ્ત્રો તો કહે છે કે-નિર્દોષ એવા દેવ ગુરૂ ધર્મ જે શાસ્ત્રમાં
 ખતાવ્યા હોય તે શાસ્ત્ર અને તે ધર્મ અમારે પ્રમાણ છે. જૈન
 શબ્દનો આગ્રહ નથી. પરંતુ એવું એ ત્રણ તત્ત્વનું સર્વથા
 નિર્દોષ સ્વરૂપ જૈનશાસ્ત્રમાં જ જોવામાં આવે છે તેથી અમે તેને
 ગ્રહણ કરેલ છે. ૨ અનાભિગ્રહિક-તે સર્વ મત સારા છે, કોઈની
 નિંદા કરીએ નહીં અને કોઈની સ્તુતિ પણ કરીએ નહીં. આ
 મિથ્યાત્વ એટલા માટે છે કે-તેણે તો ગાળ ખોળને સરખા માન્યા.
 જે ધર્મ હિંસામાં, કન્યાદાનમાં, સંસારમાં લાગ્યા રહેવામાં ધર્મ કહે
 તે વાસ્તવિક ધર્મ હોઈ શકે નહીં. માટે સર્વને સરખા ન માનતાં
 તેમાં સત્યાસત્યની પરીક્ષા કરવી જોઈએ. ૩ આભિનિવેશિક-તે
 ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ જાણ્યા છતાં દુરાગ્રહથી પોતાનું માનેલું છાડી
 શકે નહીં તે. આ મિથ્યાત્વ બહુજ ચીકણું છે. ઘણું ભવબ્રમણ
 કરાવનાર છે. ૪ સાંશયિક-જે તે બાબતમાં શંકા કર્યા કરે-શંકા
 વત્યા કરે. શંકા એ પ્રકારની હોય છે. એક તો સત્ય જાણવાની
 છાન્નાસારૂપ શંકા તે સ્વીકાર્ય છે; બીજી અમુક બાબત પોતાને ન
 સમજાણી-અંધ ન બેઠી એટલે બીજી બધું તો સાચું કહ્યું છે પણ
 આ એક વાત તો બરાબર કહી નથી-એવી શંકા-તે પ્રાયે નિન્હ-
 વાદિકને હોય છે. ૫ અનાલોગિક-તે અવ્યક્તપણે એકેંદ્રિયાદિક
 જીવોને હોય છે. આ તો અનિવાર્ય છે. તેનું નિવારણ તો જીવ
 સંજીવણું પામ્યા પછી જ અમુક કાળે થઈ શકે છે. ધૃતિ.

૨૯૯ પાંચ પ્રકારનું સમકિત.

एति सदहणेणं, सम्मत्तं तं च होइ पंचविहं ।

वेयग १ खवग २ उवसम ३,

रोयग ४ तह मीस ५ सेसाणं ॥ ४८७ ॥

તે સત્ય દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ ઉપરની શ્રદ્ધાવડે સમકિત પ્રાપ્ત થાય છે તે પાંચ પ્રકારનું છે:—વેદક ૧, ક્ષાયિક ૨, ઐપશમિક ૩, રોચક ૪ અને મિશ્ર એટલે ક્ષાયોપશમિક ૫ એ સમકિત શેષ જીવોને બહોળે લાગે હોય છે. ૪૮૭.

પાંચ પ્રકારના સમકિતનું સ્વરૂપ.

૧ વેદક—તે ક્ષાયોપશમ સમકિતનો છેલ્લો સમકિતમોહની વેદવાનો સમય—જેને બીજે સમયે ક્ષાયિક સમકિત થાય છે તે.

૨ ક્ષાયિક—તે દર્શન સંપત્તનો જેણે સર્વથા ક્ષય કરેલ છે તેને થાય છે તે—આ સમકિત પ્રાપ્ત થયા પછી જતું નથી.

૩ ઐપશમિક—તે અનાદિ મિથ્યાત્વની ત્રણ કરણ કરવા-વડે અંતર કરણને પ્રથમ સમયે મિથ્યાત્વના પુદ્ગળો વિપાકથી કે પ્રદેશથી વેદવાના ન હોય ત્યારે થાય છે તે. આની સ્થિતિ અંતર્મુદ્દર્તની હોય છે. તે ક્ષાયિક સમકિતની વાનકી જેવું છે. ઉપશમ શ્રેણિના પ્રારંભમાં પણ આ સમકિત થાય છે.

૪ રોચક કહ્યું છે તે સાસ્વાદન સંલયે છે, કારણ કે રોચક નામનો ભેદ કારક, રોચક ને દીપક—એમાં આવે છે, પણ તે રોચક તો ક્ષાયોપશમ કે ક્ષાયિકરૂપ સંલયે છે. સાસ્વાદન લાવ ઉપશમ સમકિતથી પડતો જીવ ઉત્કૃષ્ટ છ આવળી જેટલા વખત સુધી પામે છે અને પછી મિથ્યાત્વે જાય છે.

૫ ક્ષાયોપશમિક—પ્રાયે ઘણા સમકિતી જીવોને આ સમકિત જ હોય છે. તે સમકિતમાં સમકિત મોહનીનો ઉદય હોય છે. મિથ્યાત્વ મોહનીનો સમયે સમયે ક્ષય કરે છે અને ઉદય આવે તેનો ઉપશમ કરે છે. એવી રીતે અહીં મિશ્રભાવ હોવાથી તે મિશ્ર પણ કહેવાય છે, પરંતુ આ મિશ્રમોહનીનો ઉદયવાળું મિશ્ર સમજવું નહીં. આ સમકિતની સ્થિતિ કદ સાગરોપમ ઝાઝેરી હોય છે, ત્યારપછી તે જીવ ક્ષાયિક સમકિત પામે છે અથવા મિથ્યાત્વે જાય છે.

(૧૯૩)

૩૦૦ ક્ષમાશ્રમણુ નામની સાર્થકતા ને નિરર્થકતા.

જહુ ઁમસિ તો નમિજ્જસિ,

છજ્જહુ નામંતિ તે ઁમાસમણો ।

અહ ન ઁમસિ ન નમિજ્જસિ,

નામં પિ નિરત્થયં તસ્સ ॥ ૪૮૮ ॥

જે તું ક્ષમાગુણને ધારણુ કરીશ અને ગુરૂજનને નમીશ તો તારું ક્ષમાશ્રમણુ નામ જાણે છે-સાર્થક છે. અને જે ક્ષમા નહીં રાખે તથા ગુરૂજનને નહીં નમે તો ક્ષમાશ્રમણુ એવું નામ પણ નિરર્થક છે-વ્યર્થ છે. ૪૮૮.

૩૦૧ મૃત્યુનેો નિગ્રહ કોઇથી થતો નથી.

તિત્થયરા ગણહારી, સુરવહુણો ચક્રિ કેસવા રામા ।

સંહરિયા હયવિહિણા, ઈયરેસુ નરેસુ કા ગણણા ॥૪૮૯॥

તીર્થકરો, ગણુધરો, સુરેંદ્રો, ચક્રવર્તીઓ, વાસુદેવો અને બળરામો એ સર્વેને હુત્યારા વિધાતાએ હરી કીધા છે, તો પછી બીજા મનુષ્યો (જીવો) ની શી ગણુના ? (બીજા જીવો હરણુ કરાય તેમાં શું આશ્રય ?) ૪૮૯.

૩૦૨ એકત્વ ભાવના.

એગો જાયહુ જીવો, એગો મરિજ્જણ તહુ ઉપજ્જેઈ ।

એગો મમહુ સંસારે, એગો ચિય પાવણ સિદ્ધિ ॥૪૯૦॥

જીવ એકલો જ ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો જ મરીને અન્યત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો જ સંસારમાં બંધાયુ કરે છે અને એકલો જ મોક્ષને પામે છે. ૪૯૦.

૩૦૩ જૈન ધર્મની ઉત્તમતા.

સંસારમ્મિ અણંતે, જીવા પાવંતિ તાવ દુક્ખવાહં ।

જાવ ન કરંતિ કમ્મં, જિણવરભણિયં પયત્તેણ ॥૪૯૧॥

જ્યાંસુધી શ્રી જિનેશ્વરે કહેલું કર્મ (ધાર્મિક કાર્ય) પ્રયત્નવડે કરવામાં ન આવે ત્યાંસુધી જ જીવો આ અનંત સંસારમાં દુઃખને પામે છે એટલે સંસારમાં ભ્રમણ કર્યા કરે છે. ૪૯૧.

૩૦૪ આ સંસારમાં દુર્લભ પદાર્થો.

માણુસ્સ ૧ ચિત્ત ૨ જાઈ ૩,

કુલ ૪ રૂવા ૫ સ્ત્રગ ૬ આડયં ૭ બુદ્ધી ૮ ।

સવણ ૯ ગ્રહ ૧૦ સદ્ધા ૧૧ સંજમો ૧૨

ઉ ઇય લોચમ્મિ દુલ્લહા ॥ ૪૯૨ ॥

મનુષ્ય ભવ ૧, આર્ય ક્ષેત્ર ૨, ઉત્તમ જાતિ ૩, ઉચ્ચ કુળ ૪, સારું રૂપ (પાંચ ઇન્દ્રિય પૂરા) ૫, નીરોગતા ૬, લાંબું આયુષ્ય ૭, તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ ૮, શાસ્ત્રનું શ્રવણ ૯, શાસ્ત્રમાં કહેલા વિધિનું ગ્રહણ (સમજવું) ૧૦, શ્રદ્ધા ૧૧ અને સંયમ (ચારિત્ર) ૧૨—આ આર પદાર્થો આ સંસારમાં દુર્લભ છે. ૪૯૨. (આ ગાથામાં બહુ સાર સંબ્રહેલો છે. તાત્પર્ય એ છે કે—જો આર્ય ક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કુળજાતિમાં મનુષ્યપણું પામ્યો હોય અને પાંચ ઇન્દ્રિય પૂરા, આરોગ્ય અને દીર્ઘ આયુષ્ય પામ્યો હોય તે તીક્ષ્ણ બુદ્ધિથી ધર્મનું શ્રવણ કરી, સમજી, તેના પર શ્રદ્ધા લાવી આચારમાં મૂકે—તદૂપ પ્રવૃત્તિ કરે તો સંસારના પારને પામે.)

૩૦૫ સર્વ જીવોનો સામાન્ય સ્વભાવ.

સઠ્ઠે વિ દુક્ખમ્મીરૂ, સઠ્ઠે વિ સુહામિલાસિણો જીવા ।

સઠ્ઠે વિ જીવનપિયા, સઠ્ઠે મરણાઓ વીહંતિ ॥૪૯૩॥

(૧૯૫)

સર્વં જીવો દુઃખથી ભીરૂ (ખીકણ) છે, સર્વં જીવો સુખના અભિલાષી છે, સર્વં જીવોને જીવન પ્રિય છે અને સર્વં જીવો મરણથી ભય પામે છે. ૪૯૩. (જતાં તેને અનુસરતા-દુઃખ ન પ્રાપ્ત થાય તે સુખ મળે, એકાએક મરણ પામવું ન પડે પણ સુખી સ્થિતિવાળું જીવન લાંબાય એવા કારણો સેવતા નથી એ ખેદનો વિષય છે.)

૩૦૬ હિંસાનો પ્રતિકાર-તેનું નિવારણ મુશ્કેલ છે.

મેરુગિરિકણયદાણં, ધન્નાણં જો દેહ કોડિરાસીઓ ।

इकं च हणइ जीवं, न लुहइ तेण दाणेण ॥ ૪૯૪ ॥

જે માણસ એક જીવને હુણે અને પછી તે હિંસાનું પાપ દૂર કરવા માટે મેરુપર્વત જેટલા સુવર્ણનું દાન કરે તથા ધાન્યના માટા કરોડો ઢગલાનું દાન કરે, તેાપણ તે મનુષ્ય તે દાનવડે કરેલા પાપથી છુટતો નથી. ૪૯૪.

૩૦૭ જીવહયાનું માહાત્મ્ય.

कल्लाणकोडिजणणी, दुरंतदुरियाइविग्घनिट्टवणी ।

संसारजलहितरणी, इक्का चिय होइ जीवदया ॥ ૪૯૫ ॥

માત્ર એક જીવહયા (અહિંસા) જ કરોડો કલ્યાણને ઉત્પન્ન કરનારી છે, દુરંત પાપ અને વિધોનો નાશ કરનારી છે, તથા સંસારરૂપી સમુદ્રને તારવામાં નીકા સમાન છે. ૪૯૫. (જીવહયાની અંદર બીજા સર્વ ધર્મોનો એછે વધતે અંશે સમાસ થઈ જાય છે.)

૩૦૮ જીવનું સામાન્ય લક્ષણ.

चित्तं १ चेअण २ नाणं ३,

विन्नाणं ४ धारणा ५ य बुद्धी ६ य ।

ईहापोह ७ विचारो ८, जीवस्स लक्खणा एए ॥ ૪૯૬ ॥

(૧૯૬)

મન ૧, ચૈતન્ય ૨, જ્ઞાન ૩, વિજ્ઞાન ૪, ધારણા ૫, યુદ્ધિ ૬, ઈહાપોહ (તર્કવિતર્ક) ૭ અને વિચાર ૮-આ આઠ જીવનાં સામાન્ય લક્ષણ છે. ૪૯૬. (આ લક્ષણો જ ૭ પદાર્થમાં હોતા નથી અને જીવ તે લક્ષણ વિનાનો હોતો નથી.)

૩૦૯ પૃથ્વીકાય જીવોના શરીરની સૂક્ષ્મતા.

एगस्स दुन्नि तिन्नि वि, संखिज्जाणं न पासिउं सक्का ।
दीसंति सरीराइं, पुढवीजीवा असंखिज्जा ॥ ૪૯૭ ॥

પૃથ્વીકાય જીવનાં શરીરો એક, બે, ત્રણ યાવત સંખ્યાતા ભેગા થયેલા હોય તોપણ તે દૃષ્ટિએ જોઈ શકાતા નથી, પરંતુ પૃથ્વીજીવના અસંખ્યાતા શરીરો ભેગા થયેલા હોય તો જ તે દેખી શકાય છે, એટલા તે શરીરો સૂક્ષ્મ છે. ૪૯૭.

૩૧૦ બીજા એકેન્દ્રિયોનાં શરીરની સૂક્ષ્મતા.

आऊ तेऊ वाऊ, एसिं सरीराणि पुढविजुत्ताणि ।
दीसंति वणसरीरा, जीवा असंख संखिज्जा ॥ ૪૯૮ ॥

અપકાય, તેડકાય અને વાયુકાય એ ત્રણનાં શરીરો પણ પૃથ્વીકાયની જેમ અસંખ્યાતા મળેલા હોય તો જ તે દેખી શકાય છે. અને વનસ્પતિ જીવોનાં શરીરો એક બે ત્રણ અથવા સંખ્યાતા ભેગા થયે પણ દેખી શકાય છે અને અસંખ્યાતા ભેગા થયે પણ દેખી શકાય છે. (આ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયને માટે જાણવું. સાધારણ વનસ્પતિના જીવો અનંતાના અસંખ્ય શરીરો ભેગા થયા હોય તો જ દેખી શકાય છે. તે પણ બાદરનિગોદ માટે સમજવું; સૂક્ષ્મતા તો અનંત જીવોના અસંખ્ય શરીરો ભેગા થયેલા પણ દેખી શકાતા નથી.) ૪૯૮.

૩૧૧ નિગોદના જીવોનું સ્વરૂપ.

अह अयधंतो गोलो, जाओ तत्ततवणिजसंकासो ।
सव्वो अगणिपरिणओ, निगोयजीवे तहाऽणंते ॥ ૪૯૯ ॥

(૧૯૭)

જેમ અગ્નિમાં ધમેલો લોઠાનો ગોળો તપાવેલા મુવર્ણના વર્ણ જેવો રાતો થયો સતો તે આખો અગ્નિપરિણત થઈ જાય છે, એટલે કે અગ્નિમય બની જાય છે, તે જ પ્રમાણે એક નિગોદ શરીરમાં અનંત જીવો પરિણમીને રહેલા છે. ૪૯૯.

૩૧૨ સમ્યક્ત્વનું માહાત્મ્ય-સમકિતીની ગતિ વિગેરે.

જહ ગિરિવરાણ મેરૂ, સુરાણ ઇંદો ગહાણ જહ ચંદો ।
દેવાણં જિણચંદો, તહ ધમ્માણં ચ સમ્મત્તં ॥ ૫૦૦ ॥

જેમ સર્વ શ્રેષ્ઠ પર્વતોને વિષે મેરૂપર્વત મુખ્ય છે, સર્વ દેવોમાં ઇંદ્ર મુખ્ય છે, સર્વ ગ્રહોમાં ચંદ્ર મુખ્ય છે, સર્વ બ્રહ્માદિક દેવોમાં જિનેંદ્ર મુખ્ય છે, તેમ સર્વ ધર્મોને વિષે સમકિત મુખ્ય છે. ૫૦૦.

સમ્મદિટ્ઠી જીવો, ગચ્છઈ નિયમા વિમાણવાસીસુ ।

જઈ ન વિગયસમ્મત્તો, અહવ ન બદ્ધાઉઓ પુવ્વં ॥ ૫૦૧ ॥

સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ જે પોતે સમકિતથી ભ્રષ્ટ થયો ન હોય અથવા સમ્યક્ત્વ પામ્યા પહેલાં પરલવનું આયુષ્ય આંધુનું ન હોય તો તે અવશ્ય વિમાનવાસી દેવને વિષે જ ઉત્પન્ન થાય છે. ૫૦૧.

તે ધન્ના તાણ નમો, તં ચિય ચિરજીવિણો બુહા તે ઉ ।

જં નિરઙ્ગયારમેયં, ધરંતિ સમ્મત્તવરરયણં ॥ ૫૦૨ ॥

જે મનુષ્યો આ સમ્યક્ત્વરૂપી શ્રેષ્ઠ રત્નને અતિચાર રહિતપણે ધારણ કરે છે, તે મનુષ્યો જ ધન્ય છે, તેમને નમસ્કાર છે, તેઓ જ ચિરંજીવી છે અને તેઓ જ પંડિત છે. ૫૦૨.

લબ્ભઈ સુરસામિત્તં, લબ્ભઈ પહુઅત્તર્ણં ન સંદેહો ।

ઈક્કં નવરિ ન લબ્ભઈ, દુલ્લહં રયણસમ્મત્તં ॥ ૫૦૩ ॥

(૧૯૮)

દેવોનું સ્વામીપણું પામી શકાય છે, પ્રભુપણું (ઐશ્વર્ય) પામી શકાય છે, તેમાં કંઈ પણ સંદેહ નથી. પરંતુ દુર્લભ એવું એક સમ્યક્ત્વરૂપી રત્ન જ પામી શકાતું નથી-પામવું અતિ મુશ્કેલ છે. ૫૦૩.

૩૧૩ મિથ્યાત્વી અને નિન્હવોનું સ્વરૂપ.

પયમક્ષરં પિ ઇક્કં, જો ન રોણ્ઙ સુત્તનિદિદ્ઢં ।

સેસં રોયંતો વિ દુ, મિચ્છદિદ્ઢી જમાલિ ઠ્ઠ ॥ ૫૦૪ ॥

સૂત્ર (આગમ)માં કહેલું એક જ પદ (શબ્દ) કે અક્ષર જેને રૂચતો ન હોય અને તે સિવાય સર્વ આગમ રૂચતા હોય તોપણ તેને જમાલિની જેમ મિથ્યાદષ્ટિ જાણવો. (અમુક એક પદ અથવા અક્ષરને નહીં રૂચાવતા-સત્ય નહીં માનતા જમાલિ જેવા નિન્હવો કહેવાય છે અને બીજા એટલે એક કે અનેક પદ કે અક્ષરને નહીં રૂચાવતા-સત્ય નહીં માનતા સર્વે મિથ્યાદષ્ટિ કહેવાય છે. એમ અન્યત્ર કહ્યું છે.) ૫૦૪.

૩૧૪ પાંચ પ્રકારના દાનનું સ્વરૂપ.

૧ અભયદાનનું સ્વરૂપ-લક્ષણું.

સઠ્ઠેસિં જીવાણં, અણારિયજણેણ હણિયમાણેણં ।

જહસત્તીણ વારણ, અમયં તં વિંતિ મુણિપવરા ॥૫૦૫॥

કોઈ પણ જીવને અનાર્ય મનુષ્ય ભારતો હોય-દુઃખ દેતો હોય તેને પોતાની શક્તિથી નિવારવો, અર્થાત્ સર્વ જીવને એવા મરણથી યથાશક્તિ બચાવવા એ જ અભયદાન છે એમ મુનિવરો કહે છે. ૫૦૫. (આ દાન તો શરીરસુખના અર્થીએ નિરંતર દેવા યોગ્ય છે.)

૨ સુપાત્ર દાનનું સ્વરૂપ.

પંચમહઠ્ઠવયપરિપાલણાણં, પંચસમિદ્ઢિં સમિઆણં ।

તિગુત્તાણ ય વંદિય, સાહૂણં દાણમુત્તમયં ॥ ૫૦૬ ॥

(૧૯૯)

પાંચ મહાવ્રતોને પાળનારા, પાંચ સમિતિવડે સમિત અને ત્રણ ગુપ્તિવડે ગુપ્ત એવા સાધુઓને વંદન કરીને જે દાન આપવું તે ઉત્તમ દાન (સુપાત્ર દાન) કહેલું છે. ૫૦૬. (આ દાન સર્વોત્કૃષ્ટ છે.)

૩ અનુકંપા દાનનું સ્વરૂપ.

મંદાણ ચ દુંટાણ ચ, દીણઅણાહાણ અંધબંહિરાણં ।
અણુકંપાદાણં પુણ, જિણેહિ ન કહિંચિ પહિસિદ્ધં ॥૫૦૭॥

માંદા (શેખી), ડુંઠા, દીન, અનાથ, અંધ અને અધિર એવા જનોને જે અનુકંપાવડે દાન આપવું તે જિનેશ્વરોએ કોઈ પણ ઠેકાણે નિષેધ્યું નથી. ૫૦૭. (ક્યાણુ અંતઃકરણવાળાએ નિરંતર અનુકંપા દાન આપ્યા કરવું, તે જીવોના દુઃખો દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો, તેથી જ તેનો કષ્ટાભાવ બન્યો બન્યો રહે છે.)

૪ ઉચિત દાનનું સ્વરૂપ.

ઉચ્ચિયદાણં પૂયં, વેલમવેલાઈ દાણ પત્તાણં ।
તં દાણં દિન્નેણં, જિણવયણપભાવગા મણિયા ॥૫૦૮॥

વેળાએ અથવા ક્ષેત્રોએ યાચક તરીકે પ્રાપ્ત થયેલાને જે દાન દેવું તે ઉચિતદાન કહેલું છે. તે દાન દેનારા જિનશાસનના પ્રભાવક કહ્યા છે. ૫૦૮. (કારણકે એવું દાન લેનારા તે દાતાની અને તેના ધર્મની-જૈન ધર્મની પ્રશંસા કરે છે.)

૫ કીર્તિ દાનનું સ્વરૂપ.

જિણસાહુસાહુણીણ ચ, સુકિત્તિકરણેણ મહ્થબહુઆણં ।
જં દાણં તં મણિયં, સુકિત્તિદાણં મુણિવરેહિં ॥ ૫૦૯ ॥

જિનેશ્વરના સાધુ અને સાધ્વી વિગ્રેની સત્કીર્તિનું કીર્તન કરનારા ભાટ, ચારણ અને પ્રાહારણ વિગ્રેને જે દાન આપવું તે શ્રેષ્ઠ મુનિઓએ કીર્તિદાન કહ્યું છે. ૫૦૯. (શ્રદ્ધાઓએ આ દાન પણ આપવું જોઈએ, તેથી પણ જરૂર છે.)

૩૧૫ ઉપવાસને બદલે કરી શકાતા બીજા પચ્ચખખાણો.
 નવકારસહિષ્દિં, પળ્યાલીસેદિં હોઈં ઉવવાસો ।
 પોરસી ચઢવીસાણ, વીસાણ સઢ્ધપોરસીણ ॥ ૫૧૦ ॥
 અઢ્ધહિ પુરિમઢ્ધેદિં, નિવિગઢ્ધિતિગેણ અંબિલદુગેણ ।
 ઇગમત્તચઢ્ધક્રેણ, અઢ્ધહિં દોહિં ઠાણેહિ ॥ ૫૧૧ ॥

પીસ્તાળીશ દિવસ નવકારશીના પચ્ચખખાણુ કરવાથી એક ઉપવાસ જેટલું ફળ થાય છે, ચોવીશ દિવસ પોરસીના પચ્ચખખાણુ કરવાથી, વીશ દિવસ સાઢ્ધપોરસી કરવાથી, આઠ પુરિમાર્ધ કરવાથી, ત્રણ નીવી કરવાથી, બે આંબિલ કરવાથી, ચાર એકાસણાં કરવાથી અથવા આઠ બેઆસણા કરવાથી એક ઉપવાસ જેટલું ફળ થાય છે. (ઉપવાસ ન કરી શકે તેને અપવાદ માર્ગે આ પચ્ચખખાણો કરવાથી ઉપવાસનું કાર્ય સરે છે.) ૫૧૦-૫૧૧.

૩૧૬ ત્રંધિસહિત (ગંઠશી)ના પ્રત્યાખ્યાનનું ફળ.

ગંઠીસહિષ્ માસે, અઢ્ધાવીસં હવંતિ ઉવવાસા ।
 જહસત્તિ મુત્તિહેઢ્ધં, મવિયજણા કુણહ તવમેયં ॥૫૧૨॥

નિરંતર ત્રંધિસહિતનું પચ્ચખખાણુ કરનારને એક માસે અઢ્ધાવીશ ઉપવાસનું ફળ થાય છે, (ઉપર જણાવેલ નવકારશી વિગેરેની જેમ ઉપવાસને બદલે આ પચ્ચખખાણુ થઈ શકતું નથી. પરંતુ આ ત્રંધિસહિતનું પચ્ચખખાણુ કરવાથી ચતુર્વિધ આહારની મોટી વિરતિ થાય છે. એટલે કે હિસાબે ગણતાં એક માસમાં આ પચ્ચખખાણુવાળાનું મુખ અમુક કલાકો જ છુટું રહે છે કે જે કલાકોના માત્ર બે જ દિવસ થઈ શકે, તેથી બાકીના અઢ્ધાવીશ દિવસ જેટલા કલાકો તેના અનશનના જ બંધ છે. તેથી આ પચ્ચખખાણુનું અમુકું બંધું ફળ કહી શકાય છે.) તેથી કરીને હે ભવ્યજનો! મુક્તિને માટે તમે આ તપને યથાશક્તિ કરો. ૫૧૨.

(૨૦૧)

૩૧૭ શત્રુજય તીર્થના સ્મરણપૂર્વક તે તીર્થ

કરાતા તપનું ફળ.

નવકાર ૧ પોરસી ૨,

પુરિમઢુ ૩ ગાસણં ૪ ચ આયામં ૫ ।

પુંડરિયં સમરંતો, ફલકંચી કુણઈ અમત્તઢં ૬ ॥૫૧૩॥

છઢ ૧ ઢમ ૨ દસમ ૩ દુવાલસ ૪,

માસઢ ૫ માસખમણેણં ૬ ।

તિગરણસુઢો લહઈ, સેતુંજો સંમરંતો ય ॥ ૫૧૪ ॥

ઉત્તમ ફળની કાંક્ષાવાળો જે પુરૂષ પુંડરીક (શત્રુજય) તીર્થનું સ્મરણ કરતો સતો નવકારશી ૧, પોરસી ૨, પુરિમઢુ ૩, એકાસણું ૪, આંખેલ ૫ કે અલક્રાતર્થ (ઉપવાસ) નું ૬ પરચખખાણુ કરે તો તે, ત્રિકરણુ (મન, વચન અને કાયા)ની શુદ્ધિવડે શત્રુજય તીર્થનું સ્મરણ કરતો સતો અનુક્રમે છઢુ (જે ઉપવાસ) ૧, અકુમ (ત્રણ ઉપવાસ) ૨, દશમ (ચાર ઉપવાસ) ૩, દ્વાદશમ (પાંચ ઉપવાસ) ૪, માસાર્ધ (પંઢર ઉપવાસ) ૫ અને માસખમણુ (ત્રીશ ઉપવાસ)નું ૬ ફળ પામે છે. એટલે કે નવકારશી કરનાર છઢુનું ફળ પામે છે યાવત ઉપવાસ કરનાર માસખમણુનું ફળ પામે છે. ૫૧૩-૫૧૪. (આ ફળ શત્રુજય તીર્થ કરાતા તપનું સમજવું.)

૩૧૮ તપથી ખપતા કર્મોનું પ્રમાણ.

પોરસી ચડત્ય છઢે, કાડં કમ્મં સ્વવંતિ જં મુણિણો ।

તં તહ નારયજીવા, વાસસહસ્સેહિ કોડીઓ ॥૫૧૫॥

મુનિઓ પોરસી, ચતુર્થલક્રા (ઉપવાસ) અને છઢુ (જે ઉપવાસ) કરવાથી જેટલાં કર્મોને ખપાવે છે, તેટલાં કર્મો નારસીના છઢા

(૨૦૨)

હુબર, લાખ ને કોટિ વર્ષે દુઃખ ભોગવીને ખપાવે છે. ૫૧૫.
(અર્થાત્ પોરસીથી હુબર વર્ષ, ઉપવાસથી લાખ વર્ષ અને છઠ્ઠી
કેડ વર્ષ સુધી ભોગવવા પડે તેવા અશુભ કર્મોનો ક્ષય થાય છે.)

૩૧૯ સાધુને કલ્પનીય જળ.

ગિળહરુ જુઆરજલં, અંબિલધોઅળાતિદંડમુક્કલયં ।

વન્નંતરાયપત્તં, ફાસુઅસલિલં ચ તદભાવે ॥૫૧૬॥

જીવારના ધોવણુવું પાણી, આંબલીના ધોવણુવું પાણી અને
ત્રણ ઉલરાએ ઉકાળેલું પાણી સાધુને ગ્રહણ કરવા લાયક છે.
તેવું જળ ન મળે તો ખીજ વર્ણને પામેલું એરલે જેના વર્ણ,
ગંધ, રસ અને સ્પર્શ બદલાઈ ગયા હોય એવું પ્રાસુક જળ
પણ લેવું કલ્પે છે. ૫૧૬.

૩૨૦ શ્રી સીમંધર સ્વામીના જન્મ્નાદિકનો

કાળ તથા જન્મસ્થાન.

પુક્તલવર્ડયવિજયે, પુઠ્ઠવિદેહમ્મિ પુંડરિગિણીણ ।

કુંથુઅરહંતરમ્મિ અ, જાઓ સીમંધરો ભયવં ॥ ૫૧૭ ॥

પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે પુષ્કલાવતી નામના વિજયમાં
પુંડરિકિણી નામની નગરીમાં કુંથુનાથ અને અરનાથના આંતરામાં
શ્રીસીમંધર નામના ભગવાન થયા છે—જન્મ્યા છે. ૫૧૭.

મુણિસુઠ્ઠવયજિણનમિજિણ—અંતરે રજ્જં ચદ્ધત્તુ નિક્કલંતો ।

સિરિડયદેવપેઢાલ—અંતરે પાવર્ડે મુક્કલં ॥ ૫૧૮ ॥

મુનિસુવ્રતસ્વામી અને નમિનાથના આંતરામાં સીમંધર
સ્વામીએ સંન્યસનો ત્યાગ કરી દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે તથા શ્રી ઉદ્ધય-

(૨૦૩)

જિન અને પેઠાલજિન બે આવતી ચોવીશીમાં ૭ માને ૮ મા
થવાના છે તેમના આંતરામાં તે નિર્વાણ પામવાના છે. ૫૧૮.

૩૨૧ સાડાબાર કરોડ સુવર્ણના તોલનું પ્રમાણ.

ઇગલચ્ચ તીસસહસ્તા, દો સય મણાઈં સેર તેરજુઆ ।
ટંકળા ય ચઢવીસં, સઢ્ઢીબાર કોડિ કળયંમ્મિ ॥૫૧૯॥

સાડાબાર કરોડ સુવર્ણનો તોલ એક લાખ ત્રીશ હજાર
અને બસો મણ, તેર શેર અને ચોવીશ ટાંક (૩ પીયાભાર) એટલે
થાય છે. ૫૧૯. (તીર્થ કરે જ્યાં પારણું કરે ત્યાં દેવો આટલા
દ્રવ્યની વૃષ્ટિ કરે છે.)

૩૨૨ સાધુને લેવાના આહારમાં ટાળવાના ૪૭ દોષ.

૧ પિંડ ઉદ્દગમના એટલે ઉત્પન્ન થતાં લાગે તેવા ૧૬ દોષ.

આહાકમ્મુ ૧ દેસિય ૨; પૂર્વકમ્મે ૩ ય મીસજાણ ૪ ય ।

ઠવળા ૫ પાહુડિયાણ ૬,

પાઓયર ૭ કીય ૮ પામિચ્ચે ૯ ॥૫૨૦॥

પરિઅટ્ટિણ ૧૦ અમિહહુ ૧૧,

બિમ્મ્મે ૧૨ માલોહહે ૧૩ ય અચ્છિજ્જે ૧૪ ।

અણિસિહં ૧૫ જ્ઞોયરણ ૧૬,

સોલસ પિંડુગ્ગમે દોસા ॥ ૫૨૧ ॥

આધાકર્મ દોષ—સાધુને નિમિત્તે એટલે સાધુને મનમાં ધારીને
સચિત્ત વસ્તુને અચિત્ત કરે અથવા અચિત્ત વસ્તુને સંધે તે. ૧,

ઐદેશિક દોષ-પૂર્વે તૈયાર કરેલા ભાત લાડુ વિગેરેને મુનિને નિમિત્તો
 ફર્હી ગોળ વિગેરેવડે મિશ્ર કરી સ્વાદિષ્ટ બનાવે તે. ૨, પૂતિકર્મ—
 શુદ્ધ આહાર આધાર્મિક આહારમાં નાંખી મિશ્ર કરવો અથવા
 આધાર્મિક આહારથી ખરડાયેલી કડછી વિગેરેવડે શુદ્ધ આહાર
 વહોરાવવો તે. ૩, મિશ્રજાત—જે આહાર પોતાને માટે તથા સાધુને
 માટે પ્રથમથીજ સંકલ્પ કરીને બનાવવો તે. ૪, સ્થાપના—
 સાધુને માટે ક્ષીર વિગેરે વસ્તુ જૂદી કરી જુદા વાસણમાં રાખી
 મૂકવી તે. ૫, પ્રાભૃતિકા—વિવાહાદિકનો પ્રસંગ આવવાને વિલંબ
 હોય છતાં સાધુને ગામમાં રહેલા જાણી તે લાભ લેવા માટે વહેલો
 વિવાહ મહોત્સવ કરવો અથવા વિવાહાદિકનો સમય નજીક છતાં
 સાધુને આવવાની રાહ જોવા માટે વિલંબ કરવો તે. ૬, પ્રાદુષ્કરણ—
 અધિકારમાં રહેલી વસ્તુ દીપક વિગેરે કરવાવડે અથવા ભીંત વિગેરે
 દૂર કરવાવડે પ્રકાશિત કરીને આપવી તે. ૭, ક્રીત—સાધુને માટે કેઈ
 પણ વસ્તુ વેચાતી લઈને-લાવીને આપવી તે. ૮, પ્રામિત્ય—સાધુને
 માટે કેઈ પણ વસ્તુ ઉધારે કે ઉછીતી લઈને આપવી તે. ૯, પરાવ-
 તિત—સાધુને માટે પોતાની વસ્તુ ખીજની વસ્તુ સાથે બદલાવી
 સાધુને અપે તેવી લાવીને તે સાધુને આપવી તે. ૧૦, અભ્યાદત-
 આહારાદિક સાધુના ઉપાશ્રય વિગેરેમાં સન્મુખ લાવીને સાધુને
 આપવો તે. ૧૧, ઉદ્દલિત્ર-કુડલા વિગેરેમાંથી ધી વિગેરે કાઢવા માટે
 તેના મુખ ઉપરથી માટી વિગેરે દૂર કરી અથવા કપાટ, તાણું
 વિગેરે ઉઘાડી તેમાંથી જોઈતી વસ્તુ કાઢી સાધુને વહોરાવવી તે.
 ૧૨, માલાપદ્ધત-માળ, ભોંયરા કે શીંકા ઉપરથી ઉતારી સાધુને
 વહોરાવવું તે. ૧૩, આચ્છિદ-પોતે બળવાન હોવાથી ખીજની
 વસ્તુ ડુંદી લઈને સાધુને આપવી તે. ૧૪, અનિસૃષ્ટ-જેના એકથી
 વધારે સ્વામી હોય એવા (ભાગવા) આહારાદિકને સર્વમાંથી કેઈ
 એક જાણી ખીજઓની રજા લીધા વિના સાધુને આપે તે. ૧૫, તથા
 અધ્યવપૂરક દોષ-સાધુનું આગમન સાંભળી પોતાને માટે સંધાતા
 અન્નમાં ખીજી વધારે નાંખી તે રસોઈમાં વધારો કરવો તે. ૧૬-આ
 સોળ ધિ'ઉદ્દાગમના દોષો છે. આ દોષો શ્રાવકથી એટલે દાતારથી
 ઉત્પન્ન થાય છે. ૫૨૦-૫૨૧.

૨ સાધુથી ઉત્પન્ન થતા ઉત્પાદનાના ૧૬ દોષો.

ધાર્દ ૧ દૂઝ ૨ નિમિત્તે ૩,

આજીવ ૪ વળીવગે ૫ તિગિચ્છા ૬ ય ।

કોહે ૭ માળે ૮ માયા ૯,

લોમે ૧૦ અ હવંતિ દસ ણ ॥ ૫૨૨ ॥

પુલિંવિ પચ્છા સંથવ ૧૧,

વિજ્ઞા ૧૨ મંતે ૧૩ અ ચુણ ૧૪ જોગે ૧૫ અ ।

ઉપ્પાયણાઙ્ગ દોસા,

સોલસમે મૂલકમ્મે ૧૬ ય ॥ ૫૨૩ ॥

ધાત્રી-આળકને ધવરાવનાર, સ્નાન કરાવનાર, અલંકાર પહેરાવનાર, રમાડનાર અને ખોળામાં બેસાડનાર-આ પાંચ પ્રકારની ધાત્રી માતા કહેવાય છે. તેમાંથી કોઈ પણ કર્મ સાધુ ભિક્ષાને માટે કરે તે તે ધાત્રીપિંડ દોષ કહેવાય છે. ૧, દૂતિની જેમ ભિક્ષાને માટે સંદેશો લાવે અથવા લઈ જાય તે દૂતિપિંડ-દોષ ૨, ભિક્ષાને માટે ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળ સંબંધી શુભાશુભ ફળ કે નિમિત્ત કહીને ભિક્ષા ગ્રહણ કરવાથી નિમિત્ત-પિંડદોષ ૩, ભિક્ષાને માટે પોતાની જાતિ, કુળ, ગચ્છ, કર્મ, શિક્ષ્ય વિગેરેના વખાણ કરવાથી લાગે તે આશ્વપિંડ દોષ ૪, આહ્વાણ, અમણ વિગેરેના ભક્તો પાસેથી આહાર લેવાની ઇચ્છાથી 'હું' પણ તેના ભક્ત છું' એમ કહી આહાર ગ્રહણ કરે તે વનીપક-પિંડદોષ ૫, વૈદ્યની જેમ ઔષધ આપી અથવા ખતાવી આહાર ગ્રહણ કરવાથી લાગે તે ચિકિત્સાપિંડ દોષ ૬, વિદ્યા અને તપ વિગેરેનો પ્રભાવ દેખાડી, રાજનું માન્યપણું દેખાડી અથવા કોધનું ફળ દેખાડી ભિક્ષા ગ્રહણ કરવાથી કોધપિંડ દોષ ૭, પોતાની લલિધની પ્રશંસાથી અથવા બીજાએ ઉત્સાહ આપવાથી અથવા કોઈએ

અપમાન કરવાથી 'હુ' સારો આહાર લાવી આપું.' એમ અહં-કાર કરી શ્રાવકની વિડંબના કરી આહાર લાવવો તે માનપિંડ દોષ ૮, વિવિધ પ્રકારના વેષ અને ભાષા વિગેરે બદલીને આહાર લેવો તે માયાપિંડ દોષ ૯, અતિલોભથી આહાર માટે અટન કર્યા કરે તે લોભપિંડ દોષ ૧૦, આ દશ દોષો તથા પૂર્વ એટલે દાતારના માઆપનો અને પશ્ચાત્ એટલે દાતારના સાસુસસરાનો પોતાની સાથે પરિચય બતાવી-ઓળખાણ કાઢી લિક્ષા ગ્રહણ કરવી તે પૂર્વપશ્ચાત્સંસ્તવ નામનો દોષ ૧૧, વિદ્યાનો ઉપયોગ કરી લિક્ષા લેવી તે વિદ્યાપિંડ દોષ ૧૨, મંત્રનો પ્રયોગ કરી લિક્ષા લેવી તે મંત્રપિંડ દોષ ૧૩, નેત્રાંજન વિગેરે ચૂર્ણનો ઉપયોગ કરી આહાર લેવો તે ચૂર્ણપિંડ દોષ ૧૪, પાદલેપ વિગેરે યોગનો ઉપયોગ કરી આહાર લેવો તે યોગપિંડ દોષ ૧૫, તથા મૂળકર્મ એટલે ગર્ભનું સ્તંભન, ગર્ભનું ધારણ, ગર્ભપાત, રક્ષાબંધન વિગેરે કર્મ કરી લિક્ષા લેવી તે મૂળકર્મપિંડ દોષ ૧૬-આ સોળ ઉત્પાદનાના દોષો સાધુથી ઉત્પન્ન થાય છે. ૫૨૨-૫૨૩.

૩ ગૃહસ્થ અને સાધુ એ બન્નેથી ઉત્પન્ન થતા

એપણાના દશ દોષો.

સંક્રિય ૧ મન્વિલય ૨ નિક્વિલત્ત ૩,

પિહિય ૪ સાહરિય ૫ દાયગુ ૬ મ્મિસ્સે ૭ ।

અપરિણય ૮ લિત્ત ૯ છાહ્ણિય ૧૦,

ઘસણદોસા દસ હવાંતિ ॥ ૫૨૪ ॥

દાતારને અથવા સાધુને આહાર આપતાં કે ગ્રહણ કરતાં આધાકર્માદિકે કોઇ પણ દોષની શંકા થાય તે શંકિત દોષ ૧, પૃથ્વી વિગેરે અચિત્ત અથવા મધ વિગેરે નિંધ અથવા પોતે નિષેધ કરેલા અચિત્ત પદાર્થથી મિશ્રિત થયેલો આહાર દેતાં અથવા લેતાં લાગે તે અક્ષિત દોષ ૨, પૃથ્વીકાય વિગેરે છ કાય ઉપર સ્થાપન કરેલો અચિત્ત આહાર પણ દેતાં અથવા લેતાં લાગે

(૨૦૭)

તે નિક્ષિપ્ત દોષ ૩, કૃળાદિક સચિત્ત વસ્તુથી ઠાંકેલી વસ્તુને આપતાં કે અહુષ્ટ કરતાં લાગે તે પિહિત દોષ ૪, દેવાના પાત્રમાં રહેલી કાંઇક બીજી વસ્તુને સચિત્ત એવા પૃથ્વીકાયાદિક ઉપર મૂકી તે પાત્રવડે દેતાં અથવા લેતાં લાગે તે સંહુત દોષ ૫, બાળ, વૃદ્ધ, નપુંસક, ધ્રુજતો, અંધ, મદોન્મત, હાથપર્ગ વિનાનો, બેડીમાં નાંખેલો, પાદુકાપર ચઢેલો, ખાંસીવાળો, ખાંડનાર, પીસનાર, ભુંજનાર, કાપનાર, પીંજનાર, દળનાર, ફાડનાર, તોડનાર વિગેરે છકાયના વિરાધક પાસેથી તેમજ ગર્ભિણી, તેડેલા છોકરાવાળી અથવા ધાવતા બાળકવાળી સ્ત્રી પાસેથી આહાર લેતાં લાગે તે દાયક દોષ ૬, સચિત્ત ધાન્યના કણથી મિશ્રિત સાકર વિગેરે વસ્તુ દેતાં અથવા લેતાં ઉન્મિશ્ર દોષ ૭, અચિત્તપણાને પામ્યા વિનાની વસ્તુ દેતાં અથવા લેતાં અપરિણુત દોષ ૮, અકદમ્ય વસ્તુથી લેપાયેલા પાત્ર કે હસ્તવડે દેતાં અથવા લેતાં ક્ષિપ્ત દોષ ૯ તથા પૃથ્વીપર ધી વિગેરેનાં ટીપાં પડતાં હોય એવી રીતે દેતાં અથવા લેતાં છર્દિત દોષ. તેવી રીતે ટીપાં પડવાથી ત્યાં રહેલા તથા બીજા આગંતુક જીવોની પણ ઘૃતખિંદુના ઉદાહરણની જેમ વિરાધના થાય છે ૧૦-આ એષણાના દશ દોષ દાયક અને ગ્રાહક બન્નેથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ૫૨૪.

૪ ગ્રાસૈષણાના (આહાર કરતી વખતના) પાંચ દોષો.

સંજોયણા ૧ પમાણે ૨,

ફંગાલે ૩ ધૂમ ૪ કારણે ૫ પદમા ।

વસદ્બહિરંતરે વા, રસહેઝુ દ્વવસંજોગા ॥ ૫૨૫ ॥

સંયોજના નામનો પહેલો દોષ રસના હેતુથી એટલે સારો સ્વાદ કરવાના હેતુથી ઉપાશ્રયની બહાર અથવા અંદર આવીને માંડાવિગેરેની સાથે ધી ખાંડ વિગેરે દ્રવ્યોનો સંયોગ કરવાથી લાગે છે ૧, જેટલો આહાર કરવાથી ધીરજ, બળ, સંયમ, તથા મન, વચન અને કાયાના યોગને બાધા ન આવે તેટલો આહાર

(૨૦૮)

કરવો જોઈએ, તેથી વધારે આહાર કરે તો પ્રમાણ્યુત્તરિકતા નામનો ધીજો દોષ ૨, સ્વાદિષ્ટ અન્નના અથવા તેના દાતારના વખાણુ કરતો આહાર કરે તો તે સાધુ રાગરૂપ અગ્નિથી ચારિત્ર-રૂપ કાષ્ટને અંગારારૂપ બનાવે છે, તેથી તે ત્રીજો અંગાર દોષ ૩, અન્નની કે તેના દાતારની નિંદા કરતો આહાર કરે તો તે ચારિત્ર-રૂપ કાષ્ટને આળી ધુમાડારૂપ કરે છે, તેથી તે ચોથો ધૂમ્ર દોષ ૪, કારણુ વિના ભોજન કરે તો પાંચમો કારણુભાવ નામનો દોષ. મુનિને ભોજન કરવાનાં છ કારણુ કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણુ-ક્ષુધાવેદના સહન ન થઈ શકે તો આહાર કરવો ૧, આચાર્ય, આળ, વૃદ્ધ અને જ્ઞાન વિગેરેની વૈયાવચ્ચ કરવાના કારણુ આહાર કરવો ૨, ઈર્ષ્યાસમિતિની શુદ્ધિ થઈ શકે માટે આહાર કરવો ૩, સંયમનું પાલન કરવા માટે આહાર કરવો ૪, જીવિતવ્યની રક્ષા કરવા માટે આહાર કરવો ૫, તથા ધર્મધ્યાનને સ્થિર કરવા માટે આહાર કરવો ૬-આ છ કારણુને માટે આહાર કરવાની જરૂર છે. તે કારણુ સિવાય આહાર કરે તો અકારણુ દોષ લાગે છે. ૫-આ પાંચ આહાર કરતી વખતના દોષો છે. (કુલ પિંડના ૪૭ દોષ થયા) ૫૨૫.

૩૨૩ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભપિંડનાં ઉદાહરણો.

કોહે ઘયવરખવગો, માણે સેવડૂઅ સાહુલામાય ।

માયા આસાઢમૂર્હ, લોભે કેસરિસાહુ ત્તિ ॥ ૫૨૬ ॥

ક્રોધ ઉપર ઘૃતવર (ઘેખર) ક્ષપકનું દૃષ્ટાંત છે, માન ઉપર સેવતિકા સાધુનું દૃષ્ટાંત છે, માયા ઉપર અપાઢભૂતિ મુનિનું દૃષ્ટાંત છે, અને લોભ ઉપર કેસરી સાધુનું દૃષ્ટાંત છે-આ ચારેની સંક્ષિપ્ત કથા નીચે પ્રમાણુ—

૧ કોઈ નગરમાં કોઈ બ્રાહ્મણને ત્યાં કોઈનું મરણુ થયું, તેના માસિકને દિવસે તે બ્રાહ્મણ ધીજ બ્રાહ્મણને ઘૃતપૂર (ઘેખર)નું દાન આપતો હતો. તે વખતે ત્યાં કોઈ સાધુ માસક્ષપણુને પારણુ

આવી ચઢ્યા. તેને દ્વારપાળે દાનનો નિષેધ કર્યો. ત્યારે તે સાધુએ કોપથી કહ્યું કે—“આ માસિકમાં મને ન મળ્યું તો બીજા માસિકે મળશે.” એમ કહી તે સાધુ અન્યત્ર ગયા. દૈવયોગે તે જ બ્રાહ્મણના ઘરમાં બીજા મનુષ્યનું મરણ થયું. તેના માસિકને દિવસે તે જ સાધુ માસિકપણને પારણે આવ્યા. તે વખતે પણ દ્વારપાળે તેમના નિષેધ કર્યો, ત્યારે ફરીથી કોધવડે પ્રથમની જેમ કહીને તે સાધુ અન્યત્ર ગયા. દૈવયોગે તેના જ ઘરમાં ત્રીજા મનુષ્યનું મરણ થયું. તેના માસિકને દિવસે તે જ સાધુ આવ્યા. તે વખતે પણ દ્વારપાળે નિષેધ કર્યો, ત્યારે તે સાધુ ફરીથી પણ કોધથી તે જ પ્રમાણે બોલ્યા; એટલે દ્વારપાળે વિચાર્યું કે—“આ મુનિના કોધયુક્ત વચનથી આ ઘરઘણીના મનુષ્યો મરે છે.” એમ વિચારી તેણે ઘરઘણીને સર્વવૃતાંત કહ્યો. તે સાંભળી તે ઘરઘણીએ એકદમ સાધુ પાસે આવી તેમને ખમાવી યથેચ્છ ઘેખર વિગેરે આહાર વહોરાવ્યા. આ કોધપિંડ ઉપર દષ્ટાંત જાણવું.

૨ ગિરિપુષ્પિત નગરમાં સિંહ નામના સૂરિ પરિવાર સહિત રહ્યા હતા. તેવામાં એકદા તે નગરમાં સેવતિકા (સેવ) ખાવાનું પર્વ આવ્યું. તે દિવસે સૂત્રપોરસી થઈ રહ્યા પછી સાધુના સમુદાયમાંથી એક સાધુએ કહ્યું કે—“આજે સૌ સાધુઓને સંપૂર્ણ થઈ રહે તેટલી ધી ગોળ સહિત સેવતિકા વહોરી લાવે તેવો કોઈ સાધુ છે?” તે સાંભળી એક સાધુએ ગર્વથી કહ્યું કે—“હું સર્વને થાય તેટલી લાવી આપીશ.” આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી તે સાધુ ફરતા ફરતા કોઈ કૌટુંબિકને ઘેર ગયા. ત્યાં તેણે ઘણી સેવતિકા ધી ગોળ સહિત જોઈને કૌટુંબિકની સ્ત્રી પાસે તેની યાચના કરી, પણ તે સુલોચના નામની સ્ત્રીએ તેને આપવાનો નિષેધ કર્યો. ત્યારે અમર્ષથી સાધુએ કહ્યું કે—“હું આ ધી ગોળ સહિત સેવતિકા અવશ્ય ગ્રહણ કરીશ.” એમ પ્રતિજ્ઞા કરી. સુલોચનાએ પણ અમર્ષથી કહ્યું કે—“જે તને આમાંથી કાંઈ પણ મળે તો મારું નાક તેં કાપ્યું એમ હું સમજીશ.” પછી તે સાધુ જ્યાં સભામાં મિત્રોની સાથે સુલોચનાનો પતિ વિષ્ણુદત્ત બેઠો હતો ત્યાં કોઈના કહેવાથી ગયા અને વિષ્ણુદત્તને કહ્યું કે—“જે તું શ્વેતાંગુલિક ૧, બકોણચક

૨, કિંકર ૩, સ્નાયક ૪, ગૃધ્રિ'ખી ૫ અને હૃદય ૬—આ છ પ્રકારના આયલામાંથી કોઈ પણ પ્રકારનો ન હો તો હું તારી પાસે કાંઈક ચાચના કરું.” એમ કહી તે છએની કથા કહી; એટલે વિષ્ણુદત્તે કહ્યું કે—“હું કાંઈ એવો સ્ત્રીને વશ નથી, માટે જે માગવું હોય તે માગો.” ત્યારે સાધુએ તેની પાસે તેને ઘેર તૈયાર કરેલી ઘી ગોળ સહિત સેવતિકા માગી. વિષ્ણુદત્તે ઘેર જઈ ચુકિતથી પોતાની સ્ત્રી ન જાણે તેમ તે સાધુને ઘી ગોળ સહિત સેવતિકા વહોરાવી. સાધુ પણ મુલોચનાને સંકેતથી નાક કાપ્યાનું બતાવીને ઉપાશ્રયે ગયા. આ માનપિંડ જાણવો.

૩ રાજગૃહ નગરમાં સિંહરથ રાજા હતો. ત્યાં વિશ્વકર્મા નામનો નટ હતો. તેને એ પુત્રીઓ અત્યંત રૂપવાળી હતી. એકદા તે નગરમાં ધર્મરૂચિ નામના આચાર્ય પરિવાર સહિત પધાર્યા. તેમના એક આપાદભૂતિ નામના શિષ્ય યુદ્ધિના નિધાન હતા. તે ભિક્ષાને માટે અટન કરતા વિશ્વકર્મા નટને ઘેર ગયા. ત્યાં તેમને એક મોદક મળ્યો. તે લઈ તેના ઘરની બહાર જઈ તેણે વિચાર્યું કે—“આ મોદક આચાર્ય મહારાજને આપવો પડશે, મારે ભાગ તો આવશે નહીં.” એમ વિચારી તેણે રૂપવરાવર્તનની વિદ્યાથી કાણા સાધુનું રૂપ કરી તેને જ ઘેર જઈ બીજા મોદક લીધો. બહાર નીકળી વિચાર્યું કે—“આ તો ઉપાધ્યાયને આપવો પડશે.” એમ વિચારી કુળજનું રૂપ લઈ ત્રીજા મોદક લીધો. ફરીથી બહાર નીકળી વિચાર્યું કે—“આ તો સ્નાયિક સાધુને આપવો પડશે.” એમ વિચારી કુષ્ઠનું રૂપ કરી ચોથા લાડુ લીધો. આ સર્વ તેની માયા માળ ઉપર રહેલા વિશ્વકર્માએ છાની રીતે જોઈને વિચાર્યું કે—“જે આ સાધુ આપણી પાસે હોય તો તે મોટા નટનું કામ કરી શકે.” એમ વિચારી તેને લોભ પમાડવા માટે નીચે આવી તે સાધુને ઘણા મોદકો આપ્યા. અને હુમેશાં પધારવા વિનંતિ કરી. તથા તેના ગયા પછી તે વિશ્વકર્માએ પોતાની બન્ને પુત્રીઓને કહ્યું કે—“તમે તે સાધુને હુમેશાં ઉત્તમ મોદક આપી હાવ, ભાવ, કટાક્ષ વિગેરેવડે તેને વશ કરી તમારો પતિ થાય તેમ કરજો.” તે પુત્રીઓએ તે જ પ્રમાણે વર્તી તેને વશ કરી પોતાનો પતિ કર્યો.

તે સર્વ નદોમાં સુખ્ય થયો. એકદા નિવેધ કર્યા છતાં તે બન્ને પુત્રીઓ પતિની હાજરી નહીં હોવાથી મદિરાપાન કરી મદાન્મત બની માળ ઉપર બેભાનપણે સુતી હતી. તેવામાં અકસ્માત અપાઠભૂતિ ત્યાં આવ્યો. તેમને તેવી બીભત્સ અવસ્થાવાળી જોઈ તેને ઉત્કટ વૈરાગ્ય થયો. તેથી તે ત્યાંથી નીકળી ગયો. પરંતુ તે વૃત્તાંત જાણવામાં આવવાથી વિદ્યકર્મણે તે બંને પુત્રીઓને શીખવી તેની પાછળ મોકલી. તે બંનેએ ઘણી આજીજી કરી. છેવટ અપાઠભૂતિએ તેમનું વચન માન્યું નહીં. ત્યારે તેઓએ પોતાની આજીવિકાનું સાધન માગ્યું. તેથી હયાને લીધે અપાઠભૂતિ પાછા વળ્યા અને ભરત ચક્રવર્તીના ચરિત્રને પ્રકાશ કરનાર રાષ્ટ્ર-પાળ નામનું નાટક રચી સિંહરથ રાજ પાસેથી ભૂષણાદિકવડે સુશોભિત પાંચસો ક્ષત્રિયો લઈ તેમને નાટકના પાઠ શીખવ્યા. પછી તે અદ્ભુત નાટક સિંહરથ રાજ પાસે ભજવી બતાવ્યું. તેમાં તેને પુષ્કળ ધન ધનામ તરીકે મળ્યું. તે સર્વ તેણે તે બંને સ્ત્રીઓને આપ્યું. નાટકને અંતે તે પાંચસો રાજપુત્રો સહિત અપાઠભૂતિએ ગુરૂ પાસે જઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ઇત્યાદિ. આ માયાપિંડ ઉપર દૃષ્ટાંત જાણવું.

૪ ચંપાનગરીમાં સુવ્રત નામના સાધુ હતા. એકદા તે નગરીમાં મોદકનું પર્વ આવ્યું. તે દિવસે તે સાધુએ વિચાર કર્યો કે—“આજે મારે સિંહકેસરીઆ મોદક જ વહોરવા. બીજું કંઈ લેવું નહીં. ” એમ વિચારી તે ભિક્ષાને માટે અટન કરવા લાગ્યા. પરંતુ અઢી પહોર સુધી અટન કર્યા છતાં પણ તેને સિંહકેસરીઆ મોદક મળ્યા નહીં. તેથી તેનું ચિત્ત વિકળ થયું, તેથી જેના ગૃહ-દ્વારમાં પ્રવેશ કરે ત્યાં ધર્મલાભને બદલે સિંહકેસરીઆ એવો શબ્દ બોલવા લાગ્યા. એ રીતે આખો દિવસ અને રાત્રિના પણ બે પહોર સુધી તેણે અટન કર્યું, પણ મોદક મળ્યા નહીં. તેવામાં તે એક શ્રાવકના ઘરમાં પેઠા અને ધર્મલાભને ઠેકાણે સિંહકેસરીઆ એવો શબ્દ બોલ્યા. તે સાંભળી ગૃહધણી શ્રાવક શાસ્ત્રમાં પ્રવીણ અને ડાહ્યો હોવાથી તેણે વિચાર્યું કે—“આ સાધુને ઇચ્છિત સિંહકેસરીઆ મોદક મળ્યા નથી, તેથી તેનું ચિત્ત વિકળ થયું જણાય છે.” એમ

વિચારી તેના ચિત્તની સમાધિ માટે તેની પાસે સિંહકેસરીઆ મોદકનો ભરેલો થાળ લાવી કહ્યું કે—“હું પૂજ્ય ! આ સર્વ સિંહકેસરીઆ મોદકો ગ્રહણ કરો. ” તે જોઈ સાધુએ તે ગ્રહણ કર્યા અને તેનું મન સ્વસ્થ થયું. પછી શ્રાવકે તેમને કહ્યું કે—“હું પૂજ્ય ! આજે મારે પૂર્વાર્ધ (પુરિમહ્ન)નું પચ્ચખખાણુ છે, તે પૂરું થયું કે નહીં ? ” તે સાંભળી સાધુએ ઉપયોગપૂર્વક ઉંચે આકાશમાં જોયું; તેા મધ્ય રાત્રિનો સમય જાણ્યો. એટલે તેમણે પશ્ચાત્તાપ કરવા પૂર્વક શ્રાવકને કહ્યું કે—“ તમે મને સારી પ્રેરણા કરીને સંસારસમુદમાં ડુબતાં બચાવ્યો. ” ઇત્યાદિ કહી આત્માની નિંદા કરતા તથા વિધિપૂર્વક તે વહોરેલા મોદકોને પરઠવતા શુદ્ધ ધ્યાનમાં મગ્ન થઈ ઘાતિકર્મનો ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાન પામ્યા. ઇત્યાદિ. આ લોભપિંડ ઉપર દૃષ્ટાંત જાણવું.

આ ચારે દૃષ્ટાંતો વિસ્તારથી પિંડનિર્ચુકિતની ટીકામાં આપેલાં છે. પરંદ.

૩૨૪ સાત સમુદ્ઘાતનાં નામ.

વેયણ ૧ કસાય ૨ મરણે ૩,

વેડવિવય ૪ તેઅણ ૫ ચ આહારે ૬ ।

કેવલિય સમુગ્ઘાણ ૭ સન્નીણ સત્ત સમુગ્ઘાયા ॥૫૨૭॥

વેદના સમુદ્ઘાત ૧, કપાય સમુદ્ઘાત ૨, મરણ સમુદ્ઘાત ૩, વૈકિય સમુદ્ઘાત ૪, તૈજસ સમુદ્ઘાત ૫, આહારક સમુદ્ઘાત ૬ અને કેવલિ સમુદ્ઘાત ૭—આ સાતે સમુદ્ઘાત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય મનુષ્યને હોય છે. પરં. (આ સાત પૈકી એક છેલ્લો સમુદ્ઘાત કેવળીને અને આકીના છ છદ્મસ્થને હોય છે. પ્રારંભના ત્રણ સર્વ જીવોને હોય છે. આ સાતનો વિસ્તાર દંડકાદિ પ્રકરણોથી જાણવો.)

૩૨૫ પાપની આલોચના.

જે મે જાણંતિ જિણા, અવરાહં વિસુ ઠાણેસુ ।

તેહિં આલોણમિ, ઉવટ્ટિઓ સવ્વમાવેણ ॥ ૫૨૮ ॥

(૨૧૩)

મારા જે અપરાધ જુદાં જુદાં સ્થાનમાં (કારણોમાં) થયેલા
જિનેશ્વરે જાણ્યા હોય તે સર્વને સર્વ ભાવવડે ઉજમાળ થયેલા હું
આલોચું છું. ૫૨૮.

૩૨૬ અઠાર પાપસ્થાનના નામ.

પાળાફવાય ૧ મલિયં ૨,
ચોરિક્કં ૩ મેહુણં ૪ દવિણમુચ્છં ૫ ।
કોહં ૬ માણં ૭ માયા ૮,
લોમં ૯ પિજ્જં ૧૦ તહા દોસં ૧૧ ॥ ૫૨૯ ॥
કલહં ૧૨ અબ્ભક્ષાણં ૧૩,
પેસુન્નં ૧૪ રહ્ઠ્ઠરહ્ઠ્ઠ ૧૫ સમાઉત્તં ।
પરપરિવાયં ૧૬ માયા—
મોસં ૧૭ મિચ્છત્તસહ્લં ૧૮ ચ ॥ ૫૩૦ ॥
વોસિરિસુ ઇમાઈં, મુક્કલમગ્ગસંસગ્ગવિગ્ઘભૂયાઈં ।
દુગ્ગઈનિવંધણાઈં, અઠ્ઠારસ પાવઠાણાઈં ॥ ૫૩૧ ॥

પ્રાણાતિપાત ૧, મૃષાવાદ ૨, ચોરી ૩, મૈથુન ૪, દ્રવ્યપરની
મૂર્છા ૫, ક્રોધ ૬, માન ૭, માયા ૮, લોભ ૯, પ્રેમ (રાગ) ૧૦,
દ્વેષ ૧૧, કલહ ૧૨, અભ્યાખ્યાન (ખોટું આળ દેવું તે) ૧૩,
પિશુનતા (ચાડી) ૧૪, રતિઅરતિવડે સહિતપણું ૧૫, પરના
અવર્ણવાદ (નિંદા) ૧૬, માયામૃષા ૧૭ અને મિથ્યાત્વ શક્ય
૧૮-આ અઠાર પાપસ્થાનો મોક્ષમાર્ગના સંસર્ગમાં-તેની પ્રાપ્તિમાં
વિગ્નભૂત છે તથા દુર્ગતિનું કારણ છે, તેથી તે સર્વ ત્યાગ કરવા
ચોગ્ય છે. ૫૨૯-૫૩૦-૫૩૧.

(૨૧૪)

૩૨૭ ઉત્કૃષ્ટ ને જઘન્યકાળે થતા તીર્થંકરોની
સંખ્યા તથા જન્મ સંખ્યા.

સત્તરિસયમુક્કોસં, જહન્ન વીસા ય જિણવરા હુંતિ ।
જમ્મં પઙ્ગમુક્કોસં, વીસ દસ હુંતિ ય જહન્ના ॥૫૩૨॥

અઠી દ્વીપમાં થઈને ઉત્કૃષ્ટા-વધારેમાં વધારે એક કાળે (ઉત્કૃષ્ટ કાળે) એકસો ને સીતેર તીર્થંકરો હોય છે, (મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ખત્રીશ વિજયોમાં એક એક તીર્થંકર હોવાથી એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ખત્રીશ તીર્થંકરો હોય, તે જ પ્રમાણે પાંચે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં દરેક વિજયમાં એક એક હોવાથી એકસો ને સાઠ તીર્થંકરો હોય અને તે જ કાળે દરેક ભરત અને દરેક ઐરવત ક્ષેત્રમાં પણ એક એક હોવાથી પાંચ ભરતના પાંચ અને પાંચ ઐરવતના પાંચ મળી દશ તીર્થંકરો એકસો ને સાઠ સાથે મેળવતાં કુલ એકસો ને સીતેર થાય છે.) અને જઘન્ય કાળે વીશ તીર્થંકરો હોય છે. (જઘન્ય કાળે એટલે વર્તમાનકાળે એકેક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ચાર ચાર તીર્થંકરો વિહરમાન છે, તેથી પાંચ મહાવિદેહના મળીને વીશ થાય છે. જઘન્ય કાળે ભરત અને ઐરવત ક્ષેત્રમાં જ્યારે તીર્થંકરો ન હોય તે સમજવો, કેમકે જ્યારે પાંચ ભરત ને પાંચ ઐરવતમાં એકેક હોય ત્યારે તે દશ મળીને ત્રીશ તીર્થંકરો વિચરતા હોય છે. આ મધ્ય કાળે સમજવો. આ બાબત વિચરતા તીર્થંકરોને આશ્રીને કહી છે.) જન્મને આશ્રીને તો એકી વખતે ઉત્કૃષ્ટ વીશ તીર્થંકરોનો જન્મ થાય છે અને જઘન્યથી દશ તીર્થંકરો એક કાળે જન્મે છે. ૫૩૨. (પાંચે મહાવિદેહના વીશ તીર્થંકરો સમકાળે જન્મતા હોવાથી વીશ અને ભરત ઐરવતમાં સમકાળે જન્મતા હોવાથી દશ સમજવા.)

૩૨૮ વીશ વિરહમાન તીર્થકરોના લાંછન.

વસહ ૧ ગય ૨ હરિણ ૩ મક્રુડ ૪,

રવિ ૫ ચંદ ૬ મિયારિ ૭ હૃત્થી ૮ તહ ચંદ ૯ ।

સૂરે ૧૦ વસહે ૧૧ વસહે ૧૨,

પડમે ૧૩ પડમે ૧૪ ય સસિ ૧૫ સૂરા ૧૬ ॥૫૩૩॥

હૃત્થી ૧૭ વસહે ૧૮ ચંદા ૧૯,

સૂરે ૨૦ ઝરુસુ ઠુંતિ લંછણયા ।

ઇય વિહરમાણ જિણવર-વીસા ય જહક્રમે નેયા ॥૫૩૪॥

વૃષભ ૧, ગજ ૨, હરણ ૩, વાનર ૪, સૂર્ય ૫, ચંદ્ર ૬, સિંહ ૭, હાથી ૮, ચંદ્ર ૯, સૂર્ય ૧૦, વૃષભ ૧૧, વૃષભ ૧૨, કમળ ૧૩, કમળ ૧૪, ચંદ્ર ૧૫, સૂર્ય ૧૬, હાથી ૧૭, વૃષભ ૧૮, ચંદ્ર ૧૯ અને સૂર્ય ૨૦-આ વીશ લાંછનો આ કાળે વિહરમાન (વિચરતા) વીશ તીર્થકરોને અનુક્રમે ઊંચ-સાથળને વિષે હોય છે એમ જાણવું. ૫૩૩-૫૩૪.

૩૨૯ અલવ્ય જીવોને અસંભવિત (અગ્રાસ) સ્થાનો.

ઇંદત્તં ૧ ચક્ષિત્તં ૨, પંચાણુત્તરવિમાણવાસિત્તં ૩ ।

લોગંતિયદેવત્તં ૪, અભવ્વજીવેહિ નો પત્તં ॥ ૫૩૫ ॥

ઇંદ્રપણું ૧, ચક્રવર્તીપણું ૨, પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં વસવા-પણું (દેવપણું) ૩ અને લોકાંતિકદેવપણું ૪-આ ચાર સ્થાન અલવ્ય જીવો પામ્યા નથી, પામતા નથી અને પામશે પણ નહીં. (વાસુદેવ, યજ્ઞદેવ, પ્રતિવાસુદેવ, મોક્ષ વિગેરે સ્થાનો પણ અલવ્ય જીવો પામતા નથી તે અલવ્ય કુલકાદિથી જાણવું.) ૫૩૫.

३३० नरकादि गतिभां जनारा ज्वेनां लक्षणु.

१ नरके जनारनां लक्षणु.

जो घायइ सत्ताइं, अलियं जंपेइ परधणं हरइ ।
 परदारं चिय वच्चइ, बहुपावपरिग्गहासत्तो ॥ ५३६ ॥
 चंडो माणी थद्धो, मायावी निद्धुरो खरो पावो ।
 पिसुणो संगहसीलो, साहूण निंदओ अहम्मो ॥ ५३७ ॥
 दुट्टबुद्धी अणज्जो, बहुपावपरायणो कयग्घो य ।
 बहुदुक्खसोगपरओ, मरिउं निरयम्मि सो जाइ ॥ ५३८ ॥

जे प्राणी हिंसा करतो होय, असत्य वचन बोलतो होय,
 परधननुं हरणु करतो होय, परस्त्रीनुं सेवन करतो होय, अहु
 पापवाणा परिग्रहभां आसक्त होय, वणी जे केधी, भानी, स्तब्ध,
 मायावी, निष्ठुर (कठोर वचन बोलनार), अण, पापी (अन्य
 पाप करनार), पिशुन (याडीया), सग्रह करवाना स्वभाव-
 वाणो (कृपण), साधुजननो निंदक अने अधर्मी (धर्मनी श्रद्धा
 रहित) होय, तेभज जे दुष्ट बुद्धिवाणो, अनार्य, अहु पाप
 (आरंभ)ना कार्यभां तत्पर, कृतघ्न (करेला गुणुने नही जाणुनार),
 तथा घणु दुःख अने शोकभां ज निरंतर भजन रहेंनारो-तेवो
 अनुष्य भरीने नरकभां उत्पन्न थाय छे. ५३६-५३७-५३८.

२ तिर्यच गतिभां जनानां लक्षणु.

कज्जत्थी जो सेवइ, मित्तं कज्जे उ कए विसंवयइ ।
 कूरो मूढमईओ, तिरिओ सो होइ मरिऊणं ॥ ५३९ ॥

जे कार्यने अर्थे (मतलबने भाटे) भित्रने सेवे-काम होय त्यारे
 भित्रनो आश्रय करे अने कार्य थर्ष रहल पछी तेनो विसंवाह

(ત્યાગ) કરે અથવા વાંકું પણ યોલે-મિત્ર તરિકે માને નહીં, તથા જે કૂર અને મૂઠ મતિવાળો હોય, તે મનુષ્ય મરીને તિર્થંચ થાય છે. ૫૩૯.

૩ મનુષ્યગતિમાં જવાનાં લક્ષણ.

અજ્ઞવમદ્વજુત્તો, અકોહણો દોસવજિઓ વાઈ ।

ન ય સાહુગુણેસુ ઠિઓ, મરિતું સો માણુસો હોઈ ॥૫૪૦॥

જે આર્જવ (સરળતા) અને માર્દવ (કોમળતા) વડે યુક્ત હોય, કેધ રહિત, દ્વેષ રહિત, વાદી (અન્યના ગુણને યોલનાર) હોય અને સાધુના ગુણોમાં રહેલો ન હોય, અર્થાત્ સુનિપજ્ઞ ગ્રહણ કર્યું ન હોય તે મનુષ્ય મરીને પણ મનુષ્ય થાય છે. (સાધુપણું લીધેલું હોય તો તે દેવગતિ કે ભોક્ષ પામે છે તેથી સાધુપણું ગ્રહણ કર્યા વિનાનો કહ્યો છે. દેશવિરતિ આવક પણ દેવ જ થાય છે.) ૫૪૦.

અહીં દેવગતિમાં જનારા જીવોના લક્ષણની ગાથા જોઈએ પણ લખેલ નથી, તેથી સ્થાન શૂન્ય ન રહેવા માટે કર્મત્રય પહેલા-માંથી તે સંબંધી ગાથા લખી છે.

૪ દેવગતિએ જનાર જીવોના લક્ષણો.

અવિરયમાઈ સુરાડ, ચાલતવો ડકામનિજ્જરો જંયઈ ।

સરલો અગારવિહ્નો, સુહનામં અન્નહા અસુહં ॥ ૫૪૧ ॥

અવિરતિ સમકિત દૃષ્ટિ વિગેરે જીવો તથા બાળતપ-અજ્ઞાન કષ્ટ કરનારા જીવો અને અકામ નિર્જરા કરનારા જીવો દેવગતિનું આયુ આંધે છે. સરલ, ગર્વ વિનાના તેમજ તેવા બીજા ગુણવાળા જીવો શુભ નામકર્મ આંધે છે અને તેથી અન્યથા-વિપરીત વર્તનારા જીવો અશુભ નામકર્મ આંધે છે. ૫૪૧.

અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ એવા મનુષ્ય ને તિર્થંચ દેવાયુ આંધે છે. તેમાં ઘોલના પરિણામે, સુમિત્ર સંચોગ, ધર્મરૂચિપણે, દેશ-

(૨૧૮)

વિરતિ ગુણે, સરાગ સંયમે વૈમાનિકત્વં આયુ આંધે.

આલતપ એટલે દુઃખગર્ભિત, મોહગર્ભિત વૈરાગ્યે કરી દુષ્કર કૃષ્ટ, પંચાગ્નિસાધન, રસપરિત્યાગાદિક અનેક પ્રકારના મિથ્યાત્વ-યુક્ત તપકરતો, સનિદાન અને ઉત્કટ એટલે અત્યંત આકરા રોષે કે ગારવે તપ કરતો અસુરાદિક યોગ્ય આયુ આંધે.

અકામ નિર્જરાએ-અજ્ઞાનપણે ભૂખ, તૃષ્ણા, ટાઠ, તાપ, રોગાદિક કષ્ટ સહતો, સ્ત્રી અણુમીલતે શીલ ધારણ કરતો, વિષયસંપત્તિને અભાવે વિષય અણુસેવતો ઇત્યાદિકવડે થતી અકામ નિર્જરાએ તથા આલમરણમાં કાંઈક તત્પ્રાયોગ્ય શુભ પરિણામે વર્તતો રત્નત્રયી વિરાધનાએ વ્યંતરાદિ યોગ્ય આયુ આંધે.

આચાર્યાદિકની પ્રત્યનીકતાએ કિલ્વીષિકાયુ આંધે. તથા મુઝ્ધપણે મિથ્યાત્વીના ગુણ પ્રશંસતો, મહિમા વધારતો, પરમાધારીનું આયુ આંધે.

એ પ્રમાણે આયુકર્મના અંધહેતુ જાણવા. અકર્મભૂમિના મતુષ્યને અણુવ્રત, મહાવ્રત, આલતપ, અકામનિર્જરાદિક દેવાયુના અંધહેતુ વિશેષ કોઈ નથી, તેમજ તેમાં કેટલાએક મિથ્યાત્વી પણ હોય છે તેથી તેને દેવાયુ કેમ સંભવે? એમ કોઈ પ્રશ્ન કરે તેને માટે શીળપાલન, સરલપણું, કષાયની મંદતા વિગેરે તેને દેવગતિના અંધહેતુ સમજવા એમ કહેલું છે. ૫૪૧.

(ઉપરની બીજી અરધી ગાથા શુભ અશુભ નામ કર્મના અંધ માટે છે તેથી તેના વિશેષાર્થ લખવામાં આવ્યો નથી.)

૩૩૧ છ લેશ્યાવાળા જીવોના દૃષ્ટાંતો.

મૂલ ૧ સાહ ૨ પ્પસાહા ૩,

ગુચ્છ ૪ ફલે ૫ પડિયજંબુ ૬ મવ્વલ્લયા ।

સવ્વં ૧ માણુસ ૨ પુરિસે ૩,

સાઁહ ૪ સ્સુજ્જંત ૫ ધણહરણા ૬ ॥ ૫૪૨ ॥

મૂળ ૧, શાખા ૨, પ્રશાખા ૩, ગુચ્છ ૪, ફળ ૫ અને પરલાં ફળ ૬ નું ભક્ષણ તથા સર્વ ૧, મનુષ્ય ૨, પુરુષ ૩, આયુષ સહિત ૪, યુદ્ધ કરનાર ૫ અને ધન હરણ ૬-આ છએ લેશ્યાના અનુક્રમે દષ્ટાંતો જાણવાં. ૫૪૨. આ ગાથાનો સાર નીચે પ્રમાણે:-

કેટલાક મિત્રો જ'ખૂવૃક્ષના ફળ ખાવાની ઇચ્છાથી જ'ખૂવૃક્ષ પાસે ગયા. ત્યાં કોઈએ કહ્યું કે—“ મૂળ સહિત આ વૃક્ષ છેદીને પછી તેનાં ફળ આપણે ખાઈએ. ” આણું કહેનાર કૃષ્ણલેશ્યાવાળો જાણવો. ૧. ધીજાએ કહ્યું—“ આખા વૃક્ષને પાડવાનું શું કામ છે? મોટી મોટી શાખાઓ જ કાપીને નીચે પાડીએ. ” આ પ્રમાણે કહેનાર નીલલેશ્યાવાળો જાણવો. ૨. ત્રીજાએ કહ્યું કે—“મોટી શાખા શા માટે પાડવી જોઈએ? નાની નાની શાખાઓ જ પાડવી. ” આમ કહેનાર કાપોતલેશ્યાવાળો જાણવો. ૩. ચોથાએ કહ્યું કે—“નાની શાખાઓ કાપવાનું પણ શું કામ છે? માત્ર ફળવાળા ગુચ્છ જ કાપવા. ” આણું કહેનાર તેજલેશ્યાવાળો જાણવો. ૪. પાંચમાએ કહ્યું—“ ગુચ્છ કાપવાનું પણ શું કામ છે? માત્ર ફળો જ પાડવા. ” આણું કહેનાર પદ્મલેશ્યાવાળો જાણવો. ૫. છવઠ છઠ્ઠાએ કહ્યું કે—“ફળો પાડવાનું શું કામ છે? પાકેલાં ફળો જ નીચે સ્વયં પરલાં છે તે જ ખાઈએ. ” આણું કહેનાર શુકલલેશ્યાવાળો જાણવો. ૬.

અથવા—કોઈ મલ્લીપતિ પોતાના સૈન્ય સહિત કોઈ ગામમાં લુટ કરવા આવ્યો. તેમાં કોઈએ કહ્યું કે—“ ગામમાં પ્રવેશ કરતાં જ કોઈ દ્વિપદ કે ચતુષ્પદ વિગેરે સામા મળે તે સર્વને મારી નાંખવા. ” આમ કહેનાર કૃષ્ણલેશ્યાવાળો જાણવો. ૧. ધીજાએ કહ્યું—“ ચતુષ્પદને મારવાથી શું ફળ? માત્ર દ્વિપદ (મનુષ્યો)ને જ મારવા. ” આમ ખોલનાર નીલલેશ્યાવાળો જાણવો. ૨. ત્રીજા ખોલ્યો—“ સર્વ મનુષ્યોને મારવાથી શું ફળ છે? માત્ર પુરુષોને જ મારવા. ” આમ ખોલનાર કાપોતલેશ્યાવાળો જાણવો. ૩. ચોથાએ કહ્યું—“ સર્વ પુરુષોને શામાટે મારવા જોઈએ? જ પુરુષોએ આયુષ ધારણ કર્યા હોય તેમને જ મારવા. ” આમ કહેનાર તેજલેશ્યાવાળો જાણવો. ૪. પાંચમાએ કહ્યું—“ સર્વ આયુષવાળાને શામાટે મારવા જોઈએ? માત્ર જેઓ આપણી સામા થાય

(૨૨૦)

તેમને જ મારવા.” આમ કહેનાર પદ્મલેશ્યાવાળો બહુવો. ૫. છઠ્ઠાએ કહ્યું—“સામા થનારને પણ શા માટે મારી નાંખવા બોધ્યે ? આપણે તો ધનવું જ કામ છે, માટે માત્ર ધન જ હુરણ કરવું.” આમ બોલનાર શુકલલેશ્યાવાળો બહુવો. ૬. આ છ લેશ્યાઓમાં પૂર્વ પૂર્વની લેશ્યા અશુભ છે અને ઉત્તર ઉત્તરની લેશ્યા શુભ છે.

૩૩૨ મોક્ષનો માર્ગ.

પૂયા જિર્ણદેસુ રઈ વણસુ,

જુત્તો અ સામાઙ્ગ્યપોસહેસુ ।

દાણં સુપત્તે સવળં સુસત્થે,

સુસાહુસેવા સિવલોચમગ્ગો ॥ ૫૪૩ ॥

જિનેશ્વરની પૂજા, વ્રતોને વિષે રતિ (પ્રીતિ), સામાયિક અને પૌષધવું કરવાપણું, સુપાત્રને દાન, ઉત્તમ શાસ્ત્રોતું શ્રવણ અને એક સાધુઓની સેવા—આ મોક્ષનો માર્ગ છે. ૫૪૩.

૩૩૩ શ્રાવકનું કર્તવ્ય.

પઠ્ઠેસુ પોસહવયં, દાણં સીલં તવો અ ભાવો અ ।

સજ્ઞાયનમુક્કારો, પરોવયારો ચ જયણા ચ ॥ ૫૪૪ ॥

અષ્ટમી ચતુર્દશી વિગેરે પર્વતિથિએ પૌષધ વ્રત કરવું, દાન, શીળ, તપ ને ભાવ—આ ચારે પ્રકારના ધર્મવું આરાધન કરવું, સ્વાધ્યાય—સન્ન્યાય ધ્યાન કરવું, નવકાર મંત્રનો બપ કરવો, પરો-પકાર કરવો અને સર્વ ક્રિયામાં ચતના (જયણ) રાખવી—આ સર્વ શ્રાવકનાં કર્તવ્ય છે. ૫૪૪. (મન્નહ જિણાણુંની સન્ન્યાયમાં બતાવેલાં ૩૬ શ્રાવકના કર્તવ્યોની પાંચ ગાથામાંથી આ બીજી ગાથા છે.)

(२२१)

३३४ प्रथार करवा योग्य पांय पकार.

पूआ १ पञ्चकखाणं २,

पडिक्कमणं ३ पोसहो ४ परोवयारो ५ य ।

पंच पयारा चित्ते, न पयारो तस्स संसारे ॥ ५४५ ॥

जितेधरनी पूज १, पञ्चकखाण २, प्रतिक्कमण ३, पौषध
प्रत ४ अने परोपकार ५-आ पांय पकार जेना चित्तमां ह्योप
तेना संसारमां प्रथार थतो नथी; अथले के ते थिरकाण संसारमां
अमणु करतो नथी-स्वल्प काणमां मोक्ष पाये छे. ५४५.

३३५ आर अकवर्तीना शरीरनुं भान.

पणसय धणुह भरहे१, चउसह्वी धणुह सगरतणुमाणं२ ।

बायालीसं मघवो३, सणंकुमारो य इमयालं४ ॥५४६॥

संती५ कुंथू६ अरहा७, चत्तालीस पणतीस तीसा य ।

अट्टावीस चउवीसा, धणू सुभूमो८ महापउमो९ ॥५४७॥

इय चक्कियतणुमाणं,

हरिसेणो १० जयस्स ११ बंभदत्तस्स १२ ।

पन्नरस बारस सत्त-धणु माहा आगमे भणिया ॥५४८॥

अरत अकवर्तीनी कायातुं भान पांयसो धनुष १, सगर
अडीना शरीरनुं भान साडा चारसो धनुष २, भयरा अकवर्तीनुं
जेताणीश धनुष ३, सनकुमारनुं अइताणीश धनुष ४, शांतिनाथनुं
याणीश धनुष ५, कुंथुनाथनुं पांवीश धनुष ६, अरनाथनुं वीश

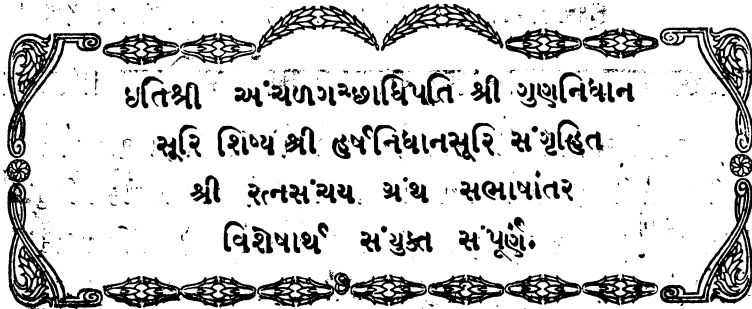
ધનુષ ૭, સુભૂમ ચક્રીનું અઠ્ઠાવીશ ધનુષ ૮, મહાપદ્મ ચક્રવર્તીનું
ચોવીશ ધનુષ ૯, હરિષેણ ચક્રીનું પંદર ધનુષ ૧૦, જ્ય ચક્રીનું
બાર ધનુષ ૧૧, બ્રહ્મદત્તનું સાત ધનુષ ૧૨-આ પ્રમાણે આ ભરત
ક્ષેત્રમાં આ અવસર્પિણીમાં થયેલા બારે ચક્રવર્તીઓના શરીરની
અવગાહના આગમને વિષે કહેલી છે. ૫૪૬-૫૪૭-૫૪૮.

૩૩૬ કર્તાનું નામ-સ્થાન-ગુરુનું નામ વિગેરે.

ગુજ્જરજળવયમજ્જે, લોલવાડય નામ પુર પસિદ્ધ ।
અંચલગણિનાયકસિરિ-ગુણનિહાણસુરીઠવણ્ણે ॥૫૪૯॥

હરિસભરે હરિસસૂરિણ, વડુણ રયણસંચયં સુકયં ।
સુયસાયરા ઉદ્ધરિઓ, નંદુ જા દુપ્પસહસૂરી ॥૫૫૦॥

ગુજરાત દેશની મધ્યે લોલપારક નામના પ્રસિદ્ધ પુસ્તકમાં
અંચલગણના નાયક ગણિશ્રી ગુણનિધાન સૂરિના ઉપદેશથી
હર્ષના સમ્રાજ્યાના હર્ષસૂરિ નામના અંકુક (શિષ્ય) શ્રુત-
સાગરથી ઉદ્ધરીને આ રત્નસંચય નામનો ગ્રંથ સારી રીતે
તૈયાર કર્યો છે. તે દુપ્પસહ સૂરિ મહારાજ થાય ત્યાં સુધી
જયવંત વર્તો. ૫૪૬-૫૫૦.

अनेक भंत्रगर्भित परमप्रभावी श्री पार्श्वनाथ
स्तुति संयुक्त उपसर्गहर स्तोत्र.

- १ उवसगहरं पासं, पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं ।
विसहरविसनिआसं, मंगलकल्लाणआवासं ॥ १ ॥
- २ विसहरफुल्लिगमंतं, कंठे धारेइ जे सया मणुओ ।
तस्स गहरोगमारी-दुव्वजरा जंति उवसामं ॥ २ ॥
- ३ चिद्वउ दूरे मंतो, तुज्झ पणामोऽवि बहुफलो होइ ।
नरतिरिएसु वि जीषा, पावति न दुरकदोगच्चं ॥ ३ ॥
- ॐ अमरतरु कामधेणु-चिंतामणि कामकुंजमाईए ।
सिरि पासनाह सेवा-गहाणं सव्वेऽवि दासत्तं ॥ ४ ॥
- ॐ ह्रीं श्रीं एं ॐ (नमो) तुह दंसणेण सामिय,
पणासइ रोगसोग दुरक दोहगं ।
कप्पतरुमिव जायइ, ॐ तुह दंसणेण सम्मफलहेउ स्वाहा ॥ ५ ॥
- ॐ ह्रीं नमिक्खण विप्पणासर्यं, मायाबीएण धरणनागिदं ।
सिरिकामराजकलियं, पासजिणिदं नमंसामि ॥ ६ ॥
- ॐ ह्रीं श्रीं पास विसहर विज्जा-मंतेण ज्ञाणज्ञाएव्वो ।
धरण पोमावइ देवो, ॐ ह्रीं क्ष्मलवर्युं स्वाहा ॥ ७ ॥
- जयउ धरणदेव, पढम हुंत्ती नागणी विज्जा ।
विमलज्झाणसहिओ, ॐ ह्रीं क्ष्मलवर्युं स्वाहा ॥ ८ ॥
- ॐ थुणामि पासं, ॐ ह्रीं पणमामि परमज्जत्तीए ।
अठ्ठरकर धरणंदो, पोमावइ पयदिओ कित्ती ॥ ९ ॥

जस्स पयकमले सीर्यं, वसीर्यं पोमावइ धरभेदो ।

तस्स नासेइ सयलं, विसहर विसनासेई ॥ १० ॥

४ तुह सम्मत्ते लद्धे, चिंतामणिकप्पपायवञ्जहिण्ण ।

पावंति अक्खियेणं, जीवा अयरामरं ठाणं ॥ ११ ॥

नद्धमयहाणे, पणद्धकम्मद्धनद्धसंसारे ।

परमद्धनिद्धियद्धे, अद्धशुणाधीसरं वंदे ॥ १२ ॥

५ इय संथुओ महायस, जत्तिञ्जरनिञ्जरेण हियण्ण ।

ता देव दिज्ज बोहिं, जवे जवे पासजिणचंद ॥ १३ ॥

केरलीक प्रतमां उपरनी ७-८-९-१० भी गाथाने षडले नीचेनी
आर गाथाओ छे.

भूण उपसग्गहुरंभां आधमां अंक १-२-३-४-५ केरली
पांय गाथाओ ह्राद प्रवृत्तिमां छे. छ्ठी गाथा जे संभेपी दीधी
छे ते तो केध पणु ज्यथाओ लख्य नथी.

तं नमह पासनाहं, धरणिंदनमंसियं दुहपणासेइ ।

तस्स पजावेण सया, नासंति सयलदुरियाइं ॥ १४ ॥

एण समरंताणं, मुणिं न दुहवाहि नासमाही दुक्कं ।

नामं सीर्यमं अरसमं,* पयहो नच्चिच्च्य संदेहो ॥ १५ ॥

जलजलण तह सप्पसीहो, मारंरी संजवेपि खिण्यं जो ।

समरेइ पासपहुं, पहोवि न कयावि कीसी तस्स ॥ १६ ॥

इहलोगद्धि परलोगद्धि, जो समरेइ पासनाहं तु ।

तत्तो सिज्जेइ उक्को-सइ नाह सुरा जगवंतं ॥ १७ ॥

१ सया. २ वसह. ३ माघटं. ४ महाधीसरं ५ वि ६ त * नामं विय
मंतसमं. ७ चोरारी.